

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Proces se Stanislavem Zelou a spol.
Proces with Stanislav Zela and co.

Mgr. Miroslav Záveský

Studijní program: Učitelství pro střední školy

2024/2025

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Proces Zela a spol.
Proces Zela and co.

DIPLOMOVÁ PRÁCE
MASTERS THESE

Bc. Miroslav Záveský

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Koura, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: dějepis–základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2023/2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Proces se Stanislavem Zelou a spol.* vypracoval pod vedením vedoucího práce Petra Koury samostatně za použití pramenů a literatury, které jsem uvedl v poznámkovém aparátu. Zároveň také prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Miroslav Záveský

Poděkování

Dík patří především vedoucímu práce doc. PhDr. Petru Kourovi, Ph.D., který mi při psaní práce pomáhal radou, nápady a neutuchající podporou po celou dobu vzniku práce.

Rád bych na tomto místě poděkoval i všem, kteří mi pomohli a umožnili práci napsat. Děkuji všem pracovníkům archivů, které jsem v průběhu psaní navštívil. Jmenovitě patří můj dík PhDr. Aleně Šimánkové z Národního archivu. Rovněž cítím potřebu poděkovat všem pracovníkům Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea.

Abstrakt

Vykonstruovaný soudní proces s církevními představiteli, který probíhal v lednu roku 1950, je jedním z mnoha příkladů tehdejší masové nezákonnosti. Na základě archivních pramenů, uložených v Národním archivu a dalších paměťových institucí, chci popsat průběh vyšetřování, které měla na starost Státní bezpečnost. Díky zachovaným stenoprotokolům budu moci zrekonstruovat přesný průběh soudního přelíčení. Archivní prameny chci kombinovat se zprávami z tisku tak, aby vznikl plastický obraz o tomto politickém procesu. Práci bych rád zakončil stručným popisem věznění odsouzených kněží v čs. věznicích.

Klíčová slova

Stanislav Zela – vykonstruovaný proces – Státní bezpečnost – 50. léta v ČSR – vztah komunistického režimu a katolické církve

Abstract

The political trial of church leaders in January 1950 is one of many examples of the mass illegality of the time. On the basis of archival sources stored in the National Archive and other memory institutions, I want to describe the course of the investigation, which was the responsibility of the State Security. Thanks to the preserved transcripts, I will be able to reconstruct the exact course of the trial. I want to combine archival sources with press reports to create a plastic picture of this political trial. I would like to conclude my work with a brief description of the imprisonment of the convicted priests in Czechoslovak prisons.

Key words

Stanislav Zela – State Security – political trials – The 1950s in Czechoslovakia – Relationship between the communistic regime and the catholic church

Obsah

Úvod	8
1 Katolická církev v Československu po druhé světové válce	11
2 Plánování, průběh a vyhodnocení procesu	14
2.1 Příprava procesu se Stanislavem Zelou a spol.....	22
2.2 Proces den po dni	31
2.2.1 Den nultý: Předehra (21. listopadu 1950).....	32
2.2.2 Den první: Výsledky Stanislava Zely a Josefa Čiháka (27. listopadu 1950)....	45
2.2.3 Den druhý: Výslechy Jaroslava Kulače, Jana Boukala, Otakara Švece a Antonína Mandla (28. listopadu 1950)	51
2.2.4 Den třetí: Výslechy Václava Mrtvého, Stanislava Jarolímka a Anastáze Opaska (29. listopadu 1950).....	57
2.2.5 Den čtvrtý: Výsledky svědků (30. listopadu 1950)	60
2.2.6 Den pátý: Znalecký posudek a závěrečné řeči (1. prosince 1950).....	66
2.2.7 Den šestý: Vynesení rozsudku (2. prosince 1950)	68
2.3 Hodnocení procesu a projednávání procesů následných.....	73
2.4 Propagandistické akce při procesech s církevními hodnostáři	78
2.4.1 Propagandistická akce při procesu s Augustinem Machalkou a spol.	79
2.4.2 Propagandistická akce při procesu se Stanislavem Zelou a spol.....	82
2.4.3 Propagandistická akce při procesu s Jánem Vojtaššákem a spol.....	85
2.4.4 Vyhodnocení propagandistických akcí	88
3 Věznění a cesta na svobodu	90
3.1 Přešetřování případu Jaroslava Kulače	96
3.2 Přešetřování případu Antonína Mandla	98
3.3 Propuštění dalších odsouzených.....	105
4 Závěr	108
5 Seznam pramenů a literatury	112
5.1 Archivní prameny.....	112
5.2 Periodika	112
5.3 Internetové odkazy	112
5.4 Literatura a tištěné prameny	113
5.4.1 Dobová komunistická propaganda	113
5.4.2 Dobová předválečná a poválečná literatura	113
5.4.3 Poesie.....	114
5.4.4 Edice dokumentů a tištěné prameny.....	114

5.4.5	Vzpomínky pamětníků	115
5.4.6	Nepublikované práce	116
5.4.7	Encyklopedie a slovníkové příručky	116
5.4.8	Odborné studie a články.....	116
5.4.9	Odborná literatura	118
6	Seznam obrazových příloh	121
7	Obrazová příloha	123
7.1	Dokumentu k procesu	123
7.2	Karikatury z novin.....	140
7.3	Vybrané rezoluce zaslané Státnímu soudu.....	143

Úvod

„Nebojte se jich tedy; neboť není nic zahaleného, co nebude jednou odhaleno, a nic skrytého, co nebude poznáno. Co vám říkám ve tmě, povězte na světle; a co slyšíte v soukromí, hlásejte se střech. A nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale duši zabít nemohou; bojte se toho, který může i duši i tělo zahubit v pekle.“

Mt 8 26–28

Pokud se v českém prostředí hovoří o 50. letech 20. století, většinou se tematizují vykonstruované politické procesy. Některým se vybaví i měnová reforma za prezidenta Zápotockého a období destalinizace ve druhé polovině tohoto desetiletí. Pakliže se zaměříme na politické procesy, tak nejširší povědomí panuje ohledně největšího procesu v Československu – procesu s JUDr. Miladou Horákovou a spol.¹ Mezi další známé projevy nezákonnosti 50. let můžeme jistě zařadit i proces s generálním tajemníkem ÚV KSČ Rudolfem Slánským a spol.² Oběma těmto procesům je pak věnována i řada dokumentárních filmů.³

Situace ohledně církevních vykonstruovaných procesů je však poněkud odlišná. S trochou nadsázky lze se Adélou Gjuričovou říci, že literatura s tematikou církevních dějin je psána pro katolíky a Karla Kaplana.⁴ Nejvíce se perzekuci katolické církve pravděpodobně věnoval Václav Vaško, který ale ne vždy pracoval s archivními prameny. Z odborné literatury můžeme jmenovat historika Vojtěcha Vlčka⁵ a Karla Kaplana. Nerovnoměrného zájmu o církevní tematiku si pak všimá i německý autor Detlef Brandes, když ve své knize o Protektorátu Čechy a Morava, píše, že čeští historikové se nedostatečně věnovali dějinám církevního odboje.⁶

Odborné pracoviště, které by se mělo tímto tématem zabývat, je v České republice Ústav pro studium totalitních režimů. Ten na svých webových stránkách pouze uvádí základní informace o zinscenovaných církevních procesech a rovněž zde můžeme nalézt medailonky perzekuovaných kněží.⁷ To slovenský Ústav paměti národa na Slovensku vyvíjí soustavnou činnost

¹ Tomuto tématu se věnuje např. KAPLAN, Karel. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*. Praha: EPOCHA, 2019. KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení: 1968–1990*. V Praze: Karolinum, 2008. FORMÁNKOVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

² KAPLAN, Karel. *Mám, co jsem si zasloužil: zpráva o zavraždění Rudolfa Slánského a spol.* 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2022.

³ O procesu s M. Horákovou vznikl několikadílný cyklus *Proces H*, který režíroval Marin Vadas. Tentýž režisér natočil v roce 2020 i dokument o procesu s R. Slánským *Kdo jinému jámu*.

⁴ PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945–1948: katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023, s. 17.

⁵ Např. VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. Nebo VLČEK, Vojtěch, ed. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989): sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze*. Olomouc: MCM, 2005.

⁶ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, s. 590.

⁷ -jin-. *Proces Zela a spol.* Dostupné online zde: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/zela-a-spol/> (citováno dne 6. 3. 2024).

ohledně zkoumání vykonstruovaných procesů, a to nejen církevních. Pro účely prezentování svého výzkumu dokonce ústav vytvořil ediční řadu Dokumenty k politickým procesům.⁸

Základní pramennou základnu pro výzkum zinscenovaných monstrprocesů jsou fondy Ministerstva vnitra (tzv. Klosův archiv), Ministerstva spravedlnosti a Státního soudu uložené v Národním archivu (NA). Dokumenty o výsledcích a sledování vybraných osob pak schraňuje Archiv bezpečnostních složek (ABS). Tato práce vychází primárně z materiálů uložených v NA, protože zde jsou uloženy archiválie z ministerstva vnitra, kam vyšetřovatelé posílali zprávy z výsledků a za cíl jsem si vytyčil popsat způsob výroby tohoto procesu. Z dalších pramenů mohu jmenovat edice dokumentů, které se týkají problematiky zde předkládané práce. Ke komplexnímu popisu samotného procesu se Stanislavem Zelou pak pracuji s novinovými články z dobových periodik (*Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Dikobraz*, *Mladá fronta*) a edicí dokumentů Vatikánského rozhlasu, kterou zpracovala Stanislava Vodičková z Ústavu pro studium totalitních režimů. Při vyhledávání relevantní literatury bych se jistě neobešel bez webu *Bibliografie dějin Českých zemí*.⁹

V předkládané práci se nejdříve pokouším popsat stav katolické církve po druhé světové válce. Tato problematika byla prezentována v mnoha jiných pracích podrobněji a jistě i mnohem lépe. Myslím si ale, že je vhodné případného čtenáře uvést do historických reálií dané epochy. První kapitola tedy uvádí zásadní mezníky poválečného vývoje katolické církve, přičemž podrobnější informace v některých případech čtenáři předkládám u vybraných pasáží pro doplnění historického kontextu.

Následující kapitoly již reflektují mou práci s archivními prameny, přičemž se ale vždy snažím krátce popsat základní dějinné souvislosti, které čtenáři pomohou lépe se v dané kapitole orientovat. Stěžejními jsou pak zápisy z jednání na ministerstvu spravedlnosti, kde se procesy plánovaly. Díky těmto dokumentům můžeme rekonstruovat přípravy procesu a porovnat původní plány s konečným výsledkem. V kontextu těchto příprav pak můžeme vidět, že proces Zela a spol. nebyl původně plánovaný a že se k němu státní moc rozhodla až dva měsíce před jeho uskutečněním. Samotné soudní přelíčení jsem se pokusil zrekonstruovat prostřednictvím zachovalých stenografických protokolů. Ty přesně zachycují věty, které zazněly u Státního soudu a jsou skvělým materiálem pro studium vykonstruovaných monstrprocesů. Průběh soudního přelíčení jsem strukturoval den po dni, tak jak se proces odehrával. Než jsem začal popisovat samotný průběh výsledku obviněného před soudcem, pokusil jsem se krátce popsat jeho život, aby se čtenář mohl komplexněji seznámit se všemi obžalovanými. Stejně tak jsem se na různých místech textu pokusil přiblížit životní osudy vybraných strůjců tohoto vykonstruovaného procesu.

Byť mají výše zmíněné archivní prameny vysokou výpovědní hodnotu, je třeba na proces se Stanislavem Zelou a spol. nahlížet z více úhlů pohledu. Z toho důvodu jsem ještě pracoval s již jmenovanými periodiky a také s memoáry, které nám zanechal jeden z odsouzených, a to břevnovský opat Jan Anastáz Opasek. Rovněž jsem využil vzpomínek dalších odsouzených

⁸ Můžeme jmenovat např. MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“ – redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A.A. Machalkovi a spol. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008. Z ediční řady pak LETZ, Róbert, ed. a MATULA, Pavol, ed. *Dokumenty k procesu s Viliamom Žingorom a spol.* 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009.

⁹ *Bibliografie dějin Českých zemí*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2021. Dostupné online zde: <https://biblio.hiu.cas.cz/> (citováno dne 19. 3. 2024).

představitelů katolické církve. Při práci s těmito prameny je zásadní podrobovat je kritické analýze, protože lidská paměť je nespolehlivá a v některých případech se setkáme s rozporem mezi vzpomínkami účastníků na jednu a tutéž událost. Na tyto rozpory se snažím upozorňovat a uvádět je na prvou míru v samotném textu.

Na závěr by bylo vhodné říci, proč tato práce vznikla, jaký je její účel. Rád bych na konkrétním případě popsal režii a průběh vykonstruovaného procesu, který se odehrál v 50. letech. Rovněž bych rád přiblížil osudy statečných lidí, které jsou na následujících řádcích popsány, protože by rovněž neměly upadnout v zapomnění.

1 Katolická církev v Československu po druhé světové válce

„Z toho, co jsem zažil a odpozoroval, jsem byl na konci války přesvědčen, že bude pro Čechy dosti zle, bude-li při obnově Československa hrát hlavní roli Sovětský svaz. Zprávy ze Sovětského svazu a informace o něm, hlavně pokud měly vztah k náboženství, jsem sledoval už od mládí. Pravidelné zprávy ze Sovětského svazu, které se týkaly života pravoslavné církve, vycházely v olomouckém Věstníku Cyrila a Metoděje. V prvních letech naší republiky to byly pochopitelně zprávy velmi negativní: pravoslavná církev se likvidovala. Biskupové a kněží byli odvázeni na Solověcké ostrovy...“¹⁰

Nemá smysl podrobně popisovat situaci katolické církve v poválečném Československu, vzhledem k tomu, že o tomto tématu nejnověji (a velmi podrobně) pojednává vynikající kniha Michala Pehra *Katolická církev v Československu 1945–1948*.¹¹ O jednání mezi státem a církví po komunistickém převratu v roce 1948 pak máme k dispozici stále aktuální knihu Karla Kaplana *Stát a církev v Československu 1948–1953*.¹² Rozhodně bychom ale měli připomenout základní fakta, přičemž podrobnosti o vztahu katolické církve a komunistického režimu budeme uvádět v těch částech textu, kde budou nutné k pochopení kontextu.

Po doznění posledních výstřelů druhé světové války bylo jasné, že Evropa a potažmo i celý svět se rozdělí na sféry dvou hegemonů – Spojených států a Sovětského svazu. Byť bylo Československo osvobozeno z velké části Rudou armádou, nebyla sem ihned po válce dosazena komunistická vláda, jako tomu bylo v ostatních státech východního bloku. V čele třetí republiky stanul předválečný demokratický prezident Edvard Beneš a v mantinelech omezené demokracie zde existovaly a fungovaly čtyři politické strany v české části – Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá sociální demokracie. Na Slovensku potom existovaly strany dvě, respektive čtyři (poslední dvě jmenované byly povoleny krátce před volbami v roce 1946, aby oslabil Demokratickou stranu ve prospěch Komunistické strany) – Demokratická strana, Komunistická strana Slovenska, Strana práce, Strana slobody. Všechny tyto strany pak byly organizovány v Národní frontě.¹³

První poválečné volby proběhly v květnu 1946. Do té doby moc legislativní vykonávalo Prozatímní národní shromáždění (ustanovené dne 28. října 1945), které nebylo zvoleno občany, nýbrž sem byli delegováni zástupci ze všech politických stran (každá strana měla čtyřicet mandátů), zbytek (šedesát míst) byl rozdělen mezi různé zájmové organizace, jejichž příslušníci ale zastupovali jednotlivé politické strany. Květnové volby vyhráli v českých zemích komunisté se ziskem 40,17 % hlasů. Národní socialisté obdrželi 23,66 %, lidovci zaznamenali historický úspěch se ziskem 20,24 %, sociální demokracie získala 15,58 %. Na Slovensku jednoznačně

¹⁰ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Třetí, opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997, s. 116.

¹¹ PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945–1948: katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023.

¹² KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993.

¹³ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. Praha: Academia, 2012, s. 10–11.

vyhrála Demokratická strana se ziskem 62 %, Komunistická strana Slovenska zde získala pouze 30,37 %, Strana práce získala 3,73 % a Strana slobody pak obdržela pouze 3,11 %.¹⁴

Katolická církev do poválečného období vstupovala s mnohem větší podporou než do první republiky po rozpadu Rakousko-Uherska. Katoličtí duchovní aktivně pomáhali českému obyvatelstvu v době okupace, předseda katolické strany Jan Šrámek působil v exilu jako předseda vlády a mnoho kněží skončilo v koncentračních táborech za svou protinacistickou činnost.¹⁵

Pro poválečnou českou katolickou církev bylo zásadní obsadit uprázdněná místa po zemřelých vysokých představitelích církve, které zásadně v průběhu války neobsazovala, aby si na tyto posty nacisté nemohli dosadit své kolaboranty. Výjimkou však bylo jmenování Stanislava Zely do funkce světícího biskupa olomouckého, do které byl jmenován 18. října 1940. Nejpalčivější byla samozřejmě otázka uprázdněného stolce pražského arcibiskupství (na které si po smrti arcibiskupa Karla Kašpara v roce 1941 činil nároky převor Řádu německých rytířů a kolaborant a konfident gestapa Franz Werner Bobe). Uvádí se, že po válce se na tento post zvažovali následující kandidáti: rektor kněžského semináře Josef Beran, strahovský opat Bohuslav Stanislav Jarolímek a významný teolog Jan Evangelista Urban. Arcibiskupem se nakonec stal J. Beran, který byl jmenován 7. listopadu 1946.¹⁶

Uprázdňené pozice v diecézích nebyly však jediným problémem, se kterým se musela církev vypořádat. Hned po skončení války musela řešit odsun německého obyvatelstva, protože řada kněží, působících v Čechách, byla německého původu. Odsun se církve dotýkal nejen kvůli tomu, že v ČSR ubývalo duchovních, ale na základě dekretů prezidenta republiky měl být majetek odsunutých Němců zabaven. Katolická církev velmi protestovala proti zabírání svého majetku, přičemž oponovala argumentem, že církevní majetek patří církvi nikoli knězi, který jej zrovna spravuje. Byť měla církev podporu ministra zahraničí Jana Masaryka i prezidenta Beneše, hledal komunistický ministr zemědělství Július Ďuriš cesty, jak tento majetek znárodnit. Po únoru 1948 pak byl všechn církevní majetek zabaven celoplošně. Dalším zásadním tématem poválečného období byla snaha o zachování církevního školství. I tento problém byl však zcela „vyřešen“ až po komunistickém převratu.¹⁷

Katolická církev se dokázala během tří let od konce války do komunistického převratu zreorganizovat a připravit na zkoušku, kterou jí komunistický režim po svém převratu uchystal. Do nového boje vstupovala v čele s uznávaným a ve svých názorech pevným Josefem Beranem, který měl podporu vyššího i nižšího kléru. Samozřejmě nesmíme opomenout ani kolaborantské

¹⁴ Srov. RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020, s. 59–60. KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945–1948. I. část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 37–49. KOCIAN, Jiří a kol. *Květnové volby 1946 - volby osudové?: Československo před bouří*. Praha: Pro Nadační fond angažovaných nestraníků vydalo nakl. Euroslavica, 2014. FRIEDL, Jiří a kol. *Parlamentní volby 1946 a Československo: souvislosti, prognózy, fakta, následky*. Praha: Historický ústav, 2017.

¹⁵ Srov. HOFFMANN, Bedřich. *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. 2. vydání. Přerov: Společenské podniky, 1946 a MAREK, Pavel a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 405–436.

¹⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018, s. 143–145. J. Beran byl krátce po komunistickém puči internován, B. S. Jarolímek byl odsouzen v procesu se Stanislavem Zelou a spol., J. E. Urban byl odsouzen v procesu s Augustinem Machalkou a spol.

¹⁷ PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu*, s. 247–262.

kněží a různé pokusy komunistické moci o vytvoření státní církve, které se jí však nepodařilo plně realizovat.

Byť jsou tato čísla uváděna v každé větší práci, která se věnuje církevním dějinám, myslím si, že nebude na škodu, když si připomeneme, jak velkou podporu obyvatelstva katolická církev, respektive křesťanská víra v Československu měla. Podle sčítání lidu uskutečněného v roce 1950 se ke katolické církvi hlásilo 76,42 % obyvatel, což bylo necelých devět milionů.¹⁸

¹⁸ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu*, s. 5. Kaplan uvádí, že podle zprávy ministerstva vnitra z ledna 1951 žilo v ČSR necelých 9 milionů katolíků. Z nekatolických církví zde bylo nejvíce příslušníků Československé církve (husitské), k luterskému vyznání se hlásilo 400 000 věřících, ke kalvinismu pak 100 000. Z menších církevních uskupení zde byli adventisté (10 000), metodisté (8000), Jednota bratrská (8000), baptisté (8000), unitáři (2000), darbisté (2000) a 250 000 pravoslavných.

2 Plánování, průběh a vyhodnocení procesu

*„Věznění, štvání, bičování
(rytíři krále, z jehož skrání
koruna trnová se skví),
vždy znovu odvážně a jaře
sklizejí v službách Hospodáře
žeň pro nebeské království –*

*a množí stáda jeho ovcí.
Kde čerpají ti bezdomovci
den ze dne čerstvou nadějí?
Kam hledí v hodinách tísně?
Kam hledí v hodinách zlé tísně?
Kam jako refrén dlouhé písňe
z výprav se věrně vracejí? “¹⁹*

Vykonstruované procesy, které v 50. letech minulého století zinscenovala komunistická moc, se nesmazatelně zapsaly do českých dějin jako jedna z jejich vůbec nejčernějších kapitol. Nejednalo se však o československé specifikum, protože vykonstruované procesy se konaly v celém východním bloku krátce poté, co se v těchto zemích chopili moci komunisté.

Vůbec první obětí vykonstruovaného politického procesu ve východním bloku mimo Sovětský svaz se podle Karla Kaplana stal bulharský opoziční politik Nikola Petrov, který byl odsouzen v srpnu 1947. Procesy se nevyhnuly ani Rumunsku, kde byla v listopadu, rovněž ve vykonstruovaném procesu, odsouzena skupina opozičních politiků v čele s Janem Maniem. První obětí velkého zinscenovaného procesu v Maďarsku se stal předseda maloroľnické strany Béla Kovács.²⁰

Zatýkání kněží se nevyhnulo téměř žádné zemi východního bloku a rozhodně se netýkalo pouze nižšího kléru. Maďarská policie zatkla kardinála Józsefa Mindszentyho dne 26. prosince 1948 v jeho rezidenci. Pakliže v Československu byla synonymem výsledků u Státní bezpečnosti (StB) Bartolomějská ulice, v Maďarsku tuto nechvalnou pověst nesla ulice Andrassy 60, kde byl vyslýchán i kardinál Mindszenty. Maďarský primas byl za použití fyzického násilí

¹⁹ RENČ, Václav. *Popelka nazaretská*. 3. vyd. Svitavy: Trinitas, 2000, s. 83.

²⁰ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, s. 9.

(mlácení gumovým obuškem po chodidlech a zbytku těla) přinucen k doznání a odsouzen dne 3. února 1949 k doživotnímu trestu.²¹

Jiná situace však panovala v Polsku, kde v čele tamní katolické církve stál Stefan Wyszyński, arcibiskup varšavský a hnězdenský. Ten se polským primasem stal ve svých čtyřiceti sedmi letech, kdy byl plný sil a odhodlání. Katolická církev měla v Polsku tradičně silné postavení, a proto se tamní komunisté snažili snížit její oblibu u lidí. I díky aktivnímu postoji kardinála Wyszyńskiego (jezdil po Polsku a celebroidal mše, vedl náboženské poutě apod.) však tyto pokusy polských komunistů vyšly naprázdno a církev si své postavení udržela.²²

Za další příklad soupeření katolické církve a komunistického režimu může posloužit stav církve v titovské Jugoslávii. Tamní arcibiskup Alojzije Stepinac (více se jím budeme zabývat níže) razantně vystupoval proti komunistickému režimu od samého počátku. Stepinac byl nakonec zatčen a moc katolické církve zde byla umenšena.

Na příkladech arcibiskupa J. Mindszentyho, A. Stepinace, S. Wyszyńskiego a J. Berana ukazují autoři knihy *Vatikán a rudý prapor* možné přístupy primasů svých církví ke komunistickému režimu. József Mindszenty a Alojzije Stepinac byli podle nich odsouzeni k nezdaru pro svůj od počátku radikální postup, který vycházel z encykliky *Divini Redemptoris* vydané papežem Piem XI. Na druhou stranu byly podle nich pochopitelné a zcela na místě pokusy primasů Wyszyńskiego a Berana, kteří ale měli trochu jiné výchozí pozice. Český klérus byl náchylnější k případnému rozštěpení než klérus polský, a proto snahy Josefa Berana o jednotu a udržení postavení katolické církve v ČSR vyšly v podstatě naprázdno.²³

Podle kronikáře katolické církve Václava Vaška byl prvním zatčeným z řad české církve kněz olomoucké arcidiecéze P. Václav Kuchař. Ten byl zatčen brzy po komunistickém převratu dne 28. února 1948. Ve vězení strávil celých dvanáct let, než byl na základě amnestie prezidenta republiky v roce 1960 propuštěn.²⁴

Nejspíše první obětí komunistického režimu z řad katolické církve, která za svou víru zaplatila životem, byl kněz olomoucké diecéze P. Vojtěch Rygal. Ten působil v Holešově v rámci místní orelské organizace. Po komunistickém převratu v roce 1948 dostal zákaz výuky a 26. března 1948 byl zastřelen při přechodu hranic poblíž Chebu.²⁵

Než přejdeme k popisu samotných zinscenovaných procesů, je na místě položit si otázku, jaké motivy vedly komunistickou moc k takovýmto činům. Podle V. Vaška můžeme rozlišit několik důvodů, proč vládnoucí komunisté chtěli církve potlačit.

²¹ RICCARDI, Andrea. *Století mučedníků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 161–163. Kardinál Mindszenty byl propuštěn v roce 1956 a roku 1971 s povolením papeže zemi opustil. O procesu vyšly v Československu dvě propagandistické brožury *Proces s kardinálem Mindszentyem*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949 a *Černá kniha o kardinálovi*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949.

²² LUXMOORE, Jonathan a BABIUCH-LUXMOORE, Jolanta. *Vatikán a rudý prapor: zápas o duši východní Evropy: studie o vztahu římskokatolické církve a komunistických států*. Praha: Volvox Globator, 2003, s. 70–71.

²³ Tamtéž, s. 78–79.

²⁴ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1, Církev zkoušená: 1945 - začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 185.

²⁵ Srov. GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti: medailony kněží Arcidiecéze olomoucké ve 20. století*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s. 99 a VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 185.

Totalitní moc neuznává iniciativu, která vzniká u svobodných subjektů. Dalším důvodem byl protiklad komunistického „vědeckého ateismu“ a víry v Boha. Největší zášť vůči katolické církvi však státní moc cítila kvůli jejímu vlivu, poněvadž se k ní hlásilo téměř devět milionů obyvatel Československa (čili 76,5 %). Nemenším důvodem, proč bylo pro komunistický režim nutné církev potlačit, byla její organizace a fakt, že její vedení sídlí v zahraničí. Důležitým faktorem bylo jistě i to, že církev neuznávala legitimitu poúnorového režimu.²⁶ Samozřejmě je možné polemizovat, proč arcibiskup Beran sloužil *Te Deum* komunistickému prezidentu Gottwaldovi. Ze strany arcibiskupa se pravděpodobně jednalo o politický krok, který měl vést k pokračování v jednání mezi státem a církví. V době, kdy však bylo jasné, že žádný dialog není možný, už církev s režimem nespolupracovala. To dosvědčuje fakt, že Beran nepřistoupil na to, aby se v kostelích četly pastýřské listy schvalující komunistický režim.

Všechny vykonstruované procesy s představiteli katolické církve měly jasně danou strukturu a měla je na starosti speciálně vytvořená oddělení na ministerstvu spravedlnosti a Státní bezpečnosti. Výrazný podíl na přípravě vykonstruovaných procesů měla od 2. února 1950 speciální pracovní skupina na ministerstvu spravedlnosti, která nesla název „koordináční komise“, zkráceně se jí říkalo „komise K“. Členy tohoto uskupení byli funkcionáři ministerstva spravedlnosti, Státní prokuratury a Státního úřadu pro věci církevní (SÚC). Jmenovitě se jednalo o náměstka ministra vnitra JUDr. Karla Klose, státní prokurátory JUDr. Karla Čížka a JUDr. Jána Feješe (ten měl v Praze získávat zkušenosti pro vedení církevních procesů na Slovensku), dále mezi členy komise patřili ministr Václav Kopecký, jistý Málek (působil jako prokurátor a jako pracovník kontrolního oddělení na ministerstvu spravedlnosti), JUDr. Bohumil Ziegler (též někdy uváděn jako Bohumír) a JUDr. Jaroslav Havelka. „Komise K“ se dělila na politickou skupinu (zde se setkávali ministři vnitra a spravedlnosti a jejich náměstci) a pracovní skupinu (tu vedli náměstci Karel Klos a J. Havelka).²⁷

Na tomto místě bude jistě vhodné zmínit několik informací o K. Klosovi, který se aktivně účastnil příprav všech velkých procesů 50. let. Práva studoval v dobách první republiky na Karlově univerzitě, kde roku 1935 obdržel doktorát (o rok později Právnickou fakultu ukončil další strůjce komunistických nezákonností Karel Čížek). Klos byl v dobách svých studií levicově orientovaný, byl členem organizací sociálnědemokratické mládeže, odkud jej však roku 1936 údajně vyloučili za styk s komunisty. Od tohoto roku působil na soudu v Dubé, později v České Lípě. V říjnu 1938 odešel ke Krajskému trestnímu soudu v Praze, kde působil jako vyšetřující soudce. V roce 1944 se přesunul k Zemskému soudu v Praze. Údajně se v době nacistické okupace zúčastnil komunistického odboje, nicméně jeho činnost nebyla gestapem během války nikdy prošetřována. Hned po skončení války v červnu roku 1945 vstoupil do Komunistické strany. Poté až do roku 1948 působil v právnické komisi při ÚV KSČ. Po únorovém převratu byl povolán na ministerstvo vnitra, kde působil jako přednosta kabinetu ministra. V této pozici se aktivně podílel na komunistických čistkách a přeměně justice v prodlouženou ruku vládnoucí komunistické strany. Jako náměstek ministra vnitra měl rozsáhlé kompetence, které využíval. Při plánování velkých procesů u něj probíhaly tzv. předporady, kde se dojednávala jejich reže a prokurátoři se u něj scházeli po každém procesním dni, aby jej mohli patřičně

²⁶ VAŠKO, Václav. *Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let*. In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 15.

²⁷ Srov. RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu*. In: Tamtéž, s. 87–88 a NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zhodnocení procesů proti agentům Vatikánu, a to proti Dr. Stanislavu Zelovi a spol. a proti Jánu Vojtašákovi a spol.* (datováno v Praze dne 5. února 1951). Příslušný karton je nezpracován, a proto děkuji Aleně Šimánkové za jeho zpřístupnění.

zhodnotit. Klos také zasahoval do výše trestů, kdy např. kvůli němu obdržel nejvyšší trest ze všech souzených v procesu a Augustinem Machalkou a spol. slovenský redemptorista Ján Ivan Mastiliak. V květnu roku 1955 byl z KSČ vyloučen. Zemřel v roce 1982.²⁸

V rámci Státní bezpečnosti se v jejím II. sektoru (ten se zabýval tzv. vnitřní politickou reakcí) vytvořilo oddělení církve s referátem 50 – Římskokatolická církev, v jehož čele stál ppor. Bohumil Košar (nar. 1918). Ten začínal jako elektromontér, v roce 1948 však vstoupil do StB, kde nejdříve pracoval v referátu politického zpravodajství na ministerstvu vnitra, odkud byl 1. února 1949 přidělen k referátu katolické církve při Hlavní správě Státní bezpečnosti v Praze. O pár měsíců později, přesněji 1. listopadu, se stal náčelníkem referátu, který měl na starost katolickou církev. V říjnu 1950 byl jmenován náčelníkem 3. oddělení 2. odboru Hlavní správy StB. Od roku 1957 přednášel na Ústřední škole ministerstva vnitra v Praze. V roce 1977 odešel do důchodu.²⁹

I na Státní prokuratuře se vytvořilo speciální pracoviště pro vedení církevních procesů. Jednalo se o IV. oddělení, v jehož čele působil K. Čížek.³⁰ Ten se narodil 25. března 1913 ve městě Tuzla v Bosně a Hercegovině, která byla v té době součástí rakousko-uherské monarchie. Důvodem, proč se narodil tak daleko od českých zemí, bylo povolání jeho otce Karla, který sloužil v rakouské armádě jako vojenský lékař. Po vzniku Československé republiky působil Čížkův otec na různých posádkách po celé zemi, kam se s ním stěhovala i rodina. Mladý Čížek často měnil obecné školy, nakonec pak v červnu 1931 maturoval na pražském gymnáziu, ze kterého pokračoval na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Dne 7. března 1936 zakončil studia získáním doktorského titulu. V říjnu téhož roku byl odveden k povinné vojenské službě, kterou vykonával až do 30. září 1938. V průběhu druhé světové války působil jako koncipient u JUDr. Jaroslava Mellana. Po válce pracoval na ministerstvu průmyslu jako úředník (od 8. října 1945 do 31. srpna 1946). Do soudního prostředí se dostal 1. dubna 1948, kde do prosince téhož roku působil jako žalobce u Mimořádného lidového soudu (MLS) v Praze. Od 1. ledna 1949 do 7. června téhož roku pak zastával post obhájce u Státního soudu. Na Státní prokuratuře působil od 7. června 1949. V období 50. let se specializoval na církevní procesy (jeho prvním větším nasazením v této oblasti bylo prošetřování tzv. číhošťského zázraku). Mimo procesu se Stanislavem Zelou a spol. byl také hlavním prokurátorem v předcházejícím monstrprocesu s A. Machalkou a spol. V roce 1967 se jako prokurátor účastnil procesu s Janem Benešem a spol., ve kterém byl v nepřítomnosti odsouzen i spisovatel Pavel Tigrid. Jako poslední proces, u kterého působil coby prokurátor, se uvádí soud s básníkem Eugenem Brikciusem (taktéž v roce 1967, Brikcius byl u soudu zproštěn obžaloby). Prokurátor JUDr. Karel Čížek, který se účastnil největších stalinských represí v Československu, zemřel 8. září 1991 v Tanvaldu.³¹

²⁸ Více viz FORMÁNKOVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!*, s. 184–185; MANDZÁK, Atanáz Daniel, ed. *Dokumenty k procesu s Augustinem A. Machalkou a spol.* Bratislava: Ústav paměti národa, 2009, s. 34–35; ŠIMÁNKOVÁ, Alena, ed. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, s. 174.

²⁹ Srov. RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu.* In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 87; MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 66 a LETZ, Róbert, ed. *Dokumenty k procesu s katolickými biskupmi Jánom Vojtáššakom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom.* Bratislava: Ústav paměti národa, 2007, s. 31.

³⁰ RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu.* In: Tamtéž, s. 87.

³¹ Srov. SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin. XXIII. svazek. Biografie právníků A–J.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2022, s. 339 a MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 77. Vedle spekulace, že se Čížek účastnil za druhé světové války odboje, můžeme uvést vzpomínku teologa Oto Mádra (který byl Čížkem odsouzen v roce 1952), podle které se měl Mádr po propuštění dozvědět o tom, že se Čížek v mládí kompromitoval spoluprací s nacisty

Z rodinného života prokurátora Čížka víme, že měl také syna, který působil na psychiatrii v Havlíčkově Brodě, kam ho jezdil navštěvovat.³²

Taktéž v rámci Státního soudu vznikl speciální senát pro církevní procesy. Ke každému vykonstruovanému procesu dále vznikl tzv. „*Procesní plán*“ a „*Plán technických opatření*“. Ústřední postavu procesu měla vytipovat Komunistická strana a následně měla být vytvořena „protistátní“ skupina. Na tom se aktivně podílela tzv. krajská bezpečnostní pětko (jejímiž členy byl krajský tajemník KSČ, bezpečnostní tajemník KV KSČ, bezpečnostní referent KNV a velitel KV StB).³³

Takto vykonstruovaná skupina poté měla být zatčena příslušníky Státní bezpečnosti, přičemž mnohdy samotnému zatčení předcházely z její strany různé provokace. Zatčení pak leckdy připomínalo únos a samotní estébáci mnohdy nevěděli, proč danou osobu zatkli. Do dubna 1950 byli lidé dokonce zatýkáni pouze na základě slovního příkazu. Až od této doby byla krajská velitelství StB povinna sdělovat ústředí, koho zatkla.³⁴

Po zatčení následoval často brutální výslech. Obžalovaní byli vystavováni psychickému i fyzickému násilí. Základní premisou vyšetřujících estébáků byla zásada, že vyslýchaná osoba je „*hlavním důkazem své protistátní činnosti a úkolem vyšetřovatele je ‚udělat‘ ji, dostat z ní potřebné doznání*“. Mezi další zásady Státní bezpečnosti patřilo pravidlo nepropouštět zatčeného z vazby, protože by se jednalo o uznání chyby a tím pádem k podkopání autority celé organizace.³⁵

V průběhu výslechů byly sepisovány tzv. výslechové protokoly, jejichž podobu do značné míry určovali sovětsí poradci. Podstatou těchto protokolů bylo „*úředně*“ zaznamenat usvědčující výpovědi vyslýchaných. Poradci ze Sovětského svazu zavedli zcela nový typ výslechových protokolů, které spočívaly v tom, že vyslýchaný obdržel přesně stanovenou otázku a vyslychající měl za úkol dostat z něj odpověď, která byla již předem zformulovaná (tzv. otázkové protokoly). Poté, co vyšetřovatel dosáhl svého cíle a vyslýchaný se ke všemu přiznal, následovaly tzv. udržovací výslechy. Tyto výslechy spočívaly v neustálém memorování výše zmíněného otázkového protokolu. Ve chvíli, kdy všichni obvinění znali svůj scénář, následoval samotný proces před soudním tribunálem.³⁶

Je otázka, zda se nám někdy podaří popsat všechny procesy s příslušníky katolického kléru, které komunistický režim uskutečnil. Nejzávažnější procesy alespoň základně popsal

v době okupace. Tato část Čížkova života ale bude muset být podrobena dalšímu bádání. Srov. s MÁDR, Oto a POLÁKOVÁ, Jolana, ed. *V zápasech za Boží věc: vzpomínky, texty a rozhovory*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 31.

³² TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha: Torst, 2001, s. 250–251.

³³ RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu*. In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 88.

³⁴ Srov. RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu*. In: Tamtéž, s. 88–89 a KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ: 1948–1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlín). Praha: Kniha Zlín, 2021, s. 191–194.

³⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*, s. 199.

³⁶ Srov. RÁZEK, Adolf. *Scénář církevního procesu*. In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let*, s. 89 a KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*, s. 216–217. Nevíme, zda se poradci ze Sovětského svazu podíleli i na přípravě procesu se S. Zelou a spol. O jejich působení v ČSR více viz např. KAPLAN, Karel. *Sovětsí poradci v Československu 1949–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. Zajímavá je i studie zabývající se překladateli sov. poradců: KALOUS, Jan. Ve službách sovětských poradců. Tlumočníci Jan (Ivan) Achremenko a Petr Bechyně. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 6, č. 4, (2012), s. 76–83.

Václav Vaško ve svých několikadílných knihách *Dům na skále* a *Neumlčená*. Pro naši potřebu bude důležité připomenout si alespoň ty největší doklady perzekuce katolické církve u nás.

Přelomovou událostí ve vztahu mezi katolickou církví a komunistickým režimem v Československu se stal tzv. číhošťský zázrak. Postup komunistů v tomto případě předznamenal jejich další počínání s katolickým klérem. Farář Josef Toufar byl zatčen poté, co se ke Státní bezpečnosti donesly zprávy, že se při jeho kázání dne 11. prosince 1949 začal hýbat kříž na oltáři. Poté, co došlo k pohybu kříže, do Číhošti začaly proudit davy lidí, čehož si brzy StB všimla. P. Toufar byl zatčen a během brutálního výslechu nucen k podepsání „doznání“. Po brutálních výsleších, které vedl Ladislav Mácha, ono „doznání“ P. Josef Toufar podepsal dne 22. února 1950. V důsledku bití při výslechu nakonec zemřel v nemocnici o tři dny později dne 25. února 1950.³⁷

V kontextu procesu Zela a spol. je zajímavé zjištění Církevní komise ÚV KSČ, která na svém zasedání dne 22. února 1950 řešila, že den před tím než se tzv. číhošťský zázrak udál, navštívil J. Toufara chargé d'affaires pražské internunciatury Ottavio de Liva a jeho sekretář Václav Mrtvý. Na tomto zasedání Církevní komise bylo ujednáno, že by měl být uskutečněn jednak proces spojený s tzv. číhošťským zázrakem, na jehož základě by Československo mohlo vyhostit vatikánského chargé d'affaires O. de Livu a také monstrproces, který by odhalil „organizovanou protistátní činnost celého katolického kléru.“³⁸

Dva dny po smrti P. Josefa Toufara (tedy 27. února 1950) se církevní šestka dohodla na postupu proti katolické církvi. Byla schválena velká propagandistická kampaň zaměřená proti O. de Livovi, na jejímž základě chtěla československá vláda žádat jeho odvolání. V případě, že by Vatikán žádost neuposlechl, měl být de Liva vyhoštěn ze země. Rovněž bylo také schváleno uskutečnění vykonstruovaného procesu proti opatu premonstrátského kláštera Augustinu Machalkovi (ve vazbě byl držen od 3. února 1950) a opatu premonstrátského kláštera v Želivě Vítu Bohumilu Tajovskému (ve vazbě byl držen od 30. ledna 1950).³⁹

V důsledku kampaně proti katolické církvi a O. de Livovi, vedené na popud ministra vnitra Václava Noska, se v novinách objevilo jméno V. Mrtvého v satirické básni uveřejněné dne 11. března 1950 na stránkách *Lidových novin*:

„Žehnali se, divili se,
načež opat z Želivi
do Číhoště rychle jede,
že se taky podiví.

³⁷ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950–květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 26–31. Více o případu viz KALOUS, Jan. *Číhošťský případ*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, 2008. Jako nejnovější publikaci o číhošťském zázraku lze jmenovat práci Miloše Doležala: DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.

³⁸ BULÍNOVÁ, Marie, ed., JANIŠOVÁ, Milena, ed. a KAPLAN, Karel, ed. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Díl I, Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“): Duben 1949–březen 1950*. Brno: Doplněk, 1994, s. 353.

³⁹ Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 2*, s. 37–38 a BULÍNOVÁ, Marie, ed., JANIŠOVÁ, Milena, ed. a KAPLAN, Karel, ed. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951*, s. 388–389.

*Vzápětí pak živý Mrtvý*⁴⁰

u zázraku prodlívá,

ten, co s ním je, zve se římsky –

Ottavio de Liva. ⁴¹

První vykonstruovaný monstrproces zaměřený proti katolické církvi (známý jako proces s Augustinem Machalkou a spol.), měl být veden s představiteli řádů. Do tohoto procesu se počítalo i s účastí P. Josefa Toufara, která však po jeho smrti nebyla možná. Následně měly dle původních plánů proběhnout dva procesy s katolickými biskupy. Z dochovaných dokumentů se zdá, že proces s A. Machalkou a spol. neorganizovala církevní šestka, ale někdo jiný (možná StB).⁴² Tento proces pak není významný pouze tím, že se jednalo o první velký monstrproces s církevními představiteli, ale podle Pavlíny Kourové měl proces také sloužit jako „generální zkouška“ před procesem s Miladou Horákovou. Strůjci procesu si na něm totiž měli vyzkoušet, jak vést velkou propagandistickou kampaň.⁴³

Zinscenovaný proces s deseti představiteli církevních řádů⁴⁴ začal 31. března 1950 a rozsudky byly vyneseny 5. dubna téhož roku. V čele obžaloby stanul JUDr. Karel Čížek, JUDr. Josef Urválek a Ludmila Brožová. V roli předsedy soudu, stejně jako v procesu se Stanislavem Zelou a spol. stanul JUDr. Jaroslav Novák. Celý tento monstrproces se od ostatních lišil v tom, že odsouzení nepřiznali před soudem svou vinu a své výpovědi dokonce odvolávali, což však soud vůbec nebral v potaz. Po několikadenním přelíčení byli všichni obvinění odsouzeni k různým trestům odnětí svobody. P. Ján Mastiliak byl dokonce odsouzen k doživotnímu trestu, naštěstí byl však roku 1965 omilostněn.⁴⁵

Jak již bylo řečeno výše, proces s představiteli klášterů byl pouze předstupněm pro monstrproces s biskupy. S těmi měly být vedeny dva vykonstruované procesy – jeden na území Čech, druhý na Slovensku. Český proces vešel ve známost jako proces se Stanislavem Zelou a spol. (probíhal od 27. listopadu do 1. prosince 1950). Proces slovenský je pak znám jako proces s Jánem Vojtaššákem a spol. (probíhal od 10. do 15. ledna 1951).⁴⁶ Další velký proces proti

⁴⁰ Míněn je zde právě tlumočnick pražské internunciatury Václav Mrtvý.

⁴¹ Citováno dle: KOUROVÁ, Pavlína. *Propagandistické kampaně v Československu v letech 1948-1953*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost, 2013.

⁴² MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 94–95. Mandzák tak soudí na základě toho, že církevní šestka projednávala 9. března 1950 informace získané z výslechů V. Tajovského a A. Machalky, přičemž na příští poradě se mělo dojednat, kdy proces začne. Další setkání církevní šestky však proběhlo až v průběhu samotného monstrprocesu.

⁴³ KOUROVÁ, Pavlína. *Propagandistické kampaně v Československu*, s. 94.

⁴⁴ Mezi obžalovanými (a později odsouzenými) byli premonstráti Augustin Machalka, Vít B. Tajovský, jezuité František Šilhan, Adolf Kajpr, František Mikulášek, františkán Jan Evangelista Urban, dominikán Silvestr Maria Josef Braitó, člen řeckokatolické větve redemptoristů Ján Ivan Mastiliak, redemptorista Jan Blesík, premonstrát Stanislav Barták.

⁴⁵ Srov. MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 153–162 a VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 37–50.

⁴⁶ Ohledně procesu s Jánem Vojtaššákem a spol. více viz např. LETZ, Róbert, ed. *Dokumenty k procesu s katolickými biskupmi a TÝŽ* (ed.). *Boli traja. Zborník materiálů z vedeckej konferencie o politickom procese so slovenskými katolíckymi biskupmi J. Vojtaššákom, M. Buzalkom a P. Gojdičom v Bratislave 19. januára 2001*. Bratislava: Zväz protikomunistického odboja, 2001.

církevním řádům se uskutečnil pod názvem Pícha spol. V tomto procesu byli v lednu 1951 odsouzeni člen řádu maltézsých rytířů Vladimír Pícha, převor tepelského kláštera P. Josef Heřman Tyl a salesián Alfons Kováč.⁴⁷

Tyto procesy, které se uskutečnily v letech 1948–1954, můžeme s Karlem Kaplanem zařadit do první vlny zinscenovaných politických procesů. Tato fáze se podle něj vyznačovala vysokými a krutými tresty a nadto i zcela zjevnou nezákonností.⁴⁸ Jaroslav Cuhra nabízí další dělení, které se vztahuje pouze na procesy církevní. Ty bychom podle něj mohli rozdělit na tři etapy. První je ohraničena únorem 1948 a podzimem 1949, kdy měly procesy pouze omezenou publicitu a výběr perzekuovaných osob se odvíjel od stavu jednání mezi státem a církví. Druhá etapa, která se vyznačovala propracovanou režii a masovou publicitou, je ohraničena počátkem roku 1950 (kdy se připravoval proces s P. Josefem Toufarem a proběhl proces s A. Machalkou a spol.) a rokem 1953. Závěrečná fáze podle Cuhry začíná rokem 1953 a končí v polovině 60. let. V tomto období je procesům opět věnována menší publicita a procesy často reagují na současnou politickou situaci (maďarské povstání apod.).⁴⁹

⁴⁷ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, s. 77.

⁴⁸ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 40. Podle Karla Kaplana můžeme rozlišovat tři vlny politických procesů. První probíhala v letech 1948–1954. Druhá se vyznačovala mírnou liberalizací a probíhala v letech 1957–1969. Poslední období Kaplan rámuje roky 1970 a 1989. Každá z těchto fází politických procesů má ještě své vnitřní členění.

⁴⁹ CUHRA, Jaroslav. *Církevní procesy*. In: *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „Případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius, 2005 s. 149–150.

2.1 Příprava procesu se Stanislavem Zelou a spol.

Proces s pomocníky biskupů, známý pod označením Zela a spol., byl stejně jako všechny zinscenované procesy pečlivě připravován pod vedením koordinační komise, ve které zasedali zástupci Státní bezpečnosti, justice a Státního úřadu pro věci církevní. Původní návrh koordinační komise počítal se třemi soudními procesy, ve kterých mělo být dohromady souzeno třicet osm obviněných. Dva procesy, které měly být vedeny primárně s českými obviněnými v Praze se zkráceně označoval jako český proces, kdežto přelíčení vedené v Bratislavě, se zkráceně označovalo jako proces slovenský.⁵⁰

Zasedání této komise pro přípravu českého procesu se konala od 2. února 1950 na ministerstvu spravedlnosti u ministra Alexeje Čepičky. Komise pro přípravu slovenského procesu zasedala od ledna téhož roku v Bratislavě. Členové pražské komise se scházeli pravidelně každý týden. Komise slovenská se scházela naopak nepravidelně. Státní bezpečnost „sbírala“ důkazní materiál postupně a od září 1950 se mohlo začít s přípravou procesů jako takových.⁵¹

Jak již bylo zmíněno výše, podle původních plánů měly proběhnout tři procesy, ke kterým již byli přiřazeni obžalovaní. Jeden měl vejít ve známost jako proces s Aloisem Čápem a spol. Ten se měl týkat Kněžské nemocenské pokladny (KNP).⁵² Druhý je v dokumentech veden jako proces se světicími biskupy. Tento proces měl nést označení proces s Rudolfem Dörnerem a spol. Poslední soud se měl uskutečnit na Slovensku pod názvem proces s Pavlem Gojdičem a spol.⁵³

Zde jasně vidíme, jak komunistická justice vytvářela skupiny podle toho, jak chtěla, protože v procesu s pomocníky biskupů nebyl zařazen biskup Zela (ten měl být původně souzen v procesu s P. Gojdičem). Naopak zde v čele obviněných stanul R. Dörner, který ale v procesu Zela a spol. účinkoval coby svědek. Dále byl v původních plánech jako obžalovaný i Alois Zmrzlík, který taktéž v procesu se S. Zelou vystupoval jako svědek. Stejně tak Alois Rozehnal, Josef Moštěk, Bruno Sklenovský a Jan Čerovský. Z obžalovaných, kteří zůstali zařazení do procesu s pomocnými biskupy, zde byli Otakar Švec, Jan Boukal, Jaroslav Kulač, Josef Čihák, Antonín Mandl, Václav Mrtvý. Navíc zde měli figurovat i další obvinění – úředník Charity JUDr. František Kolman, arcibiskupský sekretář J. Berana Václav Pícha, arcibiskupský sekretář J. Matochy Josef Prášek, čestný tajný papežský komoří a děkan ve Vodňanech Tomáš Beránek, Josef Burýšek, biskupský sekretář v Hradci Králové Rudolf Rykýř. Široký výčet jmen měl být podle dokumentu ještě doplněn o některého zástupce litoměřické a brněnské diecéze. Rovněž se počítalo se zařazením pomocného biskupa ze Slovenska mezi obžalované. V úvahu dle dokumentu přicházel bratislavský děkan Augustin Posdech. Na závěr tohoto dokumentu se uvádí, že datum přelíčení nebude stanoveno, dokud se Státní bezpečnosti nepodaří zajistit dostatek materiálů z chybějících diecézí.⁵⁴

⁵⁰ Tamtéž, s. 78.

⁵¹ Národní archiv (dále pouze NA), f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zhodnocení procesů proti agentům Vatikánu, a to proti Dr. Stanislavu Zelovi a spol. a proti Jánovi Vojtáššákovi a spol.* (datováno v Praze dne 5. února 1951).

⁵² O procesu s A. Čápem více viz HLAVAČKA, Petr. *Kněžská nemocenská pokladna v Československu (1924-1948): fakta, analýzy, osudy*. Přerov: Opus Bohemiae, 2021, s. 199–214.

⁵³ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 213–218 – Klosův archiv. Záznam je datován 28. srpna 1950

⁵⁴ Tamtéž. *Situační zpráva o trestné činnosti církevní hierarchie a jejich pomahačů* (datováno dne 19. srpna 1950). Původce Zprávy je K. Čížek ze Státní prokuratury.

Do procesu se slovenskými biskupy, který zatím nesl pracovní název proces s Pavolem Goidičem a spol., byl původně zařazen i světití biskup Zela. Tato uměle vytvořená skupina měla být podle zprávy doplněna o některé české duchovní. Zmíněn je zde Anastáz Opasek a Stanislav Jarolímek. Ten měl být navíc původně souzen v procesu s A. Machalkou a spol., nicméně jeho zdravotní stav neumožňoval, aby se zúčastnil soudního přelíčení. Důvodem byla rakovina, se kterou se v té době léčil. Podle zprávy mohl být tento proces vykonán krátce po procesu s pomocníky biskupů, protože již všichni zmínění duchovní, až na S. Jarolímka, byli vyslechnuti. Jak praví zpráva: „*Šlo by jen o to zpracovat osobu Dra. Jarolímka.*“⁵⁵

Dne 12. září 1950 bylo však zadání změněno a proběhnout měly pouze dva procesy – jeden český (proces Zela a spol.) a jeden slovenský (proces s Jánem Vojtaššákem a spol.). V českém procesu měli být souzeni pouze pomocníci biskupů, v procesu slovenském pak samotní biskupové. Důvodem pro toto rozdělení byla obava vládnoucí garnitury, že zásah proti všem biskupům by zmařil veškeré snahy o získání si nižšího duchovenstva proti Vatikánu.⁵⁶

Těmto procesům s církevními představiteli byla věnována zvláštní pozornost. Zprvė jejich výrobci nechtěli opakovat chyby z procesu s představiteli církevních řádů, ve kterém obžalovaní měnili svá vynucená doznání. Také chtěli připravit procesy, které budou mít velký ohlas doma i v zahraničí. Z obou procesů tak mělo vzejít jasné poselství – ukázat Vatikán jako spojence imperialismu a kapitalismu a jeho biskupy ukázat jako nepřátele státu a Sovětského svazu. V případě slovenského procesu měli být biskupové ještě obviněni z podpory fašismu.⁵⁷

Oficiální název obou procesů zněl: „*Proces proti vatikánským agentům v Československu*“. Pokud se jedná o výši trestů, tak v případě českého procesu měla Státní prokuratura připraveny dvě varianty – jedna počítala s tresty nižšími, tak druhá pak s tresty vyššími. Nakonec byla přijata varianta s tresty mírnějšími.⁵⁸

Na poradě, která se konala 15. září 1950 na ministerstvu spravedlnosti, byli do procesu s pomocníky biskupů zařazeni další církevní hodnostáři, jmenovitě se jednalo o olomouckého světitího biskupa Stanislava Zelu, prvního sekretáře pražského arcibiskupa Jana Nepomuka Boukala, metropolitního kanovníka u svatého Víta v Praze mons. Otakara Švece, sekretáře pražské internunciatury P. Václava Mrtvého, ředitele Arcidiecézního pastoračního ústředí v Praze Antonína Mandla, kanovníka u sv. Víta v Praze Jaroslava Kulače, arcijáhna metropolitní kapituly sv. Víta v Praze Josefa Čiháka, opata břevnovského kláštera Anastáze Opaska, opata strahovského kláštera Stanislava Jarolímka (který tou dobou ještě nebyl ve vazbě) a mons. Josefa Burýška.⁵⁹

Profesor teologie a prorektor kněžského semináře v Hradci Králové mons. J. Burýšek (nar. 23. listopadu 1891) byl zatčen 30. ledna 1950 pro podezření z organizování tzv. číhošťského zázraku.⁶⁰ Burýšek se setkal s P. Josefem Toufarem někdy po vánočních svátcích roku 1949. Společně se domlouvali na předložení svědectví týkajících se tzv. zázraku královehradeckému biskupu Mořici Píchovi.⁶¹ V Hradci Králové měl mons. Burýšek tisknout ilegální

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 78.

⁵⁷ Tamtéž, s. 79.

⁵⁸ Tamtéž, s. 79–80.

⁵⁹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Proces s pomocníky biskupů – návrh na svědky* (datováno v Praze dne 16. září 1950).

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ KALOUS, Jan. *Číhošťský případ*, s. 49.

oběžníky na pokyn diecézního biskupa. Obsahem těchto oběžníků měla být hrozba exkomunikace pro kněží, kteří budou kolaborovat s režimem.⁶² Během výslechu měl působit vystrašeně a dětinsky, čehož mělo být náležitě využito. Na vyšetřovatele působil „jako typický profesor“ a výslech s ním měl být klidný. Nakonec však ze seznamu obžalovaných vypadl a nadále měl v tomto procesu figurovat pouze jako svědek.⁶³ Při samotném soudním přelíčení však neúčinkuje ani v této roli. Poté byl také zařazen do procesu Pácha a spol.,⁶⁴ ve kterém ale rovněž z nezjištěných důvodů nefiguroval.⁶⁵ Po propuštění působil jako kněz v Čáslavi, ale po roce byl dán na odpočinek.⁶⁶ Z jeho literární činnosti se nám podařilo dohledat sérii článků *K dějinám svatostánku* z roku 1942, která ve třech dílech vycházela v *Časopisu katolického duchovenstva*. Obsahem je správné uchovávání eucharistie.⁶⁷

Po představení obviněných, byl na této poradě předložen i seznam devatenácti svědků, jejichž účast měli odůvodnit prokurátor Karel Čížek a jistý soudruh R. Stehlík (pravděpodobně se jedná o Romana Stehlíka, který působil na ministerstvu vnitra od 1. září 1949).⁶⁸ U záznamu z tohoto jednání je přiloženo shrnutí výpovědí jednotlivých obviněných s popisem jejich chování u výslechu.

Stanislav Zela (ve vazbě od 18. července 1950) měl být u výslechu zatvrzelý a „vychytralý“. Byl označen jako „oddaný stoupenec Vatikánu“. Dle zápisu měl vypovídat až po „usvědčení“.

Rovněž Jan Boukal (ve vazbě od 18. července 1950) měl na vyšetřovatele působit vychytrale. U výslechu se měl snažit předstírat upřímnost a teprve po usvědčení měl začít vypovídat tak, jak si to vyšetřovatelé přáli. Při výslechu se měl ale neustále odvolávat na svou špatnou paměť a bránit se tím, že do spousty věcí nebyl ani zasvěcen. Byl popsán jako prospěchář, který není „fanaticky oddán církevní hierarchii“. K vyšetřovatelům se měl chovat s „maloburžoazní žoviálností“.

Taktéž mons. Otakar Švec (ve vazbě od 13. října 1949) odmítal vypovídat, a proto jej vyšetřovatelé umístili do temnice. Později se měl odvolávat na špatnou paměť. Nakonec však i on vypovídal podle požadavků vyšetřovatelů.

⁶² NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Proces s pomocníky biskupů – návrh na svědky*.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Více viz Vaško, Václav. *Dům na skále 2*, s. 344–346.

⁶⁵ ABS, fond V/MV, sign. V–5506 MV. Pácha a spol.

⁶⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. 1. Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016, s. 214.

⁶⁷ Srov. s BURÝŠEK, Josef. *K dějinám svatostánku*. In: *Časopis katolického duchovenstva*. č. 3, č. 4, č. 5 (1942), s. 129–145, s. 213–230, s. 257–291.

⁶⁸ Jednalo se o římskokatolického děkana Františka Houdka (nar. 14. dubna 1884), sídelního kanovníka v Hradci Králové Františka Škeříka (nar. 13. dubna 1889), arcibiskupského sekretáře Josefa Moštěka (nar. 28. února 1913), arcibiskupského radu a notáře Aloise Čápa (nar. 8. května 1892), profesora na arcibiskupském gymnáziu Josefa Vránu (nar. 17. října), arcibiskupského radu a vikáře (který byl ale v této době ve vězení za provádění exkomunikací) Theodora Funka (nar. 19. prosince 1893), tajemníka arcibiskupa Matochy Josefa Ryšku (nar. 20. května 1915), úředníka Charity Františka Kolmana (nar. 16. září 1913), benediktinského archiváře Jana Čerovského (nar. 6. dubna 1913), advokáta Josefa Sklenáře (nar. 20. srpna 1893), salesiánského kněze Aloise Zmrzlíka (nar. 16. září 1912), kancléře arcibiskupské konzistoře v Praze Rudolfa Dörnera (nar. 17. dubna 1921), sekretáře Pastoračního ústředí Aloise Rozehnal (nar. 8. ledna 1922), arcibiskupského vikáře a kanovníka Jindřicha Strnada (nar. 23. dubna 1874), děkana Tomáše Beránka (nar. 15. července 1897), ředitele biskupské kanceláře v Českých Budějovicích Karla Tomšů, biskupského tajemníka tamtéž Stanislava Brabce, tajemníka biskupa v Brně Aloise Michálka (nar. 14. února 1908), druhého tajemníka brněnského biskupa Josefa Hrbaty (nar. 3. dubna 1924).

Pokud jde o Václava Mrtvého (ve vazbě od 18. března 1950), ten se podle záznamu při výslechu projevoval velmi zatvrzele a povýšeně. Vyšetřovatelé však zjistili, že špatně snáší samotu, čehož podle svých slov využili, a poté již Mrtvý také vypovídal dle jejich potřeb. Podle vyšetřovatelů byl velmi oddaný církvi.

Jaroslav Kulač (ve vazbě od 18. července 1950) působil na vyšetřovatele jako „náboženský fanatik, ctižádostivý, bezohledný“. Vypovídat měl až po obsáhlých diskusích, a i poté měl výslech různě ztěžovat.

Jako věrný křesťan (i když marxistickým slovníkem) byl popsán i Josef Čihák (ve vazbě od 18. července 1950). Ten se měl rovněž pokoušet výslech různě bojkotovat. Po výslechu se měl obávat, že bude exkomunikován za vyzrazení některých tajemství.

Vyšetřovatelé vyhodnotili Antonína Mandla (ve vazbě od 9. června 1949) jako ješitného, čehož dle svých slov při výslechu využili. Během výslechu se u něj mělo projevovat silné nervové rozrušení s erotickými sklony. Nakonec k němu musel být přivolán lékař. Mandl měl být natolik rozrušen, že výslech mohl být dokončen až po několika dnech.⁶⁹

Na další schůzce, která proběhla 21. září 1950, byly projednány podrobnosti českého procesu. Zúčastnil se jí místopředseda vlády Zdeněk Fierlinger, ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, ministr spravedlnosti Štefan Rais, Státní úřad pro věci církevní zde zastupoval JUDr. Jaroslav Havelka. Dále se jednání zúčastnili velitel Státní bezpečnosti Osvald Závodský a vedoucí právní komise ÚV KSČ JUDr. Alfréd Dressler.⁷⁰ Předmětem porady bylo vytvoření pracovních skupin a vymezení jejich povinností.

Za uskutečnění samotného procesu byla zodpovědná skupina pod vedením státního prokurátora JUDr. Bohumila Zieglera. Členy skupiny měli být prokurátor JUDr. Karel Čížek, předseda Státního soudu JUDr. Hugo Richter, předseda soudního senátu JUDr. Jaroslav Novák. Členem této skupiny byl i štábní kapitán štábní kapitán Milan Moučka, který se podílel na procesech s JUDr. Miladou Horákovou (probíhal v červnu 1950) nebo Rudolfem Slánským (probíhal v listopadu 1952). Moučka je také považován za jednoho z iniciátorů používání násilí při výsleších. Za ministerstvo národní bezpečnosti měl být v komisi přítomen dr. Lubomír Kroček (ten působil jako vedoucí 5. sektoru Státní bezpečnosti, který se zabýval vyšetřováním), Vladimír Průša za Státní úřad pro věci církevní (ten po únoru 1948 do druhé poloviny roku 1949 působil v instruktážní skupině StB pod vedením Milana Moučky), dále zde byl dr. Milan Cícha z ministerstva spravedlnosti, a nakonec měl být jmenován i zástupce Slovenského úřadu pro věci církevní.

V čele technické skupiny měl stanout náměstek předsedy Státního soudu JUDr. Václav Černý, dalšími členy byli JUDr. Hugo Richter a JUDr. Jílek ze Státního soudu. Tato skupina

⁶⁹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50 (3. část). *Proces s pomocníky biskupů – návrh na svědky* (datováno v Praze dne 16. září 1950).

⁷⁰ Alfréd Dressler (1909–1989) je v kontextu vykonstruovaných procesů zajímavou osobností, protože řada obviněných byla spojována s nacisty. Sám Dressler ale v období nacistické okupace spolupracoval s moravským zemským viceprezidentem a velitelem policie Karlem Schwabem, který byl za svou činnost za protektorátu popraven. Dressler byl kvůli své minulosti (nejenže spolupracoval s K. Schwabem, ale také si měl zažádat o německé občanství atd.) v roce 1951 z KSČ vyloučen. Více viz: ZÍTEK, Adam a kol. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019, s. 89–91 a FRANTALOVÁ, Anna. *Právnícká dvouletka a činnost politické komise v letech 1948-1950*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnícká fakulta, Katedra právních dějin, 2021, s. 47–49. Dostupné online zde: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/126255> (citováno dne 5. ledna 2024).

měla spolupracovat s krajským velitelem Sboru národní bezpečnosti a zajišťovat dostatečný počet spolupracovníků.

Rovněž byla vytvořena propagační skupina v čele s členem ÚV KSČ Jiřím Hendrychem. Jako další členové zde působili dr. Huba a syn ministra Václava Kopeckého JUDr. Ivan Kopecký z ministerstva spravedlnosti. Se skupinou také spolupracoval redaktor *Rudého práva* Václav Slavík (pozdější signatář Charty 77), Miroslav Dvořák (spoluautor propagandistické brožury k procesu s A. Machalkou *Co se skrývalo za zdmi klášterů*⁷¹ a autor brožury *Žoldněři války*⁷²) z rozhlasu, Bureš ze Státní prokuratury a dva pracovníci z ministerstva spravedlnosti Jindřich Neuls (působil na tiskovém odboru ministerstva spravedlnosti III/6 a měl na starosti propagaci procesů) a Filip.

V zápisu se nacházel jmenný seznam obviněných v českém procesu s informacemi o jejich narození a posledním bydlištěm před zatčením. Stále je zde na seznamu uveden i Josef Burýšek, který ale na finálním seznamu obviněných v procesu se Stanislavem Zelou a spol. nefiguroval.⁷³ Rovněž byla schválena účast všech devatenácti svědků v procesu.

Z tohoto zasedání vzešel příkaz na přezkoumání „špionážní činnosti“ Otakara Švece před květnovými volbami roku 1946. Státní bezpečnost měla opatřit zdravotní zprávu opata Stanislava Jarolímka, který v této době nebyl ani ve vazbě a léčil se v Bratislavě. Dále měly být prozkoumány retribuční spisy S. Zely a Jaroslava Kulače, aby z nich byly získány informace o jejich působení za Protektorátu. Zadáni znělo jasně: „*Je třeba, pokud možno odhalit spojení Vatikánu s Gestapem a nacismem. Je třeba v průvodním řízení vyzdvihnout reakční činnost olo-mouckého arcibiskupství.*“ Státní úřad pro věci církevní měl vyhledat další kněze, kteří byli za války v koncentračních táborech. Následně byly ke všem úkolům stanoveny lhůty pro jejich splnění.

Státní bezpečnost měla do 14. října 1950 poslat žalobu ke Státní prokuratuře. Návrh žaloby a závěrečné řeči měly být vypracovány do 20. října. O čtyři dny později (tedy do 24. října) měla být následně žaloba předložena ministerstvu spravedlnosti k projednání. Do 1. listopadu měl Státní soud obdržet veškeré materiály k uskutečnění procesu. Dne 10. listopadu měla být žaloba předložena obžalovaným církevním hodnostářům.

K dalšímu jednání bylo poznamenáno: „*Do 7. listopadu bude na ministerstvu spravedlnosti provedena porada, kde bude probrán celý proces v kostce, obdobně jako při dosavadních velkých politických procesech.*“ Aby nebylo ponecháno nic náhodě, měl JUDr. Richter do 11. listopadu uskutečnit „*instruktáž obhájců*“.⁷⁴ Byť se může zdát divné, že obžaloba instruuje obhájce, v komunistické justici nebyl prostor pro obhajobu jako takovou a obhájce, který v případu zastupoval obviněného, pouze plnil zadání od ministerstva spravedlnosti.⁷⁵

⁷¹ NEULS, Jindřich a DVOŘÁK, Miroslav. *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

⁷² DVOŘÁK, Miroslav a ČERNÝ, Jaroslav. *Žoldněři války: soudní proces s dr. Horákovou a spol.* Praha: Mír, 1950.

⁷³ Podle seznamu vězňených, internovaných nebo stíhaných kněží, které uvádí J. Graubner, komunistická moc Burýška nijak neperzekuovala. Srov. s GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti*, s. 176–186.

⁷⁴ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o přípravě podzimmích procesů, konané 21. 9. 1950.*

⁷⁵ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost*, s. 152.

Ve dnech 12.–13. listopadu 1950 měla pracovní skupina provést kontrolu všech příprav. Datum hlavního přelíčení bylo stanoveno na 13. listopadu téhož roku v 15 hodin odpoledne. Proces měl být podle tohoto plánu ukončen nejpozději v sobotu 18. listopadu, kdy měl být v 10 hodin přečten rozsudek.

Na poradě bylo rozhodnuto, že v čele senátu bude JUDr. Jaroslav Novák. Za přísedící byli určeni Karel Bedrna (též se někdy používá slovenská forma jeho jména Karol) ze Státního soudu v Bratislavě a dr. Karel Siegl (původně pracoval jako úředník, v roce 1950 ale absolvoval právnickou školu pracujících, následně působil jako prokurátor) a dr. Ferdinand Blecha. Definitivní složení senátu měl předložit H. Richter do 22. října.⁷⁶

Soudce Novák nebyl rozhodně žádným nováčkem. Narodil se 1. ledna 1901 v Praze a víme o něm, že jako soudce působil již za první republiky, a to od roku 1928.⁷⁷ Byl označován jako „starý rutinér“. V roce 1948 vstoupil do KSČ a ve stejném roce se stal soudcem Státního soudu v Praze. Jako soudce odsoudil k trestu smrti majora generálního štábu Jaromíra Nechanského a Veleslava Wahla (duben 1950). V čele soudního tribunálu působil také při procesu s americkým novinářem Wiliamem Nathaniem Oatisem (1951). Rovněž působil jako předseda senátu při procesu s A. Machalkou a spol. (březen 1950). Novák také později vynesl jedenáct rozsudků smrti v procesu s Rudolfem Slánským a spol. (1952). Po zrušení Státního soudu přešel v roce 1952 k Nejvyššímu soudu. V roce 1958 odešel ze zdravotních důvodů (ztráta zraku) do invalidního důchodu. V průběhu stranických prověrek mu bylo v roce 1970 zrušeno členství v KSČ, které tak dobře v 50. letech sloužil.⁷⁸

Rovněž bychom měli připomenout Karla Bedrnu, který je v pramenech titulován doktorským titulem (před jménem se objevuje zkratka dr.), nicméně ten získal až na Právnické fakultě Slovenské univerzity v červnu 1952. Do té doby získal v roce 1925 pouze absolutorium na Právnické fakultě UK. Po studiích působil v justici nepřetržitě od 28. června 1926 do září 1952, kdy začal přednášet na Slovenské univerzitě. Jako přísedící nepůsobil pouze v procesu se Stanislavem Zelou a spol., ale také např. v procesu s JUDr. Miladou Horákovou.⁷⁹

Hlavním prokurátorem v tomto procesu byl jmenován JUDr. K. Čížek. JUDr. Bohumil Ziegler měl do 22. října předložit seznam prokurátorů, kteří měli při procesu Čížkovi pomáhat. Po ruce jim měl být ještě dr. Houska.

Při schůzce se také projednávala účast širší veřejnosti, kterou měly organizovat krajské sekretariáty. Procesu se měly zúčastnit návštěvy ze všech krajů Čech a Moravy a v jeden den měla přijet i organizovaná skupina ze Slovenska. Státní úřad pro věci církevní měl zajistit účast tzv. vlasteneckých kněží (čili těch, kteří kolaborovali s komunisty). Obdobně se mělo postupovat i v případě slovenského procesu s Jánem Vojtaššákem.

⁷⁶ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o přípravě podzimních procesů, konané 21. 9. 1950.*

⁷⁷ Vilém Hejl udává rok 1924, ale odborná literatura se shoduje na roku 1928.

⁷⁸ Srov. HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 188–189; ŠIMÁNKOVÁ, Alena, ed. a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*, s. 260; MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 113; MANDZÁK, Atanáz Daniel, ed. *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol.*, s. 35.

⁷⁹ SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin*, s. 129.

Stranou projednávání nezůstala ani propagace procesu. V průběhu konání soudního zasedání se měly organizovat projevy věřících, kteří měli odsoudit obžalované, rovněž měla být organizována vystoupení tzv. vlasteneckých kněží.

Stejně jako tomu bylo i u předchozích politických procesů, i v tomto případě měla být vydána cizojazyčná publikace o průběhu soudního přelíčení, a to v jazyce ruském, francouzském a anglickém. Publikace měla být vydána nejpozději čtrnáct dní po skončení procesu. Pokud by při vydávání knih došlo k nějakým komplikacím, měl je řešit ministr spravedlnosti Štefan Rais s ministrem informací Václavem Kopeckým.

Rovněž se projednávala možnost natočit film jako tomu bylo v případě procesu s JUDr. Miladou Horákovou nebo později při procesu s Rudolfem Slánským. Dojednalo se však, že film se natáčet nebude. Měly být pořízeny záběry pouze ze začátku procesu pro filmový týdeník.

Na závěr ještě byli ještě schválení obžalovaní ve slovenském procesu, ve kterém měli být odsouzeni spišský biskup Ján Vojtaššák, řeckokatolický eparcha prešovský Pavel Gojdič a trnavský apoštolský administrátor mons. Michal Buzalka. Trestní oznámení v tomto procesu mělo být podáno nejpozději 27. října 1950, přičemž nástin žaloby měl být hotov již 5. října téhož roku. Další porada se měla uskutečnit nejpozději pět dní před podáním trestních oznámení (čili do 14. října).⁸⁰

Z nedatované Situační zprávy, která ale byla sepsána po 21. září 1950⁸¹, se dozvídáme o přehodnocení politické koncepce českého procesu.⁸²

Původní linie měla vycházet z působení obžalovaných za Protektorátu a poté objasnit jejich „*velezrádné a špionážní činnosti po roce 1945*“. Jelikož ale bylo získáno málo materiálů k činnosti obžalovaných kněží v době okupace, muselo se vycházet „*ze zjištěných fakt špionáže a velezrady a závadné činnosti okupační použití k dokreslení zrádného profilu obviněných*“. Taktéž se mělo projednat, nakolik má být zmiňována politika Vatikánu a papeže coby hlavy státu. Jelikož si strůjci procesu uvědomovali političnost celého podniku, bylo nutné promyslet i následující: „*Zda je možno mluvit v žalobě o politické odpovědnosti biskupů za jednání obviněných, zda je možno mluvit o jednotlivých ordinářích nebo o episkopátu jako celku.*“ Dále bylo třeba zodpovědět otázku, „*zda bude možné v žalobě mluvit o kolaborantství episkopátu nebo jednotlivých ordinářů za okupace.*“

Podle zprávy bylo nutné projednat pořadí jednotlivých obžalovaných. To se mělo odvíjet buď od „*závažnosti procesního materiálu nebo s [sic!] hlediska politického*“. Seznam měl do příští porady sestavit K. Čížek a M. Moučka.

Oproti předchozí poradě se změnilo složení soudu. Předsedou senátu zůstal „starý rutinér“ Jaroslav Novák, přísedícími soudci měli být Karel Bedrna a JUDr. Zdeněk Kaláb. Jako

⁸⁰ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o přípravě podzimních procesů, konané 21. 9. 1950.*

⁸¹ Protože se zde hovoří o tom, že již byly prostudovány Zelovy retribuční spisy, které byly předány kapitánu Moučkovi.

⁸² Podle Karla Kaplana tato situační zpráva pochází z 24.–27. října. Více viz: KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu*, s. 195.

soudci z lidu byli určeni Jan Polanecký a Ing. František Doušek. Kdyby se jeden ze soudců z lidu nedostavil, měla jej zastoupit Jarmila Novotná.⁸³

Funkci soudce z lidu kodifikoval zákon 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví, který byl platný do roku 1961. Úkolem soudce měla být odborná znalost a aplikace práva, kdežto úkolem soudce z lidu pak bylo řídit se „svým třídním vědomím a instinktem“ a dohlížet na dodržování „třídní spravedlnosti“.⁸⁴

Vedle prokurátora Čížka měl usednout Ján Feješ, který se měl na soudním přelíčení se Stanislavem Zelou a spol. obeznámit s celou problematikou procesu, protože měl vystupovat jako veřejný žalobce v případě Ján Vojtaššák a spol.⁸⁵

JUDr. J. Feješ (členem komunistické strany od roku 1929) je v rámci procesů padesátých a vůbec komunistické justice zajímavá osobnost. Narodil se 5. září 1909 ve vsi Vyšný Skálik (okr. Rimavská Sobota). V Rimavské Sobotě absolvoval gymnázium, odkud pokračoval na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde promoval jako doktor práv 22. června 1938 (dva roky po K. Čížkovi, tři roky po K. Klosovi). V právnickém prostředí se však pohyboval již po absolutoriu, a to v letech 1934–1935 jako koncipient. Od února 1939 působil na Okresním soudu v Košicích, kde od roku 1941 zasedal jako soudce a od roku 1943 působil jako soudce okresní. Na konci války se zapojil do Slovenského národního povstání, po němž následně bojoval jako příslušník 1. československého armádního sboru. Po válce rychle postupoval, až se v říjnu 1948 stal vedoucím správního oddělení na bratislavském pracovišti Státní prokuratury. V 50. letech vedl proces proti biskupu Jánovi Vojtaššákovi a spol. a také proti představitelům Demokratické strany. Od roku 1953 působil jako prokurátor Krajské prokuratury v Bratislavě. Poté vystřídal několik funkcí, až byl v roce 1969 jmenován prezidentem Ludvíkem Svobodou generálním prokurátorem Československé socialistické republiky. V době normalizace se zapojil do čistek v soudnictví. Zemřel 20. dubna 1988 v Praze.⁸⁶ Je také autorem brožury *Hlavné zameranie činnosti československej prokuratúry po XVI. zjazde Komunistickej strany Československa*.⁸⁷

Ve zprávě se navrhuje, aby byla veřejnost účastníci se soudního přelíčení připravována dva týdny před začátkem procesu. Tento čas měl být potřebný pro to, aby byla „organizována veřejnost zvláště kvalifikovaná“ (tím se mysleli např. tzv. vlastenečtí kněží).

Přesné instrukce pro kladení otázek v průběhu samotného procesu byly známy nejpozději 6. září. Jedná se o čtyři body, kterých se měl soudce držet při kladení dotazů obviněným kněžím. Zaprvé měly být otázky obviněným kladeny chronologicky čili tak, jak se postupně vyvíjela jejich činnost, za které je chtěla žaloba odsoudit. Zadruhé měl být konkretizován obsah špionážních zpráv. Zatřetí měly být výpovědi obviněných doplňovány o informace, které uvádějí svědci, a které samotní obvinění při svých výpovědích nezmiňují. Poslední a čtvrtý bod

⁸³ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Připomínky k protokolům obviněných* (datováno v Praze dne 6. listopadu 1950).

⁸⁴ BLÁHOVÁ, Ivana et al. *Jménem republiky!: osm případů z vůle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015, s. 29–30.

⁸⁵ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Připomínky k protokolům obviněných* (datováno v Praze dne 6. listopadu 1950).

⁸⁶ SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin*, s. 482.

⁸⁷ FEJEŠ, Ján. *Hlavné zameranie činnosti československej prokuratúry po 16. zjazde Komunistickej strany Československa*. V Praze: Generálna prokuratúra Československej socialistickej republiky, 1981.

upozorňuje na to, že marxistická terminologie nebude znít z úst církevních hodnostářů věrohodně, a proto neměl být politický závěr vysloven samotným obviněným, ale měla mu být položena doplňující otázka, která jej na tento závěr „přivede“.⁸⁸

Dne 7. listopadu se Karel Bedrna, Bellanský, Milan Cícha, JUDr. K. Čížek, JUDr. J. Feješ, JUDr. Jaroslav Havelka, JUDr. K. Klos, Málek, JUDr. Jindřich Neuls, JUDr. Jaroslav Novák, Vladimír Průša, JUDr. Hugo Richter, Vojtěch Sedláček a JUDr. Bohumil Ziegler sešli na ministerstvu spravedlnosti k poradě, na níž se řešily závěrečné řeči prokurátorů a postup při procesu samotném. Kromě nich se nejvíce pozornosti při této poradě soustředilo na samotný průběh soudního přelíčení. Prokurátor Čížek navrhl, aby se postupovalo podle jednotlivých údajů čili, aby se první den procesu věnoval okupační činnosti obviněných a takto se mělo postupovat dále až do konce. Proti jeho návrhu ostře vystoupil Karel Klos z ministerstva vnitra, který poznamenal, že by v cizině poukazovali na to, proč se až tak dlouho po válce řeší okupace. Navrhl tedy, aby hned první den bylo jasné, že obvinění jsou souzeni za velezradu a špionáž.⁸⁹

Ze zápisu z porady konané 14. listopadu, které se na ministerstvu spravedlnosti zúčastnili K. Bedrna, M. Cícha, K. Čížek, J. Feješ, J. Havelka, M. Moučka, K. Klos, V. Průša, H. Richter a B. Ziegler, víme že se nejdříve řešil proces slovenský. K českému procesu měl jako první referát Karel Klos, který informoval o přípravě žaloby, jejíž čistopis měl být projednán následujícího dne. Bylo ujednáno, že H. Richter se senátem vybere vhodné advokáty obžalovaných. Jejich instruktáž měl následně provést předseda advokátní komory Hruška pod Richterovým dohledem. Nástiny obhajovacích řečí měly pak být Hruškovi poskytnuty během samotného procesu. Prokurátoři Čížek s Feješem měli čistopisy svých závěrečných řečí předložit do 18. listopadu.⁹⁰

Na poradě z 15. listopadu 1950, které se zúčastnili Z. Fierlinger, L. Kopřiva, Š. Rais, J. Havelka, O. Závodský, K. Klos a Ladislav Holdoš jako zástupce Slovenského úřadu pro věci církevní,⁹¹ bylo přijato znění obžaloby. Také zde byl schválen plán „organizování veřejnosti“, přičemž byl zvláště jmenován olomoucký kraj, ze kterého pocházel Stanislav Zela, s tím, že „má být dán na některý zvlášť silný procesní den“. Důvod tohoto kroku je jasný – zdiskreditovat Zelu před lidmi, kteří pocházeli ze stejného kraje jako on sám a kteří jej případně i znali osobně z jeho působení v Olomouci. Dále byl schválen návrh hlavního přelíčení, s jedinou výhradou ohledně výslechu svědků Rudolfa Dörnera a Jindřicha Strnada, u kterých se mělo ještě uvažovat, zda budou do procesu zapojeni. Návrhy trestů pro obžalované měla připravit Státní prokuratura do následující schůze. Rovněž byly přijaty návrhy závěrečných řečí obou prokurátorů. Nakonec se ještě projednával proces slovenský.⁹²

⁸⁸ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Připomínky k protokolům obviněných* (datováno v Praze dne 6. listopadu 1950).

⁸⁹ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o podzimních církevních procesech konané dne 7. listopadu 1950 na ministerstvu spravedlnosti*.

⁹⁰ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o podzimních církevních procesech konané dne 14. listopadu 1950 na ministerstvu spravedlnosti*.

⁹¹ Ladislav Holdoš byl odsouzen v politickém procesu s Gustávem Husákem v dubnu 1954 na 13 let, avšak ze zdravotních důvodů byl propuštěn v roce 1957. Rozhovor s ním sepsal a vydal historik Karel Bartošek. Více viz: HOLDOŠ, Ladislav a BARTOŠEK, Karel. *Svědék Husákova procesu vypovídá*. V Praze: Naše vojsko, 1991.

⁹² NA, f. Ministerstvo spravedlnosti, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o přípravě podzimních procesů konané dne 15. listopadu 1950*.

2.2 Proces den po dni

Na následujících řádcích si popíšeme průběh procesu, tak jak se nám zachoval na stenografických záznamech pořizovaných v průběhu soudního přelíčení ve dnech od 27. listopadu do 2. prosince roku 1950. Tyto záznamy se jeví jako důvěryhodné z několika důvodů – byly pořizovány přímo v průběhu soudního přelíčení; při srovnání propagandistické brožury *Proces proti vatikánským agentům v Československu*⁹³ s těmito záznamy zjistíme, že zde řada částí z výsledku obžalovaných chybí; dále si u stenozáznamů můžeme povšimnout, že se v nich nachází gramatické chyby, protože zapisovatelé a zapisovatelky psali to, co slyšeli (někdy je na záznamech uvedeno, že zapisovatelé nerozuměli, co obžalovaný řekl). Při četbě následujících řádků však musíme mít stále na paměti, že obvinění nevyprávěli pravdivě, ale podle výslechových protokolů, které byly sestaveny samotnými vyšetřovateli.

Krátce po skončení soudního přelíčení se mohli obyvatelé Československa informovat o průběhu soudního přelíčení díky již zmíněné propagační brožuře s názvem *Proces proti vatikánským agentům v Československu*. Ta vyšla v poměrně velkorysém nákladu 37 500 výtisků.⁹⁴ Václav Vaško se ve své knize *Dům na skále: Církev bojující* procesu věnuje poměrně podrobně (i když pouze na základě vydané propagandistické brožury) a řadu výpovědí obviněných rozporuje. Na následujících řádcích se pokoušíme některé body obžaloby vyvrátit či vysvětlit na základě odborné literatury. V některých bodech se budeme stále držet V. Vaška.⁹⁵

Jak již bylo uvedeno, výslech obviněných probíhal dle režijní knihy a vyšetřovatel měl obžalované „navést“ k odpovědím, které požadoval. K průběhu samotného procesu, který budeme sledovat den po dni, je třeba ještě připomenout, že každý zinscenovaný proces probíhal dle přesného plánu. Po skončení každého soudního dne probíhala porada na Státní prokuratuře, „*které předsedal s. náměstek Dr. Karel Klos, který celý proces řídil.*“ Na poradě se vyhodnocoval uplynulý den a rovněž se konaly přípravy na den následující.⁹⁶

V průběhu celého procesu probíhalo rozhlasové vysílání, které trvalo jednu až dvě hodiny. Pro domácí tisk byla vydávána oficiální tisková zpráva. Proces mohli sledovat i novináři ze zahraničí, a to jak z východu, tak i ze západu, pokud byli akreditováni v ČSR. Domácí tisk i rozhlas řídila komise, jejímiž členy byli zástupci ÚV KSČ, *Rudého práva*, ministerstva spravedlnosti a Státní prokuratury. Kontrolu oficiálních zpráv a rozhlasového vysílání měl na starosti K. Klos.⁹⁷

Břevnovský opat Anastáz Opasek vzpomíná, že k soudnímu přelíčení byli obvinění převáženi jednotlivě z Pankrácké věznice. Zde poté spali po celou dobu trvání soudního přelíčení v podzemních celách, přičemž museli mít otevřené dveře a celou dobu nad nimi svítilo rozsvícené světlo.⁹⁸

⁹³ *Proces proti vatikánským agentům v Československu: Biskup Zela a společníci*. Praha: Orbis, 1950.

⁹⁴ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Zhodnocení procesů proti agentům Vatikánu, a to proti Dr. Stanislavu Zelovi a spol. a proti Jánmu Vojtaššákovi a spol.* (datováno v Praze dne 5. února 1951). Karton je nepracován, a proto za jeho zpřístupnění děkuji Aleně Šimánkové.

⁹⁵ Srov. s Vaško, Václav. *Dům na skále 2*, s. 254–269.

⁹⁶ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Zhodnocení procesů proti agentům Vatikánu, a to proti Dr. Stanislavu Zelovi a spol. a proti Jánmu Vojtaššákovi a spol.*

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 208.

Aby obvinění vypadali před soudem lépe, byli krátce před začátkem přelíčení dobře živeni a vězňové se o ně lépe starali. Zajímavá je však vzpomínka A. Opaska na divnou chuť jídla a cigaret, které si všiml nejméně týden před soudem. Podivnou chuť, kterou nespecifikuje, Opasek přikládá drogám a jak sám píše různým „*lékům-nelékům*“. Přítomnost divné chutě u jídla a cigaret mu pak měli potvrzovat i vězni z procesu s Augustinem Machalkou a spol. a další.⁹⁹

2.2.1 Den nultý: Předehra (21. listopadu 1950)

Dne 21. listopadu 1950 byla před soudem přečtena žaloba proti devíti církevním hodnostářům, kteří byli zařazeni do procesu Zela a spol. V úvodu žaloby byl velice negativně popsán vztah římskokatolické církve a Československa.¹⁰⁰

Církev před vznikem samostatného československého státu měla dle státního prokurátora stát na straně habsburské monarchie, která je popsána jako staletý žalář českého a slovenského národa. Po vzniku první republiky pak měla církev stát na straně buržoazie proti dělnictvu. Následně je zde uvedeno, že se Vatikán spojil proti socialismu s fašistickou Itálií a nacistickým Německem. Podle žaloby církev přispěla k rozpadu Československa, když se spojila s henleinovci a luďáky, přičemž zde byl jmenovitě zmíněn prezident Slovenského státu Jozef Tiso.¹⁰¹

Kritika církve je samozřejmě více než tendenční. Po první světové válce byla sice katolická církev vnímána jako podporovatel starého režimu, nicméně je nutno podotknout, že to nebyla zcela pravda. Jako příklad můžeme uvést osud kněze Isidora Zahradníka, který se jako člen Národního výboru podílel na převzetí moci po vyhlášení československé samostatnosti dne 28. října 1918 a vítal rozpad habsburské monarchie.¹⁰²

Katolická církev v období mnichovské krize Československou republiku podporovala a v meziválečném období vystupovala jak proti nacismu,¹⁰³ tak proti komunismu.¹⁰⁴ Proti nacismu vystupovala katolická církev i Československá strana lidová již od nástupu Hitlera k moci. Důkazem může být např. i podpora Edvarda Beneše při prezidentských volbách v roce 1935, kdy jej volili zástupci všech katolických stran v Československu. V období mnichovské krize pak můžeme zmínit podporu samotného papeže Pia XI.¹⁰⁵

⁹⁹ Tamtéž, s. 209.

¹⁰⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze* (datována 21. listopadu 1950), 1–3.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 4.

¹⁰² MAREK, Pavel. *Bratři Bohumil a Isidor Zahradníkovi: dva kněžské osudy na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2017, s. 80–81. Zahradník poté působil v Kramářově vládě jako ministr železnic.

¹⁰³ Více viz: RICCARDI, Andrea. *Století mučedníků*, s. 75–138. Rovněž je možné zmínit encykliku *Mir brennender Sorge*, kterou v březnu 1937 papež Pius XI. upozorňoval na neslučitelnost nacismu a katolické věrouky. Je nicméně pravda, že Vatikán vyhodnotil hrozbu komunismu jako vyšší než hrozbu nacismu a fašismu. Více viz LUXMOORE, Jonathan a BABIUCH-LUXMOORE, Jolanta. *Vatikán a rudý prapor*, s. 36–47.

¹⁰⁴ Zde můžeme zmínit např. encykliku papeže Pia XI. *Divini Redemptoris*. Více viz: *Divini Redemptoris: o bezbožeckém komunismu*. Překlad Bedřich Vašek. Olomouc: Katolická akce, 1938. Před komunismem však varoval již papež Pius IX. v *Seznamu bludů (Syllabus errorum)*, který pochází z roku 1864.

¹⁰⁵ PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948*, s. 21–24.

Na slovenské církevní představitele žaloba uvalila vinu za „těžké oběti slovenského lidu a nesmírné hospodářské ztráty v důsledku zločinné válečné podpory, poskytované hitlerovskému Německu.“¹⁰⁶

Toto nařčení v zásadě nedává smysl. Slovenský stát byl vyhlášen pod nátlakem Adolfa Hitlera a celou dobu války byl Hitlerovým satelitem. V čele státu sice stál kněz Jozef Tiso a hlavní politickou moc měla Hlinkova slovenská ľudová strana, nelze však jednoduše říci, že by slovenský lid trpěl pod církevním jhem.¹⁰⁷

V protektorátu měli zase církevní hodnostáři podporovat okupační moc skrze vydávání různých oběžníků (jako např. sběr kovů, práce v neděli apod.), které podporovaly nacistickou správu. Tři z obviněných – Stanislav Zela, Jaroslav Kulač a Jan Boukal – měli být podle žaloby konfidenty gestapa.¹⁰⁸

Aby obžaloba uvrhla na katolickou církev co největší vinu za hrůzy, jež český národ prožil v období protektorátu, nezmiňuje účast katolických kněží na zahraničním¹⁰⁹ i domácím odboji.¹¹⁰ Politika katolické církve v jakémkoli období by šla popsat slovy vězně nacistické i komunistické diktatury jezuita P. Adolfa Kajpra: „*Katolictví není nerozlučně spojeno se žádnou vládou. I když má katolík sympatie k té neb oné vládě, i když je přesvědčen, že ta neb ona vláda je prospěšnější rozvoji náboženského a mravního života, nemůže se bouřit proti vládě existující, má ji poslouchat, pokud to alespoň trochu jde. [...] I křesťan a katolík má a smí mít své sympatie. Jde-li však vývoj věcí jinak, přesahuje-li jeho síly, pak se nestává malomyslným, nemyslí, že je vše ztraceno, tím méně snad páše sebevraždu. S věčným optimismem se dává do práce za nových poměrů. Doufá, hledá nové cesty, snaží se dohodnout, pokud to jen jde. Ale při všem svém optimismu nezapomíná, že ve světě pracují mocnosti temna, s nimiž je dohoda nemožná, nemožný kompromis, že někdy jsou v sázce, o něž se nemůže smlouvat, kdy nezbyvá než mučednictví. Ctností křesťanskou je nejenom rozumnost a opatrnost, nýbrž také statečnost. Je někdy těžké sloučit správně tyto dvě ctnosti, ale co je nemožno lidem, je možné Bohu. A křesťan věří, že za všech okolností Duch svatý je s námi, je s těmi, kteří nás vedou. Stat Crux, dum volvitur orbis! Kříž stojí pevně i tehdy, kdy se hroutí svět!*“¹¹¹

O vztahu katolické víry a nacismu nám podává výmluvné svědectví i jeden z obviněných Jaroslav Kulač ve svém příspěvku v knize *Šest let okupace Prahy*: „*Kristovo učení lásky k bližnímu jest naprostým opakem nacistického učení násilí a nenávisti.*“¹¹² V kontextu tohoto vykonstruovaného procesu by se dalo říci, že věta by měla stejné vyznění i pokud by se místo slova „*nacistického*“ použilo „*komunistického*“...

Rétoriku obžaloby o kněžích podporujících nacistickou okupaci nabourávají osudy statečných duchovních, kteří za války skončili v koncentračních táborech. Mezi nejvýznamnější

¹⁰⁶ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 4.

¹⁰⁷ FIAMOVÁ, Martina a kol. *Slovenský stát 1939-1945: představy a realita*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014, s. 126–127 a 129.

¹⁰⁸ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 3–5.

¹⁰⁹ Více viz např.: PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948*, s. 115–131. Z hlediska zahraničního odboje je jistě třeba zmínit mons. Jana Šrámka, který stál v čele exilové vlády. Šrámek byl mimo jiné pro své kontakty na katolické představitele pro exilovou vládu velmi důležitý.

¹¹⁰ Více viz např.: PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948*, s. 131–138 a ŠMÍD, Marek. *Vatikán a Československo ve 20. století*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2022, s. 231–233.

¹¹¹ Citováno dle: PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948*, s. 90.

¹¹² Kulač, Jaroslav. *Katolická církev v době okupace*. In: BUBEN, Václav, ed. *Šest let okupace Prahy*. Praha: Osvětový odbor hlavního města Prahy, 1946, s. 98.

patřil pozdější arcibiskup (v té době ještě působil jako vedoucí kněžského semináře) Josef Beran, který byl zatčen v období heydrichiády dne 6. června 1942. Nejdříve byl vězněn v Malé pevnosti Terezín a poté převezen do koncentračního tábora Dachau, který sloužil k internaci kněží ze všech koutů Evropy.¹¹³ O životě vězňů v tomto koncentračním táboře nám zanechal svědectví další katolický kněz František Štverák, který byl jako mnozí katoličtí kněží, vězněm jak nacistické, tak komunistické diktatury.¹¹⁴

Z výše postavených církevních hodnostářů pak můžeme jmenovat salesiána Štěpána Trochtu, který od roku 1947 působil jako litoměřický biskup. Ten se v době nacistické okupace aktivně zapojil do protinacistického odboje, ve kterém působil s Vladimírem Krajinou jako šifrant vysílačky Sparta I.¹¹⁵

Nejvýmluvněji však hovoří fakt, že mezi obžalovanými stanul i mons. Otakar Švec, který byl od srpna 1942 vězněn v koncentračním táboře Mauthausen a od listopadu 1944 v Dachau. Ten působil jako předseda katolického Spolku sv. Rafaela (působil zde i další obžalovaný J. Čihák), který nacisté označovali jako nepřátelský. Mons. Švec byl nejdříve vyslýchán v Petschkově paláci, v červenci 1942 byl převezen na tři týdny do Terezína a poté do Mauthausenu.¹¹⁶

Díky svému vynikajícímu chování v době věznění v koncentračním táboře Mauthausen si na něj vzpomněli jeho spoluvězni, kteří v době Švecova věznění zaslali dopis ministru spravedlnosti Alexeji Čepičkovi, kde vyzdvihovali Švecovy kvality: „*Rádi bychom se mu odvděčili za nesčíslná dobrodiní, jimiž nás staré politické vězně v konc. táboře, t. j. [sic!] v nejtěžší době našeho života, tak štědře zahrnoval a posiloval, abychom vydrželi. Přes přísný zákaz návštěvy nemocných na izolovaných blocích se sdílnými nemocemi byl tento lidumil jediným knězem v KLM [Konzentrationslager Mauthausen], který bez ohledu na národnost, rasovou neb politickou příslušnost spoluvězňů riskoval těžké tresty vězňů a vlastní život nákazou, jen aby vyhověl volání nemocných a umírajících po duchovní útěše. Nikdy nezapomněl vzít s sebou kus svého chleba neb něco z potravinového balíčku, který dostal z domu. To v Mauthausenu znamenalo, jak Vám je, pane ministře, jistě známo z Oswietimi, velmi mnoho.*“¹¹⁷ Z tohoto důvodu nebyla v průběhu soudního procesu Švecova činnost v době nacistické okupace připomínána.

Pokud bychom chtěli dopřát řeči čísel, tak v průběhu nacistické okupace bylo zatčeno 487 českých kněží, ze kterých 70 zemřelo v koncentračních táborech, bylo umučeno nebo zastřeleno.¹¹⁸

Podle obžaloby měl světicí biskup Stanislav Zela gestapu podávat informace, které způsobily uvěznění a následnou deportaci do koncentračního tábora kněze Josefa Dosedly. Zela byl obviněn i z toho, že po útoku na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha,

¹¹³ Více viz: VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 87–128.

¹¹⁴ ŠTVERÁK, František a VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk: paměti patera Františka Štveráka, vězně nacistického a komunistického režimu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020.

¹¹⁵ KOURA, Petr. *Protinacistická odbojová činnost Štěpána Trochty*. In: *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006 s. 422–428.

¹¹⁶ STŘÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista: martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století*. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2023, s. 637–638.

¹¹⁷ Citováno dle: STŘÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista*, s. 638.

¹¹⁸ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. I*, s. 11.

který byl uskutečněn dne 27. května 1942, předal gestapu seznam pravoslavných kněží na Olomoucku.¹¹⁹

Josefu Čihákovi bylo vytýkáno, že v roce 1944 vstoupil do organizace Liga proti bolševismu.¹²⁰ Čihákova účast v této organizaci byla chápána jako symbolická, což dokazuje i fakt, že nebyl po válce za svou činnost v období okupace soudně stíhán.¹²¹ Za zmínku zde stojí, že stíhání vysokých funkcionářů Ligy vytyčil *Košický vládní program*, takže pokud by Čihák hrál v organizaci důležitou úlohu, byl by jistě souzen.¹²² Česká liga proti bolševismu, která vznikla na počátku roku 1944, pořádala přednášky, ve kterých přednášející vystupovali proti bolševismu, respektive Sovětskému svazu. V budově Ligy v Praze na Příkopech byla dokonce zbudována stálá výstava, která obsahovala různé fotografie a tabulky se zfalšovanými údaji o bolševismu.¹²³ Podle zprávy Sicherheitsdienstu navíc této organizaci lidé v protektorátu nevěřili.¹²⁴

Podle žaloby byli církevní hodnostáři pověřeni Karlem Hermannem Frankem, aby vyjednali „se západními mocnostmi obsazení českých zemí americkým nebo britským vojskem, aby tak vyrvali možnost osvobození z kapitalistického jařma.“ Se souhlasem církve pak měl odletět Adolf Hrubý a Richard Bienert jednat na západ, přičemž zápis z tohoto jednání měl Bohuslav Jarolímek uložit do archivu Strahovského kláštera.¹²⁵

Zde se naráží na nereálný pokus K. H. Franka, který na konci války vyslal předsedu protektorátní vlády R. Bienerta, ministra zemědělství A. Hrubého, generála Vladimíra Klecandu, ředitele Škodových závodů Adolfa Vamberského, ředitele firmy Intercontrol Jana Kratochvíla, předsedu Svazu průmyslníků Bernhardta Adolfa a svého právního poradce prof. Hermannu Raschhoferu na jednání se západními Spojenci. Podle Frankova plánu měli Spojenci ukončit boje na západě a spojit se s nacisty v boji proti Sovětskému svazu. Účastníci delegace se však k západním Spojencům vůbec nedostali, protože akce nebyla dobře naplánována. Zapojení Bohuslava Jarolímků do této akce se tedy jeví jako konstrukt vyšetřovatelů.¹²⁶

Žaloba dále popisuje situaci po skončení druhé světové války, kdy se odkazuje na *Košický vládní program* z roku 1945 a rovněž na *Ústavu 9. května* (přijata roku 1948), kde byla zakotvena svoboda vyznání. Tento bod mělo kladně přijmout nižší duchovenstvo a obyvatelstvo Československa. Nicméně vyšší duchovenstvo, označované jako „vysoká církevní hierarchie“, mělo vůči tomuto ustanovení zaujmout postoj negativní. Vysoké duchovenstvo, které se

¹¹⁹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 5.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948*, s. 245–246. Čihák byl do organizace jmenován na nátlak německých úřadů, které dali katolické církvi pouze jeden den na výběr svého kandidáta. Navíc bylo představitelům katolické církve sděleno, že svého zástupce do organizace vyšle i česko-bratrská a česko-moravská církev.

¹²² *Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý na první schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v Košicích*. V Praze: Ministerstvo informací, 1945, s. 17.

¹²³ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Praha: Academia, 2011, s. 432–439.

¹²⁴ Za informaci děkuji Petru Kourovi. Nedůvěru v tuto organizaci rozhodně podporoval i fakt, že účast na jejích přednáškách byla často vynucená.

¹²⁵ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 5.

¹²⁶ Srov. FRANK, Karl Hermann. *Zpověď: podle vlastních výpovědí v době vazby u Krajského soudu trestního v Praze na Pankráci*. Vydání první (v nakl. T & M). Praha: Toužimský & Moravec, 2016, s. 246–247 a KÜPPER, René. *Karl Hermann Frank (1898-1946): politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*. Praha: Argo, 2012, s. 230–232. O Stanislavu Jarolímkovi se historik R. Küpper ve své monografii na žádném místě nezmiňuje. Lze tedy předpokládat, že spojení Franka s Jarolímekem je pouhý výmysl.

přidalo do „*imperialistické protidemokratické fronty a služeb amerického imperialismu*“, vedly totiž proti lidově demokratickému režimu materiální pohnutky, protože církev vlastnila v Československu velký majetek. Tento negativní postoj vůči zřízení v ČSR mělo podle žaloby způsobit především heslo hlášené komunisty: „*Půda patří těm, kdož na ní pracují.*“¹²⁷

Košický vládní program v sobě skutečně zahrnoval některé prvky, které měly zajišťovat svobodu vyznání. Můžeme citovat např. část z V. hlavy: „*Vedle přímé účasti na správě a řízení státních a veřejných záležitostí prostřednictvím Národních výborů bude lid mít právo na tvoření dobrovolných organizací různého druhu – politických, odborových, kulturních, sportovních a jiných – a uskutečňovat prostřednictvím těchto svá demokratická práva.*“¹²⁸ Varovně však vyznívají pasáže o „*zlidovění samého systému výchovy*“, které spočívalo ve větším přílnutí k Sovětskému svazu.¹²⁹ Více se náboženským poměrům nebo vztahu církve a státu v *Košickém vládním programu* nepíše.

Dokumentem zásadního významu byla však *Ústava 9. května*. Byť byl československý stát v preambuli označen jako lidově demokratický, nijak se to na rozdíl od řady států východního bloku neprojevovalo v názvu samotného Československa. Při psaní ústavy nebyli komunisté nikým omezováni a samotný prezident Edvard Beneš ji odmítl podepsat, protože podle něj neobsahovala dostatečné záruky ochrany občanských práv. Z toho důvodu ji podepsal až komunistický prezident Klement Gottwald.¹³⁰

Novou *Ústavu* Československé republiky z hlediska vztahu církve a státu již velmi dobře rozebral kronikář katolické církve Václav Vaško ve své knize *Dům na skále*.¹³¹ Pro účely této práce však bude vhodné, když jeho argumenty připomeneme.

Jako protináboženské ustanovení můžeme chápat § 14, podle kterého měla výuka na školách probíhat „*v souladu s výsledky vědeckého bádání a nebyly v neshodě s lidově demokratickým zřízením.*“ Jako hlavní vědecký proud v komunistickém Československu panoval marxismus-leninismus. Cokoli, co bylo v rozporu s tímto učením pak bylo považováno za protizákonné.¹³² Jelikož byl hlavním východiskem marxismu-leninismu tzv. vědecký ateismus, je jasné, že jakékoli náboženství bylo v rozporu s tímto učením a potažmo tedy i s panujícím režimem. Propagování ateismu se stalo součástí komunistického režimu, který věřící různými způsoby perzekvoval.¹³³

Svobodu vyznání měl v komunistickém Československu zaručovat § 15, jehož první odstavec deklaroval svobodu svědomí. Ve druhém odstavci se však uvádělo: „*Světový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu, nemůže však být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost uloženou mu zákonem.*“ Tento paragraf tedy neplatí bezpodmínečně. Mezi povinnosti, kterou stát ukládal svým občanům, totiž patřila povinná vojenská služba v armádě, která ale byla v rozporu se světonázorem Svědků Jehovových (známí též jako

¹²⁷ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 6.

¹²⁸ *Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý na prvé schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v Košicích*, s. 12.

¹²⁹ Tamtéž, s. 28. Oblasti vzdělávání se věnuje XV. hlava programu.

¹³⁰ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 74–75. Edvard Beneš odstoupil 7. června 1948. Klement Gottwald se stal prezidentem 14. června 1948.

¹³¹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. I*, s. 75–77.

¹³² Srov. *Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948*. V Praze: Státní nakladatelství, 1948, s. 16 a VAŠKO, Václav. *Dům na skále. I*, s. 76.

¹³³ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 117.

Jehovisté, nicméně Svědkové Jehovovi toto označení považují za hanlivé). Ti příslušníci této skupiny, kteří službu v armádě odmítli, byli poté trestně stíháni.¹³⁴

Další důležité ustanovení přináší § 16, jehož první odstavec praví: „*Každý má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání.*“ Druhý odstavec říká, že: „*Všechna náboženská vyznání a bezvyznání jsou si před zákonem rovna.*“ Ve skutečnosti však požívali výhody lidé bez vyznání, protože věřící občané nemohli působit ve školství či v armádě (i přestože jim to jejich víra nezakazovala).¹³⁵

Stejně problematický jako § 14 byl i § 17. První odstavec tohoto paragrafu říkal: „*Každý má volnost provádět úkony spojené s jakýmkoli náboženským vyznáním nebo bezvyznáním. Výkon tohoto práva však nesmí být v neshodě s veřejným pořádkem ani dobrými mravy. Nedovoluje se zneužívat ho k nenáboženským účelům* [zvýrazněno autorem].“ Jelikož nebylo definováno, co je to úkon proti veřejnému pořádku nebo dobrým mravům, mohli si soudci vykládat tento paragraf zcela svévolně.¹³⁶

Lidé se mohli skutečně dobrovolně rozhodnout, zda se budou účastnit náboženských obřadů nebo zda nechají své dítě pokřtít apod. Hrozilo jim ale, že nebudou moci vykonávat určitá zaměstnání nebo že budou označeni za „*reakcionáře*“. Někteří mohli být dokonce označeni jako „*provokatéři*“, kteří otevřeně prezentují svůj negativní postoj k lidově demokratickému zřízení.¹³⁷

Komunisté rovněž potlačovali výuku náboženství na školách. Tlačili na rodiče, aby své děti nedávali na hodiny náboženství. Na učitele byl vyvíjen nátlak, aby vystoupili z církve apod. V některých případech byla křesťanská víra dokonce překážkou ve studiu, protože na pedagogické fakulty a jiné obory neměli věřící studenti přístup.¹³⁸

Zcela lživým článkem ústavy byl § 18, jehož první hlava zaručuje svobodu projevu. Hlava druhá poté obsahuje toto tvrzení: „*Každý může v mezích zákona projevovat svoje mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jakýmkoli jiným způsobem. Výkon tohoto práva nemůže být nikomu na újmu.*“ Zákaz katolického tisku, náboženských bratrstev, špeshování kázání a pasťáckých listů dávalo najevo, že paragraf byl oficiální mocí aktivně porušován.¹³⁹

Další bod obžaloby označoval břevnovského opata Jana Anastáze Opaska za jednoho „*z nejdůvěrnějších vatikánských agentů*“. Břevnovský opat měl totiž v roce 1945 jednat s papežem Piem XII., který jej dle obžaloby měl ujistit, že v boji proti socialismu nebude české kněžstvo osamoceno.¹⁴⁰

Je pravda, že A. Opasek navštívil koncem října 1945 Řím, kde se setkal s papežem Piem XII. Neřešili však spolu sít' agentů, nýbrž náboženské záležitosti. Představení klášterů, které byly založeny z Emauz, chtěli založit slovanskou kongregaci. Do této kongregace měl spadat Broumovský klášter (v čele s A. Opaskem), klášter Emauzy (v čele s Bernardem Velíškem),

¹³⁴ Srov. *Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948*, s. 16–17 a VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 75.

¹³⁵ Srov. Tamtéž, s. 17 a Tamtéž, s. 76.

¹³⁶ Srov. Tamtéž.

¹³⁷ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 76.

¹³⁸ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 32–33.

¹³⁹ Srov. *Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948*, s. 17 a VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 77.

¹⁴⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 6.

klášter Rajhrad (v čele s Aloisem Kotyzou) a další kláštery mimo Čechy, které byly založeny benediktiny a měly slovanský základ.¹⁴¹

Před svou cestou do Říma A. Opasek navštívil prezidenta Edvarda Beneše, ministra zahraničních věcí Jana Masaryka, ministra spravedlnosti Jaroslava Stránského, ministra pošt Františka Hálu, místopředsedu vlády mons. Jana Šrámka a předsedu vlády Zdeňka Fierlingera.¹⁴² Do Říma opata Opaska doprovázel ještě P. Jan Cherf, který chtěl domluvit příchod benediktinů z USA do Břevnovského kláštera. Samotné setkání se Svatým Otcem trvalo podle břevnovského opata maximálně půl hodiny. Papež souhlasil jak s příchodem amerických benediktinů, tak i se vznikem slovanské kongregace – ta dostala název *Slovanská kongregace svatého Vojtěcha*.¹⁴³

Podle textu žaloby mělo duchovenstvo vystupovat proti nařízením, která měla vést k poválečnému budování republiky. Jmenovitě byla zmíněna negativní reakce církve na povinnost pracovat i o nedělích. K šíření těchto protivládních postojů měla být dle žaloby zřízena organizace Katolická akce (KA), jejíž hlavou byl obviněný Otakar Švec.¹⁴⁴

Katolická akce však nevznikla kvůli „šíření protivládních postojů“. Založil ji papež Pius XI. v prosinci 1929 jako organizaci, která sdružuje laiky a církevní představitele. V prvním paragrafu jejích stanov se doslova píše: „*Katolická akce jest společenstvím laiků v apoštolátní činnosti církevní vrchnosti a sdružuje prostřednictvím zvláštních organizací všechny laiky, kteří chtějí pracovat při šíření katolických zásad a jejich uskutečnění v životě jednotlivců, rodin i v životě společnosti.*“¹⁴⁵

Katolický myslitel a kněz Bedřich Vašek píše o dvou hlavních úkolech, které Katolická akce měla. Předně vychovávat lidi v katolickém duchu. Jako druhý úkol je podle něj činnost – prostřednictvím různých činností na poli vzdělávání, kultury apod. je třeba šířit Kristovo učení.¹⁴⁶ Z organizačního hlediska tvořil Katolickou akci farní výbor KA, diecézní rada a celostátní rada. Základní směrnice jí udával papež a biskupové, kteří díky své hierarchii zajišťovali kontinuitu této organizace.¹⁴⁷

Podle žaloby měla církev vystupovat proti pozemkové reformě, znárodnování a zemědělským zákonům skrze politiky Československé strany lidové, kterou měla KA financovat v průběhu volební kampaně roku 1946. Na Slovensku měla za tímto účelem podporovat Demokratickou stranou, která měla pod svá křídla přijmout bývalé členy Hlinkovy strany.¹⁴⁸

Pozemková reforma, která probíhala ve třech etapách (v roce 1945, 1947, 1948), postihla církev ve značném rozsahu. Po pozemkové reformě z roku 1948 nemohl nakonec nikdo v ČSR vlastnit více jak 50 hektarů půdy (v některých případech mohly nižší církevní úřady

¹⁴¹ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 137. Návrh na zřízení slovanské kongregace na schůzce převorů navrhl chorvatský benediktin Martin Kirigin.

¹⁴² Tamtéž, s. 138–139

¹⁴³ Tamtéž, s. 140. Kongregace funguje dodnes a její součástí jsou kláštery: Broumov, Břevnov, Emauzy, Rajhrad, Lubin (Polsko), Maribor (Slovensko), Tkon (Chorvatsko).

¹⁴⁴ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 7.

¹⁴⁵ Citováno dle: VAŠEK, Bedřich. *Katolická akce: výzva Boží k laikům*. 3., změn. vyd. V Olomouci: Velehrad, nakladatelství dobré knihy, 1939, s. 8.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 42–45.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 46 a 31–32.

¹⁴⁸ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 10.

disponovat pouze 30 ha). Církev samozřejmě s vyvlastněním svého majetku nesouhlasila, protože se jednalo o narušení její suverenity.¹⁴⁹

Postup církve proti výše zmíněným vládním nařízením měl být dohodnut na biskupské konferenci roku 1946. Bohuslav Jarolímek měl pro tuto konferenci shánět osnovy zákonů, které doručoval pražské internunciatuře. Ta poté na základě těchto informací měla vznášet protesty u československé vlády.¹⁵⁰

Na počátku roku 1948 se měla „*církevní hierarchie*“ spojit se „*spiklenci*“, s nimiž měla připravovat puč. Na biskupské konferenci, uskutečněné dne 9. února 1948, se mělo údajně dojednat vyhlášení interdiktů nad Československem. Velice zajímavě líčí pohnutky „*církevní hierarchie*“ tento odstavec žaloby: „*Vítězství pracujícího lidu v únorových dnech 1948 a budovalské úspěchy zmařily jakoukoli naději kapitalistické reakce na obnovení kapitalismu vlastními vnitřními silami. Obrozená Národní fronta odstranila z hospodářských a politických posic záškodnické a rozvratnické elementy a tím také byla i vysoké církevní hierarchii odňata možnost provádět rozvratnickou činnost a zasahovat výstavbu republiky z těchto legálních posic.*“¹⁵¹

„*Vysoká církevní hierarchie*“ poté měla dle slov státního prokurátora vést jednání s vládou prostřednictvím komise Národní fronty, ale na příkaz Vatikánu jednání na počátku roku 1949 ukončila. Plánování „*rozvratných akcí*“ proti lidově demokratickému režimu Vatikánem se mělo podle žaloby naplno projevit při maďarském procesu s László Rajkem, jenž měl ve své výpovědi zmínit požadavek Vatikánu na podněcování občanských nepokojů vůči maďarské vládě.¹⁵²

Výše zmíněná obvinění jsou zcela vymyšlená. Oficiální jednání mezi církví a státem začala 10. května 1948. Na straně katolické církve se jednání účastnil litoměřický biskup Štěpán Trochta, sekretář arcibiskupa Berana mons. Jan Boukal, apoštolský administrátor trnavský mons. Ambróz Lazík a olomoucký kanovník a právní poradce JUDr. Antonín Dvořák. Stát při jednáních zastupoval ministr spravedlnosti Alexej Čepička a kolaborantští kněží ministr zdravotnictví Josef Plojhar a Josef Beneš.¹⁵³

Arcibiskup Josef Beran se jednání nezúčastnil, což u mnohých vyvolávalo překvapení. Primasův postup měl však jednoduché vysvětlení. Katolická církev totiž neočekávala, že by jednání přinesla nějaké výsledky. Naopak se ale očekával velký nátlak ze strany komunistické moci na vyjednávací komisi zastupující katolickou církev. Do čela vyjednávání za katolickou církev byl tedy jmenován biskup Štěpán Trochta, který měl podporovat dohodu se státní mocí a ustupovat jí, dokud to bude pro církev únosné. Pokud by situace došla do bodu, kdy by byly podmínky pro církev neúnosné, měl do hry vstoupit arcibiskup Beran a jednání anulovat.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Srov. s JANIŠOVÁ, Milena, ed. a KAPLAN, Karel, ed. *Katolická církev a pozemková reforma 1945–1948: dokumentace*. Brno: Doplněk, 1995, s. 8–9.

¹⁵⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 10.

¹⁵¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 10.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1, Církev zkoušená: 1945 - začátek 1950*, s. 77. Další jednání se zúčastnil i další obviněný mons. Otakar Švec (zúčastnil se jednání dne 11. června 1948).

¹⁵⁴ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 185.

Každá z jednacích stran měla své priority. Státu šlo o to, aby církve uznala poúnorový režim a povolila kněžím politickou činnost. Katolické církvi šlo především o zachování vlastní autonomie a obnovení církevního školství na Slovensku.¹⁵⁵

Jednání mezi církví a státem byla popsána již dostatečně a není v rozsahu této práce se jimi věnovat podrobně.¹⁵⁶ Je však třeba říci, že katolická církev zpočátku postupovala ve vztahu ke komunistické moci poměrně vstřícně. Příkladem může být *Te Deum*, které arcibiskup Beran celebroul po zvolení prezidenta Klementa Gottwalda dne 14. června 1948. Sloužení mše zvedlo vlnu kritiky jak proti arcibiskupu Beranovi (ze strany Vatikánu a domácích katolíků), tak proti prezidentu Gottwaldovi (ze strany komunistů).¹⁵⁷

První jednání po prezidentské volbě se uskutečnilo dne 18. června 1948. Diskuze se nesla v napjaté atmosféře, protože arcibiskup Beran trval na suspenzi P. Josefa Plojgara. Rovněž nesouhlasil s výrokem, podle kterého svou účastí při volbě prezidenta vyjádřil souhlas s poúnorovým vývojem. Na tomto jednání ministr Čepička prohlásil, že další vyjednávání nebudou možná, pokud Beran nezruší suspenzi Plojgara a rovněž vyhrožoval zatčením několika kněží. Arcibiskup se však nenechal Čepičkou vydírat a na suspenzi ministra zdravotnictví trval.¹⁵⁸

Ona suspenze se však netýkala pouze kolaborantského kněze J. Plojgara, ale i dalších kolaborantských duchovních, které komunistická moc potřebovala. Pražské arcibiskupství vydalo dne 12. června 1948 vyhlášku o suspenzi kněží, kteří kandidovali do Národního shromáždění. Kněží, kteří zákaz kandidovat neuposlechli, byli potrestáni zákazem kněžské činnosti. Z tohoto důvodu bylo pro komunisty důležité, aby katolická církev zákaz kandidovat kolaborantským kněžím zrušila.¹⁵⁹

Poslední jednání se pak uskutečnilo 17. února 1949. Jednalo se o vyhocenou debatu, které se na straně katolické církve zúčastnili biskup Š. Trochta, košický biskup Jozef Čársky, mons. A. Lazík, rožňavský kapitulní vikář Róbert Pobožný, JUDr. A. Dvořák, kanovník O. Švec, sekretář pražského arcibiskupa J. Boukal, kancléř pražského arcibiskupství R. Dörner a P. Antonín Čulík. Komunisty na jednání zastupoval ministr spravedlnosti A. Čepička, náměstci předsedy vlády Viliam Široký, Ján Ševčík, ministr informací a osvěty V. Kopecký, ministr dopravy Alois Petr a ministr techniky Emanuel Šlecht. Požadavkem státu bylo, aby církve deklarovala loajalitu režimu. Ta ale vyčkávala do návratu olomouckého arcibiskupa Josefa Matochy z Říma v očekávání, že přiveze směrnic od Vatikánu, dle kterých by se mohla řídit. Směrnice byly však tak obecné, že je bylo možné vykládat různými způsoby. Další postup měl být tedy projednán na biskupské konferenci v Dolním Smokovci na Slovensku dne 22. března

¹⁵⁵ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 77. Podle V. Vaška se uvnitř církve projevovaly dvě vůdčí tendence. První tendenci zastupoval biskup Š. Trochta, který nevěřil v rychlý pád režimu, a proto se snažil o čestné přežití církve i za cenu ústupků. Arcibiskup J. Beran zastával stanovisko tvrdší a s režimem příliš vyjednávat nechtěl, protože naopak věřil v jeho rychlý konec. Do začátku 50. let převažovala koncepce J. Berana, nicméně po upevnění komunistické moci bylo nutné radikální postoj vůči režimu přehodnotit ve snaze o přežití. Třetí tendencí uvnitř katolické církve byla kolaborace, jejímiž nejvýraznějšími osobnostmi byli právě kněží Josef Plojhar (ten působil jako ministr ve všech vládách od roku 1948 do roku 1968) a Josef Beneš (ten působil v letech 1950–1968 jako předseda kolaborantské organizace Mírového hnutí katolického duchovenstva).

¹⁵⁶ Velmi podrobně se jim věnuje např. KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu*, s. 23–72; VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 77–112; BALÍK, Stanislav a HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 21–22.

¹⁵⁷ Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 86 a VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 189–190.

¹⁵⁸ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 88–89.

¹⁵⁹ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 190.

1949. Setkání však bylo velmi rychle ukončeno, protože zde bylo nalezeno odposlouchávací zařízení. Podle Karla Kaplana bylo odposlouchávací zařízení namontováno tak amatérsky, že komunistická moc chtěla, aby bylo odhaleno a církev jednání se státem ukončila. Dopisy arcibiskupa Berana, ve kterých chtěl odhalení odposlouchávacího zařízení vysvětlit, zůstaly bez odpovědi. Reakcí komunistické moci na celou aféru bylo vytvoření tzv. církevní šestky, která měla nadále vést boj proti katolické církvi.¹⁶⁰

Žaloba došla k závěru, že jednání „*vysoké církevní hierarchie*“ bylo „*součástí velkého spikleneckého plánu imperialistických mocností*“, ve kterém se měl Vatikán spojit s jugoslávským diktátorem Josipem Brozem Titem proti lidově demokratickým státům.¹⁶¹

Spojení katolické církve s jugoslávským diktátorem Josipem Brozem Titem je samozřejmě konstrukt. Sám Tito zastával názor, že předválečnou Jugoslávii brzdili politicko-náboženské rozepře a že církev nemůže stát nad státem. Jugoslávský diktátor dával veřejně najevo, že by stál o vznik národní církve odtržené od Vatikánu. Z hlediska soužití církve se státní mocí je třeba také zmínit odmítavý postoj jugoslávských biskupů k pozemkové reformě, vůči které vystoupili ve svém pastýřském listu. Spory mezi jugoslávskou katolickou církví a státem vyústily v proces s arcibiskupem Alojzijem Stepinacem v roce 1946, který byl nakonec odsouzen a od roku 1951 byl kvůli svému špatnému zdraví držen v domácím vězení.¹⁶² Jedním z důvodů, proč v žalobě padlo obvinění ze spojení s J. Titem může být fakt, že od 30. srpna do 2. září 1950 probíhal vykonstruovaný proces, který vešel ve známost jako proces s tzv. titovskými špióny a rozvratníky, ve kterém byli za špionáž souzeni Jugoslávci s několika československými státními příslušníky.¹⁶³ Hlavním důvodem však byla trvajících animozita mezi východním blokem a Jugoslávií, která se od tohoto bloku odtrhla.

Ke zlepšení vztahu mezi katolickou církví a jugoslávským režimem nedošlo ani po roztržce mezi Titem a Stalinem, o čemž svědčí bonmot jugoslávského diktátora, který pronesl před režimu věrnými preláty: „*Když jsme se my odloučili od Moskvy, proč byste se vy nemohli odloučit od Říma?*“¹⁶⁴

Jak již bylo zmíněno (a vyvráceno) výše Katolická akce měla dle žaloby sloužit jako nejvyšší prostředek „*vysoké církevní hierarchie*“ proti státu. V čele KA působil mons. Otakar Švec, který ji měl dle žaloby hned po únorovém komunistickém převratu „*organizovat jako široce rozvětvenou spikleneckou síť*“. V březnu roku 1948 měl být do čela této „*spiklenecké sítě*“ dosazen obviněný Antonín Mandl.¹⁶⁵

Protistátní činnost Katolické akce měla podle státního prokurátora vypadat tak, že z peněz získaných z kostelních sbírek se financovala ilegální činnost jako např. shánění protisocialistických knih. KA měla rovněž působit na mládež, kterou měla vést proti lidově demokratickému zřízení a Československému svazu mládeže. Činnost této „*spiklenecké sítě*“ žaloba dokládá na příkladu Antonína Huvara z Vizovic, který rozšiřoval ilegální tiskoviny a činností

¹⁶⁰ Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 103–112 a KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu*, s. 71.

¹⁶¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 10.

¹⁶² PIRJEVEC, Jože. *Tito a jeho soudruzi*. Praha: Academia, 2022, s. 249–250. Za zaslání příslušných stran v knize děkuji Petru Daňkovi.

¹⁶³ Více viz SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek. Procesy (od roku 1950) – Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2017, s. 63–71.

¹⁶⁴ RICCARDI, Andrea. *Století mučedníků*, s. 166.

¹⁶⁵ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 11.

kněží Františka Adamce a Františka Pevného na Olomoucku. Tito kněží měli taktéž šířit nelegální tiskoviny a zabývat se špionáží.¹⁶⁶

Mons. A. Huvar, o kterém se žaloba zmiňuje, vystudoval teologickou fakultu v Olomouci a následně jako kněz (vysvěcen byl v roce 1947) působil ve Vizovicích. Zde se staral o mládež, pro kterou pořádal filmová představení, chodil s dětmi do přírody, hrál hry apod. Do sporu s komunistickou mocí se dostal již v dubnu 1948, protože se ve svých kázáních kriticky vyjadřoval o Komunistické straně. Proti komunistické diktatuře vystupoval v letácích, které tiskl s mládeží, o kterou pečoval. Státní bezpečnost jej zatkla v září 1948. V listopadu téhož roku byl odsouzen na deset let.¹⁶⁷

P. Františka Adamce na kněze vysvětil dne 5. července 1946 biskup Stanislav Zela. Jako kaplan pak působil v Drahotuších u Hranic. Od září 1947 působil na pozici učitele arcibiskupského gymnázia v Kroměříži. Dle vlastních slov jej později komunisté označili za vatikánského špiona, protože se učil ruský jazyk. U výslechu bylo rovněž negativně hodnoceno jeho setkání s Hanou Benešovou, která jej k sobě pozvala, když po smrti prezidenta Beneše navštívil Sezimovo Ústí. P. Adamec byl zatčen v únoru 1949.¹⁶⁸

Další kněz zmíněný v obžalobě byl Adamcův spolužák P. František Pevný. Ten byl stejně jako P. Adamec vysvěcen biskupem Zelou v červenci 1947 (F. Adamec uvádí jako rok vysvěcení 1946, F. Pevný rok 1947, pro účely práce však není přesný rok zcela zásadní). P. Pevný působil v katolické organizaci Orel a jako kaplan se staral o mládež. Prvním jeho vystoupením proti komunistům bylo rozmnožování varování před tzv. Karlovarským programem KSČ. Dále s „*kluky*“ rozmnožoval suspenzi Josefa Plojhara, prohlášení arcibiskupa Josefa Berana apod. Zatčen byl v únoru 1949 a odsouzen společně s P. Adamcem dne 29. června 1949 na čtrnáct let.¹⁶⁹

Katolická akce měla rovněž podle žaloby zorganizovat vraždu „*bezpečnostního orgánu*“ Aloise Dyčky v Hodoníně. Vražda měla být provedena ve spolupráci s francouzskou špionážní službou. Podle žaloby byli všichni obžalovaní ve spojení s jinými ilegálními skupinami nebo agenty ze západních zemí.¹⁷⁰

Na tomto místě žaloba zmiňuje útok Jaroslava Vetejšky a Antonína Buška, kteří dne 4. ledna 1950 zastřelili poručíka StB A. Dyčku v Hodoníně. Po střelbě došlo k zatýkání dalších účastníků třetího odboje proti komunistickému režimu. Do procesu s Vetejškou byl přiřazen i P. Jaromír Pořízek z Dolního Bojanova, který ve svých kázáních vystupoval proti režimu (bylo mu např. vytýkáno, že při volbách z roku 1948 kvůli němu odevzdali obyvatelé obce 67 % bílých lístků). Věrohodnost soudu očividně narušuje přiřazení tohoto nevinného kněze do procesu, rovněž je nepravděpodobné, že by 24letý automechanik Vetejška (byť bývalý poručík čs. armády) byl ve spojení s francouzskou špionážní službou, která byla v obžalobě zmiňována ve

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁷ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 131 a 135–137. Ohledně procesu s mons. A. Huvarem více viz VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 197–199.

¹⁶⁸ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 14–16.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 268 a 273–274.

¹⁷⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 12.

snaze zdiskreditovat západoevropské státy. Soud v tomto případě vynesl rozsudek dne 22. března 1950. Jaroslavu Vetejškovi byl uložen trest smrti, který byl vykonán 6. září 1950.¹⁷¹

Jaroslav Kulač měl podle žaloby společně s Janem Petrbohem plánovat útoky přes hranice. Jan Boukal se Stanislavem Jarolímkem měli být v kontaktu s ilegální skupinou *Přijdeme*, která šířila protistátní letáky.¹⁷² Pokud byli Boukal a Jarolínek s touto odbojovou skupinou skutečně v kontaktu, což nebylo dokázáno a žádný kontakt s touto skupinou jsem nevypátral, pak trval opravdu krátce. Tato odbojová skupina pomáhala převádět lidi přes hranice Československa a vydávala i stejnojmenný časopis. Skupina byla infiltrována v květnu 1948 agentem-provokátérem Jaroslavem Doubravským (používal jméno Honza Hrubý) a dne 31. března 1949 byl nad členy této odbojové skupiny vynesl rozsudek Státního soudu.¹⁷³

Anastáz Opasek a Bohuslav Jarolínek měli být zase v kontaktu s Josefem Poulem, Bohuslavem Koukalem a dr. Jandečkou (jedná se o Vojtěcha Jandečku, který svolal schůzku ve Vinoři, kde se sešli Milada Horáková, Vojta Beneš, Josef Nestával a Zdeněk Peška), kteří organizovali ilegální skupinu z bývalých členů tělovýchovné organizace Orel. Po zatčení dr. Vojtěcha Jandečky, který měl stát v čele této organizace, měli v jeho práci pokračovat Opasek a Jarolínek.¹⁷⁴

Stanislav Zela a Otakar Švec měli společně s ostatními (nejmenovanými) církevními hodnostáři „zpronevěřit“ peníze uložené v Kněžské nemocenské pokladně (KNP) v Přerově.¹⁷⁵

Nemocenská pokladna vznikla z myšlenek jednatele a sekretáře Jednoty katolického duchovenstva Ferdinanda Chýlka, které prezentoval ve 20. letech 20. stol. na půdě Jednoty v Olomouci. Chýlek chtěl vytvořit podnik, který by zajišťoval sociální zabezpečení kněží v případě jejich nemoci (příspěvek na léčení u praktického či odborného lékaře, na léky, léčbu v lázních apod.) a na stáří. Tuto myšlenku velmi podporoval tehdejší olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan, který zároveň podporoval i reformní hnutí v církvi. Poté, co byla projednána organizace a další náležitosti, byla pokladna založena v únoru 1924 se sídlem v přerovské ulici Kratochvílova 10 (ministerstvem sociální péče pak byla schválena 30. srpna 1924).¹⁷⁶

Do fondu pokladny pravidelně přispívali kněží, kteří chtěli čerpat její výhody i další, kteří ji podporovali bez nároku na služby, jež poskytovala. Velkou částkou (sto tisíc korun) na její zajištění přispěl i Leopold Prečan v den jednoletého výročí svého zvolení arcibiskupem olomouckým.¹⁷⁷

Jak bylo řečeno výše, KNP byla pokladnou zřizovanou kněžími a pro kněze. Všechny peníze, které pokladna spravovala obdržela od svých členů či jiných dobrovolných dárců. Nastupující komunistická moc však zákonem o národním pojištění č. 99/48 Sb. (ze dne 15. dubna

¹⁷¹ Srov. PEJČOCH, Ivo. *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948-1955*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – Prezentační a informační centrum MO, 2009, s. 78–81 a VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990, s. 115–116.

¹⁷² NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 12.

¹⁷³ KAFKA, Jiří a KOPT, Miroslav. *Akce StB Polom: proces se skupinou František Pavel Křivský a klatovští skauti v zrcadle dokumentů státní bezpečnosti*. Praha: Skautský oddíl Velena Fanderlika, 2008, s. 19.

¹⁷⁴ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 13.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ HLAVÁČKA, Petr. *Kněžská nemocenská pokladna v Československu*, s. 46–54 a 70.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 55–56.

1948) zpečetila osud KNP, která byla ke dni 30. září 1948 zrušena a její majetek přešel do fondu Ústřední národní pojišťovny.¹⁷⁸

Podle žaloby měla od roku 1948 „*církevní hierarchie*“ rozesílat protistátní letáky. Od roku 1949 měla spolupracovat s chargé d'affaires papežského státu mons. Januariem (it. Gen-narem) Verolinim, který ve funkci nahradil Ottavia de Livu, jenž byl z ČSR vyhnán v důsledku tzv. číhošťského zázraku. „*Církevní hierarchie*“ měla dle žaloby působit na kněží, aby nepodporovali zákon o hospodářském zabezpečení církvi.¹⁷⁹

Významnou protistátní akcí bylo podle žaloby setkání představitelů řádů v klášteře redemptoristů v Praze, kde měl být přijat program protistátní činnosti. Opat strahovského kláštera Bohuslav Stanislav Jarolímek byl obviněn ze schraňování cenností a financí, ze kterých měl poté financovat protistátní činnost. Jako příklad, kdy byla tato „*protistátní*“ činnost odhalena a odsouzena, je v žalobě zmíněn proces s A. Machalkou a spol.¹⁸⁰

Centrem protistátní činnosti v Československu měla být podle žaloby papežská internunciatura v Praze, kde se měly shromažďovat informace zejména od Anastáze Opaska, Bohuslava Jarolímka, Jaroslava Kulače a Jana Boukala. Významnými „*agenty*“ internunciatury měli pak být dále mons. O. Švec, P. Antonín Mandl, P. Václav Mrtvý a již odsouzený P. František Šilhan. Opati A. Opasek a B. Jarolímek měli zprávy dodávat přímo do Říma. Jejich obsahem měly být informace o hospodářské a bezpečnostní situaci v Československu.¹⁸¹

Na závěr bude opět vhodné citovat delší pasáž žaloby: „*Povaha zpráv je jasným důkazem toho, že měly sloužit k přípravě imperialistické války proti Československu a ostatním socialistickým zemím, na něž vysoká církevní hierarchie ve svých plánech na zničení lidově demokratického zřízení a obnovu kapitalistického panství v Československu spekulovala.*“¹⁸²

Se zněním žaloby se mohli občané Československa seznámit z řady periodik dne 28. listopadu 1950 (čili den po zahájení soudního přelíčení). *Lidová demokracie* žalobu uvedla titulkem *Nepřátelé republiky z řad vysokého kleru před soudem.*¹⁸³ *Deník Mladá fronta* uveřejnil obžalobu pod nadpisem *Žaloba na generály vatikánské špionáže.*¹⁸⁴ Rovněž odborářské periodikum *Práce* na svých stránkách publikovalo znění obžaloby pod názvem *Zrádci ve službách Vatikánu.*¹⁸⁵ *Rudé právo* pak uveřejnilo žalobu pod titulkem *Velezrada, vyzvědačství a příprava války – zločiny agentů Vatikánu proti republice a jejímu lidu.*¹⁸⁶

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 175–176.

¹⁷⁹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Žaloba státního prokurátora v Praze*, s. 13–14.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 15.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 15–17.

¹⁸² Tamtéž, s. 16.

¹⁸³ *Nepřátelé republiky z řad vysokého kleru před soudem. Lidová demokracie*, roč. VI, č. 279 (úterý 28. listopadu 1950), s. 3–6.

¹⁸⁴ *Žaloba na generály vatikánské špionáže. Mladá fronta*, roč. VI, č. 280 (úterý 28. listopadu 1950), s. 4–6.

¹⁸⁵ *Zrádci ve službách Vatikánu a imperialistického spiknutí proti republice před Státním soudem. Práce*, roč. VI, č. 279 (úterý 28. listopadu 1950), s. 3–5.

¹⁸⁶ *Velezrada, vyzvědačství a příprava války – zločiny agentů Vatikánu proti republice a jejímu lidu. Rudé právo*, roč. 31, č. 281 (úterý 28. listopadu 1950), s. 3–4.

2.2.2 Den první: Výsledky Stanislava Zely a Josefa Čiháka (27. listopadu 1950)

Před samotným výslechem u Státního soudu probíhaly tzv. udržovací výsledky, které měly zaručit, že obžalovaní budou odpovídat tak, jak vyžadovala Státní bezpečnost. Vyšetřovatelé byli spokojeni se všemi vyslychanými kromě biskupa Zely a opata Jarolímka. U těchto dvou obžalovaných podle nich totiž hrozilo, že nebudou vypovídat zcela přesně dle zadání.¹⁸⁷

Dopoledne tohoto dne proběhla tisková konference, večer si lidé mohli poslechnout znění obžaloby ze svých rozhlasových přijímačů. Denní tisk pak měl žalobu otisknout následující den v úterý.¹⁸⁸

Hlavní líčení v případě proces Zela a spol. započalo dne 27. listopadu 1950 ve 13:04. Státní prokurátor JUDr. Karel Čížek nejdříve přečetl obžalobu, načež soudce Novák vyzval obviněné církevní představitele, aby se k ní vyjádřili. Ve 14:46 jako první před soudem stanul olomoucký světicí biskup ThDr. Stanislav Zela (1893–1969).¹⁸⁹

Světicí biskup olomoucké arcidiecéze se narodil 12. července 1893 v Horních Nětčicích.¹⁹⁰ Zelův otec se jmenoval Josef a pracoval jako rolník v Nětčicích, stejně tak jeho bratr František. Matka Aloisie (roz. Vaculíková) pracovala jako žena v domácnosti. V Přerově vystudoval klasické gymnázium s maturitou a vysokoškolské vzdělání získal na teologické fakultě v Olomouci. Z cizích jazyků ovládal němčinu a latinu.¹⁹¹

Zela se narodil jako poslední ze sedmi dětí a nebyl jediným rodinným příslušníkem, kterého komunisté perzekuovali. Jeho synovec (syn Zelovy sestry Antonie Vykopalové) František se rovněž stal knězem a rovněž byl vězněn komunisty. Zemřel jako kroměřížský vikář v roce 1977.¹⁹² V období první republiky byl S. Zela členem Československé strany lidové až do roku 1939. V této době také napsal a vlastním nákladem vydal životopis olomouckého biskupa Marka Khuena (zemř. 1565), který opatřil i edicí dokumentů.¹⁹³ Rovněž byl přispívajícím členem tělovýchovné organizace Orel. Po válce již do žádné politické strany nevstoupil. Za svého života zastával řadu duchovních funkcí – kaplan, arcibiskupský tajemník, kanovník, světicí biskup, kapitulní vikář a generální vikář. Na kněze byl vysvěcen 5. července 1917. Nejdříve působil jako farní vikář ve Fryštáku, později na Svatém Hostýnu. V roce 1920 si jej povolal olomoucký arcibiskup Lev Skrbenský na post svého sekretáře a ceremoniáře. Téhož roku však arcibiskup rezignoval a na jeho místo nastoupil z jara 1921 Antonín Cyril Stojan, který si Zelu ve funkci ponechal. Arcibiskup Stojan však zemřel v roce 1923 a na jeho místo byl jmenován Leopold Prečan, u kterého Zela působil až do arcibiskupovy smrti 2. března 1947. S. Zela dále

¹⁸⁷ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 251.

¹⁸⁸ NA, f. Ministerstvo spravedlnosti ČSR, kart. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o podzimních církevních procesech konaných dne 7. listopadu 1950 na ministerstvu spravedlnosti*.

¹⁸⁹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. I/1.

¹⁹⁰ V osobním spisu, který se dochoval, je špatně uvedené jméno obce Horní Metčice.

¹⁹¹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Zela.

¹⁹² HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti: život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003, s. 3. Jedná se o velmi oslavnou knihu, která vyzdvihuje Zelovu opravdovou zbožnost a příkladný život. Huňka, který byl sám vězněm komunistického režimu, čerpal informace pro svou knihu primárně z rozhovorů se Zelovým spolupracovníkem mons. Josefem Moštěkem (ten pak při procesu vystupoval jako svědek proti Zelovi).

¹⁹³ ZELA, Stanislav. *Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena: (1553-1565)*. V Olomouci: S. Zela, 1931. Podle J. Huňky je kniha důležitá nejenom z důvodu historického. Byla podle něj aktuální tím, že stejně jako v období první republiky tak v 16. století probíhaly náboženské zmatky a jak v době vydání knihy, tak v době arcibiskupa Kuena se hledalo východisko z náboženské krize.

povyšoval ve svých hodnostech a 1. března 1938 byl jmenován nesídlením kanovníkem olomouckým, poté byl 26. listopadu 1940 jmenován kanovníkem sídelním a 1. října 1944 byl jmenován prelátem scholastikem.¹⁹⁴ V souvislosti s vypuknutím druhé světové války byl 1. září 1939 zatčen v rámci akce Albrecht I a tři měsíce vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald (obdržel vězeňské číslo 35.348). Propuštěn byl díky intervenci olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana, který za něj složil i kauci. Jelikož se arcibiskup uchýlil do své vily na Svatém Kopečku a nacisté se neodvažovali jej viditelně perzekuovat, stal se jejich obětí světicí biskup Zela, který se musel pravidelně dvakrát týdně hlásit gestapu.¹⁹⁵ Dne 14. září 1941 byl také vysvěcen (jmenován však byl již 18. října 1940) jako titulární biskup harpasský a pomocný biskup olomoucký.¹⁹⁶ V tomto roce byl Zela také jmenován do čela Arcidiecézní památkové rady, do jejíž kompetencí patřilo projednávání oprav církevních budov, stavba nových apod. Své funkce se ujal opravdu svědomitě. Protože do té doby neměl s památkovou péčí žádné zkušenosti, objednával si odbornou literaturu a časopisy pro samostudium. Byť byla ochrana památek v době druhé světové války obtížná, svolal Zela roku 1943 památkovou radu, kterou sám doplnil o řadu členů, a na které přednesl projev, ve kterém nastínil obtížnost jejich práce. Ve své řeči také projevil své přání zřídit diecézní muzeum. Pro Zelu však bylo náročné skloubit své funkce pomocného biskupa a předsedy Arcidiecézní památkové rady, a proto dne 20. října 1944 podal arcibiskupu Prečanovi svou rezignaci na post předsedy, který ji přijal.¹⁹⁷

Zatčen byl Státní bezpečností dne 19. července 1950. Při zatýkání, které se uskutečnilo o šesté hodině ranní, vrazili estébáci Zelovi hlavou do zdi tak, že mu tekla krev z nosu.¹⁹⁸ Z osobního spisu světicího biskupa vyplývá, že byl za život několikrát vážně nemocný. Na podzim roku 1950 mu byla diagnostikována cukrovka a zduření prostaty. Také měl mít v době výsledku rozšířenou aortu (což zvyšuje riziko jejího prasknutí). V době výsledku měřil 176 cm a vážil 68 kg.¹⁹⁹

Biskup Zela při výsledku před Státním soudem nejdříve objasňoval svou spolupráci s gestapem. Ta podle jeho výpovědi byla spíše formálního rázu, kdy se setkával s olomouckými gestapáky Karlem Banklem²⁰⁰ a později s Leopoldem Brantschem,²⁰¹ aby společně projednávali náboženské poutě a jiné církevní záležitosti. Dle obžaloby měl gestapu pomoci k zatčení faráře Josefa Dosedly (nar. 29. ledna 1894 v Jaroměřicích u Jevíčka). Ten po válce působil jako

¹⁹⁴ HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 4–5.

¹⁹⁵ Srov. NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Zela; STRÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista*, s. 684 a NĚMEC, Vít. Olomoucký arcibiskup ThDr. Leopold Prečan (1866–1947): příspěvek k historickému bádání o jedné z významných osobností v dějinách olomoucké arcidiecéze první poloviny 20. století. In: *Střední Morava: vlastivědná revue / Olomouc: Memoria Roč. 18, č. 34 (2012)*, s. 12.

¹⁹⁶ Srov. STRÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista*, s. 684 a HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 6.

¹⁹⁷ JONOVÁ, Jitka. Působení biskupa Stanislava Zely a Arcidiecézní památkové radě. In: *Studia theologica: teologický časopis Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého a Teologické fakulty Jihočeské univerzity ve spolupráci s Teologickou fakultou Trnavské univerzity*. Roč 17, č. 2 (2015), s. 240–249.

¹⁹⁸ HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 10.

¹⁹⁹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Zela.

²⁰⁰ Ke Karlu Banklovi více viz VAJSKEBR, Jan a ZUMR, Jan. Karl Bankl. Rakušan v čele tzv. církevního referátu olomouckého Gestapa. In: *Historica Olomucensia*, 2021, č. 61, s. 185–206. Bankl v Olomouci působil od roku 1939 do září 1943, kdy byl nakrátko přeložen na pražské gestapo. Od 1. listopadu 1943 však působil v Českých Budějovicích. Od února 1944 pak působil na Kladně. Jeho konec není znám. Je možné, že byl zastřelen při přestřelce s povstalci 6. května 1945 u Řevnic. Po konci války byl stíhán rakouskými úřady jako válečný zločinec. Dne 6. července 1957 byl prohlášen za mrtvého.

²⁰¹ Brantsch byl po válce zatčen a vypovídal jako svědek u MLS s Leopoldem Pospíšilem. Srov. s Čtvrtý den přelíčení s dr. L. Pospíšilem. *Lidová demokracie*, roč. 2, č. 224 (28. září 1946), s. 5.

farář Cyrilometodějského kostela v Olomouci-Hejčíně. Při výslechu Státní bezpečnosti sám vypovídal, že Zela za jeho uvěznění nemohl. Z prohlášení, které sepsal P. Dosedla, se dozvídáme, že byl nacisty zatčen v říjnu 1944 pro velezradu. Udán byl pravděpodobně německým vojákem-provokatérem, který za ním přišel do kostela a hovořil o útěku z armády „a další řeči“. Po odchodu vojáka se farář dozvěděl, že mu jeho kuchařka dala civilní šatstvo. O tři týdny později si pro Dosedlu přišlo gestapo. Totéž vypovídal u Mimořádného lidového soudu v Olomouci, který soudil S. Zelu po válce. Abychom dokreslili metody StB, sluší se ocitovat závěrečný odstavec z Dosedlovy výpovědi: „*Pokud se týče Dr. Zely znám se s ním již ze studentských let a byl jsem s ním ve stálém přátelském styku. Je pravda, že jsem mu svěřil o mé činnosti v době okupace, kde jsem [podpo]roval rodiny zatčených příslušníků, ale vylučuji jakoukoliv možnost, že by mně mohl udat Gestapu.*“²⁰²

Zde jasně vidíme, jak obžaloba nakládala s důkazy. Farář Dosedla vypověděl, že Stanislav Zela neměl na jeho zatčení žádný vliv a Státní bezpečnost nezískala žádný důkaz, který by světicího biskupa usvědčoval. Je rovněž zvláštní, že P. Dosedla, o kterém se hovoří v žalobě státního prokurátora, nebyl vyslechnut před soudem. Státní moc totiž nemohla připustit, aby v zinscenovaném procesu někdo hovořil ve prospěch obžalovaných. Také by nemělo zapadnout, že kněz Dosedla byl vězněn komunistickým režimem od 16. dubna 1958 do 10. května 1960.²⁰³ Biskupův kontakt s gestapem, který byl vynucený nacistickou mocí, možná také mohl sloužit jako krytí pro arcibiskupa Prečana, který byl v kontaktu s odbojovou skupinou *Viktoria*. Je totiž pravděpodobné, že Prečanův sekretář Zela o této spolupráci věděl.²⁰⁴

O odbojové skupině *Viktoria* (někdy také psáno jako *Victoria*) toho nevíme mnoho. Pravděpodobně se jedná o katolické či lidovecké odbojové uskupení, do něhož je někdy řazen Josef Řezníček (redaktor časopisu *Našinec*), úředník Vladimír Šural a kpt. ve výslužbě Karel Svoboda (všichni byli popraveni po atentátu na Heydricha). Řezníčkova skupina je však rovněž řazena do odbojové skupiny Politické ústředí, ze kterého posléze vznikla skupina Ústřední vedení odboje domácího. Podle pamětí učitele Vojtěcha Kráčmara byla síť odbojové organizace rozvinutá a měla vlastnit několik vysílaček. Podle jedné poválečné brožury měla mít přesah až na Slovensko.²⁰⁵ Součástí této organizace měl být další z obviněných, a to strahovský opat Bohuslav Jarolímek (viz níže). To vše ale bude třeba ověřit na základě archivních pramenů.

Po útoku na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha měl Zela dle obžaloby ohlásit gestapáku Banklovi adresy dvou pravoslavných kostelů, přičemž o odbojové činnosti pravoslavné církve dle svých slov nevěděl.²⁰⁶

Jak však namítá Václav Vaško ve své knize *Dům na skále* – adresy pravoslavných kostelů by bylo možné zjistit na základě telefonních seznamů. Rovněž je velmi nepravděpodobné, že by členové gestapa neuměli nahlédnout do mapy a příslušné kostely si najít.²⁰⁷ Spojitost mezi konáním Stanislava Zely a perzekucí pravoslavné církve na Olomoucku je zcela lichá, což do-

²⁰² Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. S Olomouc, sign. S–933 OL. Výpověď je datována v Olomouci dne 7. srpna 1950.

²⁰³ GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti*, s. 177.

²⁰⁴ Srov. s HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 8.

²⁰⁵ BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939–1945*. Olomouc: Danal, 1997, s. 51–52 a 78–79.

²⁰⁶ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. I/1–29/3.

²⁰⁷ Srov. s VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 257.

svědčuje i fakt, že se o něm vůbec nezmiňuje Martin Jindra ve své studii o perzekuci pravoslavné církve v období protektorátu.²⁰⁸ Jak také zmiňuje Jan Huňka, nacisté zabavili archiv pravoslavné církve, která pomáhala čs. parašutistům po atentátu na Heydricha, ze kterého mohli seznamy těchto farností vyhledat sami.²⁰⁹

Rok po skončení druhé světové války byla Zelova spolupráce s gestapem prošetřována Mimořádným lidovým soudem v Olomouci.²¹⁰ Řízení proti Stanislavu Zelovi bylo zastaveno pravděpodobně po intervenci poslance za lidovou stranu JUDr. Jaroslava Řehulky u jistého Krofty na ministerstvu spravedlnosti.²¹¹

Obsahem přešetřování Zelovy spolupráce s gestapem byly i informace, které nacistům předal o skupině Synové Ježíše Krista. Jelikož sám Zela o této skupině dle vlastních slov nic nevěděl, požádal o pomoc prof. Františka Cínka,²¹² který o ní pro gestapo napsal písemnou zprávu. Tu světící biskup přeložil do německého jazyka a odnesl ji na olomouckou úřadovnu gestapa. O perzekuci Svědků Jehovových se Zela dle svých slov dozvěděl až u MLS v roce 1946 (což ale není příliš pravděpodobné).²¹³

Profesor Cínek pro objasnění této zprávy zaslal v průběhu soudního přelíčení Státnímu soudu v Praze dopis, ve kterém psal, že nevěděl, jak bude naloženo s jeho pojednáním o skupině Synové Ježíše Krista. Jako odborník byl příležitostně žádán o odborný posudek nějaké věroučné praxe.²¹⁴

Co se týče biskupova případu u MLS z roku 1946, tak panuje podezření, že komunisté chtěli (ministerstvo vnitra v této době vedl člen KSČ Václav Nosek), aby proti němu gestapáci vypovídali schválně. Rozhodně se nejednalo o ojedinělý případ. Podle zprávy, kterou přednesl ministr spravedlnosti Prokop Drtina na vládě dne 6. listopadu 1946, měli vyšetřovatelé při výslechu naléhat na K. H. Franka, aby vypovídal proti Vladimíru Krajinovi, který se po celou dobu války účastnil protinacistického odboje. Zajímavá pak je zmínka, že při Zelově případu u MLS měli být „gestapáci instruováni, aby vypovídali proti domácímu odboji.“²¹⁵ Nabízí se tedy otázka, zda nebyl Zela vyšetřován u MLS ve snaze zdiskreditovat jeho účast v odboji. Pravděpodobně věděl o stycích arcibiskupa Prečana se skupinou Viktoria, rovněž také věděl o tom, že J. Dosedla podporuje rodiny zatčených Čechů. Je tedy otázka, zda se samotný Zela do odboje nezapojoval také.

Výslech před soudem pokračoval otázkami na Zelův názor na převod peněz z Kněžské nemocenské pokladny, se kterým souhlasil. S čím ale nesouhlasil, bylo vydávání exkomuni-

²⁰⁸ Více viz JINDRA, Martin. Česká pravoslavná církev v letech 1942–1945. In: *Securitas Imperii* 25, 02/2014, s. 10–38.

²⁰⁹ Srov. s HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 11–12.

²¹⁰ Více o MLS Olomouc viz GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk: Reprint, 2007.

²¹¹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 9/4–9/5.

²¹² Prof. František Cínek až do svého zatčení v únoru 1942 působil na bohoslovecké fakultě v Olomouci.

²¹³ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 8/1–8/2.

²¹⁴ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. Dopis profesora Cínka adresovaný Státnímu soudu v Praze (datováno 29. listopadu 1950).

²¹⁵ KRAJINA, Vladimír a DOLEŽAL, Jiří, ed. *Vysoká hra: vzpomínky*. 2., poopr. a dopl. vyd. Praha: Eva, 2004, s. 168–181.

kačních dekretů, dle kterých byl vyobcován z církve každý kněz, který přísahal věrnost republice.²¹⁶ Komunisté převod peněz z KNP označovali jako „*machinace*“. Zde je ale nutno připomenout, že se jednalo o různé transakce uvnitř katolické církve, které nikoho nepoškodily a veškeré finanční operace spojené s KNP probíhaly v zájmu zachování církevního majetku.²¹⁷

Stanislav Zela dále vysvětloval šíření různých oběžníků a exkomunikačních dekretů po olomoucké arcidiecézi. Také se probíral jeho vztah k papežské internunciatuře. Při výslechu uvedl, že byl bez vědomí vlády tajně pověřen správou olomoucké arcidiecéze. Tímto se stal členem tzv. podzemní církve, která vznikla pro případ, že by byli členové „*zjevné*“ církve zatčeni za protistátní činnost. Na závěr ještě zmiňuje, že na návrh vládního zmocněnce konzistoře vydal oběžník vyzývající k podepsání stockholmské mírové rezoluce. Tento oběžník měl být čten z kazatelen. Podle Zelových slov pro něj byla funkce generálního vikáře „*mučivou*“ a z toho důvodu na jaře roku 1950 požádal arcibiskupa Josefa Berana o zproštění této povinnosti. Svého požadavku však nedosáhl. Rovněž tajná funkce arcibiskupa pro něj byla „*utrpením*“, ale tuto funkci prý nemohl arcibiskupu Beranovi odepřít.²¹⁸

Na závěr Zelova výslechu vystoupil jeho obhájce z procesu u MLS z roku 1946 JUDr. Alois Vykopal, který opět vysvětloval Zelovu spolupráci s gestapem. Nejdříve se snažil nevypovídat s odůvodněním, že nezná platný právní řád a neví, zda může prozradit informace, které mu Zela sdělil jakožto svému advokátovi. Prokurátor Čížek však Vykopala upozornil na to, že u výslechu musí říci všechno. Ten tedy neutrálně popsal Zelovy styky s gestapem.²¹⁹

Po Stanislavu Zelovi předstoupil kolem 19:15 před soudce obviněný arcijáhen metropolitní kapituly sv. Víta v Praze Josef Čihák (1880–1960), který hned na úvod pronesl, že se cítí být vinen. Budoucí arcijáhen se narodil 11. září 1880 v Obděnicích (okr. Sedlčany). Jeho otec Josef působil jako rolník. Matka se jmenovala Marie.²²⁰ Reálné gymnázium Čihák absolvoval v Příbrami a poté zamířil studovat bohosloví do Prahy. V roce 1902 byl rektorem univerzity vyslán studovat filosofii a teologii do Říma, kde byl roku 1907 vysvěcen na kněze. Po návratu do Prahy působil jako kněz v kostele sv. Havla na Praze 1. V roce 1910 získal doktorát a začal působit na pražské teologické fakultě. Po válce získal v Římě ještě titul doktora filosofie a roku 1921 cestoval po Evropě (Švýcarsko, Německo a Francie). O dva roky později byl jmenován arcibiskupským notářem a dále působil na teologické fakultě v Praze (v roce 1927 se stal mimořádným profesorem pastorální teologie). V této době rovněž aktivně působil v řadě náboženských organizací (Společnost sv. Rafaela a dalších). Metropolitním kanovníkem u sv. Víta byl jmenován roku 1928. Po válce se stal blízkým spolupracovníkem arcibiskupa Berana, když byl roku 1947 jmenován prelátem arcijáhнем Svatovítské kapituly. Dne 18. července 1950 byl zatčen Státní bezpečností.²²¹ V době zatčení měřil 167 cm a měl modré oči.²²²

Poté, co se soudce Novák zeptal Čiháka na osobní údaje, pokračoval ve výslechu. Delší citací ze stenozáznamů si můžeme udělat obrázek o samotném přelíčení:

²¹⁶ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 13/4–14/1.

²¹⁷ HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti*, s. 12.

²¹⁸ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 14/5–23/3.

²¹⁹ Tamtéž, s. 23/3–24/4.

²²⁰ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Čihák.

²²¹ VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens: sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka*. Mělník: Regionální muzeum, 2013, č. 8, s. 44–46.

²²² NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. Evidenční karta Josefa Čiháka.

„Předseda: Rozuměl jste žalobě z čeho jste viněn? Jste vinen, ze dvou velmi těžkých činů trestních. Jednak ze zločinu velezrady, jednak ze zločinu vyzvědačství. V prvním případě, že jste se spolčil s různými jinými osobami k tomu, aby byl proveden převrat nynějšího lidově demokratického zřízení, případně společenské a hospodářské soustavy republiky, zaručené ústavou a v druhém případě, že jste se spolčil s jinými osobami k vyzvídání státního tajemství a vyzradil jste ho cizí moci. Cítíte se vinen? V některých z těchto dvou založených směrů?

Obviněný: Svě protistátní jednání provozoval jsem tím, že jsem doručoval...

Předseda: Já se ptám na první otázku. Cítíte se vinen a na to je odpověď ano, nebo ne [...]“²²³

Z této ukázky je patrné, že Čihák byl dle scénáře procesu o repliku napřed, a tedy bylo nutné, aby jej soudce Novák vrátil zpět. V propagandistické brožure *Proces proti vatikánským agentům v Československu* tato pasáž samozřejmě chybí.²²⁴

Arcijáhen před Státním soudem popisoval svou „špionážní“ činnost tak, že zprávy získával od sekretáře arcibiskupa Josefa Berana. Tyto zprávy měl poté předávat řádovým sestram v klášteře Voršilek, ze kterého je měly řádové sestry nosit na papežskou internunciaturu. Tímto způsobem měl doručit několik zpráv, jejichž obsah neznal. Čiháka měla k této činnosti vést jeho nenávisť k lidově demokratickému zřízení a nesouhlas s učením marxismu-leninismu, který se měl projevit jeho působením v Lize proti bolševismu a obdržení protektorátního vyznamenání svatováclavské orlice.²²⁵

Následně je výslech veden ke schůzi kanovníků, která se uskutečnila před parlamentními volbami v roce 1946. Na této schůzi byla ujednána podpora lidové strany, a to částkou deset tisíc korun. Jaroslav Kulač a Otakar Švec však ve svých výpovědích zmiňují částku sto tisíc korun. V průběhu výslechu se prokurátor ještě dotazoval na přijímání darů pro lidovou stranu od laiků. S vývojem po únoru 1948 dle svých slov J. Čihák nesouhlasil, a proto se měl obávat, že bude ohrožena jeho „hospodářská základna“, z této obavy pak měla plynout nenávisť církve jako takové vůči komunistickému režimu. Mezi další Čihákovu „ilegální“ činnost mělo patřit nabádání duchovních, aby mezi lid rozšiřovali pastýřské listy, jejichž vzorky si měl Čihák uchovávat jako historický dokument. Předseda soudního senátu po výpovědi Josefa Čiháka přelíčení zastavil ve 20:15. Pokračovat se mělo následujícího dne od 8 hodin ranních.²²⁶

Čtenáři *Lidové demokracie* se mohli o výpovědi biskupa Zely dozvědět již první den přelíčení. Na pár řádcích je shrnuta jeho výpověď hned pod uveřejněnou žalobou.²²⁷ Obširněji se však mohli lidé s prvním procesním dnem seznámit až ve středu 29. listopadu. Deník *Mladá fronta* na svých stránkách uveřejnil podrobnosti o výslechu S. Zely, J. Čiháka a svědka A. Vykopala pod titulem *Proces s velezrádnými agenty Gestapa a Vatikánu*.²²⁸ Pod zprávou o průběhu přelíčení byl pak pod názvem *Přes mrtvolu* uveřejněn výňatek z propagandistické brožury

²²³ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 25/4–25/5.

²²⁴ Srov. s *Proces proti vatikánským agentům v Československu*, s. 52.

²²⁵ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 25/5–26/2.

²²⁶ Tamtéž, s. 26/4–29/5.

²²⁷ První výpovědi. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 279 (úterý 28. listopadu 1950), s. 6.

²²⁸ *Proces s velezrádnými agenty Gestapa a Vatikánu*. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 281 (středa 29. listopadu 1950), s. 4–6.

Spiknutí proti republice,²²⁹ ve kterém je popsáno zvolení Stanislava Jarolímka opatem Strahovského kláštera, které způsobilo „mezi kněžími hodně rozruchu a které je zároveň názorným příkladem toho, jak důsledně si u nás Vatikán budoval špionážní síť.“²³⁰

Čtenáři *Lidové demokracie* si mohli v tento den přečíst komentář J. Kružíka, ve kterém píše, že konfidenti gestapa z řad církve unikli trestu díky „*Drtinově justici*“.²³¹ Podle autora tohoto komentáře, začala katolická církev v Československu vyjednávat s komunistickou mocí na nátlak věřících, ale na příkaz Vatikánu jednání ukončila. Dále Kružík popisuje výsledky Stanislava Zely, přičemž zmiňuje jeho vykonstruovanou spolupráci s gestapem i účast na perzekuci pravoslavné církve. O J. Čihákovi pak napsal, že je na něm možné „*demonstrovat rozvrátnickou politiku nehodných kněží*.“ Svůj komentář zakončuje těmito větami: „*Katolická veřejnost si uvědomuje, že se těmito příslušníky vysoké církevní hierarchie dostává nyní spravedlivé odplaty za spolupráci s nacistickými okupanty a vatikánskými politiky, kteří i dnes chtějí zneužít náboženského citění lidu k prosazování svých imperialistických plánů. V našem státě, kde je ústavou zaručena svoboda vyznání, je ctěn a milován kněz, který jde s lidem, jemu pomáhá při zdolávání budovatelských úkolů a prosí Boha za trvalý mír ve světě. To je pravé poslání hlasatele sv. evangelia. Proces s devíti příslušníky církevní hierarchie ukazuje na ty, kteří učení o lásce k bližnímu zaměnili za učení nenávisti. A za tuto nekřesťanskou činnost jsou nyní souzeni.*“²³² O celkovém průběhu se mohli čtenáři informovat na dalších stránkách, kde jsou publikovány přepisy ze soudní síně. Nejedná se však o přesné přepisy stenografických záznamů, nýbrž o jejich zkrácené části (v novinách chybí např. část, kde Zela říká, že byl uvězněn v koncentračních táborech), které budou později vydány v propagandistické brožurě *Proces proti vatikánským agentům v Československu*.²³³ Deník *Práce* vydal stejné „záznamy“ ze soudní síně rovněž, a to pod titulkem *Z nenávisti k lidu chtěli rozvrátit republiku*.²³⁴

Proces a vůbec celé dění sledoval i Vatikánský rozhlas, který průběžně informoval o zatýkání katolických kněží v Československu. Informace o prvním dni soudního přelíčení přinesl 28. listopadu. Podle rozhlasu o procesu v Itálii informoval např. list *Il uctidiano*, který si všiml, že všechny komunistické procesy mají podobnou šablonu a opakující se obžaloby.²³⁵

2.2.3 Den druhý: Výslech Jaroslava Kulače, Jana Boukala, Otakara Švece a Antonína Mandla (28. listopadu 1950)

Druhý den přelíčení, které dle stenoprotokolu začalo v 8:13, pokračovalo výslechem kanovníka u sv. Víta Jaroslava Kulače (1887–1970). Ten rovněž hned na začátku uvedl, že se cítí být vinen.²³⁶

²²⁹ Srov. s SVOBODA, Alois, TUČKOVÁ, Anna a SVOBODOVÁ, Věra. *Spiknutí proti republice*. Praha: Melantrich, 1949.

²³⁰ Přes mrtvolu. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 281 (středa 29. listopadu 1950), s. 6.

²³¹ Prokop Drtina byl od listopadu 1945 do února 1948 ministrem spravedlnosti.

²³² KRUŽÍK, J. Přísluhovali cizím zájmům. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 280 (středa 29. listopadu 1950), s. 1–2.

²³³ Výslech obviněných v procesu s církevními hodnostáři. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 280 (středa 29. listopadu 1950), s. 3–5.

²³⁴ Z nenávisti k lidu chtěli rozvrátit republiku. *Práce*, roč. VI, č. 280 (středa 29. listopadu 1950), s. 3–4.

²³⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. I*, s. 425.

²³⁶ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 1/2.

Jaroslav Kulač se narodil 29. května 1887 v obci Ratenice (dnes okr. Kolín). Nejdříve vystudoval osmileté gymnázium a následně pokračoval na vysokoškolská studia, která započal na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Po roce však přestoupil na fakultu teologickou, kterou studoval čtyři roky a doktorát poté získal v Římě. Z cizích jazyků ovládal němčinu a italštinu. Dále měl podle vězeňského spisu červenou špičku nosu a měřil 171 cm a vážil 70 kg.²³⁷ Před válkou J. Kulač vydal průvodce Římem,²³⁸ rovněž ale také působil jako překladatel.²³⁹ Po válce pak vydal vzpomínkovou knihu na ministranta u sv. Víta Marcela Hellera, který v září 1944 zemřel v malé pevnosti Terezín.²⁴⁰ Dvě své knihy také věnoval popisu zázraků – v jedné knize čtenáře seznámil se zázrakem, který se dle katolické věrouky odehrál ve francouzském městečku Lurdy,²⁴¹ druhou knihu pak věnoval zázraku v portugalské Fatimě.²⁴²

U výsledku před soudcem Novákem uvedl, že k ilegální činnosti jej měl přivést tiskový atašé italského vyslanectví Arturo Stendardo, se kterým jej měl seznámit Otakar Švec. Zprávy, které měl Stendardovi předávat, podle jeho výpovědi pocházely od člena Sboru národní bezpečnosti Jana Petrboka. Tyto zprávy měly mít hospodářský charakter a zároveň měly obsahovat informace o vládních nařízeních týkajících se církve.²⁴³

Kulač při výsledku dále pokračoval, že lidově demokratické zřízení nenáviděl, protože se obával o svůj blahobyt. Během války prý spolupracoval s gestapem, poněvadž mu měl být „fašistický režim milejší než lidově-demokratický“. Proti tomuto zřízení měl brojit i po konci války a pokračovat v tom i po květnových volbách z roku 1946. Stejněho roku se měla vedoucí silou proti lidově demokratickému zřízení stát Katolická akce v čele s O. Švecem. Na následující otázky soudce J. Kulač odpovídal, že nesouhlasil s únorovými událostmi a doufal ve změnu režimu, ke které mělo dojít za pomoci zvenčí. Jelikož se účastnil činnosti podzemní církve, tak byl přítomen tajnému vysvěcení Kajetána Matouška na biskupa, kterého se zúčastnil i další z obviněných Jan Boukal. Na závěr výsledku uvedl, že během vyšetřování s ním bylo zacházeno dobře a nebyl na něj vyvíjen žádný nátlak ze strany StB.²⁴⁴

Po skončení výsledku svatovítského kanovníka následovala přestávka od 9:20 do 9:30, kdy přišel na řadu sekretář arcibiskupa Berana ThDr. Jan Boukal (1906–1982), který rovněž přiznal svou vinu v plném rozsahu žaloby.²⁴⁵ J. Boukal se narodil 8. května 1906 v Praze. Středoškolská studia absolvoval na pražském arcibiskupském gymnáziu. Jeho další kroky pak směřovaly na teologickou fakultu UK, kterou úspěšně dokončil. Na kněze byl vysvěcen v roce 1929

²³⁷ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Kulač.

²³⁸ KULAČ, Jaroslav. *Průvodce Římem*. Praha: Čsl. akc. tisk., 1925.

²³⁹ Přeložil např. životopis italského katolického aktivisty Piera Giorgia Frassatiho: COJAZZI, Antonio. *Pier Giorgio Frassati: život vítězného mládí*. Překlad Jaroslav Kulač. Olomouc: Edice Krystal, 1934. Po válce pak s Josefem Zvěřinou přeložil životopis Ježíše Krista: RICCIOTTI, Giuseppe. *Život Ježíše Krista*. Překlad Jaroslav Kulač a Josef Zvěřina. V Praze: Vyšehrad, 1947. Kniha se o rok později dočkala druhého vydání. J. Zvěřina rovněž skončil v 50. letech v komunistickém vězení.

²⁴⁰ KULAČ, Jaroslav. *Marcel, student-ministrant: Hrst vzpomínek*. V Praze: Autor, 1946.

²⁴¹ KULAČ, Jaroslav. *Květen v Lurdech: 32 májových promluv*. V Kolíně: nákladem vlastním, [1923-1927]. 2 svazky.

²⁴² KULAČ, Jaroslav. *Květen ve Fatimě: Třicet dvě májové promluvy*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1946.

²⁴³ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 1/2–2/1.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 2/1–6/2.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 6/2–7/1.

a postupem času se vypracoval až na arcibiskupského sekretáře, kterým byl jmenován v listopadu 1937. V roce 1942 byl dokonce jmenován tajným papežským komořím.²⁴⁶

Boukal svou „protistátní“ činnost datoval rokem 1939, kdy církevní představitelé měli složit slib věrnosti nacistům. V roce 1943 se dle svých slov stal konfidentem gestapa, když jej do Petschkova paláce povolal přednosta církevního oddělení gestapa Kurt Oberhauser, který se Boukala dotazoval na různé informace z oblasti veřejného mínění, církevního života apod. Kontakty s gestapem ukončil roku 1944, protože si jej gestapáci přestali zvat. Podle Boukalovy výpovědi se s gestapem stýkal ještě J. Kulač a Bohumil Opatrný. Na jaře 1944 jej měl kontaktovat kolaborantský novinář Jan Scheinost, který Boukala pozval do Ligy proti bolševismu. Nakonec však po konzultaci s B. Opatrným tuto funkci přijal J. Čihák.²⁴⁷

Po válce měl J. Boukal nosit zprávy proti lidově demokratickému režimu arcibiskupu Josefu Beranovi a na pražskou internunciaturu. Podle jeho výpovědi měla jeho chování pohánět obava ze ztráty mocenských pozic. To, že vykonává „protistátní“ činnost, si měl Boukal uvědomit v červnu roku 1949. Na dotaz soudce, jak si představoval změnu režimu, uvedl, že ji měla vykonat holandská armáda vyslaná „Anglo-američany“. Na závěr se ještě přiznal, že znal skupinu Přijďme a také k tomu, že obdržel tři čísla jejich ilegálního stejnojmenného časopisu v počtu čtyř kusů od každého.²⁴⁸

Jana Boukala u výslechu před soudcem vystřídal ThDr. Otakar Švec (1888–1958). Na otázku, zda se cítí být vinen odpověděl:

„Obv. Švec: Z hlediska svého osobního jako katolického kněze, který konal věci, které jsou mu vytýkány ze svého náboženského přesvědčení, podle svého svědomí, podle poslušného...“

Prok. Čížek: Pane obviněný, pro své svědomí zde nestojíte. Ale stojíte zde pro velezradu a špionáž.

Předs.: Jenom jestli se cítíte vinen tak, jak jest to doloženo p. stát. prokurátorem.

*Obv. Švec: Ano.*²⁴⁹

V již zmiňované propagandistické brožuře tento Švecův výstup pochopitelně chybí. Nicméně se částečně propsal i sem:

„Předseda: Cítíte se vinen, jak je žalováno?“

*Švec: Ano, cítím se vinen.*²⁵⁰

Kanovník vyšehradské kapituly se narodil v Plzni dne 27. srpna 1888. Zde vystudoval klasické gymnázium a po složení maturitní zkoušky se přihlásil do kněžského semináře. V roce 1907 byl odeslán na studia do Říma, kde 29. února téhož roku přijal kněžské svěcení. Po návratu do vlasti působil na různých místech. Po první světové válce vstoupil do Československé strany

²⁴⁶ *Konkurs-1948-na uvolněná místa v kapitule*. Knihovna pražské metropolitní kapituly. Dostupné online zde: https://kpmk.eu/kpmkeu/index.php/kapitula/clenove-kapituly/229-konkurs-1948-na-uvolnena-mista-v-kapitule-2#_edn2 (citováno dne 4. února 2024).

²⁴⁷ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 7/2–8/2.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 9/4–20/2.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 20/3.

²⁵⁰ Srov. s *Proces proti vatikánským agentům v Československu*, s. 75.

lidové a rovněž také i do katolické tělovýchovné organizace Orel. Od roku 1920 působil na papežské nunciatuře jako překladatel. Metropolitním kanovníkem u sv. Víta se stal v únoru roku 1929. Za války byl od roku 1942 vězněn v koncentračních táborech. Je zajímavé, že byl zatčen mimo jiné i za své styky s papežskou internunciaturou, kvůli kterým byl zatčen i komunistickou mocí. Rovněž zprostředkoval pomoc Židům a také duchovní správu českým dělníkům pracujícím v Německu. Po válce opět působil jako kanovník u sv. Víta a za svou statečnost v době nacistického věznění obdržel od prezidenta Beneše (v roce 1947) Čs. vojenskou medaili za zásluhy I. stupně a také Československý válečný kříž 1939. V téže době byl arcibiskupem Beranem jmenován do čela Katolické akce. Kvůli svým stykům s J. Beranem byl 13. října 1949 zatčen a později přiřazen do procesu se Stanislavem Zelou.²⁵¹

Švecova činnost měla spočívat v informování vatikánského zastupitelství v ČSR o poměrech v zemi. Pro papežského internuncia měl opatřit osnovy školského a platového zákona a také osnovu pozemkové reformy. Zajímavé je, že u výslechu nevěděl, jak tyto informace získal. Dále při výslechu uvedl, že na internunciaturu nosil zprávy od arcibiskupa Berana, jejichž obsah však podle svých slov neznal. Rovněž sem měl zasílat zprávy o jednání mezi státem a církví.²⁵²

Dalším vyslychaným byl ředitel arcidiecézního pastoračního ústředí, bratranec herečky Adiny Mandlové,²⁵³ v 60. letech učitel Tomáše Halíka, filosof a teolog²⁵⁴ ThDr. Antonín Mandl (1917–1972). Ten se narodil 27. března 1917 v Praze JUDr. Karlu Mandlovi (nar. 26. srpna 1869, v době procesu byl již po smrti) a Marii Mandlové (nar. 22. dubna 1885). Před válkou byl členem sdružení Legio angelica,²⁵⁵ kde mu byl zakladatel organizace P. Method Klement duchovním otcem. Podle svědectví byl A. Mandl Klementovým nejmilejším žákem. Po dobu druhé světové války studoval v Římě, po osvobození Věčného města pak vstoupil do čs. zahraniční armády. Po válce nastoupil do duchovní správy v Kralupech nad Vltavou, odkud byl po únoru 1948 povolán arcibiskupem Beranem do Prahy, aby působil v pastoračním ústředí arcidiecéze. Na tomto postu zůstal až do svého zatčení. Ve vazbě strávil dobu od 9. června 1949 do 2. prosince 1950, kdy oficiálně nastoupil do výkonu trestu.²⁵⁶

Není bez zajímavosti, že v roce 1947 vydal výbor projevů papeže Pia XII., které Svatý Otec pronesl v průběhu druhé světové války. Výbor je opatřen úvodem, který napsal papežský internuncius Saverio Ritter. Doslov ke knize pak napsal samotný Mandl. Slova, kterými tento doslov uvedl, se v době vydání mohla zcela jistě číst dvojznačně: „*Jsme si vědomi, jak falešné je to, co nepřátelé Boží lstivě šíří, aby pobouřili dělníky a lid, aby z jejich útrap těžili ve svém*

²⁵¹ VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens*, s. 47–48.

²⁵² NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 20/4–27/1.

²⁵³ Herečka Adina Mandlová nám však žádné vzpomínky na odsouzení svého bratrance ve svých pamětech nezařadila. Srov. s MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. V Praze: XYZ, 2021.

²⁵⁴ Někdy v 60. letech vyšel Mandlův teologicko-filosofický spis *Srdce věci* věnovaný památce Adolfa Kajpra, který zemřel 17. září 1959 v Leopoldově. Více viz: MANDL, Antonín. *Srdce věci*. [Česko: A. Mandl, 196-].

²⁵⁵ Více o této organizaci např. viz ŠMÍDOVÁ, Lucie. Legio Angelica – nástroj disciplinace katolických chlapců: výchova ke kněžství a k laické misijní činnosti v Legio angelica pod vedením P. Methoda K. Klementa, OSB v letech 1927–1937. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická* Praha: Národní muzeum, roč. 185, č. 3–4 (2016), s. 39–48.

²⁵⁶ Srov. NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Mandl a BIERNÁT, Josef. *Skauti Legio angelica*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské výchovy, 2021, s. 40. Životu A. Mandla se věnuje i televizní dokument České televize *Zářit a vyzářovat život z cyklu Neznámí hrdinové*. Dostupné online zde: <https://www.ceskatelevize.cz/po-rady/10204458965-neznami-hrdinove/208452801390014/> (citováno dne 20. února 2024).

boji proti víře a náboženství, které přece jsou jedinou útěchou a jedinou nadějí, jež na zemi posilují člověka v bolesti a neštěstí. Ne, Naše řeči a Naše poselství nemůže nikdo vymazat nebo překroutit jejich obsah a jejich smysl. Jsou neodvolatelnými svědky nezměrné touhy Našeho srdce, aby na této zemi, dané člověku jako průchod do lepšího a nepomíjejícího života, vládla skutečná svornost mezi celým pokolením lidským. Církev se nebojí světla pravdy ani v minulosti ani v přítomnosti ani v budoucnosti – Řekněte hanobitelům Církve, že pravda zazáří všem těm, kdo mají rozumně v uctivosti všechno, o čem chápou, že je dobré a kteří nevěří lžím a pomluvám. Zřejmými a pravdivými skutečnostmi i Naším dílem budou zahanbeni všichni, kdo chtějí lživými slovy svalit na papežství odpovědnost za všechnu krev prolitou v pozemních bitvách a v troskách měst, při leteckých bojích a v mořských hlubinách.“ Tato slova, která papež Pius XII. pronesl italským dělníkům v červnu 1943 Mandl komentuje větou: „*Jsou dosud i dnes živá a platná.*“²⁵⁷

U pamětníků panuje přesvědčení, že při výslechu A. Mandla bylo použito drog. V. Vaško si vzpomíná, že při pobytu ve vězení, kde se s ním setkal, si nemohl Mandl vzpomenout na dobu výslechů, i když měl jinak skvělou paměť. Želivský opat Vít Tajovský např. vzpomínal na to, jak se Mandl ve vězení naučil celou báseň *Popelka nazaretská*²⁵⁸ a *Litanie za mřížemi* od Václava Renče. Podle A. Opaska bylo vězňům předkládáno jídlo a cigarety s divnou chutí.²⁵⁹ Je sice pravda, že při ministerstvu vnitra vznikla chemická laboratoř, v jejímž čele působil Josef Sumbal. Úkolem této laboratoře byl vývoj rostlinných jedů, látek, které mohly být StB využity při výsleších apod. Nakonec se ale výzkum podle Tomáše Bursíka přesunul k vývoji látek, které by mohlo ministerstvo vnitra použít při operativní činnosti.²⁶⁰ Pokud bylo drog skutečně užito, jednalo se podle T. Bursíka o vlastní iniciativu vyšetřovatele.²⁶¹ Z operativního podsvazku nejde výše uvedené domněnky potvrdit, protože neobsahuje žádné indicie o použití těchto látek.²⁶² Je ale také možné, že Mandl ztratil paměť až ve Valdicích. Želivský opat Bohumil Vít Tajovský totiž vzpomínal, že mu zde byl do jídla vězňům přidáván skopolamin, mezi jehož účinky se řadí ztráta paměti.²⁶³

Mandl, který byl před soudce Nováka předveden v 15:48, rovněž hned na začátku svého výslechu pronesl, že se cítí býti vinen, uvedl, že působil v Katolické akci, kam jej dosadil arcibiskup Beran. S působením KA se seznamoval na třítydenním pobytu ve Francii. Obžaloba mu pak kladla za vinu, že rozmnožoval a šířil protistátní oběžníky od pražského arcibiskupa, které měly být čteny na kazatelkách. Původně měl dle své výpovědi tyto oběžníky rozesílat poštou, později měl k jejich šíření vytvořit speciální kurýrní síť. Rovněž měl získávat různé informace od kněží, které následně předával pražskému primasovi.²⁶⁴

²⁵⁷ PIUS XII. *Mír ze spravedlnosti: výbor projevů pronesených ve válečných letech 1939-1945*. Přeložil Antonín Mandl. Praha: Atlas, 1947, s. 223.

²⁵⁸ Básnická sbírka *Popelka nazaretská* vyšla poprvé (a před sametovou revolucí také naposled) v roce 1969. Více viz RENČ, Václav. *Popelka nazaretská*. 3. vyd. Svitavy: Trinitas, 2000.

²⁵⁹ Srov. VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 219–220; TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*, s. 291; VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 262.

²⁶⁰ BURSÍK, Tomáš. Chemická laboratoř při ministerstvu vnitra (1948–1949). In: *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Themis 14, (2006,) s. 184–189.

²⁶¹ E-mailová korespondence autora s T. Bursíkem ze dne 15. 2. 2024.

²⁶² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-3881 MV. Stanislav Zela a spol. Podsvazek č. 1.

²⁶³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*, s. 265–266.

²⁶⁴ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 28/1–36/5.

Jelikož A. Mandl vstoupil hned po studiích v Římě do československé zahraniční armády, nemohl být obviněn z kolaborace s nacisty. Přesto mu sympatizování s nacismem státní moc „přišla“ a jako důkazní materiál použila knihu *Mein Kampf*, kterou u něj vyšetřovatelé „objevili“ při domovní prohlídce.²⁶⁵

Poté bylo přelíčení ukončeno v 17:35 a přesunuto na následující den, tedy na 29. listopadu od 8:00 dopoledne.²⁶⁶

O průběhu druhého dne přelíčení se mohli českoslovenští čtenáři informovat ve středu 29. listopadu z deníku *Rudé právo*, který popisoval jak předchozí den (výslech Zely a Čiháka), tak i výslech J. Kulače a J. Boukala. Pouze výslech O. Švece a A. Mandla nebyl otištěn tak podrobně. Čtenáři se mohli seznámit jenom s jeho krátkým shrnutím.²⁶⁷ Na stránkách deníku si bylo možné také přečíst přirovnání Vatikánu k jednomu ze „sloupů světové reakce“.²⁶⁸ Článek odsuzující vysokou církevní hierarchii pak uveřejnil na stejné straně Jaroslav Opavský (pravděpodobně se jednalo o divadelního kritika).²⁶⁹ Na stránkách *Lidové demokracie* byl pod názvem *Výslech obviněných v procesu s církevními hodnostáři* uveřejněn přepis výslechu obviněných před soudcem Novákem.²⁷⁰

Čtenáři deníků *Lidová demokracie* a *Práce* se podrobnosti o průběhu tohoto soudního dne mohli dozvědět až ve čtvrtek 30. listopadu. *Lidová demokracie* otiskla výslech obžalovaných O. Švece, A. Mandla, V. Mrtvého a B. Jarolímka.²⁷¹ V *Mladé frontě* si mohli čtenáři přečíst totéž pod titulkem *Další obžalovaní agenti Vatikánu vypovídají před Státním soudem*.²⁷² Anna Tučková (spoluautorka propagandistické brožury *Spiknutí proti republice*) v tomtéž deníku uveřejnila svůj článek, ve kterém útočila proti A. Mandlovi a Katolické akci, které byl představitelem. Podle ní chtěla KA „rozložit tento stát“. Mandlovi se však tyto plány nepodařily, a proto skončil před Státním soudem. Tučková svůj komentář končí takto: „*Tolik krásných úkolů nás čeká a tolik krásných perspektiv se před námi otevírá. Zkrachovali jste, pánové, které platí Vatikán a Wall Street. Vyškrtněte naši mládež ze svých rozvrátnických plánů. Její milionové řady stojí pevně a jednotně za naši lidově demokratickou republiku.*“²⁷³

Deník *Práce* své čtenáře o tomto procesním dni informoval pod titulkem *Vysoká hierarchie podněcovala k válce proti republice*.²⁷⁴ Dále se v rubrice *Poznámky ke dni*, mohli čtenáři dočíst řadu komentářů. Tam pod titulkem *Zneužili náboženství* pisatel komentuje první den soudního přelíčení a odsuzuje činnost S. Zely a J. Čiháka.²⁷⁵ Další komentář se týkal přelíčení

²⁶⁵ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 263.

²⁶⁶ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 37/1.

²⁶⁷ Rozvrátné plány církevní hierarchie byly součástí rozsáhlého komplotu mezinárodní reakce a příprav imperia-
listické války. *Rudé právo*, roč. 31, č. 282 (středa 29. listopadu 1950), s. 3–4.

²⁶⁸ RP. Vatikán – filiálka Wall Streetu. Tamtéž, s. 5.

²⁶⁹ OPAVSKÝ, Jaroslav. Zrádci národa. Tamtéž.

²⁷⁰ Výslech obviněných v procesu s církevními hodnostáři. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 280 (středa 29. listopadu 1950), s. 3–5.

²⁷¹ Výpovědi dalších obžalovaných církevních hodnostářů. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 281 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 3–4.

²⁷² Další obžalovaní agenti Vatikánu vypovídají před Státním soudem. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 282 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 4–5.

²⁷³ TUČKOVÁ, Anna. Odpověď vatikánským špionům. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 282 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 1.

²⁷⁴ Vysoká hierarchie podněcovala k válce proti republice. *Práce*, roč. VI, č. 281 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 5–6.

²⁷⁵ Zneužili náboženství. Tamtéž, s. 7.

s A. Mandlem, ve kterém se pozastavuje nad vymyšlenou „*protistátní činností*“ bratrance „*neblaze proslulé herečky Adiny Mandlové*“.²⁷⁶ Ke Stanislavu Zelovi se pak vyjadřoval další článek s názvem *Pro Hitlera – proti republice*.²⁷⁷ Výslechem J. Kulače a O. Švece se zabýval článek *Proč to dělali?*.²⁷⁸

2.2.4 Den třetí: Výslech Václava Mrtvého, Stanislava Jarolímk a Anastáze Opaska (29. listopadu 1950)

Třetí procesní den započal v 8:00 hodin dopoledne. Prvním vyslýchaným byl tlumočník pražské internunciatury Václav Mrtvý. Ten se narodil 1. října 1907 v Troubkách nad Bečvou (asi 8 km od Přerova) do rodiny malorolníka Teodora Mrtvého a Anny Mrtvé (roz. Dočkalové). Pět tříd obecné školy vychodil v rodné obci, odkud pokračoval na reálné gymnázium v Přerově. Vysokoškolská studia bohoslovectví absolvoval v italském Turíně, kde byl 8. července 1934 také vysvěcen na kněze. Jakožto člen řádu salesiánů působil coby učitel řádového ústavu v Moravské Ostravě. Do roku 1949 působil v různých vzdělávacích institucích, které tento řád spravoval. Dne 12. července 1949 byl však jmenován tlumočníkem na apoštolské internunciatuře v Praze (rozhodně to bylo díky jeho jazykovým znalostem, protože ovládal němčinu, italštinu, francouzštinu, angličtinu, slovinštinu, latinu a řečtinu). Jak uvedl do dotazníku, který byl přiložený k jeho osobnímu spisu, svůj výdělek, který činil tři tisíce korun, daroval ve prospěch svého řádu. Ve vazbě byl od 18. března 1950 až do 2. prosince 1950, kdy nastoupil trest odnětí svobody. P. Mrtvý v době zatčení měřil 163 cm a vážil 68 kg.²⁷⁹

Hned na začátku svého výslechu uvedl, že se cítí být vinen. Dále pak pokračoval ve své výpovědi. Jak bylo řečeno výše, P. Mrtvý působil od července roku 1949 jako tlumočník na papežském zastupitelském úřadu v Praze. Zde do italštiny překládal veškeré zprávy určené pro papežského internuncia Ottavia de Livu. Tyto zprávy měly být různého charakteru. Mrtvý měl do překladů zpráv podle své vynucené výpovědi vkládat „*septanou propagandu*“, kterou chtěl dokázat, „*že u nás je bolševické peklo*“. Poté, co byl internuncius vyhoštěn, měl od něj Mrtvý obdržet deset tisíc korun. Tuto odměnu soud vykládal jako výplatu za špionážní činnost. V prosinci 1949 měl ještě s jistým páterem Dismasem pomoci uprchnout za hranice jisté Mikeové a Šulcové.²⁸⁰

Po výslechu V. Mrtvého přišel na řadu opat strahovského kláštera ThDr. Stanislav Jarolímek (1900–1951). Ten se narodil 14. listopadu 1900 ve Vilíně (dnes okr. Písek). Zde vychodil pět let obecné školy, dále pak osm let studoval na reálném gymnáziu a svá studia zakončil na bohoslovecké fakultě. Ze světových jazyků ovládal němčinu, francouzštinu a italštinu. V době zatčení měřil 162 cm a měl kaštanové vlasy a šedomodré oči.²⁸¹

²⁷⁶ Náboženství bylo záminkou. Tamtéž.

²⁷⁷ Pro Hitlera – proti republice. Tamtéž.

²⁷⁸ Proč to dělali?. Tamtéž.

²⁷⁹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Mrtvý.

²⁸⁰ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 1/1–5/2. Bohužel se mi nepodařilo zjistit více informací o těchto lidech, kterým měl pomoci za hranice. Bořivoj Čelovský sice vydal seznam uprchlíků z Československa, ten ale obsahuje pouze jména lidí, kteří uprchli bezprostředně po únoru 1948. Informace pro rok 1949, kdy měli uprchnout Mikeová a Šulcová, zde nejsou. Srov. s ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2004.

²⁸¹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Jarolímek.

Postava strahovského opata je zajímavá i ve vztahu k čs. odboji, protože za války měl být hlavou výše zmíněné organizace Viktoria pro Čechy. Ve zprávě uložené v ABS zjišťujeme, že nebylo jasné, kdo stál v jejím čele. Spekulovalo se, zda to nebyl samotný olomoucký arcibiskup L. Prečan. O organizaci se ještě dozvídáme to, že měla být v kontaktu s Římem, respektive Vatikánem, kam měla posílat různé zprávy.²⁸²

Opatu Jarolímkovi hned na začátku výslechu soudce Novák nabídl, aby v průběhu přelíčení seděl. Ten tuto možnost odmítl s tím, že bude raději stát. Na začátku výslechu v 9:45 pouze uvedl, že si po celou dobu svou „protistátní“ činnost uvědomoval. U výslechu dále pokračoval, že jeho „protistátní“ činnost měla vycházet z jeho protimaterialistického názoru. Jarolímek si dle svých slov uvědomoval, že jednal v souladu s Vatikánem, který stál „na straně západních demokracií“. Byť Jarolímek nebyl dle svých slov nakloněn lidově demokratickému zřízení, měl uznávat jeho pozitiva. V průběhu výslechu opat také uvedl, že se mezi lety 1945–1948 snažil své okolí přesvědčit, aby zůstávalo věrné prvorepublikové demokracii. Dále vypovídal, že vystupoval proti socialismu a zabírání církevního majetku. Údajná protistátní činnost strahovského opata měla spočívat v rozšiřování pastýřských listů, které měl nařizovat číst z kazatelen, a v zasílání zpráv o projednávání pozemkové reformy na papežskou internunciaturu.²⁸³

Po ThDr. Jarolímkovi přišla řada na břevnovského opata Jana Anastáze Opaska, který před soudcem stanul ve 13:35. Ten se narodil 20. dubna 1913 ve Vídni, odkud se později (roku 1919) s rodinou přestěhoval do Čech. Nejdříve studoval na obecné škole, následně strávil osm let na víceletém gymnáziu. Po jeho absolvování vstoupil do benediktinského řádu v Břevnově a nadále se věnoval i studiu. Nejdříve dva roky studoval katolickou filosofii, poté tři roky teologii v Římě, kterou nakonec studoval i rok v Praze. V červenci roku 1938 byl vysvěcen na kněze, a ve svých šestatřiceti letech byl o rok později jmenován převorem břevnovského kláštera. Po válce byl roku 1947 jmenován opatem tohoto řeholního domu. Ze světových jazyků ovládal němčinu, francouzštinu, italštinu a latinu. Měřil 180 cm a měl hnědé oči. V době výslechů měl již prošedivělé vlasy.²⁸⁴

Břevnovský opat nám atmosféru soudní síně popisuje ve svých vzpomínkách: „*Na Pankráci jsme žili několik dní až do vynesení rozsudku. Mluvit jsme s nikým nesměli, jen s policií. Pouze jsme se na sebe usmáli, pokud se někdo vůbec usmíval, nebo mrkli. Soud byl veřejný, veliký, jako v té době procesy byly. Sál byl plný. [...] Natáčeli tam všechno a prý se to vysílalo rozhlasem po řadu dní. V jednom okamžiku, když jsem dokončil určitou část výpovědi, kterou jsem herecky ovládal, jsem se optal: ‚Pane předsedo, přejete si ještě něco?‘“²⁸⁵*

Skutečnost, že si uvědomoval, že je součástí velkého představení, si můžeme demonstrovat i z jeho odpovědi na otázku, zda si pamatuje na svou účast v roli svědka při procesu s Miladou Horákovou, který proběhl v červnu 1950: „*Ano. Nebylo to ovšem vše z mé protistátní činnosti, byly to jen nepatrné zlomky z mé rozvratné činnosti [sic!] do níž jsem byl plně zapojen. Dneska chci doznat všechno, co jsem protistátního učinil.*“²⁸⁶

²⁸² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-3881 MV. Zela Stanislav a spol. Operativní podsvazek 1.

²⁸³ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 6/1–18/3. Výslech byl nakrátko přerušen v 11:29–11:41.

²⁸⁴ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Opasek.

²⁸⁵ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 210.

²⁸⁶ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 19/2.

Dále Opasek při výslechu uvedl, že při své návštěvě Říma na jaře 1949 vycítil, že Svatý stolec počítá s vypuknutím další války. Rovnou ale dodal, že si novou válku nepřál. Podle něj se všechny tajné zprávy sbíhaly ve vatikánském státním sekretariátu, kam je přinášeli církevní hodnostáři při svých návštěvách Říma nebo které sem byly posílány z papežských nunciatur. Zprávy vojenského charakteru poté měly dále pokračovat do Spojených států. Tyto zprávy měl dostávat jistý americký plukovník, který měl vést „*boj Jugoslávie proti Kominformě*“.²⁸⁷

Opasek měl dle své výpovědi do Říma nosit informace při každé své návštěvě. Ústní zprávy sděloval určeným lidem, přičemž je zde zmíněn „*zrádce František Schwarzenberg*“.²⁸⁸ Rovněž měl údajně přinést nějakou důležitou zprávu pro arcibiskupa Josefa Berana, která pocházela od Huberta Ripky a Petra Zenkla. Zde dotazy směřovaly také na Radu svobodného Československa, kterou v exilu tito politikové vedli.²⁸⁹

Podle své výpovědi břevnovský opat s papežskou internunciaturou spolupracoval od roku 1945. Od tohoto roku měl také spolupracovat se Stanislavem Jarolínkem, kdy se společně začali stýkat na Strahově a v Břevnově. Někdy se jejich setkání měli účastnit i Augustin Machalka a Vít Tajovský. Při výslechu Anastáz Opasek uvedl, že jemu samotnému informace dodával novinář Jan Scheinost (a to od roku 1947 až do jeho zatčení v prosinci 1948) a student Jiří Kadlec. Další informace mu měl nosit architekt Stanislav Langer, J. Kulač, J. Boukal a jistý kněz Gabriel. Když přišla otázka týkající se kardinála J. Berana, Anastáz Opasek odpověděl, že se pražský arcibiskup nikdy netajil svou nenávisť vůči lidově demokratickému režimu a přál si návrat k prvorepublikové demokracii. Podle Opaskovy výpovědi Beran o jeho „*protistátní*“ činnosti věděl a naopak. Na koordinovaném postupu proti lidově demokratickému zřízení se měli představitelé církevních řádů dohodnout v srpnu roku 1949 v klášteře redemptoristů na Malé Straně (této schůzce měl předsedat otec František Šilhan). O této schůzce měl pak Opasek informovat Štěpána Trochtu a Josefa Berana, přičemž arcibiskup postup církevních řádů schválil.²⁹⁰

Břevnovský opat měl podle své výpovědi spolupracovat s lidoveckým politikem a historikem Bohdanem Chudobou (emigroval již 28. února 1948), francouzským generálem Julianem Flippo a belgickým benediktinem Yvem Beaujeanem. Pro přijímání tajných zpráv si dle svých slov nechal u dveří instalovat speciální zvonek. Dále měl spolupracovat s Marion Reichovou, která rovněž spolupracovala s A. Mandlem, kterému měla shánět francouzskou protikomunistickou literaturu.²⁹¹

Ve své výpovědi dále pokračoval, že byť měl strach ze zatčení, neemigroval. Tajné informace o své osobě měl získat od příslušníka StB Jaroslava Káleho. Rovněž uvedl, že znal J. Petrbocka. Na závěr svého výslechu břevnovský opat uvedl, že nebyl ke své výpovědi donucen

²⁸⁷ Tamtéž, s. 19/1–23/1.

²⁸⁸ Zde se myslí účastník druhého odboje František Schwarzenberg. Po válce byl jeho majetek zestátněn prostřednictvím tzv. Lex Schwarzenberg. Po válce působil jako český vyslanec ve Vatikánu. Po únorovém převratu emigroval na západ. Více o jeho osudech viz: ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. Praha: Rozmluvy, 1990.

²⁸⁹ Srov. NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 23/6–24/1 a KAPLAN, Karel. *Poúnorový exil 1948–49*. Liberec: Dialog, 2007, s. 125–164.

²⁹⁰ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 24/1–30/3.

²⁹¹ Tamtéž, s. 30/3–33/1.

násilím. Hlavní přelíčení bylo přerušeno v 17:30, pokračovat se mělo následujícího dne, tedy 30. listopadu od 8:00 ráno. V tento den mělo být vyslechnuto všech dvanáct svědků.²⁹²

O průběhu tohoto dne se mohli čtenáři dozvědět informace např. z deníku *Práce*, kde se procesu věnovaly tři články. K průběhu třetího dne soudního přelíčení se na stránkách tohoto deníku vyjádřili zaměstnanci Automobilových závodů v Mladé Boleslavi. Ve svém příspěvku psali, že bedlivě poslouchali průběh přelíčení v rozhlasu a že tamní karosáři a plechaři přijali v reakci na něj závazek zvýšit svou výrobu.²⁹³ Taktéž *Rudé právo* uveřejnilo přepis výslechu O. Švece, A. Mandla, V. Mrtvého, S. Jarolímka. Výslech A. Opaska otištěn nebyl, pouze bylo zmíněno, že proběhl.²⁹⁴

2.2.5 Den čtvrtý: Výsledky svědků (30. listopadu 1950)

Jako první svědek vystoupil kolaborant komunistického režimu Josef Vrana.²⁹⁵ Ten při výslechu uvedl, že příkazy od Stanislava Zely dostával již od roku 1947. Primárním úkolem církve v tomto období bylo podle Vrana udržení majetku a vlivu na školství. Hlavním účelem Zelových příkazů pak měla být obnova kapitalistického zřízení v Československu.²⁹⁶ Na základě připraveného scénáře Vrana vypovídal: „*V podstatě v této nepřátelské činnosti vůči lidově demokratickému zřízení spějícímu k socialismu u nás byla v pozadí jaksi snaha čelit tomuto zřízení, získat pro ni vedoucí lidi a pomocí toho si zachovat starý kapitalistický řád a docílit zvratu k starému řádu*“²⁹⁷

Je zajímavé, že jako první vystoupil právě J. Vrana. V návrhu na svědky se totiž uvažovalo, s jeho zařazením na závěr soudního přelíčení. Slovy návrhu na svědky: „*Je pravděpodobné, že zcela nahradí P. Čápa [sic!] a to bez valné námahy při přípravě jeho svědecké výpovědi. Vzdor tomu, že tématicky [v případě Kněžské nemocenské pokladny] by se hodil jako svědek již na tomto místě, bude uvažováno o tom, zda by neměl být vyslechnut jako poslední svědek, aby jím celý proces vyvrcholil. Od počátku spontánně vše přiznává a při svých výsleších byl skutečně přesvědčen.*“²⁹⁸

Josef Vrana byl zatčen 11. října 1949. Dnes slouží jako příklad kolaborace, nicméně i na něj bylo ihned po zatčení užíváno nátlaku a násilných metod StB. Po uvěznění strávil mnoho času v samovazbě, v průběhu vyšetřování byl dán do korekce, kde musel neustále chodit od šesti hodin ráno do deseti hodin večer. Souzen byl v procesu s Aloisem Čápem, který probíhal ve dnech 16.–18. ledna 1951 u Státního soudu. Jako jediný z obviněných zde Vrana vypovídal dle přání komunistických vyšetřovatelů. Je třeba připomenout, že se v jeho případě jedná o selhání jedince, protože stejné metody byly užívány na všechny vyslýchané ve vykonstruovaných procesech. K dobru však Vranovi budiž fakt, že při rehabilitačním řízení v procesu se

²⁹² Tamtéž, s. 33/1–34/5.

²⁹³ Pracující k procesu se špiony Vatikánu. *Práce*, roč. VI, č. 281 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 7.

²⁹⁴ Tak zněly příkazy Vatikánu: Rozvracet mírovou výstavbu – připravit následovníků Hitlera. *Rudé právo*, roč. 31, č. 283 (čtvrtek 30. listopadu 1950), s. 3.

²⁹⁵ Josef Vrana se stal předobrazem postavy biskupa Havraje románu *Bílá voda* od Kateřiny Tučkové. Za informaci děkuji Petru Kourovi. Tento kolaborantský biskup však nezanedbal svou stopu pouze v této knize. Ve své sbírce *Magorovy labutí písně* jej také zmiňuje Ivan Marin Jirous.

²⁹⁶ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 49–50.

²⁹⁷ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV (2. část). *Stenoprotokoly z hlavního líčení*, s. 3/1.

²⁹⁸ NA, f. Státní prokuratura, Praha, kart. SPT I/IV 66/50. *Proces s pomocníky biskupů – návrh na svědky* (datováno v Praze dne 16. září 1950).

Stanislavem Zelou vystupoval jako svědek ve prospěch světícího biskupa. Z vězení byl pak propuštěn jako první z odsouzených v procesu s A. Čápem, a to 10. září 1951. Po svém propuštění zastával různé církevní funkce až byl roku 1973 jmenován olomouckým biskupem. Zemřel 30. listopadu 1987. Josef Vrana si však své selhání uvědomoval. Se svými pocity se měl svěřit Vojtěchu Hlavačkovi, který je měl držet v tajnosti do Vranovy smrti. Uvědomoval si, že je loutkou komunistického režimu, nicméně nechtěl znovu zakusit vyšetřovacích metod StB, které zažil při výsleších. Podle svých slov na něj StB měla dehonestující materiály, ve kterých se Vrana pod vlivem alkoholu (možná i drog) oddává intimnostem s nějakými ženami (tento postup nebyl u StB výjimečný, stejné materiály chtěla bezpečnost získat i proti arcibiskupu Beranovi).²⁹⁹ Podle různých svědectví se J. Vrana navíc choval jinak na oficiálních akcích a jinak v soukromých rozhovorech, ve kterých se nezdálo, že by režim podporoval z přesvědčení.³⁰⁰

Dále byl k výslechu předvolán Theodor Funk, který byl odsouzen 15. září 1949 za velezradu, protože vykonával příkazy olomouckého arcibiskupa Josefa Matochy. Funk se měl podle své výpovědi účastnit protistátních setkání církevních představitelů a rovněž se měl podílet na „zpronevěření“ peněz KNP v Přerově.³⁰¹ Dle vzpomínek A. Opaska byl T. Funk velmi překvapen, když na lavici obžalovaných spatřil světícího biskupa Zelu. Jinak probíhaly hladce i výpovědi svědků.³⁰²

Po výslechu T. Funka následoval výslech ThDr. Josefa Moštěka. Ten v Olomouci působil jako arcibiskupský sekretář a od arcibiskupa Matochy měl konzistoři vedené Zelou předat tři oběžníky.³⁰³

Arcibiskupského sekretáře vystřídal ThDr. Josef Liška, který rovněž působil v olomoucké arcidiecézi, a to jako sekretář a ceremoniář arcibiskupa. Liška měl od biskupa Zely dostávat zprávy, jak postupovat v případě uprázdněných funkcí po zatčení duchovních a také zprávy o zatčených kněžích. Tyto informace měl následně předávat arcibiskupu Matochovi.³⁰⁴

Dalším vyslýchaným byl ThDr. Alois Michálek, jenž hovořil o šíření protikomunistických tiskovin v Brně. Vypovídal, že z brněnské diecéze byly na internunciaturu odesílány zprávy o zatčených kněžích a zprávy o náboženských poměrech v diecézi a informace o politickém dění.³⁰⁵

Po A. Michálkovi stanul před soudcem Jaroslavem Novákem biskupský tajemník česko-budějovické diecéze Stanislav Brabec. Ten se měl po únorovém převratu podílet na výrobě a rozšiřování ilegálních tiskovin, které měl získávat od českobudějovického biskupa Josefa Hloucha či prostřednictvím kurýrů. Zmíněné tiskoviny měly být podle jeho výpovědi rozmnožovány na olomouckém arcibiskupství.³⁰⁶

Stanislava Brabce u výslechu vystřídal ředitel biskupské kanceláře v Českých Budějovicích Karel Tomšů. U výslechu uvedl, že vykonával pokyny arcibiskupa Josefa Berana a taktéž

²⁹⁹ Srov s. VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 253–259.

³⁰⁰ Srov. HLAVAČKA, Petr. *Kněžská nemocenská pokladna v Československu*, s. 214–221 a GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti*, s. 140–142.

³⁰¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 50–51.

³⁰² OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 210.

³⁰³ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 51–52.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 52–53.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 53–54.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 54.

měl po své diecézi rozšiřovat ilegální oběžníky. Dle svých slov obdržel dva ilegální pastýřské listy (jeden z Olomouce, druhý z Litoměřic), které měl po své diecézi rozšířit. Všechny instrukce měl podle výpovědi dostávat od pražské internunciatury.³⁰⁷

Dalším svědkem, který stanul před soudem, byl vodňanský děkan a čestný papežský komoří mons. Tomáš Beránek. Ten vypovídal, že obdržel ilegální pastýřské listy z Českých Budějovic, které šířil po svém vikariátu.³⁰⁸

Následně byl vyslýchán JUDr. Alois Rozehnal. Ten se dle svých slov zúčastnil několika porad, na kterých byl přítomen i Antonín Mandl, který měl následně o poradách informovat arcibiskupa J. Berana. Rozehnal dále vypovídal, že na jedné poradě Mandl vyzýval k aktivizaci všech „složek“ církve. Od Mandla a Rudolfa Dörnera měl pak dostávat ilegální letáky, které měl dále šířit.³⁰⁹

Dalším právníkem, který byl vyslýchán u Státního soudu v případě Zela a spol., byl JUDr. Josef Sklenář, který působil jako právní zástupce papežské internunciatury. U výslechu uvedl, že během svého působení na papežském zastupitelství v Praze od něj měl chargé d'affaires mons. Januarius Verolini žádat „špionážní zprávy“. Doktor Sklenář vypovídal, že sepsal smlouvu ke koupi vily Vlasta, která byla zaplacená z peněz Kněžské nemocenské pokladny. Tuto smlouvu podle jeho slov podepsal mons. Otakar Švec.³¹⁰

Je skutečně pravda, že smlouvu k prodeji vily Vlasta v Teplicích nad Bečvou podepsal O. Švec (tou dobou člen správního sboru KNP) s Aloisem Čápem. Vila však byla prodána v roce 1947 se souhlasem Okresního národního výboru v Hranicích Jednotě katolického duchovenstva arcidiecéze olomoucké za tržní cenu. Souhlas navíc vyjádřilo i ministerstvo sociální péče, takže tato transakce rozhodně nemohla být použita proti obviněným.³¹¹

Před soudcem Novákem následně stanul archivář břevnovského kláštera Jan Čerovský. Ten měl dle svých slov spolupracovat s Anastázem Opaskem na „jeho špionážní a rozvratnické činnosti“. Břevnovský opat měl být dle slov J. Čerovského v úzkém kontaktu s papežskou internunciaturou v Praze. Podle Čerovského měl Opasek po válce čtyřikrát navštívit Řím a jednou se setkat i s papežem, se kterým měl hovořit o politice.³¹²

Dále břevnovský archivář hovořil o údajné spolupráci A. Opaska s francouzským generálem Julianem Flippo a belgickým benediktinem Yvesem Beaujeanem, přes které měl Opasek posílat tajné zprávy do zahraničí.³¹³

Jak ve svých pamětech břevnovský opat vzpomínal na Čerovského výpověď: „*Přirozeně že pravdivá nebyla, jako celý soud nebyl pravdivý.*“ Taktéž vzpomínal na to, že „*svědčil tak*

³⁰⁷ Tamtéž, s. 54–57.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 57.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 58. Vzpomínky Aloise Rozehnal jsou přístupné na webu Paměti národa. Dostupné online zde: <https://www.pametnaroda.cz/cs/rozehnal-alois-1922> (citováno dne 30. ledna 2024).

³¹⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 59–61.

³¹¹ HLAVÁČKA, Petr. *Kněžská nemocenská pokladna v Československu*, s. 173–174. V souvislosti s procesem Zela a spol. by nemělo ujít pozornosti, že za Jednotu byl jedním z podepisujících smlouvu i jeden ze svědků v procesu Josef Vrana.

³¹² Tamtéž, s. 61.

³¹³ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 61–62.

slušně, jak to jen šlo“. Opasek vzpomínal, že po procesu si s Čeřovským vše vyříkali. Podle něj byla Čeřovského výpověď dělána podle Opaskova protokolu, aby vše „*sedělo*“.³¹⁴

Klášteřní archivář také musel při výslechu zmínit souvislost mezi emigrací lidoveckého politika a historika Bohdana Chudoby s činností břevnovského opata, který mu s ní měl pomoci. Je pravda, že v břevnovském archivu se nacházela Chudobova stranická legitimace, tím však spojení mezi břevnovským opatem a lidoveckým poslancem končí.³¹⁵

Znovu je v Čeřovského výpovědi zmíněna spolupráce pronacistického novináře Jana Scheinosta a obžalovaných. Scheinost měl Opaskovi psát protistátní projevy, které pak měl břevnovský opat číst při kázáních. Také ve výpovědi padlo, že A. Opasek spolupracoval s Antonínem Mandlem, se kterým měl překládat francouzské protikomunistické knihy.³¹⁶

Posledním vyslychaným svědkem byl salesiánský kněz Alois Zmrzlík, který od roku 1945 pracoval na pražské internunciatuře jako překladatel a tlumočník. P. Zmrzlík musel vypovídat proti J. Verolinovi, kterého popsal jako nejhrošivějšího ve „*špionážní a rozvratnické činnosti*“. Zmrzlík dále vypovídal, že do italštiny překládal pastýřské listy a další „*špionážní materiál*“. Podle výpovědi, kterou Zmrzlíkovi připravili vyšetřovatelé, byly hlavními zdroji „*špionážních informací*“ O. Švec, J. Boukal, A. Opasek a S. Jarolímek. Tito duchovní měli dle výpovědi nosit na internunciaturu zalepené obálky.³¹⁷

Po výpovědích svědků bylo přečteno trestní oznámení a ke slovu byli připuštěni „*znalci z oboru vojenského a politického zpravodajství*“. Vzhledem k závažnosti informací z této oblasti byla po dobu jeho čtení ze soudní síně vyloučena veřejnost.

Posudek nese název *Posudek znalců z oboru vojenského a státně bezpečnostního v trestní věci proti ThDr. Stanislavu Zelovi a 8 spol.*³¹⁸ Označuje Vatikán jako zpátečnický stát, který stál v táboru „*války a imperialismu*“. Zprvu je líčen jako spojenec vilémovského Německa za první světové války a následně jako spojenec diktátorů Adolfa Hitlera a Benita Mussoliniho. Jakožto představitel „*reakce*“ měl Vatikán přijmout Říjnovou revoluci s nenávisí, a proto měl naopak s nadšením uvítat napadení Sovětského svazu ze strany nacistického Německa. Dále se zde píše, že jelikož byl Hitler poražen, musel se Vatikán přeorientovat na USA a Velkou Británii, „*které sní o nové válce proti demokraciím a SSSR*“.³¹⁹

Velice zajímavá je útočná pasáž, kterou je vhodné ocitovat trochu podrobněji: „*Vatikán se stává opět politickou silou, neboť buržoasie upevňuje jeho autoritu, aby jej využila ve svůj prospěch. Vatikán je oporou a nadějí fašistických elementů a imperialistických klik. Jeho hlavním úkolem dnes je boj proti lidové demokracii a SSSR.*“³²⁰

Po tomto úvodu je popsán vývoj Svatého stolce jakožto tvůrce domnělé „*špionážní sítě*“, která se spojila s americkými, britskými a francouzskými špiony. Následně jsou v po-

³¹⁴ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 208.

³¹⁵ Srov. NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 61–62 a OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 208.

³¹⁶ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 62.

³¹⁷ Tamtéž, s. 61–62.

³¹⁸ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Posudek znalců z oboru vojenského a státně bezpečnostního v trestní věci proti ThDr. Stanislavu Zelovi a 8 spol.* (datován v Praze dne 30. listopadu 1950).

³¹⁹ Tamtéž, s. 1–5.

³²⁰ Tamtéž, s. 5.

sudku vyjmenovány úkoly „*vatikánské špionážní sítě*“, které za prvé zahrnovaly boj proti komunismu. Za druhé proniknutí do zemí, ve kterých vládla lidová demokracie. Za třetí získávání informací o činnosti levicových stran, informací o Sovětském svazu a v rámci této činnosti budovat v jednotlivých státech příslušnou propagandu. Za čtvrté nakonec měla tato „*vatikánská špionážní síť*“ vytvořit spojení americké a britské špionážní sítě za účelem předávání informací, které by mohly sloužit k boji proti „*mírovému táboru*“. Zvláště důležité informace pak měly být touto sítí posílány přímo do Vatikánu.

Sběr informací měl dle posudku probíhat skrze řádové kongregace mnichů a jeptišek; vatikánské internunciatury, odkud se měly informace posílat diplomatickou cestou; a apoštolské delegace. Řádové kongregace měly posílat důležité politické informace svému provinciálovi, který je měl následně předávat svým řádovým nadřízeným ve Vatikánu.³²¹

Ke „*špionážní síti*“ měly být rovněž využívány ženské řeholní řády, jejichž členky měly získávat informace prostřednictvím své dobročinné činnosti: „*Byly vytvořeny [ženské řády působící v nemocnicích, chudobincích apod.] proto, aby Vatikán mohl lépe uplatňovati svůj vliv ve veřejnosti, neboť podchycují osudy lidí, na něž působí právě v těch nejtěžších chvílích: v bídě, hladu, v nemoci. Jsou rovněž využívány ke špionáži.*“³²²

Podle posudku byla ve Vatikánu zřízena speciální špionážní ústředna zaměřená na Československo. Zároveň autoři posudku píší, že vatikánská „*špionážní síť*“ patří mezi ty nejlepší na světě. Kromě využívání řeholních kongregací se vatikánští špioni měli pokoušet infiltrovat do pravoslavné církve, aby získávali informace přímo ze Sovětského svazu.

Velice zajímavě je líčena příprava samotných vatikánských špionů, kteří měli dle posudku cvičit společně s americkou tajnou službou CIC³²³ německé jezuity pro práci ve střední Evropě. Samotná příprava vatikánských špionů měla probíhat ve speciálních kláštřích v Bavorsku a pro americké špiony ze CIC měly být v téže oblasti vytvořeny speciální školy. Nejschopnější studenti z katolických institucí se v kláštřích a kolejích údajně učili „*v obsluze krátkovlnných vysílaček, v zacházení s mikrofilmy, šifrovacími kódy a jinými pomůckami konspirační práce.*“³²⁴

Účelem této činnosti Svatého stolce a jeho spojenců (tedy USA a Velké Británie) mělo být „*rozpoutání nové světové války, novodobého křížáckého tažení proti všemu pokroku.*“³²⁵ Na závěr posudku je zhodnocena „*špionážní činnost*“ jednotlivých obžalovaných církevních hodnostářů.

Olomoucký biskup Stanislav Zela měl Vatikánu poskytovat důvěrně oběžníky, jež byly vydávány pro vnitřní potřebu Okresního národního výboru nebo Okresního akčního výboru, a které obsahovaly informace o politických a správních opatřeních.³²⁶

³²¹ Tamtéž, s. 6–7.

³²² Tamtéž, s. 7.

³²³ Counter Intelligence Corps – jednalo se o kontrašpionážní jednotku americké tajné služby, která vznikla za druhé světové války v boji proti německým agentům. Po druhé světové válce se skutečně zaměřovala proti Sovětskému svazu. Ve spojení s čs. třetím odbojem tato organizace školila agenty-chodce.

³²⁴ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Posudek znalců z oboru vojenského a státně bezpečnostního v trestní věci proti ThDr. Stanislavu Zelovi a 8 spol.* (datován v Praze dne 30. listopadu 1950), s. 6–8.

³²⁵ Tamtéž, s. 8.

³²⁶ Tamtéž, s. 9.

Představitel břevnovského kláštera Anastáz Opasek měl Svatému stolci předávat informace o hospodářské, politické a vojenské situaci v Československu. Obsahem jeho zpráv měla být zásobovací a vyživovací situace v ČSR, nálada obyvatelstva, informace o plnění dvouletky a pětiletky, zahraničním obchodu a personálních opatřeních v „*lidosprávě*“. Rovněž měl získávat informace o lidových milicích a o exportu zboží do východních států.³²⁷

Opat strahovského kláštera Bohuslav Jarolímek měl do Věčného města posílat informace o situaci v Československu. Obsah těchto zpráv byl vyhodnocen jako „*zprávy pobuřujícího a štvavého*“ charakteru. Dále je zde uvedeno, že měl poskytnout rozhovor americkému novináři jménem Smith (v archivním dokumentu uveden jako „*Smis*“), který byl vysílán Hlaselem Ameriky. P. Jarolímek měl také předávat papežskému internunciovi zprávy o jednáních vlády a parlamentu. Také mu měl předávat informace o návrzích zákonů, což bylo vyhodnoceno jako vyzrazení státního tajemství. Mezi další informace, které měl strahovský opat předávat, patřily informace z jednání řeholí s ministerstvem školství, informace o náladě obyvatelstva a zprávy hospodářského charakteru.³²⁸

Arcijáhen metropolitní kapituly sv. Víta v Praze Josef Čihák měl dle posudku působit jako kurýr a „*agent – spojka*“. Podle posudku měl nosit informace arcibiskupu Josefu Beranovi a papežské internunciatuře v Praze.³²⁹

To „*špionážní*“ činnost, kterou měl vykonávat Otakar Švec, byla mnohem rozsáhlejší. Do Vatikánu měl posílat zprávy o procentuálním rozvrstvením členů KSČ v jednotlivých krajích republiky a také zprávy o průběhu voleb. Rovněž měl posílat zprávy o stavbě nových továren, stavu plnění hospodářského plánu (toto obvinění je zvláště absurdní, vzhledem k tomu, že o plnění plánu informovaly všechny tehdejší noviny). Z dalších deliktů mu bylo vyčítáno, že Svatému stolci posílal osnovy zákonů (přičemž ale není zmíněno, jak je měl získat, jedná se tedy o konstrukt autorů posudku). Také měl posílat zprávy o snahách ministerstva vnitra o navyšování stavů Sboru národní bezpečnosti a údaje o stavu armády. Mezi další bod jeho údajné činnosti mělo být posílání zpráv o chodu továrny Škoda.³³⁰

I Jaroslavu Kulačovi bylo vyčítáno množství věcí. Podle posudku měl posílat zprávy o SNB a informace o chybějících surovinách v Československu. Také měl Vatikán informovat ohledně státních financí, byť tento bod není nijak specifikován. Jeho činnost se však dle posudku neomezovala pouze na tyto informace. Rovněž měl posílat zprávy ohledně Státního ústavu pro věci církevní a informace o příslušnících KSČ.³³¹

Po přečtení posudku bylo v 18:10 hlavní přelíčení přerušeno a další zasedání přesunuto na následující den tedy na 1. prosinec 1950 od 8:00 dopoledne.³³²

Dne 1. prosince 1950 vydal deník *Práce* informace o výslechu A. Opaska pod titulkem *Vatikán je v prvních řadách podněcovatelů války a úhlavních nepřátel republiky*.³³³ Pod ná-

³²⁷ Tamtéž, s. 9–10.

³²⁸ Tamtéž, s. 10–11.

³²⁹ Tamtéž, s. 11.

³³⁰ Tamtéž, s. 11–12.

³³¹ Tamtéž, s. 12–13.

³³² NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Protokol o hlavním líčení*, s. 62–63.

³³³ Vatikán je v prvních řadách podněcovatelů války a úhlavních nepřátel republiky. *Práce*, roč. VI, č. 282 (pátek 1. prosince 1950), s. 3–4.

zvem *Apoštolové války* se zde mohli čtenáři seznámit s komentářem k výsledku Stanislava Jarolímků. ³³⁴ Pod velkým nadpisem *Přísný trest těm, kteří chtěli zaprodat svobodu lidu!* se dočítáme tři reakce odsuzující církevní hodnostáře, které došly do redakce *Mladé fronty*. Ve všech případech si pisatelé dali nějaký závazek na zvýšení produktivity. Pan L. Petrnoušek ze Škodových závodů se např. rozhodl připravit padesát učňů k závěrečným rozhovorům pro získání Fučíkova odznaku. ³³⁵ O průběhu procesu se pak mohli lidé dočíst pod titulkem *Obžalování vypovídají o komplotu*. ³³⁶ Čtenáři *Lidové demokracie* se pak mohli s průběhem třetího a čtvrtého soudního dne seznámit v článku *Třetí den procesu s vysokými církevními hodnostáři*. ³³⁷ Na stránkách *Rudého práva* se lidé mohli informovat taktéž o výsledku A. Opaska a části svědků v případě. Výslech dalších svědků měl být otištěn následujícího dne. ³³⁸ Rovněž si zde mohli čtenáři přečíst článek Václava Slavíka, který kritizoval Vatikán a vysoký klérus. ³³⁹

2.2.6 Den pátý: Znalecký posudek a závěrečné řeči (1. prosince 1950)

Hned na začátku předposledního soudního dne byl přečten posudek JUDr. Antonína Hobzy týkající se právního vztahu církve (potažmo Svatého stolce) a státu.

Posudek, který vypracoval zřejmě nejuznávanější odborník na mezinárodní právo v ČSR a člen KSČ prof. Antonín Hobza, porovnával státní, mezinárodní a církevní právo. ³⁴⁰ Hobza pocházel z velmi chudých poměrů. Studoval v Praze a doktorem práv byl promován 21. července 1902. Od počátku svého působení se zajímal o církevní právo, a nakonec v tomto oboru získal 9. listopadu 1911 mimořádnou profesuru. Dva roku před tím mu vyšla důležitá práce *Poměr mezi státem a církví*. ³⁴¹ Před vypuknutím první světové války krátce přednášel církevní právo na Karlově univerzitě, avšak za války tuto látku již nepřednášel. Za největší vklad do českých právních dějin však můžeme považovat Hobzovo působení na poli mezinárodního práva. Jako vůbec první v Rakousku-Uhersku získal titul řádného profesora mezinárodního práva (12. června 1917). ³⁴² Ve 20. letech 20. století byl předsedou komise pro odluku státu a církve. Tato komise se na jednání v lednu 1921 pro odluku jednoznačně vyslovila. Navrhovala zestátnění církevních škol, omezení výuky náboženství apod. Nakonec však odluka státu a církve uskutečněna nebyla a dne 20. ledna 1928 byl přijat *modus vivendi* mezi Vatikánem a Československem. ³⁴³ Na počátku 50. let byl Hobza jmenován čs. vládou členem komise

³³⁴ Apoštolové války. Tamtéž, s. 5.

³³⁵ Přísný trest těm, kteří chtěli zaprodat svobodu lidu!. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 283 (pátek 1. prosince 1950), s. 1.

³³⁶ Obžalování vypovídají o komplotu. Tamtéž, s. 4–5.

³³⁷ Třetí den procesu s vysokými církevními hodnostáři. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 282 (pátek 1. prosince 1950), s. 3–5.

³³⁸ Na rozhodné bdělosti našeho lidu ztroskotaly a ztroskotají temné plány rušitelů míru. *Rudé právo*, roč. 31, č. 284 (pátek 1. prosince 1950), s. 4.

³³⁹ SLAVÍK, Václav. Agenti Vatikánu ve sužbách podněcovatelů války. Tamtéž, s. 5.

³⁴⁰ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Znalecký posudek* (datován 29. 11. 1950). Posudek stál 4 300 korun.

³⁴¹ HOBZA, Antonín. *Poměr mezi státem a církví: jeho vývoj a přítomný stav*. V Praze: Nákladem Ant. Hajna a spol., 1909.

³⁴² SKŘEJPKOVÁ, Petra, ed. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009, s. 532–534.

³⁴³ ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nunciatus v Praze: významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015, s. 179 a 220.

pro vznik Československé akademie věd. Jako člen této komise inicioval vznik Kabinetu mezinárodního práva, který v rámci Ústavu práva a později Ústavu státu a práva ČSAV přetrval až do současné doby.³⁴⁴

Dle znění posudku³⁴⁵ uplatňoval po druhé světové válce papež svou funkci politickou místo funkce náboženské. Podle Hobzy stál papež v „*táboře amerických imperialistů, štvoucích lidstvo do třetí světové války*“. Dále pokračuje nadřazením práva státního nad právo církevní. Podle posudku jsou funkce papežského nuncia a internuncia politickými, a proto zástupci Vatikánu nemají žádné právo dávat biskupům nařízení, která jsou v rozporu se státním právem. Vyvozuje z toho tedy, že pokud tak činí, porušují tím mezinárodní právo i zákony ČSR.³⁴⁶

V posudku je konstatováno, že zástupce Svatého stolce nemůže být trestně stíhán. V trestním řízení může být stíhán pouze církevní představitel, který vyzývá k porušování platných zákonů. Hobza se v posudku dotkl i špionáže, kterou má podle něj Vatikán snazší oproti jiným státům, protože tkví v církevní poslušnosti.³⁴⁷ Aby Hobza podpořil zákon o hospodaření církví, podle kterého stát vyplácel kněží ze státního rozpočtu, vložil do posudku tento odstavec: „[...] nemůže být žádné kanonické podřízenosti ani poslušnosti československých biskupů a ostatních československých církevních funkcionářů naproti cizí mocnosti, jako je Vatikán“.³⁴⁸ Stát pod vedením komunistické strany požadoval po církevních hodnostářích složení slibu věrnosti, proti čemuž se ohrazovala řada duchovních (včetně řady obviněných v procesu). Církev pak ty kněží, kteří slib věrnosti složili, exkomunikovala, protože stát tyto faráře využíval pro upevnění režimu. Autor posudku pak ve svém textu označil ty kněží, kteří odmítli složit slib věrnosti republice, za zrádce.³⁴⁹

Podle A. Hobzy svědčí o tom, že se Vatikán chystal na válku, rozesílání fakult, kterými papež delegoval úkoly na jednotlivé duchovní. Některé fakulty obsahovaly instrukce pro jmenování nástupců vysokých církevních hodnostářů pro případ jejich zatčení.³⁵⁰

Zde má na mysli tzv. mexické fakulty. Tímto termínem se označují nouzová opatření církve pro případ, že by byl znemožněn kontakt biskupů s Vatikánem. Tyto instrukce přivezli v listopadu 1948 arcibiskup Josef Beran, košický biskup Josef Čárský a litoměřický biskup Štěpán Trochta z Říma po jejich jednání s papežem Piem XII. Zásadní zde byly úlevy z *Kodexu církevního práva (Kodex iuris canonici)*, díky kterým mohly být některé pravomoci papeže přeneseny na biskupy nebo ještě níže z biskupů na kněze. Své označení „mexické“ dostaly podle úlev, které papež Pius X. udělil pronásledované mexické církvi na počátku 20. století.³⁵¹

Tyto fakulty sloužily jako usvědčující materiál v církevních procesech vedených v 50. letech. Církvi pak mimo jiné umožňovaly sloužit mši svatou v rodinách, celách, uranových dolech apod. Díky nim byl v roce 1949 také vysvěcen František Tomášek (světil jej olomoucký biskup Josef Matocha) a Štefan Barnáš (světil jej spišský biskup Ján Vojaššák).³⁵²

³⁴⁴ SKŘEJPKOVÁ, Petra, ed. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*, s. 535.

³⁴⁵ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Znalecký posudek* (datován 29. 11. 1950).

³⁴⁶ Tamtéž, s. 3.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 4.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 5.

³⁵¹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1*, s. 93–94.

³⁵² Tamtéž, s. 94.

V závěru posudku stojí, že Svatý stolec v Československé republice porušil jak mezinárodní, tak státní právo. Antonín Hobza proto soudu doporučoval: „*Čím vyšší funkcionář, tím větší vina a tím větší trest.*“³⁵³

Po vyslechnutí jeho posudku soudce Novák udělil prostor k závěrečným řečem. Státní prokurátor Čížek žádal trest uvedený v obžalobě. Obhájci, kteří obviněné poprvé viděli 27. listopadu 1950, dle očekávání nekladli přílišný odpor a požádali pouze o uložení mírného trestu. V 16:30 proběhla porada soudců, která odložila vyřčení rozsudku na následující den 2. prosince. Soud měl znovu zasednout v 8:30.³⁵⁴

Prvního prosince Vatikánský rozhlas opět vysílal informace o procesu se Stanislavem Zelou. Hned v úvodu upozorňuje na fakt, že při procesu zaznívaly lži a nesrovnalosti. V deseti bodech rozhlas shrnuje zásadní rozpory v procesu. Nejdříve se pozastavuje nad chováním soudců, kteří chtěli za každou cenu poškodit církve a obžalované. Také si všímá, že výpovědi obžalovaných jsou podobné hereckým výkonům, což demonstruje na faktu, že odpovědi vyslychaných byly poměrně dlouhé a podrobné. Rovněž si všiml soustavného „*opakování čistě komunistické výrazovosti*“. Dále si všímá, že někteří obžalovaní citovali úryvky obžaloby, která se četla v první den soudního přelíčení. Dozvídáme se i zajímavý fakt, že Československým rozhlasem nebyl vysílán celý proces, ale pouze sestříhané úryvky. Vatikánský rozhlas si všiml i toho, že soudci kladli návodné otázky, na které pak obvinění odpovídali za použití komunistické terminologie. Rovněž ve svém vysílání rozhlas uvedl, že obvinění byli odsouzeni pouze na základě svých vynucených doznání, nikoli na základě důkazů. Stejně tak si všímá i skutečnosti, že řada z obžalovaných byla obviněna z konfidentství, které jim ale nebylo dokázáno. Taktéž uvádí, že schválně se O. Švece soudce neptal na jeho věznění v koncentračních táborech a u A. Mandla nebyla zmíněna jeho účast v západním odboji.³⁵⁵

2.2.7 Den šestý: Vynesení rozsudku (2. prosince 1950)

Společně s literárním vědcem Čestmírem Jeřábkem bychom mohli rozsudek, který soudce Jaroslav Novák vynesl jménem republiky v 9:00, okomentovat těmito slovy: „*V procesu proti církevním hodnostářům vynesl pražský tribunál drastický rozsudek a uložil obviněným tresty na svobodě v trvání od deseti let do doživotí.*“³⁵⁶ Toho dne padly následující tresty:

1/ ThDr. Stanislav Zela
podle § 1, odst. 3 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem ne ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. s použitím ustanovení § 29 odst. 2 tr. zák. a se zřetelem na ustanovení § 12, odst. 1 a § 18 tr. zák. k trestu odnětí svobody na 25 roků,

2/ Jan Opasek
podle § 1 odst.3 zák. č. 231/48 Sb., se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. s použitím ustanovení 29 odst. 2 tr. z. a se zřetelem na ustanovení § 12, odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na doživotí,

3/ ThDr. Stanislav Jarolímek

³⁵³ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Znalecký posudek* (datován 29. 11. 1950), s. 6.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 63–64.

³⁵⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. I*, s. 427–431.

³⁵⁶ JEŘÁBEK, Čestmír a JEŘÁBEK, Dušan, ed. *V zajetí stalinismu: z deníků 1948–1958*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, s. 98.

podle § 1, par. 3 zák. č. 231/48 Sb., se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. s použitím ustanovení § 29, odst. 2 tr. z. a se zřetelem na ustanovení §§ 12, odst. 1, a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 20 roků,

4/ ThDr. Josef Čihák

podle § 1, odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. a na §§ 12, odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 10 roků,

5/ ThDr. Otakar Švec

podle § 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 29 odst. 234 zák. č. 117/1852 ř. z. a použitím ustanovení tr. z. a se zřetelem na ustanovení §§ 12 odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 20 roků,

6/ ThDr. Jaroslav Kulač

podle § 1 ods. 1 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. a na ustanovení §§ 12 odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 17 roků,

7/ ThDr. Antonín Mandl

podle § 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. s použitím ustanovení § 29 odst. 2 tr. z. a se zřetelem na ustanovení §§ 12, odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 25 roků,

8/ ThDr. Jan Boukal

podle 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. a na ustanovení §§ 12, odst. 1 a 12 tr. z. k trestu odnětí svobody na 18 roků,

9/ Václav Mrtvý

podle § 5 odst. 2 zák. č. 231/48 Sb. se zřetelem na ustanovení § 34 zák. č. 117/1852 ř. z. s použitím ustanovení § 29, odst. 2 br. z. a se zřetelem na ustanovení § 12 odst. 1 a 18 tr. z. k trestu odnětí svobody na 15 roků.³⁵⁷

Ještě týž den reagoval na odsouzení církevních představitelů Vatikánský rozhlas. Připomenul rozbor procesu, který vysílal předchozího dne, a následně se vymezil proti nespravedlivému rozsudku. Vysílání rozhlas zakončil těmito slovy: „*Opustili jste soudní síň. Temno žalářní kobky vás kryje! Z temna dějin se noří postavy a řadí se: Mučedníci prvých století, mučedníci Anglie, Francie, Holandska, Japonska, Číny, Koreje. Že oni padli, protože se nechtěli klanět státu a jeho skutečným nebo právním modlám, postaveným na úkor práv Božích a církevních! Salvete, buďte pozdraveni, volají k vám z dálky.*“³⁵⁸

Lidová demokracie na svých stránkách informovala, že v tento den bude vyhlášen rozsudek v článku *Dnes bude vynesena rozsudek nad vysokými církevními hodnostáři*. Nejdříve byly shrnuty body, ze kterých byli jednotliví církevní hodnostáři obžalováni a rovněž zde byla otištěna závěrečná řeč prokurátora JUDr. Karla Čížka.³⁵⁹ Deník *Mladá fronta* na svých stránkách otiskl jak Hobzův znalecký posudek, tak obě závěrečné řeči státních prokurátorů.³⁶⁰ Odborářský

³⁵⁷ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Rozsudek*, s. 3–6.

³⁵⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. 1*, s. 432.

³⁵⁹ Dnes bude vynesena rozsudek nad vysokými církevními hodnostáři. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 283 (sobota 2. prosince 1950), s. 3–4.

³⁶⁰ Státní prokurátor dr. Feješ při procesu s devíti vatikánskými agenty války: Náš boj za mír spočívá i v přísném potrestání všech, kdož se proti míru provinili a provinili. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 284 (sobota 2. prosince 1950), s. 4–5.

deník *Práce* rovněž otiskl posudek A. Hobzy a závěrečné řeči prokurátorů.³⁶¹ Taktéž na svých stránkách otiskl článek popisující zvýšené pracovní nasazení vybraných závodů.³⁶² *Rudé právo* v tento den otisklo zbylou část výslechu svědků, znalecký posudek a závěrečné řeči prokurátorů Feješe a Čížka.³⁶³

Hned následující den byly otištěny rozsudky nad devíti obžalovanými. Deník *Lidová demokracie* otiskl plné znění rozsudku pod titulkem *Rozsudek nad církevními hodnostáři*.³⁶⁴ Na první stránce deníku byl ještě otištěn článek z pera Zdeňka Veselého, ve kterém popisoval mnohonásobné provinění obžalovaných, kteří se podle něj dopustili přečinů proti zákonům republiky. Kvůli své údajné špionáži se měli provinít „proti nejživotnějším předpokladům naší národní svébytnosti“. Taktéž se měli provinít proti „zájmům církve a proti příkázáním a požadavkům křesťanské mravnosti.“ Toto provinění se mělo projevovat zneužitím jejich funkcí.³⁶⁵ Na stránkách *Mladé fronty* bylo rovněž otisknuto celé znění rozsudku.³⁶⁶

Stejně tak byl rozsudek otištěn i na stránkách deníku *Práce*.³⁶⁷ Ve stejný den zde byl také otištěn článek *Výzva z kazatelny* od Jarmily Kalinové. Ta stejně jako soud odsoudila všech devět církevních hodnostářů, a naopak velmi chválila „drobné vlastenecké kněží“, kteří „se snaží pomoci našemu budování ze všech svých sil.“ Jako příklad uvedla kázání jistého P. Františka Vičara ze Seče, který nabádal, aby šly ženy do výroby kvůli nedostatku zaměstnanců.³⁶⁸

Na titulní straně *Rudého práva* se následujícího dne objevil článek *Lidé, bděte*, ve kterém autor nabádá obyvatelstvo k pozornosti vůči agentům a „nepřátelské reakci“, přičemž si pro svou výzvu propůjčil slova Julia Fučíka, který též vyzýval k bdělosti v závěru své *Reportáže, psané na oprátce*.³⁶⁹ O rozsudku se čtenáři tohoto deníku mohli dočíst pod titulkem *Spravedlivý rozsudek Státního soudu v Praze s velezrádnou skupinou vatikánských agentů*.³⁷⁰ Dne 5. prosince byl uveřejněn článek informující o II. sjezdu prokurátorů a soudců (uskutečnil se 4. prosince), na kterém ministr spravedlnosti Štefan Rais referoval o procesu se Stanislavem Zelou a spol.³⁷¹ V tentýž den je uveřejněn i článek V. Slavíka, který se vrací ke kritice církevní hierarchie a Vatikánu.³⁷² Slavík se soudnímu přelíčení věnoval i v článku *Proč se přiznali*, kde popisuje důvod, proč se obvinění doznali ke špionáži. Tím důvodem měl být tlak důkazů, což

³⁶¹ Prokurátoři před státním soudem žádají jménem pracujícího lidu: Tvrdé tresty vatikánským rozvrtníkům republiky. *Práce*, roč. VI, č. 283 (sobota 2. prosince 1950), s. 3–4.

³⁶² Pracující lid žádá přísné odsouzení zrádců. Tamtéž, s. 1.

³⁶³ Ve jménu míru, ve jménu štěstí našeho lidu bylo rozdraceno organizované spiknutí Vatikánu proti naší zemi. *Rudé právo*, roč. 31, č. 285 (sobota 2. prosince 1950), s. 3–4.

³⁶⁴ Rozsudek nad církevními hodnostáři. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 284 (neděle 3. prosince 1950), s. 3.

³⁶⁵ VESELÝ, Zdeněk. Mnohonásobné provinění. Tamtéž, s. 1.

³⁶⁶ Tvrdý, ale spravedlivý trest nad rozvrtníky vyneseno. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 285 (neděle 3. prosince 1950), s. 4.

³⁶⁷ Zrádci ve službách Vatikánu a imperialismu po zásluze odsouzeni. *Práce*, roč. VI, č. 284 (neděle 3. prosince 1950), s. 1–5.

³⁶⁸ KALINOVÁ, Jarmila. *Výzva z kazatelny*. Tamtéž, s. 5.

³⁶⁹ Srov. Lidé, bděte. *Rudé právo*, roč. 31, č. 286 (neděle 3. prosince 1950), s. 1 a FUČÍK, Julius a JANÁČEK, František, ed. *Reportáž, psaná na oprátce*. První úplné, kritické a komentované vydání, reedice. Praha: Torst, 2016, s. 110.

³⁷⁰ Spravedlivý rozsudek Státního soudu v Praze s velezrádnou skupinou vatikánských agentů. Tamtéž, s. 1 a 7.

³⁷¹ RP. Celostátní konference předsedů soudů a prokurátorů. *Rudé právo*, roč. 31, č. 286 (úterý 5. prosince 1950), s. 1.

³⁷² SLAVÍK, Václav. Ohlas dne. Tamtéž, s. 3

je zajímavé, protože všichni v procesu Zela a spol. byli usvědčeni výhradně na základě vlastní vynucené výpovědi.³⁷³

V následujících několika dnech se v periodickém tisku objevovaly reakce na právě proběhnuvší proces se Stanislavem Zelou a spol. Dne 5. prosince si mohli čtenáři *Práce* přečíst hned dva články, které se soudnímu přelíčení věnovaly. František Němec ve svém článku *Poučení z Prahy* považuje tento proces za „velký přínos světovému míru: usvědčil a znemožnil špióny zvláště nebezpečné“ a pokračuje, že „celému světu ukázal Vatikán a zločince v jeho službách jako úhlavní nepřátele světového míru.“³⁷⁴ Ve stejném čísle těchto novin si ještě můžeme přečíst komentář Jana Doliny, který ve svém textu *Komu sloužili* popisuje, jak církev raději hromadila majetek, než aby milovala bližního svého.³⁷⁵ Tentýž den byl v deníku *Mladá fronta* otisknut článek *Masky s tváře*, ve kterém autor píše, že při procesu byli odhaleni Zela, Čihák, Mandl a další. Rovněž ale vyzývá, aby byli lidé obezřetní a nenechali se zmást maskami těch, kteří vystupují proti lidově demokratickému zřízení.³⁷⁶

O tři dny později vyšel v *Lidové demokracii* článek místopředsedy Národního shromáždění za Československou stranu lidovou dr. Dionysia Polanského za Československou stranu lidovou *Spojenci nepřátel míru*. V něm kritizuje původní Katolickou akci, která byla podle jeho slov „trojským koněm“ Vatikánu, jenž měl usnadnit spiknutí tohoto městského státu proti Sovětskému svazu. Po konci jednání mezi státem a církví podle něj došlo k masovému hnutí věřících, které vyvrcholilo ustanovením státní Katolické akce, která je „představitelkou věřících katolíků, poslušných ve věcech víry a mravů církve, ale nezávislých na vatikánské politice, ocitnuvší se svým spojenectvím s americkými imperialisty na straně nepřátel všeho sociálního pokroku, na straně nepřátel míru.“³⁷⁷

V podobném duchu se nese i článek uveřejněný v *Práci*. Jeho autor v něm píše, že původní Katolická akce byla „nástrojem boje proti pokroku“, ale že současná státní KA již taková není.³⁷⁸ Do redakce *Práce* přišel komentář od vesnického dopisovatele deníku Josefa Bárty, který opět psal, že církevní hierarchie chtěla vést zemi do války, ale že „na bdělosti a ostražitosti našeho lidu tento plán ztroskotat a podněcovatelé války z řad církevní hierarchie, které proces usvědčil, jsou zneškodněni.“³⁷⁹ Poslední článek, který se nám podařilo v souvislosti s procesem Zela a spol. vypátrat, byl opět článek Františka Němce *Kde byla vysoká hierarchie*. Podle něj proces s devíti církevními představiteli dokázal, že „vysoká církevní šlechta stála vždy na straně nepřátel lidu.“ Dokazoval to na dvou historických příkladech, kdy měli premonstráti v roce 1920 děkovat ministerskému předsedovi Vlastimilu Tusarovi za ochranu svého majetku, k čemuž se měl připojit i hrabě Jindřich Thun-Hohenstein. Zde pak Němec vytváří paralelu mezi Thun-Hohensteinem, který po válce dostal podle Němce trest odnětí svobody od Národního soudu na dvacet let (ve skutečnosti dostal doživotí, ale podařilo se mu prchnout z pracovního tábora ve Stříbře a zbytek života dožil ve Vancouveru) za kolaboraci a premonstrát Stanislav Jarolímek dostal svých dvacet let při tomto procesu.³⁸⁰

³⁷³ TÝŽ. Proč se přiznali. *Rudé právo*, roč. 31, č. 290 (pátek 8. prosince 1950), s. 5.

³⁷⁴ NĚMEC, František. *Poučení z Prahy*. *Práce*, roč. VI, č. 285 (úterý 5. prosince 1950), s. 1–3.

³⁷⁵ DOLINA, Jan. *Komu sloužili*. Tamtéž, s. 3.

³⁷⁶ BARTL, Stanislav. *Masky s tváře*. *Mladá fronta*, roč. VI, č. 286 (úterý 5. prosince 1950), s. 3.

³⁷⁷ POLANSKÝ, Dionysius. *Spojenci nepřátel míru*. *Lidová demokracie*, roč. VI, č. 286 (středa 6. prosince 1950), s. 1.

³⁷⁸ Šubrt, Lubomír. *Dvě různé věci*. *Práce*, roč. VI, č. 288 (pátek 8. prosince 1950), s. 3.

³⁷⁹ BARTA, Josef. *Republiku si rozvracet nedáme*. *Práce*, roč. VI, č. 290 (neděle 10. prosince 1950), s. 8.

³⁸⁰ NĚMEC, František. *Kde byla vysoká hierarchie*. *Práce*, roč. VI, č. 291 (úterý 12. prosince 1950), s. 3.

Dne 20. prosince 1950 se k procesu vrátil i Vatikánský rozhlas. Na příkladech z rádiového vysílání Československého rozhlasu a tištěných zpráv v novinách, poukazoval na vynucená doznání obžalovaných, kteří usvědčovali sami sebe ze zločinů, které nespáchali. Navíc byla tato doznání plně v souladu s komunistickou propagandou. Podle rozhlasu nebylo lze těmto výpovědím věřit, pokud člověk nechce „*opustit cestu rozumu a svobody*.“³⁸¹

Na Stanislava Zelu nezapomněl Vatikánský rozhlas ani několik let po procesu. V roce 1954 jej jmenuje, když bilancuje množství zatčených kněží ve východním bloku a situaci církve v Československu. Vedle Zely jsou zmíněni ještě např. Ján Vojtaššák, internace Josefa Berana a Štěpána Trochty (ten byl však v této době již odsouzen k 25 letům odnětí svobody) a další doklady perzekuce představitelů katolické církve ze strany komunistické moci.³⁸² O tři roky později (pravděpodobně 17. února 1957) je Zela v rozhlasu znovu jmenován v souvislosti se zatčenými biskupy v ČSR.³⁸³ Naposledy je v období, kterému se věnuje edice dokumentů vydaná Stanislavou Vodičkovou, zmínka o biskupu Zelovi ze dne 21. října 1957, kdy Vatikánský rozhlas rozporuje propagandistickou brožurku *Je nás mnoho, ale jsme jedno tělo v Kristu*, která má dokazovat svobodu vyznání v ČSR.³⁸⁴

³⁸¹ VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. 1*, s. 437–439.

³⁸² Tamtéž, s. 597–598.

³⁸³ Tamtéž, s. 657–658.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 668–669.

2.3 Hodnocení procesu a projednávání procesů následných

Hned pět dnů po skončení procesu (tedy 5. prosince 1950) se na ministerstvu spravedlnosti sešli Karel Bedrna, JUDr. Milan Cícha, JUDr. Karel Čížek, JUDr. Ján Feješ, JUDr. Jaroslav Havelka, škpt. Milan Moučka, JUDr. Karel Klos, Vladimír Průša, JUDr. Hugo Richter a JUDr. Bohumil Ziegler. Primárně se zde řešil slovenský proces s Jánem Vojtášákem a dalšími biskupy. K případu se Stanislavem Zelou a spol. bylo uvedeno, že dokumenty o tomto procesu budou dodány v pondělí 11. prosince. Jaroslav Havelka však přispěl zprávou ze zahraničního rozhlasu, který proces se Stanislavem Zelou hodnotil jako nejlépe připravený „za železnou oponou vůbec“.³⁸⁵

O dva dny později (7. prosince) se konala porada ohledně procesů následných (tzv. okrajových případů), které měly následovat po hlavním monstrprocesu se S. Zelou a spol. Porady se zúčastnil Roman Stehlík z ministerstva národní obrany, V. Průša, který zastupoval Státní úřad pro věci církevní, JUDr. Karel Čížek a jistý Hruban, kteří zastupovali Státní prokuraturu.

Bylo ujednáno, že do 11. prosince 1950 bude podáno trestní oznámení na člena řádu maltézských rytířů Vladimíra Píchu, který byl tou dobou internován ve Staré Vsi. Do stejného data mělo být podáno trestní oznámení i na sekretáře olomouckého arcibiskupství ThDr. Josefa Moštěka.³⁸⁶ Ten v procesu Zela a spol. figuroval jako svědek proti olomouckému svěřicím biskupovi. V procesu, který vešel ve známost jako Moštěk a spol., byl rozsudek vynesen 20. ledna 1951 a z duchovních, kteří v procesu se Stanislavem Zelou figurovali jako svědci, byli vedle Moštěka odsouzeni ještě sekretář pastoračního ústředí pražského arcibiskupství JUDr. Alois Rozehnal, kancléř arcibiskupské konzistoře v Praze P. Rudolf Dörner (ten měl podle srpnových plánů stanout v čele připravovaného procesu s pomocnými biskupy místo Zely) a vedoucí Pastoračního referátu olomouckého arcibiskupství Bruno Sklenovský.³⁸⁷

Rovněž se řešil proces s Aloisem Čápem, který v procesu se Stanislavem Zelou a spol. figuroval coby svědek. Roman Stehlík navrhl, aby byl Čáp odsouzen pouze na dobu, kterou již strávil ve vazbě, protože byl podle jeho slov vhodný pro prosazování politiky SÚC.³⁸⁸

K projednání se dostal i proces s kancléřem arcibiskupské konzistoře v Praze R. Dörnerem a spol., ve kterém měly padat tresty v rozmezí 10–15 let. Někteří z obviněných v tomto procesu měli však dostat trest nižší, protože svědčili v případě se Stanislavem Zelou a spol. Skupina R. Dörnera měla být v procesu vyličeena jako spolupracovníci Antonína Mandla. Samostatný proces s arcibiskupským kancléřem však neproběhl, protože byl zařazen do procesu s J. Moštěkem a spol. Další proces, který se na této poradě řešil, byl pojmenován jako proces s Emilem Zouharem a spol. V tomto případě se mělo najít spojení s Karlem Matějkou, který byl ve spise označen jako agent, který uprchl za hranice. V tomto procesu měl být souzen další svědek v Zelově procesu Alois Zmrzlík. Ten měl obdržet nižší trest, protože o něj projevila

³⁸⁵ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě o podzimních církevních procesech, konané dne 5. 12. 1950 na ministerstvu spravedlnosti.*

³⁸⁶ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Návrh pracovní porady koordinační komise na likvidování okrajových případů k věci pomocníků biskupů* (datováno dne 7. prosince 1950).

³⁸⁷ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 339–342. Z novějších prací lze zmínit studii Prokopa Tomka v časopisu Paměť a dějiny, kterou věnoval osobě B. Sklenovského a částečně i procesu Moštěk a spol. Více viz TOMEK, Prokop. *Bruno Sklenovský: dluh, který je třeba splatit. Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 13, č. 2 (2019), s. 71–80.

³⁸⁸ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Návrh pracovní porady koordinační komise na likvidování okrajových případů k věci pomocníků biskupů* (datováno dne 7. prosince 1950).

zájem Státní bezpečnost. Uvažovalo se o trestu odnětí svobody čtyř let s tím, že by byl v březnu 1951 podmíněčně propuštěn.³⁸⁹

Následovala porada na ministerstvu spravedlnosti dne 12. prosince, které se zúčastnili Karol Bedrna, Bellanský, M. Cícha, JUDr. K. Čížek, JUDr. J. Feješ, JUDr. J. Havelka, škpt. M. Moučka, JUDr. K. Klos, V. Průša, JUDr. H. Richter, JUDr. B. Ziegler, ministr informací Václav Kopecký a Jindřich Neuls.

Náměstek ministra vnitra Klos k českému procesu sdělil, že jeho hodnocení bude sepsáno poté, co Karel Čížek s Bohumilem Zieglerem dodají písemné zprávy. Rovněž uvedl, že nebudou organizována žádná vystoupení k procesu, ale pokud někdo zažádá o přednášku ohledně jeho průběhu, bude mu vyhověno. Krátce poté hovořil Milan Moučka o následných procesech, které již byly ve výrobě. Klos jej doplnil v tom smyslu, že tresty budou v těchto případech dosahovat výše tří let, kromě jistého Svozila, který podle něj obdrží trest vyšší. Následně se dohodlo mezi Klosem, Zieglerem a Stehlíkem, že ideálním místem pro umístění vězňů bude věznice Mírov. Dále už se projednával pouze slovenský proces.³⁹⁰

Byť byla přípravě monstrprocesu se Stanislavem Zelou a spol. věnována značná pozornost, nebyl zcela bez chyby. Mezi veřejností vyvstávaly pochybnosti ohledně výpovědí obžalovaných. Společnost udivovalo, že se obžalovaní přiznávají k velezradě, ale nesnaží se říkat nic na svou obhajobu. Také je překvapoval marxistický slovník obžalovaných kněží. Přes tyto pochybnosti, které proces u veřejnosti vzbudil, byl hodnocen kladně. K procesu s biskupem Zelou úřady obdržely 1060 souhlasných rezolucí,³⁹¹ v nichž byly požadovány vysoké tresty a v mnohých byla vyjádřena nespokojenost nad mírnými tresty, jež obžalovaní dostali.³⁹²

Komise, která se v únoru 1951 sešla na ministerstvu vnitra v čele s Karlem Klosem, aby zhodnotila celý proces, konstatovala, že soudce Novák do výpovědí odsouzených zasahoval pouze předem připravenými otázkami a prokurátoři kladli doplňující otázky na místech, kde chtěli zdůraznit nějakou závažnou okolnost. Za velice pozitivní bylo považováno to, že žádný z obviněných se nepokoušel o obhajobu. Pouze Otakar Švec, který se na začátku výslechu snažil své činy vysvětlit na základě své křesťanské víry.³⁹³

V obou procesech (jak s Jánem Vojtaššákem a spol., tak se Stanislavem Zelou a spol.) byla kritizována obhajoba za pasivitu, kterou v průběhu procesů projevovala. Bylo jí vytýkáno, že se spokojila pouze se závěrečnými řečmi a do průběhu procesu nezasahovala.

Předseda senátu v procesu se Stanislavem Zelou JUDr. Jaroslav Novák byl pochválen za pečlivou přípravu, ale zároveň mu bylo vytýkáno, že „*příliš lpěl na protokolech, a proto obviněným napovídal*“. Velmi často se stávalo, že soudce začal větu, kterou pak obviněný pouze dokončil. Další chybou bylo podle *Zhodnocení* nevhodné používání dokumentů, které nebyly dostatečně „*vytěženy*“. Jako řešení tohoto problému se navrhlo, aby předsedovi senátu

³⁸⁹ Tamtéž.

³⁹⁰ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Zápis o poradě církevní koordinační komise ze dne 12. prosince 1950.*

³⁹¹ Celkem 272 rezolucí k procesu se Stanislavem Zelou a spol. je uloženo v NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. V průběhu procesu s Jánem Vojtaššákem obdržel soud 2432 rezolucí, které schvalovaly proces i rozsudek. Proti slovenskému procesu se ohradilo dvacet anonymních dopisů. Proti českému procesu se ohradily pouze čtyři.

³⁹² KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 80.

³⁹³ NA, f. Ministerstvo vnitra ČSR, inv. č. 128a – Klosův archiv. *Zhodnocení procesů proti agentům Vatikánu, a to proti Dr. Stanislavu Zelovi a spol. a proti Jánu Vojtaššákovi a spol.* (datováno v Praze dne 5. února 1951).

asistoval jiný soudce, který by dokonale znal plán procesu a materiály by mu předával ve správnou chvíli. Senát si zasloužil další výtku, a to rovněž pro svou pasivitu, kdy do procesu zasahoval pouze málo, i když, jak konstatuje *Zhodnocení*, vhodně.³⁹⁴

Rovněž prokurátoři byli pochváleni za to, jak dobře proces vedli, ale dle zprávy si ještě museli „zvyknout na novou techniku procesu.“ Prokurátoři první den nevhodně zasahovali do výslechu obviněných, což se po následné poradě zlepšilo. Kvůli zavedení nových výslechových protokolů měl mít prokurátor při dalších procesech pomocníka, který by mu pomáhal, aby mu neušly žádné informace.³⁹⁵

Jelikož se od začátku výroby procesu na jeho tvorbě podílela Státní bezpečnost, bylo nutné zhodnotit i její práci. Té bylo vytýkáno, že dostatečně nespolečně spolupracovala s prokurátorem, kterému neumožnila kontakt s obviněnými v průběhu vyšetřování. Kvůli tomu se údajně nemohl prokurátor dostatečně připravit a, jak je uvedeno ve *Zhodnocení*, nevěděl, jak budou obžalovaní reagovat na „žalobní fakta“.³⁹⁶

Jak již bylo zmíněno výše, veřejnost udivovalo, že katoličtí duchovní používají marxistického slovního, čehož si všimli i strůjci procesu: „*Při procesu nedobře působilo, že obvinění při svém výstupu často používali našeho slovníku. Skvělost práce státní bezpečnosti jeví se zde předimenzovanou.*“³⁹⁷

Na závěr se hodnotila propagace procesu. Velmi se kritizovala propagační akce, která ležela na bedrech *Rudého práva*, ČTK a propagační skupiny ministerstva spravedlnosti. Bohužel nemáme podrobnosti, které by nám přiblížily, co přesně se na ministerstvu vnitra kritizovalo, nicméně padl návrh, aby byli pro příště vybírání spolehlivější lidé.³⁹⁸

Technické provedení českého procesu bylo hodnoceno velmi kladně. Organizace tiskové a rozhlasové propagace se však organizátorům lépe povedla při slovenském procesu s Jánem Vojtašákem a spol. V oblasti tiskové propagace (jak po stránce politické, tak novinářské) byl však lépe hodnocen námi sledovaný proces český. U slovenského procesu byla ještě kritizována nedochvilnost návštěvníků procesu, kvůli kterým muselo přelíčení začínat později. Kritice neunikli ani stenografové, kteří se k procesu vůbec nedostavili a museli být nahrazeni novými. Všechny tyto poznatky měly být později využity pro výchovu nových „kádru“.³⁹⁹

Komunistická moc však zinscenovaný proces s církevními hodnostáři nehodnotila pouze z hlediska jeho samotného provedení. Velmi se zajímala i o jeho dopad na obyvatelstvo. V tomto případě pro ni bylo důležité Olomoucko, ze kterého pocházel světitel biskup Stanislav Zela, kterého komunistická moc postavila do čela souzené vykonstruované skupiny. Dne 4. prosince 1950 obdržel generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský vyhodnocení dopadu procesu v tomto regionu.

Podle této zprávy byl proces na Olomoucku velmi sledován jak v továrnách, tak na vesnicích, přičemž soudní přelíčení měli sledovat všichni včetně věřících. Veřejnost měla domnělé

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ Tamtéž. V části, která hodnotila prokurátory byl pochválen Ján Feješ a u Karla Čížka se objevila nářka na blíže nespecifikovanou vadu řeči, kterou měl trpět.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

jednání církevních hodnostářů odsuzovat. Někteří se však pozastavovali nad výpověďmi obžalovaných, a dokonce se objevil i názor, zda nebyl celý proces předem naplánovaný. Jelikož, jak už bylo řečeno, z Olomoucka pocházel biskup Zela, velká pozornost sledujících zinscenovaný proces mířila právě na jeho osobu. Jedna žena z Litovelska, která jej měla znát z dřívějších dob, vyslovila pochybnost, že „i když prý byl demokratem, vždycky si zachovával určitou hrdość a odstup od lidí. Jak prý je nyní možné, že před soudem tak pokorně vypovídal.“ Proces však budil i negativní vlny emocí vůči osobě světicího biskupa. Obyvatelé vesnice Opatovice na Hranicku začali Stanislava Zelu podezírat z účasti na umučení tamějšího rodáka Jaroslava Šumšala,⁴⁰⁰ který za války působil jako správce olomouckého semináře. Podle zprávy se k procesu vyjadřovali rovněž tzv. vlastenečtí kněží, kteří církevní hodnostáře stanuvší před komunistickou justicí odsoudili. Někteří z nich však měli obavy z názoru věřících: „co tomu řeknou nyní věřící lidé, když představitelé církve se dopustili tak závažných zločinů.“ Proces vzbudil ohlas i u tzv. indiferentních kněží, kteří se měli tázat, zda je to všechno možné. Někteří pak vyslovovali s potrestáním církevních hodnostářů souhlas, protože bylo podle nich nutné se vypořádat se špatnými knězi. Naopak tzv. reakční kněží (tzn. ti, kteří se nechtěli podvolit komunistické moci) hleděli na proces s nedůvěrou.⁴⁰¹

Mínění československé veřejnosti o procesu se Stanislavem Zelou a spol. pak bylo většinou identické. Řada obyvatel Československa s odsouzením kněží souhlasila. Někteří byli z církevních hodnostářů zklamaní. Na základě hlášení z Kojetína však zjišťujeme, že lidé, kteří nečetli noviny a neposlouchali rozhlas, považovali proces za předem připravený. Mezi obyvatelé Olomouce se pak dostala zpráva od faráře Josefa Dosedly, který měl být dle obžaloby zatčen gestapem kvůli Zelovi. Ten šířil informaci, že nemůže být pravda, že by jej světicí biskup udal. Zpráva z Prostějova nám potom sděluje, že někteří lidé z obce Stichovice pojali podezření ohledně procesu a veřejně říkali, že celé soudní přelíčení bylo pouze naplánované divadlo. Tito lidé se však nakonec podle zprávy nechali přesvědčit k souhlasu s potrestáním souzených kněží. Jako akt odvahy pak můžeme vnímat zmínku o počínání kněze ve Vrahovicích, který měl nechat za Stanislava Zelu sloužit v kostele mši. O tom, zda se událost skutečně stala a zda komunistická moc kněze vyšetřovala se však nepodařilo zjistit. Jedním z cílů konstruktérů tohoto procesu byla diskreditace katolické církve jako takové, což se částečně podařilo např. na Šumpersku kde podle zprávy z církve vystoupilo ve čtvrtek 28. listopadu 1950 devět lidí a následující den dalších deset.⁴⁰²

Rovněž zajímavé je i hlášení, které vypracovalo Církevní oddělení hl. m. Prahy. V hlavním městě republiky proces způsobil vysokou účast v kostelích dne 2. prosince 1950, kdy byl vynesena rozsudek. Nadprůměrná účast v katolických svatostáncích byla pozorována na Praze 2, 7, 12, 13 a 16. Po bohoslužbách pak lidé hojně chodili ke zpovědi (jmenovitě je uveden kostel sv. Ludmily na Praze 2). V kostelu Nejsvětějšího Srdce Páně se sloužila pouze tichá mše, což na komunistickou moc působilo dojmem protestu. Ze zprávy se ještě dozvídáme, že tzv. vlas-

⁴⁰⁰ Jaroslav Šumšal se narodil v Opatovicích dne 7. září 1905. V čele olomouckého semináře stál od listopadu 1938. Gestapo jej zatkl v únoru 1942 ještě s dalšími kněžími za poslouchání zahraničního rozhlasu. Obžaloby ze zakázaného poslechu byl zproštěn, ale nakonec skončil v Osvětimi za ukrývání Jiřího Pelikána, který se účastnil komunistického odboje. P. Šumšal v koncentračním táboře zemřel 4. prosince 1942. Více viz: STRÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista*, s. 322–326.

⁴⁰¹ NA, f. Generální prokuratura, Praha, sign. sv. 71, a. j. 0559. *Jak veřejnost reagovala a nazírá na proces s vysokou církevní hierarchií* (datováno v Praze 2. prosince 1950).

⁴⁰² Tamtéž. *Mínění veřejnosti v jednotlivých okresech*.

teneční kněží vystupovali proti souzeným církevním hodnostářům. Jmenovitě je zmíněn P. Stehlík z Prahy 7 a P. Brejla od sv. Vojtěcha na Praze 2. Kněží věrní katolické církvi jako např. P. Mejdrech od sv. Ludmily na Praze 2, P. Ledr od sv. Haštala na Praze 1 a P. Síma od Nejsvětější Trojice v Košířích proces odsoudili a označili za zinscenovaný. Mezi dělníky na Praze 8 a 9 pak měl panovat názor, že Stanislav Zela, Jan Anastáz Opasek a Stanislav Jarolímek měli být odsouzeni k smrti, protože byli považováni za hlavní viníky. Ze zprávy se ještě dozvídáme zajímavý fakt, že nejpřesvědčivěji na věřící působila hlášení z rozhlasu a nikoli články v novinách. Podle zprávy by věřící obžalobě neuvěřili, kdyby si nemohli poslechnout informace z rádia. Stejně jako v případě světícího biskupa Zely se komunisté zaměřili i na atmosféru v místě bydliště benediktinského opata Anastáze Opaska. V Břevnově měl podle zprávy panovat „*provokační smutek a skleslá nálada*“. Přesto se místní Opaskovy matky stranili. Stejně jako na Šumpersku se i v Praze někteří věřící rozhodli pro vystoupení z katolické církve. Jednalo se primárně o obvody Prahy 1, 4, až 10 a 14. Množství Pražanů, kteří z církve vystoupili Církevní oddělení vyčíslilo na 50 %. Je otázka, zda není toto číslo nadhodnocené a rozhodně by si celá problematika zasloužila další výzkum. Rozhodně však musíme vzít v potaz fakt, že církevní procesy nalomily důvěru v katolickou církev a reakcí některých věřících mohlo být i vystoupení z jejího lůna. Na Praze 5 a 9 pak docházelo k hromadnému odhlašování dětí z výuky náboženství.⁴⁰³

V rozšíření k této zprávě se pak dozvídáme i o reakci nekatolických církví na vykonstruovaný proces. Ty k němu měly zaujmout kladný postoj. Církev československá jej podle zprávy přijala „*s jakousi až zlomyslnou radostí a zadostiučiněním*“ a využila procesu k vlastní agitaci ve svůj prospěch. Na Praze 4 měl podle zprávy dokonce probíhat nábor do tohoto společenství.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Tamtéž. *Vliv a důsledky pražského procesu s vysokou církevní hierarchií v životě církve, věřících i občanů.* (datováno v Praze 7. prosince 1950).

⁴⁰⁴ Tamtéž. *Průzkum ohlasu procesu proti vysoké církevní hierarchii – krajské hodnocení* (datováno v Praze 16. prosince 1950).

2.4 Propagandistické akce při procesech s církevními hodnostáři

Po uchopení moci komunisté vytvořili několik archetypů nepřítele, který měl jednat v neprospěch socialistického Československa. V budovatelském období komunistického režimu se jednalo především o buržoazii, kulaky, katolický klérus a Spojené státy americké. Mnohdy se však jednotlivé typy prolínaly, což můžeme pozorovat i na prezentování obviněných v procesu se Stanislavem Zelou a spol., kteří jsou spojováni se snahou o navrácení buržoazního státu a špiónáž ve prospěch západních velmocí.⁴⁰⁵ Tento motiv spatřujeme v rezolucích, které budeme analyzovat níže. Explicitně si to můžeme demonstrovat na rezoluci zaslané Státnímu soudu od Svazu československých žen ve Vsetíně: „*S velikým rozhořčením sledujeme proces s vysokou církevní hierarchií, která místo aby nám pomohla v budování socialismu spolčuje se s našimi nepřáteli a chce mezi nás zasévat rozkol a nenávisť.*“⁴⁰⁶

Pokud se zaměříme pouze na katolické duchovenstvo, tak zjistíme, že komunistická moc se snažila tuto část obyvatelstva „zneviditelnit“. Denisa Nečasová si všimá, že i v *Katolických novinách* ubývalo čistě náboženské tematiky a nad vyobrazováním svatých převládalo zobrazování kostelů a krajin. Nečasová ve své knize popsala tři obecné znaky, které můžeme pozorovat při zobrazování katolického duchovenstva komunistickou propagandou. Zaprvé nejsou zobrazováni jako individuality (zde vidíme snahu režimu o odosobnění této skupiny a její homogenizaci). Zadruhé komunistická moc katolické kněžstvo přísně rozdělila do pětistupňové hierarchie – duchovní a řeholníci, kteří vystupovali proti režimu; zástupci církevní hierarchie a kněží, kteří s režimem souhlasili a kněží, kteří působili ve Vatikánu. Zatřetí se jedná o proměnlivost těchto obrazů, která spočívala v míře negativity, s jakou bylo katolické duchovenstvo zobrazováno.⁴⁰⁷

Z hlediska používaného slovníku, který komunistický režim používal pro označování vyššího katolického duchovenstva, se nejčastěji setkáme s pojmem „*vysoká církevní hierarchie*“, „*biskupové*“ či „*ordináři*“. Nižší duchovní byli označováni jako kněží. Vyšší duchovní pak byli dáváni do protikladu k nižšímu kléru jako by netvořili jeden celek. Vyšší klérus měl tedy při zobrazování katolického duchovenstva vždy negativní roli, kdežto kněží (čili nižší katolický klérus) byli zobrazováni spíše pozitivně. Ihned po převzetí moci komunisty v únoru 1948 nebyla vyšší církevní hierarchie líčena pouze v negativním světle, ale postupně došlo k jasnému vymezení na zlé vyšší duchovenstvo a dobré duchovenstvo nižší. Vyšší katolické duchovenstvo pak bylo zobrazováno jako neloajální k vlastnímu státu, jako přísluhovači kapitalistů a západních imperialistů a jako zástupce zpátečnického kapitalismu. Komunistická propaganda také účelově zneužívala historické fenomény jako byla středověká inkvizice, české národní obrození či nacismus pro očernění katolické církve.⁴⁰⁸

Používání tohoto slovníku lze opět demonstrovat na rezoluci zaslané Státnímu soudu v průběhu soudního přelíčení se Stanislavem Zelou. Zaměstnanci Okresní spořitelny ve Vrchlabí napsali: „*A zatím co již stovky drobných kněží, vlasteneckých kněží se snaží pochopit*

⁴⁰⁵ NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítele v Československu 1948-1956*. Praha: NLN, 2020, s. 11–12.

⁴⁰⁶ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Místní skupina SČŽ ve Vsetíně* (datováno 29. listopadu 1950).

⁴⁰⁷ NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítele v Československu*, s. 133–134.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 136–141.

*boj o lepší socialistický zítřek, ukázali tito vysocí církevní hodnostáři katolického kleru [sic!] pravou tvář nepřítele [...]*⁴⁰⁹

Šířit tyto obrazy nepřítele, za kterého komunisté katolickou církev považovali, bylo pro státní moc po znárodnění tisku jednoduché. Díky ovládnutým médiím mohli komunisté vést štvavou kampaň proti kterémukoli nepříteli, což také dělali. Poprvé takovéto tažení proti církvi odstartovalo v červenci 1948, kdy pražský arcibiskup Beran exkomunikoval kněze Josefa Ploj-hara, který i přes primasův zákaz přijal post ministra zdravotnictví ve vládě Antonína Zápotoc-kého. V průběhu mediální kampaně se tisk pod taktovkou KSČ snažil pražského arcibiskupa dehonestovat různými způsoby a ani mu neumožnil se veřejně bránit nebo se alespoň vyjádřit. Další vlna článků namířených proti Josefu Beranovi přišla se začátkem roku 1949, kdy byl arcibiskup komunisty zatčen a internován pod dohledem StB. Byť byly mediální útoky proti církvi silné, míjely se účinkem. Podle průzkumů, které dělal Státní úřad pro věci církevní, věřící státním akcím nedůvěřovali a silné útoky proti katolické církvi u nich důvěru v papeže a kato-lickou církev spíše posilovaly.⁴¹⁰

V průběhu všech vykonstruovaných procesů probíhala ve větší či menší míře propagan-distická kampaň vedená státní mocí za účelem zdiskreditovat obžalované a tím získávat veřejné mínění na svou stranu. Nejinak tomu bylo i v případě tří velkých církevních procesů (Machalka a spol., Zela a spol. Vojtaššák a spol.). V další části se zaměříme na rezoluce, telegramy a do-pisy, které obdržela Generální prokuratura nebo Státní soud. V dochovaných textech se různé kolektivy nebo jednotlivci vyslovovali k výši trestů nebo v nich tresty požadovali.

V zásadě bychom mohli rezoluce, telegramy a dopisy zasílané v průběhu procesu roz-dělit na několik kategorií dle typu odesílatele. Mezi ně patřily národní výbory, školy (zde by-chom mohli tuto kategorii rozdělit ještě na žákovské kolektivy, učitelské sbory a frekventanty studijních kurzů), pracovní kolektivy (ty byly často zastoupeny odbory), různé buňky KSČ (ty někdy psaly společně s odbory nebo zastupovaly pracovní kolektiv, v takovém případě jsou řazeny k pracovním kolektivům), zájmové skupiny (jako např. Svaz československo-sovět-ského přátelství) a jednotlivci.

2.4.1 Propagandistická akce při procesu s Augustinem Machalkou a spol.

První velký církevní proces, který probíhal s představiteli církevních řádů od 31. března do 4. dubna 1950 provázela silná mediální kampaň. Takovéto monstrprocesy měly pro komunis-tickou moc smysl hlavně v případě, že veřejnosti ukázaly Komunistickou stranu jako bojovníka proti nepřátelům. Byť to nebyla pravda, komunisté dokázali skvěle připravenou mediální kam-paní velkou část obyvatelstva přesvědčit. V tažení proti církvi pak byly zásadní rozhlasové re-lace, které od 5. března 1949 začaly obyvatele ČSR „informovat“ o politice Vatikánu. Kampaň probíhala i v novinách, kde podle ujednání s redaktory největších československých novin měly být pravidelně zveřejňovány články namířené proti katolické církvi a Vatikánu. Zásadní pro

⁴⁰⁹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Okresní spořitelna a záložna ve Vrchlabí* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴¹⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava. Komunistická propaganda jako zbraň v boji proti katolické církvi. In: FIAMOVÁ, Martina, ed. a JAKUBČIN, Pavol, ed. *Prenasledovanie cirkví v komunistických štátoch strednej a východnej Eu-rópy: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 30. september–2. október 2009 = Persecution of Churches in the Communist Countries in Central and Eastern Europe: anthology of the international conference Bratislava September 30–October 2, 2009*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010, s. 585–592.

vedení všech velkých zinscenovaných procesů bylo jednání pod vedením Karla Klose, na kterém se 27. března 1950 dohodlo, že proces s představiteli řádů se stane vzorovým pro další procesy, protože na něm budou vyzkoušeny všechny formy vedení masmediální kampaně.⁴¹¹

Daniel Atanáz Mandzák při svém výzkumu zjistil, že v českých archivních fondech se nachází celkem 215 rezolucí, telegramů dopisů či peticí. Jedná se však o orientační číslo, protože se zde nachází pouze písemnosti z Čech, přičemž rezoluce ze Slovenska zde téměř nejsou. Názory slovenského obyvatelstva na proces lze částečně rekonstruovat prostřednictvím důvěrných zpráv církevních tajemníků národních výborů a státních zplnomocněnců Slovenského úřadu pro věci církevní, které byly posílány do Bratislavy. Tyto zprávy reflektují pouze názory duchovních, kteří proces jako takový neodsoudili. Objevily se však názory, že tento proces je pouze předeheurou pro likvidaci klášterů. Část veřejnosti (hlavně věřící a část inteligence) však proces odsuzovala a nechtěla uvěřit přinuceným doznáním, která slyšeli v rozhlasu nebo četli v novinách.⁴¹²

Pro naše účely poslouží rezoluce uchované v Archivu bezpečnostních složek a Národním archivu. Kde se dochovaly originály (nebo přepisy) čtyřiceti devíti rezolucí zaslaných pracovními kolektivy.⁴¹³ Všechny jsou si velmi podobné, liší se však v rozsahu textu. Některé odsoudily Vatikán velmi krátce, jiné jsou rozsáhlejší a popisnější.⁴¹⁴ Pouze dvě rezoluce nesouhlasí s výší trestu a požadují trest vyšší.⁴¹⁵ Zaměstnanci podniku PAL Kbely dokonce očekávali trest smrti pro A. Machalku, který stál v čele skupiny.⁴¹⁶ Mezi ty rezoluce, které jsou obsahově rozsáhlejší pak můžeme zařadit tu od zaměstnanců a soudců z lidu z okresního soudu v Podbořanech. Ti vytvořili paralelu mezi bojem Jana Husa s katolickou církví a současným bojem proti Vatikánu. Podle této rezoluce tak mají Češi již zkušenosti s bojem proti Vatikánu.⁴¹⁷ Rezoluce také pracovním kolektivům sloužily jako prostor pro přijímání pracovních závazků jako tomu bylo v případě zemědělců z Újezdu na Štětsku. Jejich závazek spočíval v přijetí všech zemědělců ve vesnici do Jednotného zemědělského družstva (JZD). Dále se zavázali ke společné setbě, aby naplnili slova prezidenta Gottwalda o přechodu ze zemědělské malovýroby na velkovýrobu.⁴¹⁸ V podobném duchu psali i členové odborové rady ROH z rekreační oblasti Mariánské Lázně. Ti se zavázali dodržet Gottwaldovu pětiletku.⁴¹⁹ Zaměstnanci Ústeckých chemických závodů rovněž odsoudili církevní hodnostáře, se kterými byl veden vykonstruovaný proces v Praze. V rezoluci napsali, že „*tyto jejich podvrtné rejdy*“ povedou k ještě větší pozornosti „*tak jak nám to přikázal ve své závěti národní hrdina soudruh Jul. [ius] Fučík [sic!] když ve své závěti říká: ‚Lidé měl jsem Vás rád, bděte!‘*“⁴²⁰

⁴¹¹ MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 260–268.

⁴¹² Tamtéž, s. 302–310.

⁴¹³ Část telegramů a rezolucí vydal Daniel A. Mandzák v edici dokumentů k procesu s A. Machalkou a spol. Více viz MANDZÁK, Atanáz Daniel, ed. *Dokumenty k procesu s Augustinem A. Machalkom a spol.*, s. 470–489.

⁴¹⁴ Srov. rezoluce uložené v ABS, f.; NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 14, aj. 91 a NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 13, aj. 87.

⁴¹⁵ NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 14, aj. 91. *Závodní organizace KSČ HEFA 4, Praha 7.*

⁴¹⁶ Tamtéž. *PAL Kbely.*

⁴¹⁷ NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 13, aj. 87. *Zaměstnanci a soudci z lidu okresního soudu v Podbořanech.*

⁴¹⁸ Tamtéž. *Zemědělci zapojení do JZD v Újezdě.*

⁴¹⁹ ABS, f. Vyšetřovací spisy, archivní číslo V-2844/MV Machalka Augustin a spol. Podsvazek 2. *Ústřední rada odborů. Ústřední rekreační oddělení. Rekreační oblast Mariánské Lázně.*

⁴²⁰ Tamtéž. *Revoluční odborové hnutí. Svaz zaměstnanců v průmyslu Lučebním. Závodní skupina spolku pro chemickou a hutní výrobu.*

Druhou nejpočetnější skupinou odesílatelů byly národní výbory, jejich rezoluce (nebo jejich přepisy) se dochovaly v počtu deseti kusů. Všechny souhlasí s vyneseným rozsudkem a řada z nich chápe výši trestů jako výstrahu pro ostatní. Taktéž řada národních výborů slibuje vyšší bdělost při práci.⁴²¹ Rezoluce z Kašperských Hor jako historickou paralelu uvádí bitvu na Bílé hoře. Doslova píše: „*Proces nám ukázal představitele římsko-katolické církve v takovém světle, v jakém se našemu lidu jevíli již od dob temna po Bílé Hoře [sic!]*.“⁴²²

Poměrně málo rezolucí se dochovalo od jednotlivců nebo skupin obyvatel, kteří nebyli zaštitěni pracovním kolektivem či příslušností k nějaké organizaci. Jedná se o pět rezolucí, ve kterých se občané kladně vyjadřují k výši vynesených rozsudků.⁴²³ Pouze zaměstnanci AVIE Letňany panu Krumperovi se výše trestů zdála příliš nízká.⁴²⁴

Ze školského prostředí se nám ve zmíněných archivech zachovala pouze jedna rezoluce od zaměstnanců škol, kteří na výroční schůzi svazu zaměstnanců školství a osvěty (místní skupina Duchcov) přijali rezoluci, ve které odsoudili církevní představitele a Vatikán a souhlasili s výši trestů.⁴²⁵ Jako jednotlivina se nám také zachovala rezoluce od místní organizace KSČ v Rotavě, která vyjadřovala souhlas s výši trestů udělených ve vykonstruovaném procesu s představiteli řádů.⁴²⁶

Mezi způsoby, jak se vyjádřit k průběhu soudního přelíčení, patřilo ještě zaslání telegramu Státnímu soudu nebo prokuratuře. Všechny námi zkoumané telegramy se nachází ve sbírkách Archivu bezpečnostních složek a byly adresovány Státnímu soudu v Praze. Jedná se celkem o osmnáct telegramů, z nichž nejvíce jich pocházelo od pracovních kolektivů (celkem deset), pět jich bylo odesláno z měst a obcí (ať už z národních výborů nebo od skupin občanů), jeden telegram odeslali posluchači Ústřední školy dělnické při ministerstvu výživy v Košátkách. Dva telegramy pak odeslali věřící pracující v JZD. Na těchto psaních je zajímavé, že si jsou velmi podobné – liší se pouze v jedné části, ale obě odsoudily obviněné v procesu s A. Machalkou (stejnými slovy) a pokračují, že chtějí žít v míru a zakládat rodiny. Je tedy otázka, zda telegram nepsali autoři dle nějaké předlohy. Podobnost obou textů tomu nasvědčuje (viz Obr. 32 a 33).⁴²⁷

Z dopisů adresovaných Státnímu soudu se nám zachovaly dva. Autorkou prvního listu byla Anna Mudrochová z Mariánských Lázní. Ta souhlasila s vyneseným rozsudkem nad řeholníky a dodává, že kvůli procesům s kněžími ztratila katolickou víru, ve které byla vychována. V narážce na Čihošťský zázrak píše, že za okupace se zázraky proti nacistům nekonaly, kdežto v dobách míru „*když všechen lid jde cestou pokroku*“ ano.⁴²⁸ Druhý dopis je psán na

⁴²¹ Srov. rezoluce uložené v ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a spolčníci. Podsvazek 2 a NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 13, aj. 87.

⁴²² NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 13, aj. 87. *Místní národní výbor v Kašperských Horách, okres Sušice.*

⁴²³ Srov. rezoluce uložené v ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a spolčníci. Podsvazek 2 a NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 14, aj. 91.

⁴²⁴ NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička, sign. sv. 14, aj. 91. *AVIE Letňany.*

⁴²⁵ NA, f. Generální prokuratura, Praha, sign. sp. zn. T 359/50. *RESOLUCE k církevním akcím páchaným u nás k rozvratu našeho lidově demokratického režimu.*

⁴²⁶ ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a spolčníci. Podsvazek 2. *Místní organizace KSČ. Rotava I.*

⁴²⁷ Tamtéž. Srov. telegram nadepsaný: „*MY RIMSKOKATOLICTI VERICI V JZD VE VERNEROVE*“ a „*RIMSKOKATOLICTI VERICI JZD V PREZETICICH*“.

⁴²⁸ Tamtéž. Dopis datován v Mariánských Lázních dne 6. dubna 1950.

obranu odsouzených kněží. Anonymní pisatel zde vystupuje proti žalobě, která se snažila poškodit katolickou církev. Vyzdvihuje dobrodiní, které se mohlo stát díky odsouzenému dominikánovi Dominiku Braitovi a františkánu Janu Evangelistovi Urbanovi. Rovněž napadá smysluplnost spojení Číhošťského zázraku a velezradou a špionáží, za kterou byli obvinění souzeni. Stejně tak napadá část obžaloby o hospodářské špionáži, poněvadž bylo běžné, aby se různé státy včetně Vatikánu zajímaly o hospodářskou situaci v zahraničí.⁴²⁹

2.4.2 Propagandistická akce při procesu se Stanislavem Zelou a spol.

Jak již bylo řečeno výše, v průběhu zinscenovaného procesu se Stanislavem Zelou a spol. obdržely státní úřady celkem 1060 rezolucí.⁴³⁰ Nejvíce jich bylo zasláno pracovními kolektivy. Těchto rezolucí se zachovalo sto osmdesát, přičemž sedmdesát jedna jich pochází ze Slovenska. Ty rovněž odsuzovaly jednání obžalovaných kněží a schvalovaly výše trestů, které jim Státní soud udělil. Řada závodů se zavázala, že zvýší svou produktivitu a bdělost. Zaměstnanci národního podniku Drevina ze Slovenska pak mimo jiné slíbili, že získají třicet nových členů Svazu československo-sovětského přátelství.⁴³¹ Většina rezolucí byla psána velmi útočně a některé neváhaly vyloučit obžalované kněží ze společnosti. Pregnantně to vyjádřili např. zaměstnanci berounské Stavotechny, kteří vyloučili „*tyto diversanty z naší společnosti a odpovídáme ještě vyššími úkoly pro rychlé vybudování socialismu v naší vlasti.*“⁴³² Rezoluce bavlňánského závodu Mostex dokonce žádala potrestání arcibiskupa Josefa Berana, kterého označila za hlavního viníka „*zločinů vysokého kleru*“.⁴³³ Totéž požadovala i odborová organizace z bubenské výtopny⁴³⁴ a zaměstnanci Jednotného rolnického družstva z Andovcí (dnes Nitranský kraj).⁴³⁵ Často se také dávalo do kontrastu očekávané chování kněží s domnělým chováním obžalovaných. Jako příklad zde můžeme citovat rezoluci zasloupanou zaměstnanci národního podniku Bruna: „*Jako hlasatelé slova božeho, kteří měli přesvědčovat věřící o lásce k bližnímu, pracovali za okupace jako konfidenti gestapa a pomáhali tak fašistům při vraždění našich nejlepších lidí.*“⁴³⁶ Velmi silně v rezolucích zaslanych Státnímu soudu rezonovala část žaloby, která označovala obžalované církevní hodnostáře za konfidenty německé tajné policie. Rezoluce zmiňovaly koncentrační tábory a vyvražďování českého národa, na kterém se podle vykonstruované žaloby měli souzení katoličtí duchovní podílet. Do ještě většího rozporu postavila vyšší duchovenstvo s nižší rezoluce zasloupaná zaměstnanci podniku Slaviamotor, kde se píše o šikaně drobných kněží, kteří chtěli „*sloužit lidu*“, ze strany obžalovaných.⁴³⁷ Přípravenost celé propagandistické akce nám dokládají předepsané rezoluce, které měly pouze vyznačené místo pro nadepsání jména podniku. Takovéto dvě rezoluce se nám dochovaly ze Slovenska. Mají sice jiný obsah, nicméně na jejich podkladu můžeme usuzovat, že zaslání rezolucí nebylo vždy spontánní a bylo řízeno shora (viz Obr. 34 a 35).

⁴²⁹ Tamtéž. Dopis datován v Praze dne 4. dubna 1950.

⁴³⁰ Viz pozn. pod čarou 390.

⁴³¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Rezolúcia zamestnancov národného podniku DREVINA v Turanoch nad Váhom* (nedatováno).

⁴³² Tamtéž. *Československé stavební závody. Závod Stavotechna* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴³³ Tamtéž. *Mostex. Bavlňánské závody* (datováno 4. prosince 1950).

⁴³⁴ Tamtéž. *Závodní odborová skupina výtopna Bubny* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴³⁵ Tamtéž. *Jednotné rolnické družstvo III. typu v Andovciach, okres. Nové Zámky* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴³⁶ Tamtéž. Rezoluce zasloupaná zaměstnanci n. p. BRUNA (datováno 29. listopadu 1950).

⁴³⁷ Tamtéž. *Revoluční odborové hnutí. Svaz zaměstnanců kovoprůmyslu. Závodní skupina SLAVIAMOTOR, NA-PAJEDLA* (datováno 1. prosince 1950).

Dále bylo Státnímu soudu adresováno třicet rezolucí, které zaslaly národní výbory z českých zemí (dvacet pět) a Slovenska (pět). Tyto rezoluce souhlasily s výší trestů a některé organizace dokonce přijímaly pracovní závazky. V usnesení z obce Šafárikovo občané vyslovili pohrdání nad „*neprajníkovi nášho pokroku*“ a dále požadovali spravedlivý trest.⁴³⁸ Rezoluce z Dražůvek pak deklarovala větší přimknutí k prezidentu Gottwaldovi a opět slíbila vyšší pracovní nasazení „*v továrnách na polích v úřadech na vzdory všem zrádcům a zaprodancům [sic!]*“.⁴³⁹ Místní akční výbor v Šardicích pak rovnou psal o tom, že obvinění se „*svými činy sami vyřadili z řad vlastního národa.*“⁴⁴⁰

Ze školského prostředí bylo Státnímu soudu a prokuratuře zasláno dvacet šest rezolucí, přičemž devatenáct jich bylo zasláno z Čech a sedm ze Slovenska. Žáci i učitelé v nich odsuzovali „*činy vysoké církevní hierarchie*“, jak psali např. studenti střední školy v Hvožděanech.⁴⁴¹ I v tomto případě dorazily Státnímu soudu v Praze rezoluce ze Slovenska. Konkrétně se jednalo o žáky a vyučující střední školy v Záriečí. Studenti v souvislosti s přijímáním závazků slíbili, že zlepší svůj prospěch z průměru 2,36 na 2,26.⁴⁴² Ke zlepšení prospěchu se zavázali i svazáci z gymnázia ve slovenském Lučenci. Prospěch slíbili zlepšit o 0,5 % a docházku o 2 %. Profesorský sbor se pak zavázal podporovat veškeré akce Školské skupiny Československého svazu mládeže.⁴⁴³ Zlepšení prospěchu jakožto závazek v souvislosti se zinscenovaným procesem se Stanislavem Zelou a spol. přijali i chovanci místního dětského domova. Zavázali se zlepšit prospěch o 0,5 %, přečíst dvě marxistické knihy a zapojit se do budovatelského úsilí.⁴⁴⁴ Z Olomouce přišla rezoluce z Pedagogického gymnázia, která ve spojení s místní organizací Moravskoslezských tiskáren velmi ostře vystupovala proti obžalovaným. Uvádí se zde např.: „*obžalovaní zrazovali náš odboj nacistickým okupantům*“. Dále zde naráželi na vynucený styk biskupa Zely s gestapem. Zarážející je pak zmínka o kněžích trpících v koncentračních táborech vzhledem k tomu, že mezi ně patřil i obžalovaný Otakar Švec.⁴⁴⁵

V reakci na soudní přelíčení s obžalovanými v tomto procesu zasílaly rezoluce Státnímu soudu i místní organizace Komunistické strany. Těch se nám dochovalo celkem devatenáct exemplářů zaslanych organizacemi KSČ a jedna zaslana organizací Komunistické strany Slovenska. Rezoluce, zaslane před vynesením rozsudku, požadovaly tvrdé tresty. Ty, zaslane po jeho vynesení pak výši trestů schvalovaly. V jedné rezoluci se opakuje motiv vyloučení odsouzených ze společnosti: „*Kdo zradil věřící, kdo zradil lid a socialismus [sic!] kdo zradil za jidášský peníz vlast, ten není hoden žít dále mezi námi.*“⁴⁴⁶ Velmi tvrdě proti odsouzeným vystoupila rezoluce zaslana katolickými členy KSČ ve Velkých Těšanech, kteří papeže označili za „*Vatikánsko-Amerického ďábla*“ a požadovali co nejvyšší tresty.⁴⁴⁷ Nejostřeji proti obžalovaným vystoupili členové ostravské organizace KSČ, kteří pro obžalované žádali trest smrti oběšením a znárodnění jejich majetku. Následně vyzvali k vyšší ostražitosti a odluce církve od státu.⁴⁴⁸

⁴³⁸ Tamtéž. *Okresný národní výbor v Šafárikově* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴³⁹ Tamtéž. *Místní akční výbor N. F. Dražůvky okres Kyjov* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴⁴⁰ Tamtéž. *Místní akční výbor NF Šardice* (datováno 30. listopadu 1950).

⁴⁴¹ Tamtéž. Rezoluce zaslana žakovskou organizací v Hvožděanech (datováno dne 5. prosince 1950).

⁴⁴² Tamtéž. *Středná škola Zárieče, okres Púchov* (nedatováno).

⁴⁴³ Tamtéž. Rezoluce je datována v Lučenci dne 1. prosince 1950.

⁴⁴⁴ Tamtéž. Nedatováno.

⁴⁴⁵ Tamtéž. Rezoluce datována v Olomouci dne 30. listopadu 1950.

⁴⁴⁶ Tamtéž. *Rezoluce členů KSČ ve Střílkách* (datováno 1. prosince 1950).

⁴⁴⁷ Tamtéž. *Míst. Org. KSČ. Vel. Těšany* (datováno 1. prosince 1950).

⁴⁴⁸ Tamtéž. *Místní organizace KSČ 31. Ostrava I* (datováno 30. listopadu 1950).

Méně početnou skupinu rezolucí pak zastupují ty, které byly zaslány různými zájmovými organizacemi. Ve fondu Národního archivu se dochovalo celkem sedmnáct těchto rezolucí. Jedná se především Svaz bojovníků za svobodu (čtyři). Z dalších organizací lze zmínit Československý svaz žen (dvě) nebo Svaz československo-sovětského přátelství (dvě). Za Slovensko můžeme zmínit Svaz ľudových protifašistických bojovníkov (dvě), Československý svaz mládeže (dvě z Čech, jedna ze Slovenska). Po jedné rezoluci se nám pak zachovaly ty zaslání státní Katolickou akcí, Svazu priateľov SSSR na Slovensku, okresním spolkem Československého Červeného kříže z Uherského Hradiště, Obcí Baráčníků v Sokolově. Jako všechny ostatní rezoluce i tyto obsahují tvrdé odsouzení žalovaných kněží a příslib větší bdělosti a pracovního nasazení. V rezoluci zaslání státní Katolickou akcí z Místku věřící vyjádřili rozhořčení nad souzenými duchovními a taktéž doufali v odstrašující efekt procesu pro ty „*kdo by je [souzené kněží] chtěli následovat a že vyburcuje svědomí všech lidí dobré vůle k ještě usilovnější práci na výstavbě socialismu*“.⁴⁴⁹

Pravděpodobně nejosobnější reakci na proces se Stanislavem Zelou a spol. můžeme očekávat u dopisů, které Státnímu soudu posílali jednotlivci. V Národním archivu je uloženo šest dopisů, přičemž tři pochází ze Slovenska. Všechny až na jeden, který si rozebereme níže, vystupovaly proti odsouzeným. Jeden dopis, který ze Slovenska poslal Pavel Brzula (příjmení je těžko čitelné) z obce Harmanec v okrese Banská Bystrica, požadoval pro všechny obviněné trest smrti. Neváhal dokonce hovořit za všechny pracující: „*Vůle lidu je taková fšichňi takový zrátki mají biťi popraveňi.*“⁴⁵⁰

Větší pozornost a podrobnější popis si jistě zaslouží dopis od Luisy Lausové, vdově po významném olomouckém přírodovědci Jindřichu Lausovi. K němu měl Stanislav Zela chodit od roku 1921 kvůli německé konverzaci. Podle paní Lausové tehdy sekretář a ceremoniář olomouckého arcibiskupa německy hovořil dobře, ale chtěl se zdokonalovat. Po smrti svého manžela Jindřicha v prosinci 1941 pak stále zůstávala se Stanislavem Zelou v kontaktu. Ve svém dopisu zmiňovala návštěvy gestapáka Bankla u Stanislava Zely, ke kterému se chodil „*vylenořit*“, jak jí to sdělil světící biskup. Zela totiž po vzoru arcibiskupa Stojana každé návštěvě nabídl kořalku na uvítanou, což si měl vedoucí církevního referátu v gestapa v Olomouci oblíbit. Paní Lausová popsala Stanislava Zelu jako velmi dobrotivého člověka, který ale neměl silnou vůli. Podle pisatelky dopisu si ho „*zotročil*“ arcibiskup Prečan (zde zmiňuje, že světící biskup musel s arcibiskupem dvacet let bydlet). Po válce se pak Stanislav Zela paní Lausové ujal – jelikož byla Němka, nedostávalo se jí dostatku potravin, ty jí však světící biskup zajišťoval. Nakonec jí zajistil i byt ve své rezidenci, kde mohla žít a nadále jí nezávisle na Zelovi pomáhal i jistý dr. Šuránek.⁴⁵¹ Po smrti arcibiskupa Prečana však musela rezidenci opustit a přestěhovat se jinam. O Zelovi se pak vyjádřila takto: „*Pan biskup Zela je u lidu velice oblíbený skrz jeho dobrotivost a štedrost a každý se diví, co o sobě povídá.*“ Dále v psaní pokračuje, že není ješitný ale naopak pokorný. Paní Lausová očividně uvěřila obžalobě, ale i přesto Stanislava Zelu bránila tím, že vždy poslechne, co se mu nařídí, protože má slabou vůli. Svou obhajobu světícího biskupa zakončuje tímto odstavcem: „*Dr. Zela je dobrotivý, pokorný kněz, žádný mamonista,*

⁴⁴⁹ Tamtéž. *Krajský výbor Katolické akce Ostrava* (datováno 1. prosince 1950).

⁴⁵⁰ Tamtéž. Dopis je nadepsán: „*Vážený Soudruzi Lidového soudu na Pangráci Praze 1*“ (datováno 3. prosince 1950). Text je citován i s pravopisnými chybami.

⁴⁵¹ Pravděpodobně se jedná o spirituála olomouckého semináře Antonína Šuránka.

*ale nemá samostatnou vůli, vše se mu sugeruje a poručí, aby se jini za něj skovali. Jeto nenormální zjev. Prosím Vás o porozumění.*⁴⁵²

2.4.3 Propagandistická akce při procesu s Jánem Vojtaššákem a spol.

Proces se slovenskými biskupy probíhal v Bratislavě ve dnech 10. až 15. ledna 1951. Jeho cílem bylo zdiskreditovat církev na Slovensku a stejně jako v případě procesu se Stanislavem Zelou a spol. byli Ján Vojtaššák, Michal Buzalka a Pavel Gojdič souzeni za velezradu a špionáž. Také měla být souzena jejich činnost v době existence Slovenského státu.⁴⁵³

V průběhu celého procesu byly v novinách (mezi nejčtenější tiskoviny můžeme řadit oficiální noviny KSS *Pravda*, odborářskou *Prácu* nebo deník *Lud*) publikovány zprávy útočící na souzené duchovní. Slovenský tisk jasně vymezil hranici „my“ (hodní budovatelé socialismu) a „oni“ (zlí kněží). Noviny přinášely jak zprávy o dění v soudní síni (přepisy výpovědí), tak citově zabarvené komentáře. Důraz byl kladen na rozbití republiky v březnu 1939, spojení Slovenského státu s nacistickým Německem a podíl slovenských biskupů na genocidě Židů. Stranou nezůstala ani spolupráce Michala Buzalky a Jána Vojtaššáka s Hlinkovou ľudovou stranou. Stejně jako v průběhu českého procesu tisk psal o negativním přijetí vzniku lidově-demokratického státu ze strany katolické církve.⁴⁵⁴

Stejně jako v předchozích procesech i v tomto případě komunisté vydali propagandistickou brožuru pod názvem *Proces proti vlastizradným biskupom Jánovi Vojtaššákovi, Michalovi Buzalkovi, Pavlovi Gojdičovi*.⁴⁵⁵ V první části knihy se nachází obžaloba, na kterou navazují krátké životopisy obviněných. Ti jsou samozřejmě vyliční v těch nejhorších barvách. Za touto částí byl otištěn přepis (jistě upravený jako v dalších propagandistických brožurách) výslechů jednotlivých církevních představitelů před Státním soudem. V závěru je pak otištěna závěrečná řeč prokurátora Jána Feješe, obhajoba, poslední slova obviněných a rozsudek.

Ani slovenský proces se neomezil pouze na mediální kampaň v tisku a rozhlasu. Podle zápisu z porady, která se odehrála na Kulturně propagačním oddělení Sekretariátu Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska v Bratislavě dne 6. února 1951, obdržela Státní prokuratura k zinscenovanému procesu se slovenskými biskupy Jánem Vojtaššákem, Michalem Buzalkou a Pavolem Gojdičem celkem 2 433 rezolucí a dvacet „*anonymních dopisů štvavého obsahu*“ (čili takových, které s vynesenými rozsudky nesouhlasily a slovně napadly prokurátora Jána Feješe a soudce Karola Bedrnu).⁴⁵⁶ Jistý Štefan Brenčič ze Slovenského úřadu pro věci církevní udělal analýzu 474 rezolucí zaslaných v průběhu procesu a u těch zaslaných ze škol shledal, že „*sú stereotypné a zdá sa, že poslané podľa príkazu.*“ Dále bylo prokuratuře

⁴⁵² NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. Dopis je nadepsán: „*Slavný, spravedlivý státní soude v Praze!*“ (datováno 30. listopadu 1950). Text je citován i s pravopisnými chybami. Rodným jazykem pisatelky byla němčina.

⁴⁵³ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 273.

⁴⁵⁴ FECKOVÁ, Lenka. *Proces s katolíckymi biskupmi v rokoch 1950-1951 očami dobovej tlače*. Diplomová práce. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Katedra historických vied, 2013, s. 40–58.

⁴⁵⁵ *Proces proti vlastizradným biskupom Jánovi Vojtaššákovi, Michalovi Buzalkovi, Pavlovi Gojdičovi*. Bratislava: Tatran, 1951.

⁴⁵⁶ LETZ, Róbert, ed. *Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi*, s. 316.

adresováno dvacet pět dopisů, přičemž deset z nich žádalo nízký trest pro obžalované, ale se soudním procesem souhlasilo.⁴⁵⁷

Z dopisů, které požadovaly mírné tresty, můžeme zmínit psaní od Anny Šefčíkové. Ta nabádala soud k mírnosti, když doslova píše: „*dobré činite aj svojim nepriateľom.*“⁴⁵⁸ Rovněž mírný je dopis, který ale postrádá dataci, podepsaný Katolickou robotnickou triedou z Pod Slovenských Tater. Ten vyzývá soud ke spravedlivému trestu, aby také soudci mohli být v nebi spravedlivě souzeni. Autor dopisu dokonce uvádí, že zprávy z rozhlasu nezněly vždy uvěřitelně.⁴⁵⁹

Další dopisy jsou k průběhu (respektive k jeho organizátorům) vykonstruovaného procesu velmi kritické. Většina z nich není datovaná ani podepsaná. V jednom jsou strůjci procesu osloveni slovy „*vy chuji*“. Autorka dopisu komunistům vyčítá špatnou ekonomickou situaci na Slovensku, když reaguje na část obžaloby proti biskupu Vojtaššákovi, kde je mu vyčítáno, že svému zaměstnanci za války platil „pouze“ dvě stě korun měsíčně. V dopisu naráží autorka na to, co bylo možné zakoupit za tuto částku dříve a co v době konání procesu. Pisatelka pak komunisty označila za Stalinovy sluhy a dodala: „*Keby mal Stalin taku veliku rit' [sic!] všetci do nej povlezete vy kokoti chuji rusky [...]*“.⁴⁶⁰ Méně útočný je pak dopis podepsaný jako „*Hlas Domova*“. Autor píše, že se celý slovenský národ stydí za počínání komunistů a dodává, že požaduje propuštění svých kněží.⁴⁶¹ Proti odsouzení slovenských biskupů se vymezil i další dopis, ve kterém byla komunistická strana obviněna z toho, že chce ožebračit „*těžkopracující lid*“, aby si její členové mohli užívat.⁴⁶² V dalším dopisu, který musel být napsán ještě před začátkem procesu, autor popisuje své zhnusení ze stavu tehdejší justice. Soudci podle něj ztratili nezávislost a dali se do služeb „*aziatskej, lupičskej, vraždiacej luzy.*“⁴⁶³ I další nedatovaný a nepodepsaný dopis adresovaný Státnímu soudu v Bratislavě, slovně napadá komunistické představitele včetně prezidenta Klementa Gottwalda („*tomu neznabohovi bolševickému židovi*“).⁴⁶⁴ Antisemitské prvky můžeme číst i na řádcích dalšího dopisu, který je ze všech dochovaných nejútočnější. Text byl adresován „*gestapáckému soudci*“ a na dalším řádku pokračuje: „*Ty gaunere, bitonku, ty budeš hovorit pánu biskupoj, že je zločinec, zločinec jsi ty ty parazite sviňáku vypadáš jako ošípanej ty beřari zlodejskej.*“ Jako důvod odsouzení spišského biskupa Vojtaššáka pak uvádí touhu komunistů po jeho vázaných vkladech, které také byly předmětem soudního přelíčení. Na závěr autor dopisu uvádí, že se pokusí odstěhovat, když komunisté zatýkají kněze.⁴⁶⁵

Po těchto textech, které obecně kritizovaly komunistickou moc nebo samotný proces, se nám dochovaly ještě dopisy, které byly adresovány přímo vykonavatelům komunistické moci, a to jmenovitě prokurátoru Jánovi Feješovi a soudci Karolu Bedrnovi.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 339.

⁴⁵⁸ Štátny archiv Bratislava (ŠAB), f. Štátna prokuratúra 1950, inv. č. SPt III/I 95/50 1. část. Dopis datován dne 16. ledna 1951.

⁴⁵⁹ Tamtéž. Dopis Katolickej robotnickej triedy (nedatováno).

⁴⁶⁰ Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

⁴⁶¹ Tamtéž. Dopis podepsaný jako „*Hlas Domova*“ (nedatováno).

⁴⁶² Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

⁴⁶³ Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

⁴⁶⁴ Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

⁴⁶⁵ Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

Státnímu prokurátorovi byl adresován dopis od někoho z Popradu (podpis je nečitelný). Ve svém psaní se autor zastává odsouzených slovenských biskupů.⁴⁶⁶ Mezi dopisy adresovanými soudci a prokurátorovi pak můžeme zařadit i další nedatované psaní podepsané jménem „*Juraj Jánošík*“, které začíná těmito slovy: „*Kolko ľudí ste do nešťastie uvrhli [...]*.“ Dále pisatel pokračuje, že celý slovenský národ nenávidí komunisty a čeká na dobu, kdy se bude moci pomstít. Prokurátor Feješ a soudce Bedrna si pak dle dopisu zaslouží šibenici.⁴⁶⁷ Velmi zajímavý je dopis adresovaný K. Bedrnovi buď přítelem, nebo příbuzným jménem Ivo. Ten píše o všeobecném nesouhlasu s procesem se J. Vojtaššákem a spol. ze strany slovenských katolíků. Ivo se pozastavuje i nad tím, že jsou obžalováni souzeni kvůli svým stykům s Hlinkovou stranou, i když byla legální. Dopis končí varováním. Podle autora budou věřící nedělní účast na mši považovat za protest proti komunistické politice.⁴⁶⁸ Další dopis je adresován soudci Bedrnovi. Zde autor (podepsán značkou nekonečno) píše, že slovenští biskupové byli odsouzeni pouze kvůli svému nesouhlasu s komunistickým režimem. Přitom se odkazuje na Marxův *Komunistický manifest*. Na dalších řádcích žádá propuštění odsouzených biskupů na svobodu. V samém závěru se vrací k Vojtaššákovu zaměstnanci, který pobíral plat dvě stě korun měsíčně. Obžaloba podle autora schválně nezmiňovala jeho druhý plat, který pobíral v naturáliích a opět porovnával ceny v minulosti a za vlády komunistů.⁴⁶⁹ Velmi útočný je pak další anonymní dopis, který si nebere servítky a prokurátora Feješe oslovuje: „*Ti hovado hlupe*.“ V tomto duchu nadávek se pak nese celý obsah sdělení. Rovněž je zde ale kritizován soudce Bedrna, který v celém průběhu výsledku Jána Vojtaššáka spišského biskupovi vstupoval do řeči a neumožnil mu tak obhajobu.⁴⁷⁰

Je pravda, že o nevhodném vedení výsledku v průběhu soudního přelíčení hovoří i *Souhrnná hodnotící zpráva k procesům se Stanislavem Zelou a J. Vojtaššákem* z února 1951. Podle ní soudce Karol Bedrna v první části Vojtaššákova výsledku příliš do výpovědi spišského biskupa zasahoval, což zvláště vyniklo při rozhlasovém vysílání. V pozdější části výsledku si to měl však soudce uvědomit a nadále se řídit administrativním protokolem.⁴⁷¹

Kromě dopisů kritizujících zinscenovaný proces se slovenskými biskupy nebo útočícími na jeho strůjce, obdržela Státní prokuratura dva dopisy, které mohla považovat za pozitivní. První dopis je adresován Bedrnovi a Feješovi od jejich přítele (podpis je však nečitelný). Ten chválil logiku vedení celého procesu a Vojtaššáka před soudem přirovnal k sobě samotnému, když byl v patnácti letech zkoušen z matematiky před tabulí.⁴⁷² Druhý dopis, který mohli komunisté považovat za pozitivní, žádal vyšší trest pro spišského biskupa. Autorem psaní byl zaměstnanec Škodových závodů v Komárnu H. Jakobik (podpis není příliš čitelný). Podle něj tak nízký trest dostal Vojtaššák proto, že zastával funkci biskupa. Dle pisatele a „*veliké části pracujících*“ se soud obával Vatikánu, jinak by prý byl spišský biskup popraven.⁴⁷³

V kontextu výše popsaných dopisů je velmi zajímavé psaní paní Marie Podkovské (podpis není příliš čitelný) z Bratislavy. Ta totiž celý proces analyzovala a neuchýlila se přitom k osobním útokům vůči soudci či prokurátorovi ani k obecnému odmítnutí procesu. Nejdříve

⁴⁶⁶ Tamtéž. Dopis je nedatován a podpis je nečitelný.

⁴⁶⁷ Tamtéž. Dopis začíná slovy: „*Kolko ľudí ste do nešťastie uvrhli [...]*“ (nedatován).

⁴⁶⁸ Tamtéž. Dopis datovaný dne 11. ledna 1951 v Bratislavě.

⁴⁶⁹ Tamtéž. Dopis je nepodepsán a nedatován.

⁴⁷⁰ Tamtéž. Dopis nedatován.

⁴⁷¹ LETZ, Róbert, ed. *Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi*, s. 318.

⁴⁷² ŠAB, f. Štátna prokuratúra 1950, inv. č. SPt III/I 95/50 1. část. Dopis datován dne 12. ledna 1951.

⁴⁷³ Tamtéž. Dopis H. Jakobika (nedatováno).

kritizovala neobjektivitu soudu a jeho předpojatost a nespravedlnost. Rovněž napadla věrohodnost důkazů, přesněji pastýřské listy. Ty měly být podle obžaloby zaměřené protistátně. To ale podle autorky nebylo možné dokázat. Dále v textu dává pomyslné rovnítko mezi fašismem a komunismem, když zmiňuje zvěřstva, která Rudá armáda páchala na konci války na Slovensku. Jako jediný důvod, proč byl Ján Vojtaššák odsouzen, uvádí autorka dopisu fakt, že nepochleboval Sovětskému svazu.⁴⁷⁴

Z rezolucí zaslaných Státnímu soudu v Bratislavě se nám zachovaly pouze čtyři. K tomu lze připočítat ještě jeden dochovaný telegram. Všechny dochované písemnosti požadovaly tvrdé tresty pro obžalované. Členové organizace KSČ v Praze Modřanech zaslali soudu 9. ledna 1951 rezoluci, v níž popisovali rozhořčení, s jakým sledovali proces se slovenskými biskupy. Modřanská organizace souhlasila s tresty pro obžalované a postavila se za československou vládu. Dne 12. ledna byla datována rezoluce od ředitele Národní školy v Hrabušiciach, která se nacházela v okrese Spišská Nová ves. Ta spadala do spišské diecéze, jejímž biskupem byl odsouzený Ján Vojtaššák. Ředitel školy odsoudil činy spišského biskupa, pomocného trnavského biskupa Michala Buzalky i prešovského eparchu Pavola Gojdiče a požadoval jejich potrestání.⁴⁷⁵ Z národní školy pochází i rezoluce datovaná 20. ledna 1951. Žáci navštěvující školu v Blážoch psali, že již jednu válku zažili a další nechtějí, a proto byli rádi, že biskupové byli potrestáni.⁴⁷⁶ Rezoluci poslali i zaměstnanci Štátnej oblastnej klinickej nemocnice v Bratislavě. Ti odsoudili katolické biskupy a souhlasili s výší trestů.⁴⁷⁷ Byť se nejednalo o rezoluci jako takovou, s výší trestu prostřednictvím telegramu souhlasil i učitelský sbor z Národní a mateřské školy v Celoviciach.⁴⁷⁸

2.4.4 Vyhodnocení propagandistických akcí

Komunistická moc pro své odpůrce z řad katolického duchovenstva vytvořila všeobjímající pojem vysoká církevní hierarchie, který často používala jako protiklad k nižšímu duchovenstvu, které označovalo pojmem kněz. Vysoká církevní hierarchie měla být chápána jako nepřítel socialistického zřízení a takto také byla prezentována v novinách, rozhlasu a filmových týdenících. V boji proti katolické církvi měla komunistická moc po únorovém převratu všechny výše zmíněné prostředky, které také využívala.

Zcela zásadní pro vztah církve a státu, ale i pro vedení dalších monstrprocesů, byl zinscenovaný proces s představiteli řádů známý jako proces s Augustinem Machalkou a spol. Ten měl fungovat jako vzorový příklad pro vedení dalších vykonstruovaných procesů. Pravděpodobně se také jednalo o „generální zkoušku“ na proces s Miladou Horákovou a spol.⁴⁷⁹ Příímým důsledkem procesu, který jeho tvůrci očekávali pak bylo snazší provedení a vysvětlení akce K, což se jim také povedlo.⁴⁸⁰

⁴⁷⁴ Tamtéž. Dopis datován dne 12. ledna 1951 v Bratislavě.

⁴⁷⁵ Tamtéž. *Národní škola v Hrabušiciach* (datováno 12. ledna 1950).

⁴⁷⁶ Tamtéž. Národní škola v Blážoch (datováno 20. ledna 1950).

⁴⁷⁷ Tamtéž. Štátná oblastná klinická nemocnice v Bratislavě (datováno 23. ledna 1950).

⁴⁷⁸ Tamtéž. Telegram učitelského sboru z Národní a mateřské školy v Celoviciach (nedatováno).

⁴⁷⁹ KOUROVÁ, Pavlína. *Propagandistické kampaně v Československu*, s. 94.

⁴⁸⁰ MANDZÁK, Daniel Atanáz. „Agent a špión Vatikánu“, s. 310.

Pakliže se zaměříme na proces se Stanislavem Zelou a spol. a Jánem Vojtaššákem a spol., zjistíme, že politická linie obou procesů byla stejná. Úkolem bylo dokázat jejich protistátní velezrádnou a špionážní činnost, která měla být zesílena kladením důrazu na kolaboraci za německé okupace (ve slovenském případě v době existence Slovenského státu). Ve slovenském procesu pak měly být zviditelněné materiální zájmy tamního duchovenstva při jeho vykonstruované rozvratnické činnosti.⁴⁸¹

Na ukázkce dopisu paní Lausové, která světicího biskupa Zelu obhajovala, přestože věřila obžalobě, můžeme sledovat, že mediální akce okolo případu byla poměrně úspěšná. V případě procesu se Stanislavem Zelou a spol. je zajímavé, že podle zprávy mapující veřejné mínění lidé věřili hlavně informacím z rozhlasu. Je pravda, že rozhlas více působí na příjemce v tom smyslu, že lidé slyšeli přímo obviněné, kteří se doznávali k činům, za které byli žalováni. Z hlediska přijatých rezolucí jich nejvíce odeslaly pracovní kolektivy, stejně jako tomu bylo v případě s A. Machalkou a spol. Bližší informace o rezolucích k procesu s J. Vojtaššákem a spol. nemáme, lze ale usuzovat, že jich také nejvíce zaslaly závody. Obecným rysem všech rezolucí pak bylo striktní odsouzení obviněných a souhlas s výší trestů nebo návrhy na tresty vyšší. Časté také bylo přijímání závazků na zvýšení produktivity práce.

Silná mediální kampaň okolo procesu se Stanislavem Zelou a spol. částečně přinesla oslabení pozice církve v očích části veřejnosti, respektive vedla k odhlašování dětí z výuky náboženství. Je možné, že část rodičů raději z výuky náboženství své děti odhlásila z bezpečnostních důvodů, aby se rodina vyhnula pronásledování ze strany státní moci. Část ale určitě ztratila víru v katolickou církev jako takovou. Toto téma by si jistě zasloužilo další výzkum. Nelze ale říct, že by veřejnost proces přijala zcela povolně. V den vynesení rozsudku se totiž v řadě pražských (ale jistě i mimo hlavní město) kostelů konaly tiché mše jako projev vzdoru.

Z hlediska výpovědí obžalovaných v tomto procesu, je zajímavé, že pouze tři rezoluce požadovaly i potrestání arcibiskupa Berana. Obvinění ve svých výpovědích totiž často jméno pražského primase zmiňovali. K masovému propadu oblíbenosti již internovaného pražského arcibiskupa u širší veřejnosti však nedošlo.

Pokud bychom porovnali informování o procesu v novinách, shledáme, že bylo totožné. Všechny noviny otiskly palcové titulky oznamující monstrproces s vybranými představiteli katolické církve. Všechny noviny podléhaly komunistické moci, a proto psaly tendenčně zaměřené zprávy proti souzeným. V žádných československých novinách tak nebylo možné získat relevantní informace.

⁴⁸¹ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu*, s. 191–192.

3 Věznění a cesta na svobodu

„Pokož, pokoj na vězněné i na věznicí

s úpěním ústa svolávají a ruka žehná.

Naše ruka. Dlaň jediná zadarmo dávající.

Probodená.⁴⁸²

Poté, co si obžalovaní vyslechli rozsudek, byli posláni do jedné z komunistických věznic, které byly rozmístěny po celém Československu. Nejednalo se však o jediný způsob, jak nepohodlné osoby odstříhnout od světa. Komunistická moc k tomuto účelu používala i tábory nucených prací nebo pro členy katolické církevní hierarchie, mnichy a jeptišky internační tábory a kláštery.⁴⁸³

Počátky československého vězeňství po převzetí moci komunisty po rok 1952 byly poměrně hektické. V roce 1951 bylo součástí vězeňské sítě komunistického Československa asi 350 zařízení, přičemž dohled nad nimi vykonávaly tři, respektive čtyři resorty (ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra, ministerstvo národní obrany a od roku 1950 ministerstvo národní bezpečnosti). V tomto případě nás budou zajímat vězeňská zařízení pod správou ministerstva spravedlnosti. To vykonávalo dohled nad krajskými a okresními věznicemi. Pod ministerstvo také spadal Sbor uniformované vězeňské stráže,⁴⁸⁴ jehož ústřední postavou byl pplk. JUDR. Milan Kloss. Ten stál v jejím čele od dubna 1949 a od vězeňské stráže začal vyžadovat tvrdý přístup k vězňům. Z funkce byl odvolán v lednu 1951, kdy byl převelen na ministerstvo národní bezpečnosti (MNB). Mezi nejvýznamnější káznice, které spadaly pod ministerstvo spravedlnosti, patřily např. Leopoldov, Mírov a Bory. Dne 1. září 1952 byla zřízena Správa nápravných zařízení při MNB, pod kterou nakonec připadla celá vězeňská správa, a po jejím zrušení v září 1953 přešla pod ministerstvo vnitra.⁴⁸⁵

Pokud bychom se chtěli zaměřit na sociální složení vězňů, disponujeme daty k roku 1950 (kdy bylo v čs. věznicích celkem 32 638 vězňů), podle kterých tvořili vězni v nápravných zařízeních spravovaných ministerstvem spravedlnosti z řad duchovních 3 % celkové vězeňské populace. Nejvyšší počet uvězněných pak představovali dělníci (44 %). Z hlediska důvodu odsouzení nejvyšší počet vězňů činili tzv. protistátní (34 %).⁴⁸⁶

⁴⁸² ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dům Strach*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1981, s. 17.

⁴⁸³ Srov. VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řeholí komunistickým režimem 1948–1964: v českých zemích a v kontextu jejího vývoje v zemích sovětského bloku*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2023, s. 205–232. Blažek, Lubomír. Tábory nucené práce. In: *Za svobodu a demokracii. III, Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové: Evropské hnutí v České republice, Univerzita Hradec Králové, Ústav filosofie a společenských věd v nakl. M&V, 2002 s. 76–89. KOLOUCH, František. *Internace biskupů: internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého*. Praha: Academia, 2018, s. 59–205.

⁴⁸⁴ Více viz JOHN, Roman. Vězeňská stráž v poválečném Československu. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 7, č. 1 (2013), s. 70–80.

⁴⁸⁵ TOMEK, Prokop. Vývoj československého vězeňství v letech 1948–1989. In: *Za svobodu a demokracii. III, Třetí (protikomunistický) odboj*, s. 45–50. Byť věznění ve všech těchto věznicích bylo tvrdé, věznění v Leopoldově muselo být pro kněze v 50. letech o to krutější, protože se museli podílet na zničení tamního kostela.

⁴⁸⁶ KÝR, Aleš. Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. In: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11.*

O životě odsouzených můžeme získat informace z archivních pramenů, konkrétně z fondu Sboru nápravné výchovy, kde jsou uloženy zprávy o průběhu trestu. Důležité jsou ale i vzpomínky kněží, kteří nám přibližují život v komunistických věznicích z osobní perspektivy a zaznamenávají situace, o kterých vězeňská stráž nevěděla nebo je neevidovala. Na dalších řádcích budeme pracovat jak s archivními prameny, tak s paměťmi Anastáze Opaska a dalších uvězněných kněží a církevních hodnostářů, kteří nám zanechali vzpomínky na odsouzené z procesu se Stanislavem Zelou. Poté se zaměříme na snahy Jaroslava Kulače a Antonína Mandla na přešetření svého případu a na samý závěr krátce popíšeme osudy dalších odsouzených v námi sledovaném procesu.

K životu vězněných katolických kněží a dalších církevních představitelů ještě připomeňme, že i ve vězení se snažili konat náboženské obřady jako byly např. bohoslužby nebo udělování posledního pomazání umírajícím vězňům. K těmto obřadům se vězni snažili získat mešní víno různými cestami. Mohli se jej pokusit pronést do vězení zvenčí, když se např. vraceli ze zdravotní prohlídky v nemocnici nebo se jej, jak vzpomíná A. Opasek, snažili vymačkat z rozinek, které si nechávali posílat od příbuzných. Hostie pak věznění kněží vyráběli z buchety, které dostávali k večeři v sobotu nebo v neděli.⁴⁸⁷

Tlumočník pražské internunciatury Václav Mrtvý započal svůj trest v pankrácké věznici, odkud byl 10. ledna 1951 převezen do Valdic. Tam setrval do 12. prosince 1951, kdy byl převezen do Leopoldova. Podle jeho vězeňského spisu pracoval pouze natolik, aby mu výdělek z práce pokryl náklady výkonu trestu. Vězeňská služba to měla zjistit podle toho, že Mrtvý plnil pracovní normu stejně, i když byla navýšena. Podle posudku z Valdic vyhledával přítomnost vězněných vyšších duchovních a u kolektivu vězňů údajně nebyl nijak zvlášť oblíben. Jeho povaha byla vězniteli vyhodnocena jako „*povýšenecká*“. Je zajímavé, že dle posudku z Valdic byl hodnocen velmi negativně, kdežto v Leopoldově byl hodnocen spíše pozitivně. Do března 1962 jej ve vězení navštěvovali příbuzní, i když i v tomto období je někdy odmítal. Od tohoto roku však odmítal všechny, protože nemohl mluvit o tom, o čem chtěl a rovněž kvůli cenzuře přestal psát dopisy (odůvodňoval to tím, že když nemůže psát, co chce, tak raději nebude psát vůbec).⁴⁸⁸

V průběhu svého věznění byl několikrát trestán za špatné chování. První trest dostal dne 1. května 1954, kdy byl přistižen, jak čte Nový zákon. Za trest musel pět dní spát bez matrace na samovazbě bez možnosti vycházek. Podle Antonína Bradny (kněz, odsouzen v roce 1952) se jednalo o misál, který Mrtvému půjčil. Dozorci měli prohledávat Mrtvého celu a nalézt tuto knihu. Když se ho zeptali, odkud ji má, tak řekl, že ji dostal od Bradny. Z toho důvodu šli do korekce oba dva. Také se z Bradnových vzpomínek dozvídáme zajímavý fakt, a to, že ve věznicích probíhala i výuka cizích jazyků mezi vězni. Byla sice zakázaná, ale dozorci tomu nebyli schopni zabránit. Jedním z učitelů jazyků byl právě i V. Mrtvý.⁴⁸⁹ O čtyři měsíce později, přesněji 3. září 1954, u něj bylo nalezeno víno, které používal ke sloužení tajných bohoslužeb. Za tento prohřešek byl potrestán dvěma dny samovazby. Od roku 1957 do července 1960 musel pracovat v brusírně skla. Zde dostatečně neplnil své pracovní normy, za což měl být několikrát

2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava: Slezské zemské muzeum v Opavě, 2001 s. 30–31.

⁴⁸⁷ Srov. s OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 222–223.

⁴⁸⁸ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Mrtvý.

⁴⁸⁹ BRADNA, Antonín a DOLEŽAL, Miloš, ed. *Zaradoval jsem se: útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 89–90.

potrestán. Dne 25. srpna 1957 měl narušit nástup na vycházku tím, že přešel k vedlejší cele, kde se bavil s nejmenovaným spoluvězněm. Za trest dostal pouze důtku s výstrahou. V srpnu 1958 byl potrestán dvěma dny korekce a odebráním výhod (nákup kuřiva apod. ve vězeňské kantýně) na dva měsíce kvůli své nízké pracovní výkonnosti. Za stejný „přechin“ byl potrestán i 13. března 1959, kdy mu kvůli nízkému pracovnímu výkonu (měl dosahovat 75 %) byly na dva měsíce opět zrušeny výhody. Ve spisu byl označen za arogantního a taktéž měl pobuřovat a ovlivňovat ostatní vězně „*po všech stránkách*“. Za nízký pracovní výkon byl potrestán i 11. července 1959. Podle záznamů jeho výkonnost dosahovala pouze 55 %. Trestem mu bylo pět dní korekce (od 20. do 25. července). U výše trestu je též připsáno, že je „*mocný mluvka*“ a byl taktéž označen za jednoho z hlavních mluvčích kněží v brusírně. Dne 20. července 1959 byl potrestán za to, že vůbec nenastoupil do práce. Měl tvrdit, že „*je tělesně i duševně zničen*“. Vězeňský doktor však Mrtvého uznal práce schopným, a proto byl vsazen na pět dní do korekce. Po ukončení trestu na samotce znovu odmítl nastoupit do brusírny s tím, že se raději vrátí na samovazbu, kam byl skutečně vsazen na dalších pět dní (setrval zde od 25. července do 30. července 1959). Za nízkou produktivitu byl potrestán i 12. prosince 1959. Byl popisován jako „*arogantní, bez zájmu o zvýšení výkonu*“. Podle zápisu se měl na pracovišti hodně bavit se sousedy. Trestem mu bylo deset dní korekce (od 5. ledna 1960 do 15. ledna 1961). Ještě 3. března 1960 byl opět potrestán za nízkou produktivitu. Ta se měla pohybovat okolo 45 až 50 %. Opět je zde připsáno, že byl arogantní a líný. Opět byl potrestán deseti dny korekce (od 5. dubna 1960 do 15. dubna 1960).⁴⁹⁰

Od roku 1960 byl z brusírny skla přesunut na práci pro Kohinoor, kde již zadané normy plnil. Na tomto pracovišti setrval až do 23. února 1962, kdy opět začal pracovat v brusírně skla jako leštič lustrových ověsů. Od této doby pracovní normy plnil, nebo dokonce i překračoval. Když ale nebyl trestán za nízkou pracovní výkonnost, byl trestán za jiné přestupky. Dne 13. listopadu 1962 byl potrestán odebráním výhod na jeden měsíc a umístěním na deset dní do izolace. Přestupek, za který mu byl udělen trest spočíval v tom, že se vzepřel vězeňské cenzuře dopisů. U výše trestu byl uveden přípis, podle kterého měl Mrtvý působit vzpurně a vyzývavě. O měsíc později byl 23. prosince 1962 potrestán za to, že si dělal výpisky z němčiny. Trestem mu byly tři dny korekce. Zdá se ale, že toto byl poslední trest, který byl Mrtvému udělen, protože díky svému dobrému chování pak v roce 1964 několikrát obdržel i finanční odměnu. Od 30. října 1964 mu bylo dokonce navýšeno kapesné na sto dvacet korun.⁴⁹¹

Ani Anastáz Opasek neabsolvoval výkon trestu bez kázeňských přestupků. Zpočátku byl vězněn v ruzyňské káznici, kde se setkal s přeživšími procesy s Rudolfem Slánským a spol. (jednalo se o Eugena Löbla, Vavro Hajdů a Artura Londona). Poté byl v březnu 1951 převezen do Valdic.⁴⁹² Zde se setkal s odsouzenými ze svého procesu ale i s dalšími odsouzenými církevními hodnostáři, jako byli např. biskupové ze slovenského procesu (J. Vojtaššák, M. Buzalka, P. Gojdič), A. Kajpr a další. O celou se měl dělit se dvěma opaty – A. Machalkou a Vitem Tajovským.⁴⁹³ Želivský opat Vít Tajovský také později vzpomínal na věznění ve Valdicích. Vězeňská stráž údajně neznala jména uvězněných kněží a každý měsíc se měli střídat. Režim zde byl velmi přísný. Na celách museli vězni celý den chodit a sednout si mohli pouze v době jídla. Občas si mohli na chvilku odpočinout, když podle kroků vězňatele odhadli, zda je dostatečně daleko. Zajímavá je i vzpomínka na to, že vězňům byly přes ampliony na chodbách

⁴⁹⁰ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Mrtvý.

⁴⁹¹ Tamtéž.

⁴⁹² OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 215.

⁴⁹³ Tamtéž, s. 215 a 218–219.

vězení pouštěny budovatelské písně. Tajovský také vzpomínal na setkání s ostatními kněžími. Nicméně podle jeho svědectví byli vězni ve Valdicích na samotkách a s Opaskem se měl setkat až při práci na zahradě.⁴⁹⁴

Na konci roku 1951 byla pak řada kněží odvezena do leopoldovské věznice. Sami vězni netušili, kam jedou a na autobusu, který je převážel, byl nápis „*Zájezd*“.⁴⁹⁵ Odtud se nám zachovaly výtky k chování břevnovského opata. Jakýsi dozorce si na konci roku 1954 (16. prosince) stěžoval, že Opasek na něj nosí nepravdivé informace jistému soudruhu Štipovi. O co přesně se jednalo a zda byl Opaskovi udělen nějaký trest, není známo. V lednu 1955 byl potrestán za „*hrubé a drzé vystupování vůči strážnému*“. Trestem mu byl zákaz přijímání balíčků, návštěv a používání vězeňské kantýny od 20. ledna do 17. února. Dne 24. dubna byl Opasek potrestán za to, že si podal ruku s jiným odsouzeným, čímž měl zastavit celou vycházku. Na měsíc mu proto byly zakázány dopisy a návštěvy. Toho roku si také zažádal o milost. Podle posudku z věznice mu však nemělo být vyhověno, protože jeho pracovní výkony dosahovaly pouze 75 %. Opaskovo myšlení mělo být navíc namířeno proti lidově demokratickému zřízení, přičemž měl ve vězení vyhledávat pouze společnost těch vězňů, kteří měli stejné názory jako on. Také měl mít nepořádek na cele a být drzý vůči dozorci. Dne 12. ledna 1956 mu bylo uděleno napomenutí, když nebyl po večerce převlečen, protože se bavil se spoluvězni. Trest však přišel v létě, kdy 6. srpna 1956, když nepozdravil příslušníky vězeňské stráže. Incident se prošetřoval 10. srpna a za tento přestupek byly Opaskovi na čtrnáct dní zakázány výhody. Za stejný přečin byl od 16. ledna do 21. ledna 1960 v korekci.⁴⁹⁶

To Antonín Mandl byl od 12. prosince 1951 do 27. července 1960 vězněn nejdříve v Leopoldově. Poté byl od července 1960 do 17. června 1963 ve Valdicích. V Leopoldově byl na práci přiřazen k lepení papírových pytlíků. Jeho pracovní morálka zde byla hodnocena jako průměrná, i když 20. června 1960 jeho výkon za půl roku dosáhl 109 %. Ve Valdicích pak pracoval v brusírně skla, kde se jeho pracovní výkony měly oproti Leopoldovu zlepšit. Podle svých vězňů se měl v době odnětí svobody chovat jako „*náboženský fanatik*“ a šířitel náboženských myšlenek mezi odsouzenými. Pokud se zaměříme na jeho kázeňské prohršky, tak první pochází z 28. března 1960. Toho dne mu byl udělen trest za to, že se nacházel na cizí cele. Na dotaz strážného, co tam dělá, měl odpovědět dotazem, co ho to zajímá. Poté však odpověděl, že šel vrátit vypůjčenou knihu. Trestem mu bylo odebrání výhod na dva týdny. Dne 14. dubna 1960 byl potrestán v souvislosti s náboženskými obřady, které se ve vězení tajně konaly. Mandl měl dávat pozor, zda se neblíží dozorce a v případě nutnosti měl upozornit ostatní vězně. Za toto hlídkování mu byly odebrány výhody na jeden měsíc. Poté byl také potrestán dne 22. září 1961 za „*psaní a učení francouzštiny*“. Za trest mu byly na tři měsíce odebrány výhody. Dne 13. února 1963 byl Mandl potrestán čtrnáctidenním zákazem kulturních akcí za to, že neměl pořádek na cele.⁴⁹⁷ O Mandlově pobytu ve vězení získáváme určité informace i od želivského opata Tajovského, který na něj vzpomínal jako na velmi vzdělaného a inteligentního muže, který ale nebyl příliš praktický. Také vzpomínal, jak v Leopoldově Mandl nezládal plnit

⁴⁹⁴ Srov. OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 218–219 a TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*, s. 262–263.

⁴⁹⁵ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 223. Opasek však uvádí počátek roku 1952. Tajovský nicméně uvádí prosinec 1951 a v tomto měsíci byl do Leopoldova převezen i Václav Mrtvý, je tedy pravděpodobné, že si břevnovský opat spletl datum.

⁴⁹⁶ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis.

⁴⁹⁷ Tamtéž, sign. os. věz. spis Mandl.

normy, a proto mu je ostatní spoluvězni nadělávali. Údajně se o něm mělo hovořit jako o budoucím arcibiskupu po Františku Tomáškoví, čehož se však nedožil.⁴⁹⁸

Celkem třemi věznicemi si prošel Jaroslav Kulač. Ten svůj trest nastoupil ve Valdicích, odkud byl 2. září 1953 přemístěn na Mírov. Zde setrval do 17. září 1958, kdy byl odvezen do Leopoldova. Odtud pak byl dne 27. července 1960 převezen do Valdic, kde strávil zbytek trestu až do 18. července 1961, kdy byl propuštěn na svobodu.⁴⁹⁹

Vzhledem k jeho špatnému zdravotnímu stavu (kornatění cév) nebyl zařazen k žádné práci. I tak za dobu svého trestu obdržel čtyři kázeňské tresty. První je datován dnem 4. září 1952, který řešil jistý strážmistr Jan Mrenica. Ze zápisu ke kázeňskému trestu se od strážmistra dozvídáme: „*Divál se z okna a byl poučen a prez zakáz čuměl z okna.*“ Trestem bylo Kulačovi odebrání výhod na jeden měsíc. Ke druhému provinění došlo 18. června 1953, kdy u něj po návratu z nemocnice našli v lahvičce od očních kapek mešní víno. Za trest nemohl tři měsíce nakupovat ve vězeňské kantýně. Taktéž mu byly zakázány dvě návštěvy a odeslání dvou dopisů. Další provinění se odehrálo dne 27. května 1954, kdy se Kulač snažil hovořit s vězněm z jiného oddělení. Za trest byla Kulačovi zakázána jedna návštěva a odeslání jednoho dopisu. Poslední trest, o kterém víme, že mu byl ve vězení udělen, je datován 8. říjnem 1954, kdy byl potrestán za hluk a smích, který vycházel z jeho cely, přestože měl být napomenut, aby byl potichu. Za trest mu byla odepřena jedna návštěva, odeslání jednoho dopisu a jeden měsíc měl zákaz nákupu ve vězeňské kantýně.⁵⁰⁰

Z Kulačova věznění na Mírově se nám dochovaly čtyři posudky na jeho osobu. Většinou je zde konstatován jeho zhoršený zdravotní stav a nemožnost hodnotit jeho pracovní výsledky, protože kvůli špatnému zdraví nemohl pracovat. Nicméně v záznamu z 28. srpna 1957 se dozvídáme, že „*svými náboženskými komentáři nabourává morálku vězňů*“. Z hlášení z leopoldovské věznice, která je datována 9. dubna 1959 se pak dočítáme, že se Kulač snažil duchovně působit na mladší vězně. Také zde byl označen za jednoho z ideových vůdců odsouzených kněží. Podle hlášení se pokoušel provádět náboženské obřady, kvůli kterým si zhotovoval víno. Údajně počítal s pádem komunistického režimu a obnovením lidové strany po vzoru západních států. Ve vězení měl Kulač hovořit pouze s lidmi stejného smýšlení. Na strážce měl působit sebevědomě a jednat s nimi pohrdavě. V hodnocení z Leopoldova ze dne 19. května 1960 je pak hodnocen jako neukázněný, zmiňují se zde čtyři výše uvedené přestupky. Byť nebyl od roku 1954 už nijak kázeňsky potrestán, měl se podle zápisu projevat jako „*náboženský fanatik a přívrženec Vatikánu a buržoázie.*“ Podle záznamu měl negativně působit na ostatní vězně, které měl navádět proti lidově demokratickému zřízení.⁵⁰¹

Z archivních pramenů se nedozvídáme o žádném kázeňském přestupku Stanislava Zely ani Jana Boukala. Světící biskup Zela si prošel věznicemi Mírov, Leopoldov a Valdice. Ve vězení měl působit pozitivně a nijak povýšeně vůči ostatním vězňům (byť to byl biskup, nechával si říkat „Stando“). Rovněž se nebál ručních prací a ve volných chvílích měl hrávat šachy.⁵⁰² V Leopoldově byl biskup Zela na cele s biskupy J. Vojtašákem, P. Gojdičem, knězem Silvestrem Braitem (odsouzen v procesu Machalka a spol.), mons. J. Boukalem, A. Mandlem, A. Kajprem a dalšími. Ve vězení pak působil jako církevní autorita. Věznění kněží se na něj

⁴⁹⁸ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*, s. 290–291.

⁴⁹⁹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Kulač.

⁵⁰⁰ Tamtéž.

⁵⁰¹ Tamtéž.

⁵⁰² STRÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista*, s. 685.

měli obracet v případě tzv. interkomunia čili zda mohou katoličtí kněží podávat svaté přijímání evangelickým vězňům (respektive příslušníkům odtržených církví jako takových).⁵⁰³ Pracovní normy pak měl plnit díky pomoci mladších spoluvězňů (jemu v době věznění bylo šedesát tři let).⁵⁰⁴

⁵⁰³ BRADNA, Antonín a DOLEŽAL, Miloš, ed. *Zaradovol jsem se*, s. 69 a 76.

⁵⁰⁴ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 243.

3.1 Přešetřování případu Jaroslava Kulače

V dopisu Krajské prokuratury ze 7. srpna 1956 žádal Jaroslav Kulač o přezkoumání trestu, který si tou dobou odpýkával na Mírově. Svou žádost odůvodňoval v pěti bodech, přičemž všechny obsahovaly kritiku dobových zvyklostí při výslechu.

Za prvé na něj mělo být při vyšetřování užíváno fyzického a psychického nátlaku. Za druhé protokol sestavil a sepsal vyšetřovatel, který pak Kulače donutil záznam podepsat. Za třetí se protokol poté musel naučit nazpaměť a u soudu odříkat. Za další byl odsouzen bez důkazů pouze na základě vynuceného přiznání. Navíc jako podklad pro odsouzení posloužila pouze Kulačova známost s italským přidělcem v Praze. Jako poslední bod uvádí, že neprováděl žádnou protistátní činnost. Dále Kulač pro zmírnění trestu argumentuje svým vysokým věkem, protože mu v té době bylo šedesát devět let.⁵⁰⁵

Ve zprávě Krajského soudu, která je datována dne 17. září 1957, se připouští, že Kulač byl odsouzen bez dostatečného usvědčujícího materiálu. Bylo zde i uvedeno, že s ním byl 28. srpna 1957 proveden výslech, kde podrobněji rozvedl důvody pro přezkoumání svého rozsudku.⁵⁰⁶

V *Protokolu o výpovědi ze dne 28. srpna 1957* Jaroslav Kulač odmítá jakoukoli protistátní činnost. Připustil, že byl v kontaktu s italským přidělcem v Praze, přes kterého poslal ilegálně dvě zprávy do Vatikánu (jedna se týkala povýšení nitranského biskupa Karola Kmet'ka na arcibiskupa a druhá byla určena Josefu Bezdíčkovi, kterému posílal instrukce, jak naložit s milionem korun, které mu daroval). Kulač také uvedl, že kvůli obavě ze zatčení ukryl u studentů Františka Brabence a Františka Reina peníze a další cennosti.

Rovněž zde ještě popisuje své působení po druhé světové válce, které bylo rovněž součástí obžaloby. Jelikož Kulač rezignoval 15. listopadu 1946 na post kancléře, účastnil se schůzí konzistoře pouze jednou týdně. Byť od roku 1949 nevykonával žádné funkce, byl obeznámen se zněním pastýřských listů vydávaných arcibiskupem Josefem Beranem, které ale dále nešířil.

Ke stykům s Janem Petrbohem uvedl, že jej navštěvoval a že věděl o jeho ilegální činnosti (protože Petrbok převedl jednoho kněze přes hranice a falšoval doklady). Ohradil se však vůči obvinění, že by se s ním podílel na jakékoli ilegální činnosti.

Opět uvedl, že v průběhu soudního přelíčení nevyprávěl pravdu. Svou výpověď se musel naučit nazpaměť. Pro podepsání nepravdivého výslechového protokolu uvedl dva důvody. Za prvé viděl, že jsou zatýkáni další kněží a chtěl trpět společně s nimi a za druhé si chtěl na cele sednout, což mu nebylo umožněno, dokud nepodepsal.

Porušení zákonnosti spatřoval Kulač v tom, že byl vytržen z občanského života, dán do samovazby, kde si nemohl sednout a musel celé dny chodit, přičemž byl velmi často nucen stát i v průběhu samotného výslechu. K nim byl navíc voděn se zavazanýma očima. Současně však popřel, že by mu bylo fyzicky nějak ublíženo. Na závěr Jaroslav Kulač přiznal část své viny v tom smyslu, že nebyl vysílen natolik, aby nepoznal pravdu od lži. Byl však tak apatický, že

⁵⁰⁵ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Dopis Krajské prokuratury*.

⁵⁰⁶ Tamtéž. *Zpráva Krajského soudu* (datováno 17. září 1957).

byl ochoten podepsat cokoli, jen aby mu skončila samovazba. Také netušil, když se „doznával“, že bude odsouzen k tak vysokému trestu. Znovu také zopakoval, že protokol stylizoval samotný vyšetřovatel.⁵⁰⁷

K výpovědi J. Kulače se následně vyjádřil Karel Tůma, který pracoval na jeho případu. Ten ve své zprávě uvádí, že na Kulačově případu začal podílet krátce po skončení školy, kdy byl velitelem sektoru Milan Moučka. Podle Tůmy vystupoval Jaroslav Kulač při výsleších vyrovnaně. Vypovídat měl sám bez jakéhokoli nátlaku a nikdy prý nebylo do protokolu zaneseno něco, co by sám neřekl. Připustil však, že se v této době psaly „koncepty protokolů“, které byly po probrání určité otázky při výslechu, zaneseny příslušnému veliteli, který koncept zkontroloval a případně i stylizoval a doplnil o nové formulace (nebo také text krátil).

Tyto protokoly byly pak znovu sepsány s vyslychaným. Tůma rovněž připustil, že tím, že byly protokoly stylizovány tzv. „protokolární formou“, mohlo být Kulačovi ukřivděno. Karel Tůma dále pokračoval, že „se mohlo z dnešního hlediska jmenovanému eventuálně ukřivdit. Zvláště v takových případech, kdy trestná činnost nebyla podložena žádným dokumentárním materiálem a navazovala pouze na výpověď některého z dalších obviněných, nebo na výpověď jeho samotného, jak tomu bylo v případě Jaroslava Kulače.“⁵⁰⁸ Samotný Tůma tedy přiznává, že Kulač byl odsouzen pouze na základě výslechů a nikoli na základě existujících důkazů.

Ve vyjádření se rovněž potvrzuje, že Kulač musel ve vazbě neustále pochodovat, na výslechy byl voděn se zavázanýma očima a že se soudní protokol musel naučit nazpaměť. Tyto praktiky byly dle Tůmy v té době používány a schváleny nadřízenými.

K opětovnému projednávání Kulačova případu byl přiložen i výpis z výpovědi Jana Petrboha ze dne 30. září 1950, ve kterém Petrбок přiznal, že se s Kulačem znal, ale popřel, že by s ním prováděl jakoukoli ilegální činnost.⁵⁰⁹

Podle Zprávy o přešetření stížnosti ods. Jaroslava Kulače se připouští, že došlo „k určitému zkreslení jeho [Kulačovy] trestné činnosti“, i když podstata jeho „trestné činnosti“ zůstala stejná. Rovněž se ve Zprávě připouští, že při vyšetřování byly používány „nesprávné metody“. Vyšetřovatelé došli k závěru, že chybou při odsouzení Jaroslava Kulače byl nedostatek důkazního materiálu, který by jej usvědčoval. Odsouzen byl totiž pouze na základě svého doznání.⁵¹⁰ Byť byla při prošetřování Kulačova procesu nalezena různá pochybení, ke zkrácení trestu mu tato zjištění nepomohla. Na základě amnestie prezidenta republiky z roku 1960 mu byl trest snížen na jedenáct let (z původních sedmnácti) odnětí svobody. Z vězení byl propuštěn po odpykání trestu dne 18. července 1961. Podle osobního spisu byl propuštěn v 8:30 dopoledne.⁵¹¹

⁵⁰⁷ Tamtéž. Protokol o výpovědi ze dne 28. srpna 1957. Výslech s J. Kulačem provedli kapitán František Kühnel a nadporučík Rudolf Šála.

⁵⁰⁸ Tamtéž. Vyjádření ke stížnosti odsouzeného Jaroslava Kulače (datován 30. srpna 1957).

⁵⁰⁹ Tamtéž.

⁵¹⁰ Tamtéž. Zpráva o přešetření stížnosti ods. Jaroslava Kulače. Zprávu vypracovali kapitán František Kühnel a nadporučík Rudolf Šála.

⁵¹¹ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Kulač.

3.2 Přešetřování případu Antonína Mandla

V dopise datovaném 16. července 1956 žádala matka Antonína Mandla státní orgány o přezkoumání výše trestu odnětí svobody svého syna. Marie Mandlová v dopisu namítala, že její syn zastával jenom nižší funkce a při svém jednání se pouze řídil příkazy nadřízených. Zkrácení synova trestu ještě odůvodňovala svým vysokým věkem (v té době jí bylo sedmdesát jedna let) a přáním vidět svého syna ještě jednou na svobodě. V závěru rovněž vyslovila pochybnost, zda byla jejímu synovi řádně dokázána vina.⁵¹²

Dne 27. května 1957 bylo provedeno slyšení v případě Antonína Mandla. Ten při něm uvedl, že Stanislava Zelu, s nímž byl odsouzen, osobně neznal. Znal pouze Otakara Švece, který byl jeho přímým nadřízeným.

Mandl uvedl, že na něj byl během výslechu vykonáván fyzický nátlak, který spočíval v mlácení nějakými předměty (podle jeho domněnek se jednalo o gumové předměty, což by odpovídalo dobové praxi, kdy byli vězni mláceni gumovými obuškami přes chodidla). Při jednom výslechu měl být dokonce bodnut nožem do pravého boku, kde mu měla zůstat jizva o rozměru 3–4 cm. Tuto jizvu měl na Pankráci vidět dr. Provozník.⁵¹³ V červnu a červenci roku 1950 měl být dokonce pro nepřičetnost přerušeno jeho výslech, protože již nemohl pokračovat dále. Ten mohl být obnoven až 10. července. V tomto špatném stavu byl Mandl nucen podepisovat výslechové protokoly, ve kterých se přiznával ke své vině.

Při slyšení se rovněž ohradil vůči obvinění, že z Francie přivezl do Československa knihu *Mein Kampf* (která byla ve francouzštině), s níž měl následně indoktrinovat mládež nacistickou ideologií. Taktéž se vymezil vůči výpovědi O. Švece, poněvadž byla nepravdivá.⁵¹⁴

Dne 5. května 1959 byl sepsán *Protokol o výpovědi s A. Mandlem*. Výslech vedli kapitán F. Kühnel a kapitán Josef Michálek. Na dotaz, jaké fyzické násilí bylo na Mandlovi páčáno, odpověděl, že ve dnech 17. června 1949 a 21. června 1949 byl bit přes chodidla neznámou osobou, kterou přítomní oslovovali jménem „Jarda“. Jelikož měl mít celou dobu zavázané oči, nemohl nikoho z těchto lidí identifikovat. Dne 20. července 1949 podepsal svůj protokol. Pravděpodobně byl 20. ledna 1950 dán do soudní vazby na Pankráci, kde byl až do 8. května. Poté byl převezen do Kartouz, kde měly výslechy pokračovat.

V Kartouzích mělo pokračovat i na něm páchané násilí. To jej mělo nakonec dovést do stavu nepřičetnosti. Násilí nemělo být na Mandlovi vykonáváno při samotném výslechu, ale až v cele, kam jej odváděli, když odmítal vypovídat. V korekční cele měl být mlácen gumovým obuškem až do bezvědomí. Podle Mandla se fyzické násilí vystupňovalo do té podoby, že byl bodnut nožem do pravého boku. Tohoto činu se měli zúčastnit referenti „Zdeněk“ a „Vojta“. Sadistické výslechy měly skončit až 18. září 1950, když byl převezen do Ruzyně, kde k nim již nedocházelo. V ruzyňské věznici byl však nucen neustále chodit po cele od budičku po večerku.

Ohledně protokolů, které Mandl podepsal, vypověděl, že jsou po obsahové stránce v pořádku, nesouhlasil však s jejich formulacemi, protože je koncipoval vyšetřovatel.⁵¹⁵

⁵¹² NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50.

⁵¹³ Dr. Karel Provozník byl lékařem na samovazbách. Sám byl odsouzen na doživotí v tzv. Chocově případu.

⁵¹⁴ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. Zápis ze slyšení dorazil na Krajský soud 3. června 1957.

⁵¹⁵ Tamtéž. *Protokol o výpovědi*.

Dne 6. května 1959 je datováno *Vyjádření na pokyn pracovníků MV k odsouzenému Antonínu Mandlovi*, které podepsal major Ježek. Ten byl totiž vedoucí skupiny, která zatýkala církevní hodnostáře. Ve skupině působili Miroslav Mička, Jaroslav Jeřábek a Kušička, přičemž Antonína Mandla vyšetřovali mjr. Ježek s npor. Jeřábkem.

Ježek ve *Vyjádření* napsal, že vše bylo v pořádku až do května nebo června 1950, kdy Mandl odmítl vypovídat a jako důvod uvedl, že je „*pohlavně rozčilen*“. Výslech byl tedy ukončen a Mandl odveden na celu. Zde se však měl svléknout do naha, polít se studenou vodou a s křikem se válet po zemi. Kvůli křiku byl vyslýchaný odveden do korekce. Podle majora Ježka se po nějaké době jeho stav zlepšil. Dále uvedl, že proti Mandlovi nemohla ostraha použít fyzického násilí, protože do jeho cely neměla přístup.⁵¹⁶

K Mandlově stížnosti se vyjádřil také nadporučík Jeřábek. Ten uvádí, že vyšetřování Antonína Mandla probíhalo ve Valdicích u Jičína. Podle něj Mandl dobrovolně vypovídal, občas však projevoval „*znaky uchylnosti*“. Jako příklad uvedl, že Mandl občas výslech ukončil s tím, že je „*pohlavně rozčilen*“. V takovém případě mu bylo dle Jeřábkových slov vždy umožněno odejít na celu, kde se měl svléknout donaha, kleknout před umyvadlo a polévat se studenou vodou. Při tom měl mít ztopořený úd a také se měl válet po podlaze. Rovněž podle Jeřábka nebylo vůči Mandlovi použito násilí, jelikož se při výsleších choval slušně.⁵¹⁷

Dále se k Mandlově výpovědi vyjádřil i staršina Oldřich Jiskra. Ve své zprávě zevrubně popsal práci ostrahy v Kartouzích, která je zajímavá pro pochopení práce vězeňské služby v té době.

Ze školy v Řepích byli ve večerních hodinách vězeňští dozorcí převezeni autobusem do Kartouz, přičemž jim nebylo řečeno, kam jedou. Zde vystřídali příslušníky, kteří byli stejným autobusem odvezeni zpátky.

Ostraha nesměla hovořit s vězni, nesměli sami vstupovat na celu a vězně měli bedlivě střežit. Také se k vězňům nesměli chovat krutě a užívat na nich fyzického násilí. Jako stejnokroj jim sloužila modrá uniforma a plstěné papuče. Pracovní doba činila 24 hodin práce a 24 hodin volna, přičemž nesměli opustit prostor věznice. Staršina Jiskra také popsal rozestavení dozorců při službě – dva dozorcí konali službu u cel a dva hlídali na dvoře věznice. Po dvou hodinách se vystřídali s těmi, kteří měli volno a takto se točili pořád dokola.

Možnost nedovoleného kontaktu s vězni nebyla dle staršiny možná, protože dozorcí měli být vždy pohromadě, takže se navzájem hlídali. Podle Jiskry nebylo ostraze sděleno, koho hlídají. Sami ale měli poznat, že se jednalo o církevní hodnostáře. Ostraha věznice byla údajně informována o zákazu fyzického násilí, protože prý panovala obava, aby toto nepoužili obvinění v průběhu soudního přelíčení ve svůj prospěch.

Dále staršina uvedl, že se ve věznici od března do poloviny května zbláznili (anebo to alespoň dle jeho slov předstírali) tři vězni. Jeden se měl zbláznit, ale uklidnil se poté, co byl odsouzen. Druhý měl prohlašovat, že je beránek. Třetí měl chtít živou Pannu Marii. Nic zvláštního se jinak v Kartouzích konat nemělo. Jiskra pouze vzpomínal na to, že jako vězeňský doprovod při cestě mimo věznici sloužily vězňům obrněné vozy.

⁵¹⁶ Tamtéž. *Vyjádření na pokyn pracovníků MV k odsouzenému Antonínu Mandlovi*.

⁵¹⁷ Tamtéž. *Výpověď nadporučíka Jaroslava Jeřábka* (nedatováno).

Vězni v korekci se dle této zprávy museli hlásit každých třicet minut strážnému. Samovazba byla umístěna pod zemí a její vybavení se skládalo z dřevěné pryčny, džbánu na vodu a kýbl na osobní potřebu. Pryčna mohla být odebrána na příkaz referenta, který mohl vězni rovněž nařídít, aby po cele neustále chodil. Někteří vězni měli toto nařízení obcházet tím, že si sedli na zem a klapali o ní botami, aby imitovali zvuk chůze.

Na závěr staršina Oldřich Jiskra uvedl: „*Neměli jsme je v lásce, neboť vyš[etřující] pracovník nám někdy řekl, že páchali také zločiny, které se nemohou ani na veřejnost oznámit, že by tomu lidi ani nevěřili. Nejvíce jsme je trestali tím, že jsme s nimi vůbec nemluvili. Nedovedu si představit, co by se stalo, kdyby některý z vězňů dostal od někoho z ostrahy facku. Každý z nás si uvědomoval, že by se celé vyšetřování tím okamžikem zhroutilo. Ve skupinách [sic!] kde jsem sloužil se takového nic neprovádělo což mohu čestně prohlásit a není mi také o tom nic známo.*“⁵¹⁸

K výpovědi Antonína Mandla se vyjádřil i ve vyšetřované době velitel valdické věznice poručík František Kolda, který si však na vězně jménem A. Mandl nevzpomínal (i přesto, že mu byla zaslána jeho fotografie). Rovněž odmítl, že by bylo na vězních užíváno fyzického násilí. Podle Koldy měli dozorcí získávat instrukce od referentů.⁵¹⁹

Ze dne 12. května 1959 (datováno v Brně) pochází i vyjádření ke službě ve Valdicích staršiny Miroslava Marteneka. Ten uvedl, že službu zde vykonával přibližně v květnu a červnu 1950 (a následně i v květnu a červnu roku 1951). Podle jeho slov dozorcí nedostávali ohledně chování k vězňům žádné speciální instrukce. Hlavní bylo držet je v izolaci, aby neznali své spoluvězně.

Na A. Mandla si vzpomněl na základě fotografie. Pamatoval si ho, protože se měl ve vazbě svlékat do naha, masturbovat, přičemž měl řvát, že chce Pannu Marii, ale živou. Poté, co Mandl nereagoval na rozkaz strážných, aby se oblékl, byl dozorcí spoután a zároveň mu byl nasazen náhubek. Jelikož se při tom bránil, muselo tento úkon vykonávat více strážných najednou.⁵²⁰

K výše citovaným spisům je přiložen i *Výpis písemného záznamu o poradě konané dne 15. září 1950 na ministerstvu spravedlnosti*, který sepsal František Kühnel. Je zde mimo jiné uvedeno, že Mandl měl být ješitný, čehož mělo být využito. Dále je zde uvedeno, že byl silně psychicky rozrušen a také, že měl trpět erotickými sklony.⁵²¹

Rovněž je zde přiložena i lékařská zpráva, kterou 5. května 1959 vyhotovil vězeňský lékař nadporučík Jirí Lexa. Podle zprávy Mandl utrpěl v roce 1952 úraz hlavy a v roce 1953 mu byla operována kýla. Mandl při prohlídce doktorovi sdělil, že někdy v době od 15. do 26. června 1950 upadl během výslechu do nepříčetného stavu, kvůli kterému nemohl vypovídat. Na události, které následovaly po tomto stavu, si pamatoval pouze mlhavě. Podle zprávy si měl vzpomínat na fyzické násilí, které na něm bylo pácháno. Rovněž vzpomínal, jak byl bodnut nožem do pravého boku. Tato bodná rána neměla podle Mandla příliš krvácet ani nebyla nijak zvláště operována. Nicméně mu po ní měla zůstat jizva, kterou viděl pankrácký doktor Procházka.

⁵¹⁸ Tamtéž. *Výpověď staršiny Oldřicha Jiskry* (nedatováno). Citováno i s pravopisnými chybami.

⁵¹⁹ Tamtéž. *Výpověď poručíka Františka Koldy* (datována 12. května 1959 v Brně).

⁵²⁰ Tamtéž. *Výpověď staršiny Miroslava Marteneka* (datována 12. května 1959 v Brně).

⁵²¹ Tamtéž. *Výpis písemného záznamu o poradě konané dne 15. září 1950 na ministerstvu spravedlnosti*.

Doktor Lexa žádnou jizvu podle zprávy však neobjevil. Je také zajímavé, že podle této zprávy ukazoval Mandl jizvu dr. Procházkovi a ve výpovědi ze dne 27. května 1957 Mandl uvedl, že ji na Pankráci viděl dr. Karel Provazník. Lexa také zmiňuje, že Mandl trpěl nespavostí, která byla léčena hypnotiky. Bohužel však neuvádí, odkdy mu byly léky podávány.⁵²²

Podle nedatované zprávy, kterou sepsala Jiřina Pospíšilová (působila jako zapisovatelka při výsleších A. Mandla), nebylo v její přítomnosti na Mandlovi vykonáváno jakékoli násilí.⁵²³

V závěrečně *Zprávě o přešetření stížnosti ods. Antonína Mandla* z 15. května 1959, kterou sepsali kapitán Josef Michálek a František Kühnel se dočteme, že účelem přešetření nebyla Mandlova údajná trestná činnost, ale pouze použití fyzického násilí při výsleších.

Vyšetřování A. Mandla vedl Jaroslav Procházka, který byl v roce 1956 propuštěn ze služby. Krátce po Mandlově zatčení s ním byl sepsán protokol, který měl posloužit jako podklad pro trestní oznámení. Podle *Zprávy* nebylo zjištěno použití násilí při sepisování jeho protokolu. *Zpráva* připouští užití fyzického násilí pouze v případech, kdy byl Mandl nepřítomný. Konstatuje se zde ale, že si to způsobil svým chováním. *Zpráva* se zde odkazovala na lékařský posudek, podle kterého trpěl Mandl halucinacemi.⁵²⁴

O obnovu trestního řízení se Mandl pokusil žádostí ze dne 13. dubna 1963, kterou adresoval Generální prokuratuře. Datum soudního přelíčení bylo stanoveno na 13. června téhož roku. Důvody pro obnovení procesu uvedl v dopisu z 25. května 1963. Podle něj se jeho rozsudek zakládal na protokolu, který formulovali tehdejší vyšetřovatelé. Rovněž uvedl, že na něj byl v Ruzyni vykonáván fyzický i psychický nátlak, přičemž se zde odkazoval na lékařskou zprávu z revize případu, kterou ministerstvo vnitra provedlo v květnu roku 1959.

Ve svém dopisu z roku 1963 se Mandl vymezil vůči obvinění, podle kterého byl ústřední postavou Katolické akce, poněvadž byl pouze jejím sekretářem pro pražskou diecézi. Zároveň se odvolával na rozsudek Bruna Sklenovského, který tutéž funkci zastával v olomoucké diecézi a byl odsouzen k nižšímu trestu (výše trestu je však kvůli rukopisu nečitelná). Ve svém dopisu Mandl také píše, že byl během vyšetřování informován o zatčení arcibiskupa Josefa Berana, což však byla lež. Zde dále argumentuje tím, že podle obvinění měl úzce spolupracovat s pražským arcibiskupem, který ale na rozdíl od Mandla zatčen nebyl. Níže v dopise si stěžuje, že byl přítomen jako svědek v případě s Marion Reichovou (proces se konal v září 1957), u kterého ale byly Mandlovy protokoly z Ruzyně upraveny.

Mandlovy protokoly měly být synchronizovány s protokoly Otakara Švece, což mělo způsobovat nepřijemnosti, v případě, že Švec nevyprávěl pravdu. V tomto případě se to mělo odrazit i na Mandlově protokolu. Bohužel však u této informace chybí bližší vysvětlení.

Na závěr uvádí příklad s knihou *Mein Kampf*, u které mu bylo dáváno za vinu, že ji přivezl z Paříže. Nicméně to, že ji skutečně dovezl, mu u soudu nikdo neprokázal. Ještě se zde dovolává případného svědectví Josefa Berana ohledně své funkce v Katolické akci. V souvislosti s knihou *Mein Kampf* se pak dovolával svědectví Marion Reichové.⁵²⁵

⁵²² Tamtéž. *Lékařská zpráva* (datována 5. května 1959).

⁵²³ Tamtéž. *Zpráva sepsaná Jiřinou Pospíšilovou* (nedatováno).

⁵²⁴ Tamtéž. *Zpráva o přešetření stížnosti ods. Antonína Mandla* (datována 15. května 1959).

⁵²⁵ Tamtéž. *Dopis Antonína Mandla adresovaný Krajskému soudu v Praze II* (datován 25. května 1963 ve Valdicích).

Veřejné zasedání pro obnovu trestního řízení v případě A. Mandla a Jaroslava Kulače započala 13. června 1963 v půl deváté dopoledne. J. Kulač se omluvil pro vysoké stáří a chatrné zdraví.

Předsedou senátu byl František Veselý, jako další soudci zde zasedali Jaroslav Trojánek a Václav Růžička. Prokuraturu zastupoval dr. Procházka. Mandl požádal o obnovu řízení kvůli snížení trestu odnětí svobody. Připomněl také, že se na něj nevztahovaly amnestie z let 1960 a 1962.⁵²⁶ Podle historika Petra Blažka mohlo být důvodem, proč se na něj nevztahovaly tyto amnestie, podání Mandlovy žádosti o přešetření případu v roce 1959.⁵²⁷ Oficiálně však nebyl na základě amnestie z roku 1960 Mandl propuštěn kvůli jejímu druhému článku, písmeno a), podle kterého se nevztahovala na „*přímé agenty imperialistických rozvědek*“.⁵²⁸ Rovněž v amnestii z roku 1962 byla výjimka na základě článku čtyři písmeno c), kdy z ní byli vyjmuti agenti „*imperialistických rozvědek, kteří plnili nebo aspoň počali plnit úkoly, jimiž byli pověřeni*“.⁵²⁹

Krajský prokurátor Mandlovu a Kulačovu žádost odmítl, protože se na ně nevztahoval § 278/1 trestního řádu⁵³⁰. Prokurátor dále argumentoval tím, že zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky stanovuje za trestnou činnost, za kterou byl odsouzen A. Mandl, trest smrti. Proto trest odnětí svobody po dobu dvaceti pěti let považoval za vstřícný krok ve prospěch odsouzeného.

Po přestávce předseda senátu žádost zamítl s odkazem na § 283 písmeno d) trestního řádu. Mandl proti rozsudku okamžitě podal stížnost. Zasedání skončilo ve 12:30.

Trestní řízení nebylo obnoveno i z toho důvodu, že fyzické násilí na Antonínu Mandlovi nebylo prokázáno. Stejně tak nebyly předloženy nové důkazy, které by mohly vést ke změně původního rozsudku. Ze stejných důvodů jako tomu bylo u A. Mandla, byla zamítnuta i žádost J. Kulače.⁵³¹

Antonín Mandl se proti rozsudku odvolal v dopisu ze dne 18. června 1963, který napsal ve Valdicích. Podle něj nebylo bráno na vědomí, že nebyl v čele Katolické akce, nýbrž pouze jejím představitelem v pražské diecézi. Také argumentuje tím, že soud nezískal výpověď od arcibiskupa Josefa Berana, který jej do této funkce dosadil. Podle Mandla také nebylo dostatečně dobře odůvodněno, proč byl on odsouzen a pražský arcibiskup nikoli. Na dalších řádcích

⁵²⁶ Tamtéž. *Dopis Antonína Mandla adresovaný Krajskému soudu v Praze II* (datován 25. května 1963 ve Valdicích).

⁵²⁷ Televizní dokument České televize *Zářit a vyzářovat život z cyklu Neznámi hrdinové*. Dostupné online zde: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/208452801390014/> (citováno dne 20. února 2024).

⁵²⁸ Rozhodnutí č. 54/1960 Sb.

⁵²⁹ Rozhodnutí č. 46/1962 Sb.

⁵³⁰ § 278

(1) Obnova řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem nebo trestním příkazem, se povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu. Obnova řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem, jímž bylo rozhodnuto o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, se povolí, a to i dříve, než nastaly skutečnosti uvedené v § 48 odst. 6 a 7 trestního zákoníku, také tehdy, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit rozhodnutí o trestu.

⁵³¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Zápis ze zasedání Krajského soudu v Praze*.

uvádí, že nebyl brán dostatečný ohled na to, že jeho výpovědi u výsledku formuloval vyšetřovatel.

Mandl rovněž rozporoval obvinění, podle kterého byl při svých studiích v Římě trénován ve špionáži. Pokud by podle něj bylo toto obvinění pravdivé, museli by být zatčeni všichni, kdo tam studovali, což se však nestalo. Také se v dopisu ohradil vůči výpovědím svědků, kteří měli při výsleších a v průběhu zinscenovaného procesu svědčit nepravdivě.

Dále vyjadřuje rozhořčení nad výsledkem, ke kterému došla revizní komise v květnu 1959. Na základě těchto výsledků podle něj vyplývá, že si to všechno vymyslel (fyzické trýznění, sepisování protokolů apod.). Znovu uvedl, že první výslech proběhl 15. června 1950, přičemž měl během každého zavázané oči. Samovazba a noční výslechy pak měly za následek Mandlovo duševní chátrání, které pak dle jeho vlastních slov vedlo k probuzení jeho „*sexuální složky*“.

V dopisu dále popisuje případ, kdy požádal o ukončení výsledku, po kterém byl odveden na celu, kde došlo k „*oné nechutné scéně*“, ze které si pamatoval pouze to, jak jej polévali vodou. Následující dny měl strávit v korekci pod zemí. Zde jej mělo mlátit několik strážných, přičemž měl provolávat věrnost papeži. Po vytažení z korekce mu měli strážní způsobit již zmiňovanou bodnou ránu, přičemž se zde ohrazuje proti tvrzení z revizní zprávy, podle které měl tvrdit, že rána byla viditelná ještě v roce 1959.

Mandlovy výpovědi měly ovlivnit halucinace, kterými v té době trpěl. Rovněž v dopise zmiňuje, že když byl ve Valdicích v izolaci (uvádí datum 10. ledna 1951), slyšel za dveřmi strážné říkat toto: „*To je ten, co jsme ho tolik mlátili.*“

Dále opět píše, že u soudu v listopadu a prosinci 1950 vypovídal pouze to, co se měl naučit nazpaměť. Naučená slova odříkával jednak z apatie, jednak ze strachu. Toho jej údajně zbavil pád kultu osobnosti, který přišel po XX. sjezdu KSSS. Rovněž se ohradil vůči námitce, že při žádosti o zmírnění trestu nepřinesl žádné nové důkazy. Poukazuje totiž na to, že jeho případ byl vypracován „*podle teorie Vyšinského o sebedoznání jako zdroje odsouzení*“. Závěrem píše, že žádost o rehabilitaci považuje za svou morální povinnost, aby uchránil svou čest a svoji starou matku.⁵³²

Ve snaze o revizi svého procesu, napsal dopis i prezidentu republiky Antonínu Novotnému. Ten začíná tím, že jeho proces v listopadu 1950 byl ovlivněn kultem osobnosti a teorií o zostřování třídního boje. Dále zmiňuje, že nebyl spokojen s výsledkem revizní komise z května 1959, kvůli čemuž se odvolal v dopisu ze dne 22. června 1963.

Mandl píše: „*Jsem pevně přesvědčen, pane prezidente, že váš osobní zájem ve dnech, kdy jste zaslal nově zvolenému papeži Pavlu VI. blahopřejný telegram, o to, aby církevní procesy z doby kultu osobnosti byly zbaveny nánosů způsobeného jak metodou vyšetřování, tak i formulací výpovědí, a tím způsobem se odhalilo jádro věci, by nesmírně prospěl jak jednotlivcům, tak i celé myšlence a věci spravedlnosti a mírového soužití.*“⁵³³

Dnem 6. července 1963 je datován další dopis, který A. Mandl adresoval Nejvyššímu soudu v Praze. V tomto dopise rozepisuje důvody svého odvolání vůči verdiktu soudu

⁵³² Tamtéž. *Dopis Antonína Mandla z 18. června 1963.*

⁵³³ Tamtéž. *Dopis Antonína Mandla z 24. června 1963.*

z 13. června téhož roku. Na to, že byl soudní protokol připraven předem, dokazuje na propagandistické knize z roku 1949 *Spiknutí proti republice*.⁵³⁴ Zde je uvedeno, že Mandl dostával tajné instrukce od vatikánského chargé d'affaires mons. J. Veroliniho, o čemž prý ale při výslechu vůbec nebyla řeč. Také popírá, že by byl řízen Vatikánem. Rovněž zde odkazuje na výslech některých strážných, ze kterých vyplývá, že na něj byl vyvíjen fyzický nátlak.

Mandl měl po přečtení rozhodnutí o zamítnutí jeho žádosti o revizi rozsudku dojem, že nedošlo k vyjasnění případu, nýbrž k jeho zamlžení. Ke svému působení v Katolické akci opět dodal, že na místo sekretáře jej sem dosadil arcibiskup Beran z vlastní iniciativy nikoli na rozkaz Vatikánu.⁵³⁵

Nejvyšší soud v Praze zamítl Mandlovo odvolání po veřejném zasedání konaném dne 12. září 1963. V odůvodnění stojí, že užití fyzického násilí na Mandlovu osobu nebylo prokázáno, stopy po bodném zranění nebyly nalezeny a znění protokolů bylo navíc dle Mandlových slov obsahově správné. Při tom se odůvodnění odkazuje na zprávu inspekce ministerstva vnitra z května 1959. Podle Nejvyššího soudu Mandl rovněž nepředložil žádné nové důkazy, které by mohly vést k obnově trestního řízení.⁵³⁶

Antonín Mandl se svobody dočkal až díky rozhodnu Krajského soudu v Jičíně ze dne 13. února 1964 v 15:10. Po uplynutí více než poloviny trestu (tu si odseděl dne 9. prosince 1961) byl konečně podmíněčně propuštěn na svobodu. Jeho propuštění navrhl náčelník Útvaru NZ-MV, protože shledal, že trest již splnil svůj účel.⁵³⁷

⁵³⁴ Srov. s SVOBODA, Alois, TUČKOVÁ, Anna a SVOBODOVÁ, Věra. *Spiknutí proti republice*, s. 219.

⁵³⁵ Tamtéž. *Dopis Antonína Mandla z 6. července 1963*.

⁵³⁶ Tamtéž. *Vyjádření Nejvyššího soudu z 12. září 1963*. Předsedou senátu byl Vojtěch Görner.

⁵³⁷ Tamtéž. *Rozhodnutí Krajského soudu v Jičíně ze dne 13. února 1964*.

3.3 Propuštění dalších odsouzených

Hned zkraje je třeba říci, že název této podkapitoly neodpovídá historické skutečnosti – ne všichni odsouzení se dožili propuštění. Rovněž biskup Zela nebyl zcela propuštěn na svobodu, protože po odchodu z vězení byl internován v Charitním domě v Radvanově. Krutost komunistické moci se projevovala naprostou bezohledností vůči člověku a životu, což dokládá např. odsouzení osmdesátiletého Stanislava Jarolímka na dvacet let odnětí svobody, což znamená, že propuštěn měl být jako stoletý muž. Strahovský opat se navíc před svým zatčením léčil v Bratislavě a výsledky i samotný proces nemohly jeho zdravotní stav zlepšit. Zemřel necelé dva měsíce po odsouzení dne 31. ledna 1951. Příčinou jeho skonu bylo vnitřní krvácení, kvůli kterému byl po skončení soudního přelíčení odvezen do pankrácké vězeňské nemocnice, kde skončila jeho životní pout'.⁵³⁸

Propuštění se rovněž nedožil ani P. Josef Čihák, který byl odsouzen ve svých sedmdesáti letech na deset roků odnětí svobody. Zemřel v leopoldovské vězeňské nemocnici dne 18. února 1960 ve svých osmdesáti letech. Podle pitevního protokolu byla příčinou jeho smrti srdeční slabost a stařecká sešlost.⁵³⁹ P. Čihák tento osud vlastně předpokládal, když do vězeňského dotazníku, který obdržel v Leopoldově roku 1952, napsal: „*Pozbyl jsem všechno, čeká mne smrt v žaláři, neboť při mém tělesném i duševním stavu 10 let nepřežiji.*“⁵⁴⁰

Želivský opat Bohumil Vít Tajovský vzpomínal na P. J. Čiháka jako na nejstaršího kněze v Leopoldově a také jako na muže, kterého si všichni vážili.⁵⁴¹ Stáří P. Čiháka jeho pobyt ve vězení rozhodně neulehčovalo. Za dobu věznění podstoupil roku 1951 operaci kvůli vředům a v roce 1953 prodělal dvojí těžký zápal plic. Kvůli těmto zdravotním omezením byl nakonec roku 1953 uznán práce neschopným. Z Čihákova pobytu v Leopoldově se zachovalo několik dopisů adresovaných jeho bratru Rudolfovi. Mimo jiné píše, že by byl rád pohřben na obděnic-kém hřbitově (P. Čihák se totiž narodil v Obděnicích u Sedlčan).⁵⁴²

Komunistická moc mu to však neumožnila, poněvadž nechtěla, aby se z jeho místa posledního odpočinku stalo zároveň i místo paměti. Bez projevení jakýchkoli citů instruovala leopoldovská věznice Krajskou správu ministerstva vnitra, aby informovala bratra P. Čiháka: „*Žádáme vás, abyste úmrtí jmenovaného oznámili jeho bratrovi Jaroslavu Čihákovi s tím, že tělesné ostatky zemřelého mu budou vydány jen v tom případě, když bude zpopelněn. Pak by mu byla vydána urna s popelem. Avšak převoz a zpopelnění by si musel platit sám ze svých prostředků. Pokud by se zpopelněním nesouhlasil, v tom případě mu tělesné ostatky vydány nebudou, a jmenovaný bude pochován v Leopoldově.*“⁵⁴³ Tělo P. Čiháka bylo nejdříve pohřbeno v Leopoldově, ale nakonec jej bylo v roce 1967 umožněno převézt do Čihákových rodných Obděnic, kde si přál spočinout naposledy.⁵⁴⁴

Posledním chvílím P. Josefa Čiháka věnoval několik řádků jeho spoluvězeň A. Opasek, které je hodno ocitovat: „*Do konce trestu mu tedy zbývalo maličko. Zemřel osmdesátiletý mezi*

⁵³⁸ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 2, s. 272.

⁵³⁹ VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens*, s. 46–47.

⁵⁴⁰ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy

, sign. os. věz. spis Čihák. V. Vlček cituje stejný pramen ve své studii na straně 46.

⁵⁴¹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*, s. 297.

⁵⁴² VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens*, s. 46.

⁵⁴³ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Telegram náčelníka NPT Leopoldov* (datováno dne 20. února 1960). V. Vlček cituje stejný pramen ve své studii na straně 47.

⁵⁴⁴ VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens*, s. 47.

námi, ač mohl být propuštěn dřív. Příbuzní za něho intervenovali, snad jeho bratr lékař; přišli z ministerstva a radili mu, jak má žádat o propuštění, ale on je slušným způsobem odmítl: „Já jsem tady se svými bratry, nic nepotřebuji, o nic nebudu žádat.“ Nemoc ho přepadla ovšem ve vězení snáze než ve světě. Když umíral, bachař, mladý Slovák, odešel do své kanceláře a byl tam, dokud jsme mu neoznámili, že páter Čihák zemřel. Tento mladý dozorce nám říkal: „Moje žena je věřící katolička, chodí pravidelně do kostela a vždycky mě napomíná: Bud’ slušný k těm kněžím, které musíš hlídat.“⁵⁴⁵

Třetí obětí věznění byl P. Otakar Švec (odsouzený v šedesáti dvou letech na dvacet roků), byť nezemřel přímo ve vězení. V průběhu uvěznění za něj intervenovali jeho spoluvězni z koncentračního tábora Mauthausen. Výzvy jeho spoluvězňů dokonce apelovaly na svědomí prezidenta Antonína Zápotockého, který rovněž prožil válku v nacistickém lágru. Podle Vojtěcha Vlčka tyto žádosti nakonec vedly prezidenta Zápotockého k tomu, že dne 7. srpna 1954 prominul mons. Švecovi dvě třetiny trestu.⁵⁴⁶ V této době Švec prodělal mrtvici, kvůli které ochrnul na jednu ruku.⁵⁴⁷ Propuštěn byl nakonec 12. listopadu téhož roku na základě usnesení Generální prokuratury.⁵⁴⁸

Po svém propuštění byl mons. Švec těžce nemocný a již natrvalo upoután na lůžko, kvůli tuberkulóze pátěře, která se u něj projevila v průběhu věznění. Dne 29. května 1958 zemřel v mělnické nemocnici na infarkt. Pohřben byl v červnu téhož roku do rodinného hrobu v Plzni.⁵⁴⁹

Rovněž i o mons. Otakaru Švecovi se ve svých cenných vzpomínkách zmiňuje břevnovský opat A. Opasek: „*Kanovníka Otakara Švece bych hned vedle číhoštského faráře Toufara označil jako mučedníka církve, mučedníka za víru. [...] Mohl bych ho nazvat nejen svým osobním přítelem, ale též přítelem břevnovského opatství. [...] Jeho osud byl až tragický. Byl vězněn nacisty i komunisty.*“ Dále Opasek pokračuje, že důvodem jeho zatčení nacisty bylo působení ve Sdružení svatého Gabriela, které pomáhalo lidem emigrovat z protektorátu. Po návratu z koncentračního tábora býval Švec často nemocný. Z Říma mu dokonce nabídli, aby stanul v čele pražského arcibiskupství – to však pro své chatrné zdraví odmítl. Opasek pak pokračuje: „*Jeho práce na internunciatuře byla jedním z důvodů jeho druhého zatčení a věznění. Byl zatčen nějaký čas po mně. Nemocný člověk. Ve vězení jsme ho jenom někdy zahlédli. Většinou po rozsudku ležel. Jak jsme zjistili, byl také odvezen do Kartouz, kde byli shromážděni vězni z církevních procesů. Podle vyprávění s ním velmi surově zacházeli ve vyšetřovací vazbě. Zdá se, že i v jeho případě pomohli spoluvězni z koncentračních táborů německých, i když to byli komunisté. [...] Byl to kněz velmi zbožný a velmi opravdový. Člověk z Dachau a z Mauthausenu. Takových vězňů dvojí vazby bylo ve věznicích více. Zvláště v Leopoldově.*“⁵⁵⁰

⁵⁴⁵ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 203.

⁵⁴⁶ VLČEK, Vojtěch. *Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec*. In: *Confluens*, s. 49–50.

⁵⁴⁷ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. O. Švec byl hospitalizován v brněnské fakultní nemocnici sv. Anny na pokoji č. 62.

⁵⁴⁸ VLČEK, Vojtěch. *Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec*. In: *Confluens*, s. 50.

⁵⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁵⁰ Srov. OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 204–205 a VAŇÁČ, Martin. *Čeští kardinálové ve 20. století*. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2017, s. 170–171. Podle Vaňáče přicházel v úvahu dokonce i další z odsouzených v Zelově případu, a to Jaroslav Kulač.

Opata břevnovského kláštera Jana Anastáze Opaska propustili na základě prezidentské amnestie z 9. května 1960. Opasek byl nejprve propuštěn s desetiletou podmínkou, tu však krajský soud v Praze zrušil na základě amnestie prezidenta republiky z 9. května 1965.⁵⁵¹

Světicí biskup Stanislav Zela byl na základě milosti prezidenta republiky ze dne 4. října 1963 propuštěn na svobodu dne 5. října téhož roku. Po propuštění uvedl jako místo svého bydliště Rakov č. p. 92 v okrese Přerov. Vzhledem ke svému stáří Zela nikde nepracoval a o jeho pobytu byla informována Veřejná bezpečnost, která měla ověřit, zda Zela v tomto místě skutečně bydlí. Od května 1964 byl však internován v Charitním domě pro řeholnice v Radvanově v okrese Tábor. Charitnímu domu byla zaslána instrukce, aby každý rok po dobu sedmi let posílala informace o biskupově chování.⁵⁵²

Podle zprávy z Radvanova z 15. října 1964 byl Zela občas spatřen na vycházkách, s nikým se však nestýkal ani nehovořil. Stejně tak další zprávy z Radvanova potvrzovaly, že na vycházky chodil sám a s nikým nehovoří. Dokonce je zde uveden i čas, kdy se obvykle na procházky vydával – chodil v rozmezí od 12 do 15 hodin.⁵⁵³ Zkušební doba po propuštění byla Stanislavu Zelovi zrušena Krajským soudem v Praze dne 20. května 1968, protože bylo přihlédnuto k amnestii prezidenta republiky z 9. května 1968. Zemřel 6. prosince 1969 v Radvanově, kde byl internován.⁵⁵⁴

Jana Boukala propustili až po odpykání celého trestu dne 18. července 1964. Po propuštění uvedl jako místo bydliště Prahu-Libeň.⁵⁵⁵

Václava Mrtvého propustili na svobodu také až po odpykání trestu, a to 18. března 1965. Po propuštění bydlel u svého synovce Vincence Mrtvého na pražském Žižkově.⁵⁵⁶

⁵⁵¹ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Evidenční karty*.

⁵⁵² Tamtéž.

⁵⁵³ Tamtéž. *Zpráva MNV ohledně Stanislava Zely* (datována 10. října 1965).

⁵⁵⁴ Tamtéž. *Evidenční karty*.

⁵⁵⁵ NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50. *Evidenční karty*.

⁵⁵⁶ Tamtéž, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, sign. os. věz. spis Mrtvý.

4 Závěr

„Dej, co jsem nedovedla říci,
nápověď' kusá, mlhavá,
ať za mne poví stopa zníci
ticha, jež po mne zůstává.“⁵⁵⁷

Co dodat? Na předchozích řádcích jsme si popsali výrobu politického procesu od zatčení obviněných až po jejich odsouzení. Takovýchto procesů se v Československu odehrály desítky, ve východním bloku pak stovky. V některých koutech světa se obdobné procesy odehrávají dodnes.

Jak jsem si již v tomto textu povzdechl: Je otázka, zda se nám tyto procesy podaří popsat všechny. Z úcty ke zničeným životům, které způsobily, bychom se o to alespoň měli pokusit a oběti represí si nadále připomínat.

Komunisté se snažili zdiskreditovat a nelegálně bojovat proti své opozici ještě před převzetím moci v únoru 1948. Po státním převratu, kdy se stali vedoucí politickou silou v zemi, se však pustili do otevřeného boje proti všem svým ideovým oponentům. Zlikvidování církve bylo pro komunisty zcela zásadní, protože její vedení nesídlilo v Československu, a tak nebylo možné ji zcela eliminovat. Snažili se však vypořádat se s církevními představiteli, kteří byli věrní Vatikánu a na jejich místo dosadit kolaborující kněze. Dalším cílem byla likvidace původních katolických organizací a vytváření vlastních v čele s kolaborujícími knězi (např. vytvoření státní Katolické akce, později vytvoření organizace *Pacem in terris*).

Pražský arcibiskup Josef Beran si velmi dobře uvědomoval těžkou pozici církve, a proto zpočátku s komunisty vyjednával. Nakonec se ale ukázalo, že jakýkoli kompromis s nimi není možný. Po ukončení jednání mezi státem a církví v únoru 1949 přešel komunistický režim do otevřeného boje proti katolické církvi. V souvislosti s tzv. Číhošťským zázrakem byl vyhoštěn papežský internuncius Ottavio de Liva a zároveň byl připravován první vykonstruovaný monstrproces, ve kterém měl být odsouzen P. Josef Toufar. Ten však zemřel v důsledku brutálních výslechů a pozornost komunistů se zaměřila na církevní řády. Proces s představiteli katolických řádů proběhl v březnu 1950 pod označením Machalka a spol. Po něm měly následovat další velké procesy zaměřené proti církvi.

V původních plánech komunistické moci se se speciálním procesem se Stanislavem Zelou nepočítalo. Po procesu s představiteli kněžských řádů v čele s Augustinem Machalkou měly proběhnout další tři vykonstruované procesy. První měl zdiskreditovat Kněžskou nemocenskou pokladnu a v čele tohoto procesu měl stanout její poslední jednatel Alois Čáp. Druhý původně plánovaný proces, který měl nést označení Dörner a spol., se měl vypořádat s pomocníky biskupů. Poslední z velké trojice plánovaných procesů, který se měl odehrát na Slovensku, měl být veden proti samotným biskupům. V čele této skupiny, do níž byl původně zařazen i Stanislav Zela, měl stanout prešovský eparcha Pavol Gojdič.

⁵⁵⁷ RENČ, Václav. *Popelka nazaretská*, s. 92.

V září roku 1950 se však zadání změnilo a bylo rozhodnuto, že velké procesy proběhnou „pouze“ dva. První vešel ve známost jako proces Zela a spol. V dokumentech je pak také označován jako „*proces s pomocníky biskupů*“ či jako „*český proces*“. Původně byl mezi obviněné zařazen i mons. Josef Burýšek, který byl ze skupiny nakonec vyňat. Poslední velký církevní proces se pak měl odehrát na Slovensku pod označením Vojtaššák a spol. V pramenech pak zmiňovaný jako „*slovenský proces*“, nebo také jako „*proces s biskupy*“. Skupinu kolem spišského biskupa Jána Vojtaššáka tvořil trnavský pomocný biskup Michal Buzalka a již zmíněný eparcha P. Gojdič.

Pakliže bychom chtěli porovnat velké procesy, které proběhly s představiteli církve v 50. letech, můžeme konstatovat, že mediálně nejsledovanějším byl proces s Augustinem Machalkou a spol. Pavlína Kourová se domnívá, že při přípravě tohoto procesu si měli jeho tvůrci vyzkoušet, jak se plánuje velká propagační akce, aby své zkušenosti mohli využít při největším politickém procesu v ČSR – s JUDr. Miladou Horákovou a spol. Námí sledovaný proces se Stanislavem Zelou a spol. byl v médiích prezentován s menší intenzitou. Na rozdíl od prvního velkého církevního procesu, nemáme žádné fotografie ze soudní síně. V novinách nebyly otištěny agresivní útoky proti církvi a tisk se spíše omezoval na informování veřejnosti prostřednictvím „přepisů“ ze soudního přelíčení. Při vzájemném porovnání procesů se Stanislavem Zelou a spol. a Janem Vojtaššákem a spol. se z archivních pramenů dozvídáme, že lépe byl hodnocen proces s českými biskupy. V obou případech byla sice kritizována obhajoba za pasivitu, kterou v průběhu procesů projevovala, ale z hlediska samotného průběhu byl lépe hodnocen proces český.

Všechny politické procesy, které se uskutečnily v komunistickém Československu, byly vykonstruovány na přímý podnět vládnoucí komunistické strany. Procesy byly sledovány a promyšleny do nejmenších detailů. Od zatčení obviněných až po začátek samotného procesu probíhaly schůzky na ministerstvu spravedlnosti, kde se projednávaly veškeré aspekty procesu – politická linie, účast veřejnosti na soudním přelíčení, propagace procesu atd. Poté, co soudní přelíčení začalo, scházeli se prokurátoři a soudci u JUDr. Karla Klose na ministerstvu vnitra, kde se diskutoval právě proběhnuvší procesní den a promýšlel se den následující.

Politická linie procesu do značné míry určovala osazenstvo jednotlivých vykonstruovaných „protistátních skupin“. Podle toho, nač chtěli strůjci procesu ukázat, skládali dohromady jeho účastníky. Ti se často ani neznali a poprvé se viděli až při konfrontacích v rámci výslechů. Všichni účastníci monstrprocesu Zela a spol. byli kněží. To bylo vše, co je spojovalo. Někteří se znali z různých setkání, ale jako skupina se před procesem nikdy dohromady nesešli.

Původní linie procesu se Stanislavem Zelou a spol. měla vycházet z působení obžalovaných za Protektorátu a následně „*odhalit*“ jejich poválečnou „*velezrádnou činnost*“. Jelikož ale bylo získáno málo důkazů k činnosti obžalovaných kněží v době okupace, musela se koncepce změnit a zaměřit se primárně na špionáž a velezrádnou činnost po válce. V procesu pak můžeme vidět i snahu o zdiskreditování původní Katolické akce a Kněžské nemocenské pokladny. Největší důraz byl však kladen na očernění Vatikánu a domácí katolické církve, která měla podle žaloby v Československu vytvářet špionážní síť a připravovat se na další světovou válku. Zde je třeba připomenout, že žádné důkazy o protistátní činnosti těchto kněží neexistovaly. Některé důkazy byly zcela překrouceny (jako v případě Stanislava Zely, který byl mimo jiné obviněn z účasti na zatčení kněze Josefa Dosedly, který to ale sám popřel) a další neexistovaly, takže obvinění byli v tomto procesu odsouzeni výhradně na základě svého vynuceného

doznání (což přiznala komise, která přešetřovala případ odsouzeného Jaroslava Kulače). Odsouzení na základě vynuceného doznání ale nebylo ničím neobvyklým. V zinscenovaných procesech se totiž často jednalo o jediný důkaz „viny“ obžalovaných.

Nejdéle zatčeným z obviněných v procesu Zela a spol. byl Antonín Mandl. Jako poslední byl zatčen opat strahovského kláštera Stanislav Jarolímek, který byl zadržen až poté, co jej vyšetřovatelé do vykonstruované skupiny S. Zely zařadili. Součástí výslechů byl fyzický i psychický nátlak. Vězni na celách nesměli sedět, museli chodit od rána do večera, při spánku museli mít ruce na dece a pokud nevyprávěli dle přání vyšetřovatelů, mohli být vsazeni do temnice jako se to stalo v případě Otakara Švece. Někteří vyslychaní se snažili odvolávat na špatnou paměť jako tomu bylo v případě Jana Boukala, aby nemuseli doznávat lži vymyšlené vyšetřovateli. Ti při výsleších používali tzv. otázkové protokoly, jejichž princip spočíval v nasměrování obviněného ke správné odpovědi prostřednictvím položené otázky. Vyšetřovatelé pak odpovědi obviněných různě upravovali, aby vyhovovaly koncepci procesu.

Poté, co se obvinění při výsleších doznali, probíhaly tzv. udržovací výslechy, kdy se obvinění učili své výpovědi nazpaměť. Podle dokumentů víme, že se vyšetřovatelé báli výpovědí S. Zely a S. Jarolímka, u kterých hrozilo, že nebudou vypovídat podle plánu. To se sice nestalo, ale i přesto nebyl proces bez chyby. Jak jsme viděli na příkladu Josefa Čiháka, někdy mělo memorování výpovědí za následek, že obviněný před soudcem odpovídal o otázku napřed a soudce jej pak musel opravovat. Otakar Švec se snažil vzdorovat i před soudcem, když nechtěl doznat svou vinu. Jan Anastáz Opasek pak přistoupil na hru, která se odehrávala v soudní síni, a nebál se své odpovědi ironizovat.

Široká veřejnost byla o procesu informována průběžně prostřednictvím novin a rozhlasu. Je zajímavé, že v žádných námi sledovaných novinách nebyly na rozdíl od procesu s A. Machalkou publikovány fotografie odsouzených ani jiné záběry ze soudní síně. Taktéž nevznikl žádný propagandistický film, který by zachycoval průběh přelíčení, jak tomu bylo např. v procesu s JUDr. Miladou Horákovou a spol. V průběhu soudního přelíčení byly Státnímu soudu nebo Státní prokuratuře adresovány rezoluce, telegramy a dopisy od pracovních kolektivů, zájmových organizací či jednotlivců. Tyto materiály jsem se pokusil analyzovat a porovnat s těmi, které komunistická justice obdržela v průběhu procesu s Augustinem Machalkou a spol. a Jánem Vojtaššákem a spol. Obecným rysem těchto rezolucí je striktní odsouzení obviněných a souhlas s výší trestů nebo návrhy na tresty vyšší. Časté také bylo přijímání závazků na zvýšení produktivity práce.

Stejně jako vše ostatní, i výši trestů určovali strůjci procesu. V tomto případě existovaly dvě varianty – jedna mírnější a druhá tvrdší, přičemž byla zvolena varianta mírnější. Všichni obvinění, až na Anastáze Opaska, který dostal doživotní trest, byli odsouzeni na více jak deset let odnětí svobody. Tresty se pohybovaly od desíti do dvaceti pěti let, přičemž dohromady trest činil sto padesát let a jedno doživotí.

Surovost komunistické moci způsobila, že ne všichni odsouzení se dožili propuštění. Její krutost se projevovala naprostou bezohledností vůči člověku a životu, což dokládá např. odsouzení osmdesátiletého Stanislava Jarolímka, který měl ve vězení strávit dvacet let, což znamená, že propuštěn měl být jako stoletý muž. Strahovský opat zemřel necelé dva měsíce po odsouzení dne 31. ledna 1951. Příčinou jeho skonu bylo vnitřní krvácení, kvůli kterému byl po skončení soudního přelíčení odvezen do pankrácké vězeňské nemocnice, kde skončila jeho ži-

votní pout'. Dalším z odsouzených, kteří zemřeli ve vězení, byl P. Josef Čihák. Ten skonal v leopoldovské vězeňské nemocnici dne 18. února 1960 ve svých osmdesáti letech. Dalším smutným dokladem bezohlednosti komunistické moci bylo nevydání Čihákova těla pozůstalým. Ti jej obdrželi až sedm let po jeho smrti. Třetí obětí věznění byl P. Otakar Švec (odsouzený v šedesáti dvou letech na dvacet roků), byť nezemřel přímo ve vězení. Jeho spoluvězni z koncentračního tábora Mauthausen za něj intervenovali u prezidenta republiky Antonína Zápotockého, který mu díky tomu prominul dvě třetiny trestu. V této době mons. Švec prodělal mrtvici, kvůli které ochrnul na jednu ruku. Propuštěn byl 12. listopadu 1954 na základě usnesení Generální prokuratury. Po svém propuštění byl těžce nemocný a již natrvalo upoután na lůžko, kvůli tuberkulóze páteře, která se u něj projevila v průběhu věznění. Dne 29. května 1958 zemřel v mělnické nemocnici na infarkt.

Zbytek odsouzených byl propuštěn na základě amnestií prezidenta republiky. Světící biskup Zela byl však krátce po propuštění v roce 1963 internován v Radvanově, kde zemřel v roce 1969. Posledním propuštěným byl Antonín Mandl, který se svobody dočkal až 13. února 1964.

Cílem této práce bylo prohloubit naše poznání vykonstruovaných procesů, které probíhaly v 50. letech minulého století. Na základě archivních pramenů a literatury jsem se pokusil co nejpřesněji zrekonstruovat jednání, která procesu předcházela, poté samotné soudní přelíčení a svůj výzkum ukončil krátkým popisem propuštění jednotlivých vězňů. Doufám proto, že alespoň v tomto ohledu bude práce přínosná.

5 Seznam pramenů a literatury

5.1 Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek:

fond S Olomouc, sign. S–933 OL

fond V/MV, sign. V–5506 MV

fond Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a společníci. Podsvazek 2

sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-3881 MV

Národní archiv:

fond Generální prokuratura, Praha

fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Alexej Čepička

fond Ministerstvo vnitra ČSR

fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy

fond Státní prokuratura, Praha

fond Státní soud

Štátny archiv Bratislava:

fond Štátna prokuratúra 1950

5.2 Periodika

Dikobraz

Lidová demokracie

Mladá fronta

Práce

Rudé právo

5.3 Internetové odkazy

Bibliografie dějin Českých zemí. Praha: Historický ústav AV ČR, 2021. Dostupné online zde: <https://biblio.hiu.cas.cz/>.

-jin-. *Proces Zela a spol.* Dostupné online zde: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vy-zkumu/zela-a-spol/>.

Konkurs-1948-na uvolněná místa v kapitule. Knihovna pražské metropolitní kapituly. Dostupné online zde: https://kpmk.eu/kpmkeu/index.php/kapitula/clenove-kapituly/229-konkurs-1948-na-uvolnena-mista-v-kapitule-2#_edn2.

Rozhovor s Aloisem Rozehnalem pro Paměť národa: <https://www.pametnaroda.cz/cs/rozehnal-alois-1922>.

Televizní dokument České televize *Zářit a vyzařovat život* z cyklu *Neznámí hrdinové*: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10204458965-neznami-hrdinove/208452801390014/>.

5.4 Literatura a tištěné prameny

5.4.1 Dobová komunistická propaganda

Černá kniha o kardinálovi. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949.

DVOŘÁK, Miroslav a ČERNÝ, Jaroslav. *Žoldnéři války: soudní proces s dr. Horákovou a spol.* Praha: Mír, 1950.

FEJEŠ, Ján. *Hlavné zameranie činnosti československej prokuratúry po 16. zjazde Komunistickej strany Československa*. V Prahe: Generálna prokuratúra Československej socialistickej republiky, 1981.

NEULS, Jindřich a DVOŘÁK, Miroslav. *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

Proces proti vatikánským agentům v Československu: Biskup Zela a společníci. Praha: Orbis, 1950.

Proces proti vlastizradným biskupom Jánovi Vojtašákovi, Michalovi Buzalkovi, Pavlovi Gojdičovi. Bratislava: Tatran, 1951.

Proces s kardinálem Mindszentym. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949.

SVOBODA, Alois, TUČKOVÁ, Anna a SVOBODOVÁ, Věra. *Spiknutí proti republice*. Praha: Melantrich, 1949.

5.4.2 Dobová předválečná a poválečná literatura

BUBEN, Václav, ed. *Šest let okupace Prahy*. Praha: Osvětový odbor hlavního města Prahy, 1946.

BURÝŠEK, Josef. K dějinám svatostánku. In: *Časopis katolického duchovenstva*. č. 3, č. 4, č. 5 (1942), s. 129–145, s. 213–230, s. 257–291.

COJAZZI, Antonio. *Pier Giorgio Frassati: život vítězného mládí*. Překlad Jaroslav Kulač. Olomouc: Edice Krystal, 1934.

HOBZA, Antonín. *Poměr mezi státem a církví: jeho vývoj a přítomný stav*. V Praze: Nákladem Ant. Hajna a spol., 1909.

HOFFMANN, Bedřich. *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. 2. vydání. Přerov: Společenské podniky, 1946.

KULAČ, Jaroslav, ed. *Květen ve Fatimě: Třicet dvě májové promluvy*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1946.

KULAČ, Jaroslav. *Květen v Lurdech: 32 májových promluv*. V Kolíně: nákladem vlastním, [1923–1927]. 2 svazky.

KULAČ, Jaroslav. *Marcel, student-ministrant: Hrst vzpomínek*. V Praze: Autor, 1946.

KULAČ, Jaroslav. *Průvodce Římem*. Praha: Čsl. akc. tisk., 1925.

MANDL, Antonín. *Srdce věci*. [Česko: A. Mandl, 196-].

PIUS XII. *Mír ze spravedlnosti: výbor projevů pronesených ve válečných letech 1939-1945*. Praha: Atlas, 1947. Přeložil Antonín Mandl.

RICCIOTTI, Giuseppe. *Život Ježíše Krista*. Překlad Jaroslav Kulač a Josef Zvěřina. V Praze: Vyšehrad, 1947.

VAŠEK, Bedřich. *Katolická akce: výzva Boží k laikům*. 3., změn. vyd. V Olomouci: Velehrad, nakladatelství dobré knihy, 1939.

ZELA, Stanislav. *Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena: (1553-1565)*. V Olomouci: S. Zela, 1931.

5.4.3 Poesie

RENČ, Václav. *Popelka nazaretská*. 3. vyd. Svitavy: Trinitas, 2000.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dům Strach*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1981.

5.4.4 Edice dokumentů a tištěné prameny

BULÍNOVÁ, Marie, ed., JANIŠOVÁ, Milena, ed. a KAPLAN, Karel, ed. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951. Díl 1, Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“): Duben 1949–březen 1950*. Brno: Doplněk, 1994.

Divini Redemptoris: o bezbožeckém komunismu. Překlad Bedřich Vašek. Olomouc: Katolická akce, 1938.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

FUČÍK, Julius a JANÁČEK, František, ed. *Reportáž, psaná na oprátce*. První úplné, kritické a komentované vydání, reedice. Praha: Torst, 2016.

JANIŠOVÁ, Milena, ed. a KAPLAN, Karel, ed. *Katolická církev a pozemková reforma 1945–1948: dokumentace*. Brno: Doplněk, 1995.

LETZ, Róbert, ed. a MATULA, Pavol, ed. *Dokumenty k procesu s Viliamom Žingorom a spol.* 1. vyd. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009.

LETZ, Róbert, ed. *Dokumenty k procesu s katolickými biskupmi Jánom Vojtaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2007.

MANDZÁK, Atanáz Daniel, ed. *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol.* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009.

Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý na první schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v Košicích. V Praze: Ministerstvo informací, 1945.

ŠIMÁNKOVÁ, Alena, ed. a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003.

Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948. V Praze: Státní nakladatelství, 1948.

VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *Vatikánský rozhlas. 1, Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.

5.4.5 Vzpomínky pamětníků

BRADNA, Antonín a DOLEŽAL, Miloš, ed. *Zaradoval jsem se: útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FRANK, Karl Hermann. *Zpověď: podle vlastních výpovědí v době vazby u Krajského soudu trestního v Praze na Pankráci*. Vydání první (v nakl. T & M). Praha: Toužimský & Moravec, 2016.

HOLDOŠ, Ladislav a BARTOŠEK, Karel. *Svědék Husákova procesu vypovídá*. V Praze: Naše vojsko, 1991.

JEŘÁBEK, Čestmír a JEŘÁBEK, Dušan, ed. *V zajetí stalinismu: z deníků 1948–1958*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.

KRAJINA, Vladimír a DOLEŽAL, Jiří, ed. *Vysoká hra: vzpomínky*. 2., poopr. a dopl. vyd. Praha: Eva, 2004.

MÁDR, Oto a POLÁKOVÁ, Jolana, ed. *V zápasech za Boží věc: vzpomínky, texty a rozhovory*. Praha: Vyšehrad, 2007.

MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. V Praze: XYZ, 2021.

OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997.

ŠTVERÁK, František a VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk: paměti patera Františka Štveráka, vězně nacistického a komunistického režimu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha: Torst, 2001.

VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

5.4.6 Nепublikované práce

BIERNÁT, Josef. *Skauti Legio angelica*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské výchovy, 2021.

FECKOVÁ, Lenka. *Proces s katolickými biskupmi v letech 1950-1951 očami dobové tlače*. Diplomová práce. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Katedra historických vied, 2013.

FRANTALOVÁ, Anna. *Právníká dvouletka a činnost politické komise v letech 1948-1950*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Právníká fakulta, Katedra právních dějin, 2021.

KOUROVÁ, Pavlína. *Propagandistické kampaně v Československu v letech 1948-1953*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost, 2013.

VANĚČ, Martin. *Čeští kardinálové ve 20. století*. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2017.

5.4.7 Encyklopedie a slovníkové příručky

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2004.

GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti: medailony kněží Arcidiecéze olomoucké ve 20. století*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010.

SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek. Procesy (od roku 1950) – Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2017.

SCHELLE, Karel, ed. et al. *Encyklopedie českých právních dějin. XXIII. svazek. Biografie právníků. A–J*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2022.

SKŘEJPKOVÁ, Petra, ed. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009.

STRÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista: martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století*. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2023.

ZÍTEK, Adam a kol. *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019.

5.4.8 Odborné studie a články

BLAŽEK, Lubomír. *Tábory nucené práce*. In: *Za svobodu a demokracii. III, Třetí (protikomunistický) odboj* / Hradec Králové: Evropské hnutí v České republice, Univerzita Hradec Králové, Ústav filosofie a společenských věd v nakl. M&V, 2002 s. 76–89.

BURSÍK, Tomáš. *Chemická laboratoř při ministerstvu vnitra (1948–1949)*. In: *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb* / Praha: Themis 14, (2006,) s. 184–189.

CUHRA, Jaroslav. Církevní procesy. In: *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „Případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius, 2005 s. 149–157.

JINDRA, Martin. Česká pravoslavná církev v letech 1942–1945. In: *Securitas Imperii* 25, 02/2014, s. 10–38.

JOHN, Roman. Vězeňská stráž v poválečném Československu. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 7, č. 1 (2013), s. 70–80.

JONOVÁ, Jitka. Působení biskupa Stanislava Zely a Arcidiecézní památkové radě. In: *Studia theologica: teologický časopis Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého a Teologické fakulty Jihočeské univerzity ve spolupráci s Teologickou fakultou Trnavské univerzity*. Roč 17, č. 2 (2015), s. 240–249.

KALOUS, Jan. Ve službách sovětských poradců. Tlumočníci Jan (Ivan) Achremenko a Petr Bechyně. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 6, č. 4, (2012), s. 76–83.

KOURA, Petr. Protinacistická odbojová činnost Štěpána Trochty. In: *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006 s. 422–428.

KÝR, Aleš. Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. In: *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374*. Opava: Slezské zemské muzeum v Opavě, 2001 s. 23–45.

NĚMEC, Vít. Olomoucký arcibiskup ThDr. Leopold Prečan (1866–1947): příspěvek k historickému bádání o jedné z významných osobností v dějinách olomoucké arcidiecéze první poloviny 20. století. In: *Střední Morava: vlastivědná revue / Olomouc: Memoria* Roč. 18, č. 34 (2012), s. 4–25.

RÁZEK, Adolf. Scénář církevního procesu. In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 83–108.

ŠMÍDOVÁ, Lucie. Legio Angelica – nástroj disciplinace katolických chlapců: výchova ke kněžství a k laické misijní činnosti v Legio angelica pod vedením P. Methoda K. Klementa, OSB v letech 1927–1937. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická* Praha: Národní muzeum, roč. 185, č. 3-4 (2016), s. 39–48.

TOMEK, Prokop. Bruno Sklenovský: dluh, který je třeba splatit. In: *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 13, č. 2 (2019), s. 71–80.

TOMEK, Prokop. Vývoj československého vězeňství v letech 1948-1989. In: *Za svobodu a demokracii. III, Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové: Evropské hnutí v České republice, Univerzita Hradec Králové, Ústav filosofie a společenských věd v nakl. M&V, 2002 s. 45–53.

VAJSKEBR, Jan a ZUMR, Jan. Karl Bankl. Rakušan v čele tzv. církevního referátu olomouckého Gestapa. In: *Historica Olomucensia*, 2021, č. 61, s. 185–206.

VAŠKO, Václav. Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let. In: STRÍBRNÝ, Jan, ed. a kol. *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 9–36.

VLČEK, Vojtěch. Dva osudy. ThDr. Josef Čihák a ThDr. Otakar Švec. In: *Confluens: sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka*. Mělník: Regionální muzeum, 2013, č. 8, s. 44–52.

VODIČKOVÁ, Stanislava. Komunistická propaganda jako zbraň v boji proti katolické církvi. In: FIAMOVÁ, Martina, ed. a JAKUBČIN, Pavol, ed. *Prenasledovanie cirkvi v komunistických štátoch strednej a východnej Európy: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 30. september–2. október 2009 = Persecution of Churches in the Communist Countries in Central and Eastern Europe: anthology of the international conference Bratislava September 30–October 2, 2009*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010, s. 578–593.

5.4.9 Odborná literatura

BALÍK, Stanislav a HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.

BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939–1945*. Olomouc: Danal, 1997.

BLÁHOVÁ, Ivana et al. *Jménem republiky!: osm případů zvěle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019.

DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.

FIAMOVÁ, Martina a kol. *Slovenský štát 1939–1945: predstavy a realita*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014.

FRIEDL, Jiří a kol. *Parlamentní volby 1946 a Československo: souvislosti, prognózy, fakta, následky*. Praha: Historický ústav, 2017.

GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk: Reprotisk, 2007.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.

HLAVAČKA, Petr. *Kněžská nemocenská pokladna v Československu (1924–1948): fakta, analýzy, osudy*. Přerov: Opus Bohemiae, 2021.

HUŇKA, Jan. *Prsten věrnosti: život a utrpení Stanislava Zely, světícího biskupa olomouckého*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003.

KAFKA, Jiří a KOPT, Miroslav. *Akce StB Polom: proces se skupinou František Pavel Křivský a klatovští skauti v zrcadle dokumentů státní bezpečnosti*. Praha: Skautský oddíl Velená Fanderlika, 2008.

- KALOUS, Jan. *Čihošťský případ*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, 2008.
- KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.
- KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení: 1968–1990*. V Praze: Karolinum, 2008.
- KAPLAN, Karel. *Mám, co jsem si zasloužil: zpráva o zavraždění Rudolfa Slánského a spol.* 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2022.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ: 1948–1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021.
- KAPLAN, Karel. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*. Praha: Epoque, 2019.
- KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945–1948. 1. část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.
- KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. Praha: Academia, 2012.
- KAPLAN, Karel. *Poúnorový exil 1948–49*. Liberec: Dialog, 2007.
- KAPLAN, Karel. *Sovětské poradce v Československu 1949–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993.
- KOČIAN, Jiří a kol. *Květnové volby 1946 - volby osudové?: Československo před bouří*. Praha: Pro Nadační fond angažovaných nestraníků vydalo nakl. Euroslavica, 2014.
- KOLOUCH, František. *Internace biskupů: internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého*. Praha: Academia, 2018.
- KÜPPER, René. *Karl Hermann Frank (1898–1946): politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*. Praha: Argo, 2012.
- LETZ, Róbert (ed.). *Boli traja. Zborník materiálov z vedeckej konferencie o politickom procese so slovenskými katolíckymi biskupmi J. Vojtaššákom, M. Buzalkom a P. Gojdičom v Bratislave 19. januára 2001*. Bratislava: Zväz protikomunistického odboja, 2001.
- LUXMOORE, Jonathan a BABIUCH–LUXMOORE, Jolanta. *Vatikán a rudý prapor: zápas o duši východní Evropy: studie o vztahu římskokatolické církve a komunistických států*. Praha: Volvox Globator, 2003.
- MANDZÁK, Daniel Atanáz. *„Agent a špión Vatikánu“ – redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A.A. Machalkovi a spol.* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008.
- MAREK, Pavel a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011.

- MAREK, Pavel. *Bratři Bohumil a Isidor Zahradníkovi: dva kněžské osudy na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2017.
- NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítele v Československu 1948-1956*. Praha: NLN, 2020.
- PEHR, Michal. *Katolická církev v Československu 1945-1948: katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023.
- PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Praha: Academia, 2011.
- PEJČOCH, Ivo. *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948-1955*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – Prezentační a informační centrum MO, 2009.
- PIRJEVEC, Jože. *Tito a jeho soudruzi*. Praha: Academia, 2022.
- RICCARDI, Andrea. *Století mučedníků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.
- RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. V Praze: Vyšehrad, 2020.
- ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. Praha: Rozmluvy, 1990.
- ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nuncius v Praze: významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015.
- ŠMÍD, Marek. *Vatikán a Československo ve 20. století*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2022.
- VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 1, Církev zkoušená: 1945 - začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.
- VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950–květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990.
- VLČEK, Vojtěch, ed. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989): sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Voršily v Praze*. Olomouc: MCM, 2005.
- VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řeholí komunistickým režimem 1948–1964: v českých zemích a v kontextu jejího vývoje v zemích sovětského bloku*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2023.
- VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018.

6 Seznam obrazových příloh

- Obr. 1: Vězeňská fotografie Jana Anastáze Opaska.
- Obr. 2: Vězeňská fotografie Václava Mrtvého.
- Obr. 3: Vězeňská fotografie Antonína Mandla.
- Obr. 4: Fotografie Bohuslava Stanislava Jarolímka.
- Obr. 5: Nařízení hlavního líčení.
- Obr. 6: První strana žaloby státního prokurátora.
- Obr. 7: Druhá strana žaloby státního prokurátora.
- Obr. 8: Protokol o hlavním líčení.
- Obr. 9: První strana stenografických záznamů.
- Obr. 10: Evidenční karta Stanislava Zely.
- Obr. 11: Evidenční karta Jana Opaska.
- Obr. 12: Evidenční karta Stanislava Jarolímka.
- Obr. 13: Evidenční karta Josefa Čiháka.
- Obr. 14: Evidenční karta Otakara Švece.
- Obr. 15: Evidenční karta Jaroslava Kulače.
- Obr. 16: Evidenční karta Antonína Mandla.
- Obr. 17: Evidenční karta Jana Boukala.
- Obr. 18: Evidenční karta Václava Mrtvého.
- Obr. 19: Propagandistická brožura *Proces proti vatikánským agentům v Československu*.
- Obr. 20: O dvou slibech věrnosti opata Jarolímka.
- Obr. 21: Dějství první. Dějství druhé. Dějství třetí.
- Obr. 22: „Svaté“ rozhořčení arcibiskupa Berana nad výpovědí jeho sekretáře dr. Boukala.
- Obr. 23: Z procesu proti 9 zrádným církevním hodnostářům.
- Obr. 24: Po procesu s vatikánskými špiony.
- Obr. 25: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu katolickými věřícími.
- Obr. 26: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu Svazem Československo-sovětského přátelství.
- Obr. 27: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu zaměstnanci státního podniku TEPNA.
- Obr. 28: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu žáky I. a II. střední školy v Sušici.
- Obr. 29: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu žáky základní školy v Jestřebicích.

Obr. 30: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu mladými učiteli z domažlického okresu.

Obr. 31: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu zaměstnanci národního podniku Topolčany.

Obr. 32: Telegram zaslaný Státnímu soudu v Praze římskokatolickými věřícími z obce Vernéřov.

Obr. 33: Telegram zaslaný Státnímu soudu v Praze římskokatolickými věřícími z obce Přezletice (Přezletice?).

Obr. 34: Rezoluce zaslaná zaměstnanci podniku Masovýroba n. p.

Obr. 35: Obr. 34: Rezoluce zaslaná zaměstnanci Traťovej stavebnej správy Prešov.

7 Obrazová příloha

7.1 Dokumentu k procesu

Obr. 1: Vězeňská fotografie Jana Anastáze Opaska (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-3881 MV).

Obr. 2: Vězeňská fotografie Václava Mrtvého (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-3881 MV).

Obr. 3: Vězeňská fotografie Antonína Mandla (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-3881 MV).

Obr. 4: Fotografie Bohuslava Stanislava Jarolímka, po jehož pravém boku stojí generál Heliodor Píka popravený komunistickým režimem dne 21. června 1949 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-3881 MV).

NAŘÍZENÍ HLAVNÍHO LÍČENÍ

I.

Sestavení senátu: Č.j. TS I/VII 142/50

- 1/ předseda. *Šrovák* 4/ soudce z lidu. *Novák*
- 2/ soudce /voj./ *Bedna* 5/ soudce z lidu. *Polasický*
- 3/ soudce z povolání. *Škalab. náhr. A. Plocha a Ing. Doušek.*

Hlavní přelíčení se koná:

dne *27/11.* 1950 o *13.* hod. v jednací síni č. *porodní.*

II.

Obeslání buďtež:

- 1/ obžal. *1-9.* byli již vyrozuměni / vide publikační protokol /
- 2/ svědci.....
- 3/ znalci. *a domov voj. a poluk. a provodajství (dva)*
- 4/ tlumočník.....
- 5/ obhájci s připojením konceptu obžaloby. *1. jména obh. vertk.!*

III.

Vyrozumění buďtež:

- 1/ členové senátu dle sestavení shora /
- 2/ státní prokuratura v Praze k jejich č. j. *TS I/VII 66/50,*
- 3/ zákonný zástupce obžal. / rodiče - obr. péče o mládež /
- 4/ presidium státního soudu / s uvedením skutkové podstaty v hesle /
- 5/ velitelství oddílu SVS z d o / o datu hlav. líčení a se žádostí
za provedení obžalovaných /.

Skutková podstata trest. činu v hesle

*shovratní a špiónáží spiknutí vysoce důstojní
hierarchie proti republice.*

Vyžádání:

1. Vyžádání osobní vyprávění všech obh.

V Praze dne *22/11.* 1950

Došlo.....
 Odesl. *22/11. 50*
 Přečteno.....
 Vypřevzeno.....

předseda senátu:
Šrovák

Obr. 5: Nařízení hlavního líčení (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

- 642 -

Pro správu!

17
Ts I/VII 142/50
33

STÁTNÍ PROKURATURA V PRAZE.

SPr I/IV 66/50.

STÁTNÍ SOUD V PRAZE
Došlo: 22. XI. 1950
.....krát.....příloh
Státnímu soudu.....rubrik
/p. předsedovi senátu/

v Praze dne 21. listopadu 1950.

v P r a z e .

Ž A L O B A .

Státní prokurátor v Praze žaluje, že

I/ ThDr Stanislav Z e l a ,

nar. dne 12. 7. 1893 v Horních Nětčicích, světící biskup a generální vikář arcidiecése olomoucké, posledně bytem v Olomouci, Náměstí republiky č. 3,

II/ Jan O p a s e k ,

nar. dne 20. 4. 1913 ve Vídni, opat břevnovského kláštera Benediktinů, posledně bytem v Praze-Břevnově, klášter,

III/ ThDr Stanislav J a r o l í m e k ,

nar. dne 14. 11. 1900 ve Vilíně, opat premonstrátského kláštera na Strahově, posledně bytem v Praze, Strahovský klášter,

Obr. 6: První strana žaloby státního prokurátora (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

IV/ ThDr Josef Č i h á k ,

nar.dne 11.9.1880 v Obděnicích, prelát arcijáhen metropolitní kapituly u sv.Víta, posledně bytem v Praze IV., Hradčanské náměstí č.14,

V/ ThDr Otakar Š v e c ,

nar.dne 27.8.1888 v Plzni, papežský prelát a metropolitní kanovník u sv.Víta v Praze, posledně bytem v Praze IV., Hradčanské náměstí č.7,

VI/ ThDr Jaroslav K u l a č ,

nar.dne 29.5.1887 v Ratenicích, kanovník u sv.Víta, ředitel misijního svazu duchovenstva, posledně bytem v Praze IV., Hradčanské náměstí č.7,

VII/ ThDr Antonín M a n d l ,

nar.dne 27.3.1913 v Praze, ředitel, posledně bytem v Praze I., Michalská ulice č.12,

VIII/ ThDr Jan B o u k a l ,

nar.dne 8.5.1906 v Praze, první sekretář arcibiskupství, posledně bytem v Praze IV., Hradčanské náměstí č.56,

IX/ Václav M r t v ý ,

nar.dne 1.10.1907 v Troubkách nad Bečvou, řeholní kněz kongregace Salesiánů, posledně bytem v Praze VIII., Kobyliské náměstí č.1,

všichni t.č. ve vazbě

se dopustili zločinů velezrady, špionáže a dalších zločinů v žalobě vylíčených :

Obr. 7: Druhá strana žaloby státního prokurátora (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

PROTOKOL O HLAVNÍM LÍČENÍ.

Státní soud v Praze, dne 27. listopadu 1950 - 13 hodin.

Trestní věc proti ThDr Stanislavu Zelovi a spol.
pro zločiny podle zákona na ochranu lidově-demokratické republiky.

P ř í t o m n i :

Předseda senátu: JUDr Novák
soudci: z pov.: JUDr Bedrna, JUDr Kaláb, náhr. JUDr Blecha.
z lidu: Novotná, Polanečský, náhr. Ing. Doušek.
zapisovatel: JUDr Brynda, JUDr Karmazín.
prokurátor: JUDr Čížek, JUDr Feješ.

Obvinění: ThDr Stanislav Zela, Jan Opasek, ThDr Stanislav Jarolímek,
ThDr Josef Čihák, ThDr Otakar Švec, ThDr Jaroslav Kulač,
ThDr Antonín Mandl, ThDr Jan Boukal a Václav Mrtvý -
- všichni osobně přítomni, z vazby předvedeni.

Obhájci-všichni ustanovení ex-offo: za obv. ThDr Stanislava Zelu-
JUDr Šlajs, za obv. Jana Opaska-JUDr Vízek, za obv. ThDr
Stanislava Jarolímka-JUDr Hrdlička, za obv. ThDr Josefa
Čiháka-JUDr Vorel, za obv. ThDr Otakara Švece-JUDr Tauš,
za obv. ThDr Jaroslava Kulače-JUDr Martin, za obv. ThDr
Antonína Mandla-JUDr Čeřovský, za obv. ThDr Jana Boukala-
JUDr Pužman, a za obv. Václava Mrtvého-JUDr Synek.

Předseda senátu zahajuje hlavní líčení a konstatuje, že u všech
obviněných byla zachována lhůta k přípravě ve sm, šu 140 tr.ř.

Líčení jest veřejné.

Předseda senátu nařizuje znalcům, aby zůstali za výslechu obvině-

Obr. 8: Protokol o hlavním líčení (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

(zahájení hlavního přelíčení ve 13.04 hod.)

Předseda Dr Novák : Zahajují hlavní líčení před státním soudem proti obviněným th Dr Stanislavu Zelu, Janu Opaškovu, Th Dr Stanislavu Jarolíčkovi, Th Dr Josefu Čihákovi, Th Dr Otakaru Švecovi, Th Dr Jaroslavu Kulačovi, Th Dr Antonínu Mandlovi, Th Dr Janu Boukalovi a Václavu Mrtvému pro zločin proti zákonu na ochranu lidovědemokratické republiky .

Především dlužno konstatovat , zdali jsou všichni obvinění přítomní .

Prosím každého , aby se po jmenování každého jména přihlásil .

Předseda čte jména obžalovaných , kteří povstávají .

Jakožto obhájcí jsou ustanoveni pro tyto obviněné tyto osoby :

Za pana Dr Stanislava Zelu - Dr Šlajs,

za pana Jana Opaška .- Dr Vízek

za p. Dr Stanislava Jarolíčka - Dr Hrdlička

za p. Dr Josefa Čiháka - Dr Vorel

za p. Dr Otakara Švece - Dr Tauš

za p. Dr Jaroslava Kulače - Dr Martin

za p. Dr Antonína Mandla - Dr Čeřovský

za p. Dr Jana Boukala - Dr Užman

za p. Václava Mrtvého - Dr Synek .

Dále konstatuji , že odeslání , resp. sdělení o hlavním přelíčení stalo se u všech obviněných včas ve smyslu ustanovení § 140 tr.ř.

t.j. tak , aby jim ode dne oznámení , kdy bude proti nim hlavní přelíčení , zbývala 3 denní lhůta. Tato lhůta byla zachována, protože

stanovené hlavní líčení jim bylo sděleno ve středu a následující

pondělí , t.j. dnešního dne začíná hlavní líčení .

Prosím p. státního prokurátora , aby se laskavě ujal slova.

Prokurátor Dr Čížek (čte obžalobu) -

2/1 z

27.11.Tr/Dr

čte se obžaloba.

3/1 z

27.11.Šm/Č

čte se obžaloba.

4/1 z

27.11.Ma/Vič

čte se obžaloba.

Obr. 9: První strana stenografických záznamů (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

260 4 1957
 § 204 tr. ř. (Womera na náhradu obč. s. úmrtí) } domovní, p. tr. 20.000 Kč
 (hraj. soudu) } (př. 1,5 z. s. 231/42 16.) } a trest. soudy
 k 11/II 1954) na amnest. t. úmrtí } 5 roků.

Stanislav Zela
 nar. 12/7 1893 v Hor. Nětčičích okr. Chroustov
 soc. původ arcidiecézi olomoucká
 zaměst. sv. církve biskup. a gen. vikář
 bytem Olomouc, nám. republiky 3
 okr. Olomouc
 KSSStb Praha č. j. A. 18384/50154-50-4x 199/a, 203 zák. s. 114/52 n. z.
 vazba od 18/7 1950 do 2/12 1950 u 197
 od 1950 do u Praha 14

Rest I SPT I/VII 66/50
 Ts I/VII 142/50 dne 2/12 1950
 změněn - potvrzen
 To dne
 pravomoc ode dne 2. 12. 1950
 tr. čin podle §§ 1/1c, 2, 3c, § 5/1, zák. s. 231/42
 § 87, § 187, 200, 203, § 5, 197,
 199/a, 203 zák. s. 114/52 n. z.

Trest 20
 odn. svob. 25 r. - měs.
 pen. trest 100.000 náhr. trest
 prop. jmění celí čest. pr. obč. 10 r.

trest odpykáván: vol. 101,51 - kv. st. 14
 od 2/12 1950 u 197 Praha 14
 od 14/5 1952 u 197 Valdice
 od 11/7 1952 u Leopoldov
 od u
 od u
 od u
 od u
 od u
 od u
 od u

Propuštěn po odpykání trestu
 z důvodů mil. ob. 1131
 Do TNP zařazen č. l.

zap. vazba od 18/7 1950
 do 2/12 1950
 trest končí 18. 7. 1975 1970.
 náhr. trest č. l.
 milost-amnestie č. l. AMNESTIE 12/1/53
 § 204 = 1 rok a 8 měsíců
 Amnestie k 9/5 1952
 3 roků a 4 měs.
 dne 5. 10. 63 č. l. 1133

Usn. dle § 283 tr. ř. č. l.
 Zpráva ONV o zab. - zaj. jmění č. l. 116. III. 1956
 Usn. dle § 286 tr. ř. č. l. A/62 ob. 1120,
 Usn. dle § 287 tr. ř. č. l.
 Usn. dle § 282 tr. ř. č. l. Zpráva ONV: 16. III. 1956

Trest peněžitý:

Pl. př. č. l.	odklad č. l.	splátky po do č. l.	zpráva vyn. úř. č. l.	plat. přík. zrušen č. l.	dotaz na ONV o fin. nemov. maj.	zpráva ONV o fin. ref.	§ 291 tr. ř.	nař. výk. náhr. tr. č. l.	zaplacen Kčs č. l. pol. hl. k.
11/92			10/6	12/6					
1952			1952	1952					

A/68 - č. 1178

Obr. 10: Evidenční karta Stanislava Zely (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

Est I Spt I / 66/50

Jana Opasek
 nar. 20/4 1913 ve Vídni okr. Rakovník
 soc. původ _____
 zaměst. opat brněnov. kláštera
 bytem Brno - Přemov, Markétská ul. 1
 okr. Brno 5
 KSSStb Brno č.j. A-18384/50154-50-HK
 vazba od 19/9 do 2/12 1950 u 127
 od 1949 do _____ u Brno 14

změněn - potvrzen
 dne 2/12 1950
 To _____ dne _____
 pravomoc ode dne 2/12 1950
 tr. čin podle §§ 11c, 2, 3e, 65/1, 2a, d, e,
zak. č. 231/48 Sb.

Trest _____
 odn. svob. na doživotí měs. _____
 pen. trest 100.000 náhr. trest _____
 prop. jmění celí čest. pr. obč. 10 r.

zap. vazba od 19.9.1949
 do 21.12.1950
 trest končí nekončí 19/9 1949
 náhr. trest _____ č.l. _____
 milost-amnestie č.l. _____
snížen trest na 25 roků.

Amnestie a 9. 5. 1960 prozlat
 Propuštěn po odpykání trestu
 z důvodů _____
 Do TNP zařazen č.l. _____

Uzn. dle § 283 tr. ř. č.l. _____
 Zpráva ONV o zab. - zaj. jmění č.l. 903
 Uzn. dle § 286 tr. ř. č.l. _____
1105 ač. 1164

Uzn. dle § 287 tr. ř. č.l. _____
 Uzn. dle § 282 tr. ř. č.l. _____
Zpráva ONV o real. : č.l. 903

Trest peněžitý:

Pl. př. č.l. urg. vym. úř. č.l.	odklad č.l.	splátky po do č.l.	zpráva vym. úř. č.l.	plat. přík. zrušen č.l.	dotaz na ONV o fin. nemov. maj.	zpráva ONV fin. ref.	§ 291 tr. ř. § 293 tr. ř.	nař. výk. náhr. č.l.	zaplacen Kčs č.l. pol. hl. m.
<u>19/12</u> <u>1951</u>			<u>10/3</u> <u>1952</u>	<u>12/3</u> <u>1952</u>					

12. VIII. 1951

Obr. 11: Evidenční karta Jana Opaska (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

Prst I SPT I 1/10 66/50
Or. Ts I 100 142/50 dne 21.12.1950

M. St. Stanislav Jarolímek
nar. 14.11.1900 ve Trilíně okr. Sedlčany změněn - potvrzen

soc. původ _____
zaměst. opat strakon. kláštera To _____ dne _____
bytem Prácheň - Hradčany, klášter Strakon. pravomoc ode dne 2.12.1950
okr. Prácheň 1 tr. čin podle §§ 1/1a, 2, 3e, § 5/1, 2c, 2,
24k. s. 231/48 st.

KSStb Prácheň č. j. A-16384/50154-50-MK
vazba od 16/9 do 2/12 u WV
od 1950 do 1950 u Prácheň 14

Trest
odn. svob. 20 r. _____ měs.
pen. trest 50.000 náhr. trest _____
prop. jmění celé čest. pr. obč. 10 r.

trest odpykáván:
od 4/12 1950 u WV Prácheň 14
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____
od _____ u _____

Propuštěn po odpykání trestu
z důvodů _____ dne _____ č. l. 807/10.
Do TNP zařazen č. l. _____

Usn. dle § 283 tr. ř. č. l. _____ Usn. dle § 287 tr. ř. č. l. _____
Zpráva ONV o zab. - zaj. jmění č. l. 891 Usn. dle § 282 tr. ř. č. l. _____
Usn. dle § 286 tr. ř. č. l. _____ Zpráva ONV č. l. 891.

Trest peněžitý:

Pl. př. č. l.	odklad č. l.	splátky po co č. l.	zpráva vym. úř. č. l.	plat. přík. zrušen č. l.	dotaz na ONV o fin. nemov. maj.	zpráva ONV ref.	§ 291 tr. ř. § 293 tr. ř.	nař. výk. náhr. tr. č. l.	zaplacen Kčs č. l. pol. hl. kn.
<u>11/12 1950</u>			<u>1/10 1951</u>	<u>16/11 1951</u>	<u>nedobytý</u>				

Obr. 12: Evidenční karta Stanislava Jarolímka (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

Th. Dr. Josef Čihák

nar. 11.9.1880 v Obděnicích, okr. Sedlčany změněn-potvrzen
 soc.původ prelit-arcijáken Te _____ dne _____
 zaměst. metropolitní kapituly sv. Víta pravomoc ode dne 21/12 1950
 bytem Praha IV, Hradčanská nám. 14 tr.čin podle §§ 1/122, f 5/1 zák. č. 231/48 Sb.
 okr. Praha 4

KSStb Praha č.j. A-18384/50454-HK-50
 vazba od 18/7 do 2/12 u MM
 od 1950 do 1950 u Praha 14

trest odpykán: 10/1 1951 Kustok
 od 2/12 1950 u MM Praha 14
 od 28/6 1951 u MM Valdice
 od _____ u MM Leopoldov
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____

Propuštěn po odpykání trestu
 z důvodů _____
 Do TNF zařazen č.l. _____

Usn.dle § 283 tr.ř. č.l. _____
 Zpráva ONV o zab.-zaj.jmění č.l. 815
 Usn.dle § 286 tr.ř. č.l. _____

Usn.dle § 287 tr.ř. č.l. _____
 Usn.dle § 282 tr.ř. č.l. _____

Trest peněžitý:

Pl.př. č.l.	odklad č.l.	splátky po do č.l.	zpráva vyn. úř. č.l.	plat. přík. zrušen č.l.	důkaz na ONV o nemov. maj.	zpráva ONV o fin. ref.	§ 291 tr.ř.	nař. výk. náhr. tr. č.l.	zaplacen Kčs č.l. pol.hl.
<u>11/12 1950</u>			<u>29/12 1951</u>	<u>28/1 1952</u>			<u>2/5 1952</u>	<u>12/7 1952</u>	

dne 18.2.60 Kemřel č.l. 1072

Obr. 13: Evidenční karta Josefa Čiháka (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

A 60 + 1084

Amnestie = § 204 tr. ř. kvy. soudu
- ze 4/5 1953

komexní } na neamnestovaném } 11 roků, 8.000 Kč m. m.
tržní čin } a delší tresty odlejší

na dne 11/11 1954 } neamnestovaně } 6 roků.
tržní čin }

Jh. Dr. Jaroslav Kulač Est F Spt I/II 66/50

nar. 29/5 1887 Ratemířok okr. Poděbrady Ts I/VII 142/50 dne 2/12 1950

soe. původ metropolitní kanovník z v. č. 2 To _____ dne _____

zaměst. a ředitel ústavu pro duchovní změněn-potvrzen
pravomoc. ode dne 2. 12. 1950

bytem Praha II, Hradčanské nám. 7 tr. čin. § 1/1a, 2, § 5/1 zák. č. 231/1948

KS-Stb Praha čj: A-18384/50154-SO-48 § 87 zák. č. 117/1952 n. z.

vazba od 18/7 1950 do 21/11 1950 Trest: _____

u: MP Praha 14 odn. svob. 17 roků

trest odpykán: _____
od 21/11 1950 u: MP Praha 14 peněž. trest: 40.000 náhr. tr.: _____

od 10/1 1951 u: KS-MV Praha propačn. jmění: celí ztr. č.-pr. obč. a 10r. _____

od _____ u: VPT Měrov započt. vazba od: 18/7 1950

od _____ u: _____ do 21/11 1950

od _____ u: _____ trest končí 18. 7. 1967

od _____ u: _____ náhr. trest _____ čj: _____

od _____ u: _____ milost-amnestie čl.: _____

Propuštěn po odpyk. trestu _____
z důvodů _____ dne 18. 7. 61 AMNESTIE ze 4/5 1953
§ 204 - 6 roků os. čl.: 1113

Do TNP zař. čl.: _____

Usn. dle § 283 tr. ř. čl. _____ Usn. dle § 287 tr. ř. čl. _____

Zpráva ONV o zab. zaj. jmění čl. 960/1950 Usn. dle § 282 tr. ř. čl. _____

Usn. dle § 286 tr. ř. čl. _____ UNZ - realizace, čl. _____

ONV - realizace, čl. 960

Trest peněžitý :

pl. př. čl., urg. vym. úř. čl.	odklad čl.	splátky po do čl.	zpráva vym. úř. čl.	plat. přík. zruš. čl.	dotaz na ONV o nemov. ref.	zpráva ONV fin. ref.	§ 291 tr. ř. čl.	nař. výk. náhr. tr. čl.	zaplacen Kčs	poř. kn. hl.
<u>11/12 1951</u>			<u>10/6 1952</u>	<u>12/6 1952</u>						

Obr. 15: Evidenční karta Jaroslava Kulače (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

A 60 2 1038

Antonín Mandl
 nar. 27/3 1917 v Praze okr. 1. ob. změněn-potvrzen
 soc.přívod Křesťanská katol. Te _____ dne 2/12 1950
 zaměst. akce u Pastoračního úřadu v Praze pravomoc ode dne 2/12 1950
 bytem Praha I., Michalská 72 tr.čin podle §§ 11c, 2, 3e, § 51, 2c,
 okr. Praha 1 zak.č. 237/48 Sb.
 KSStb Praha č.j. A. 18384/50154-50-HK
 vazba od 9/6 do 2/12 u 2772
 od 1949 do 1950 u Praha 14
 trest odpykáván: 101,50 - Kuste
 od 2/12 1950 u 2772 Praha 14
 od 1/7 1954 u 2772 Leopoldov 2.
 od 9/6 1954 u Pardubice
 od _____ u NB Dub
 od _____ u Leopoldov
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 od _____ u _____
 Propuštěn po odpykání trestu
 z důvodů PP č. 101/50 St. 1140 dne 13. 2. 65 č.l. 1141
 Do TNP zařazen č.l. _____
 Usn.dle § 283 tr.ř. č.l. _____ Usn.dle § 287 tr.ř. č.l. _____
 Zoréva ONV o zab.-zaj.jmění č.l. 813/1824 Usn.dle § 282 tr.ř. č.l. _____
 Usn.dle § 286 tr.ř. č.l. _____ zápis ONV - č. 830
9/6 č. 1124
 Trest peněžitý:

Pl.př. č.l.	odklad č.l.	splátky po do č.l.	zpráva vym. úř. č.l.	plat. přík. zrušen č.l.	dotaz na ONV o fin. nemov. maj.	zpráva ONV ref.	§ 291 tr.ř.	nař. výk. náhr. č.l.	zaplacen Kčs č.l. pol.hl. č.l.
<u>11/12</u>			<u>4/4</u>	<u>28/1</u>					
<u>1947</u>			<u>1952</u>	<u>1952</u>					
			<u>29/12</u>						
			<u>1957</u>						

mil.č. 1126, 1123,

Obr. 16: Evidenční karta Antonína Mandla (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

A. 60 2 1081

Est I Spt I/11/66/100

Václav Mrtvý

nar. 1/10 1907 v Troubkách okr. Písecký Gr I Ts I/11/142/100 dne 2/11 1950

soc. původ _____ změněn-potvrzen To _____ dne _____

zaměst. čecholm'kaři kongregace Salesiánu pravomoc. ode dne 2/11 1950

bytem Praha VIII., Kobyliská nám. 1 tr. čin. § 11c, 2, § 51, 2c, e, i náh. v. 231/12 Sb.

KS-Stb Praha čj: A-18384/50154-50-4K

vazba od 18/3 1950 do 2/11 1950 Trest: _____

u: 1112 Praha 14 odn. svob. 15 roků

trest odpykán: _____ odn. svob. _____

od 2/11 1950 u: 1112 Praha 14 peněž. trest: 10.000 náhr. tr.: _____

od 10/1 1951 u: KV-Stb Praha propačn. jmění: uli ztr. č-pr. obč. 10 r.

od _____ u: Leopoldov

od 11/10 1955 u: rodinná v. 2. Trnava započt. vazba od: 18/3 1950

od _____ u: _____ do 2/11 1950

od _____ u: _____ trest končí 18/3 1965

od _____ u: _____ náhr. trest _____ čj: _____

od _____ u: _____ milost-amnestie čl: _____

Propuštěn po odpyk. trestu _____

z důvodů _____ dne 18. 3. 65 čl.: 1158

Do TNP zař. čl.: _____

A/62 čl. 1123,

Usn. dle § 283 tr. ř. čl. _____ Usn. dle § 287 tr. ř. čl. _____

Zpráva ONV o zab. zaj.-jmění čl. 812 Usn. dle § 282 tr. ř. čl. _____

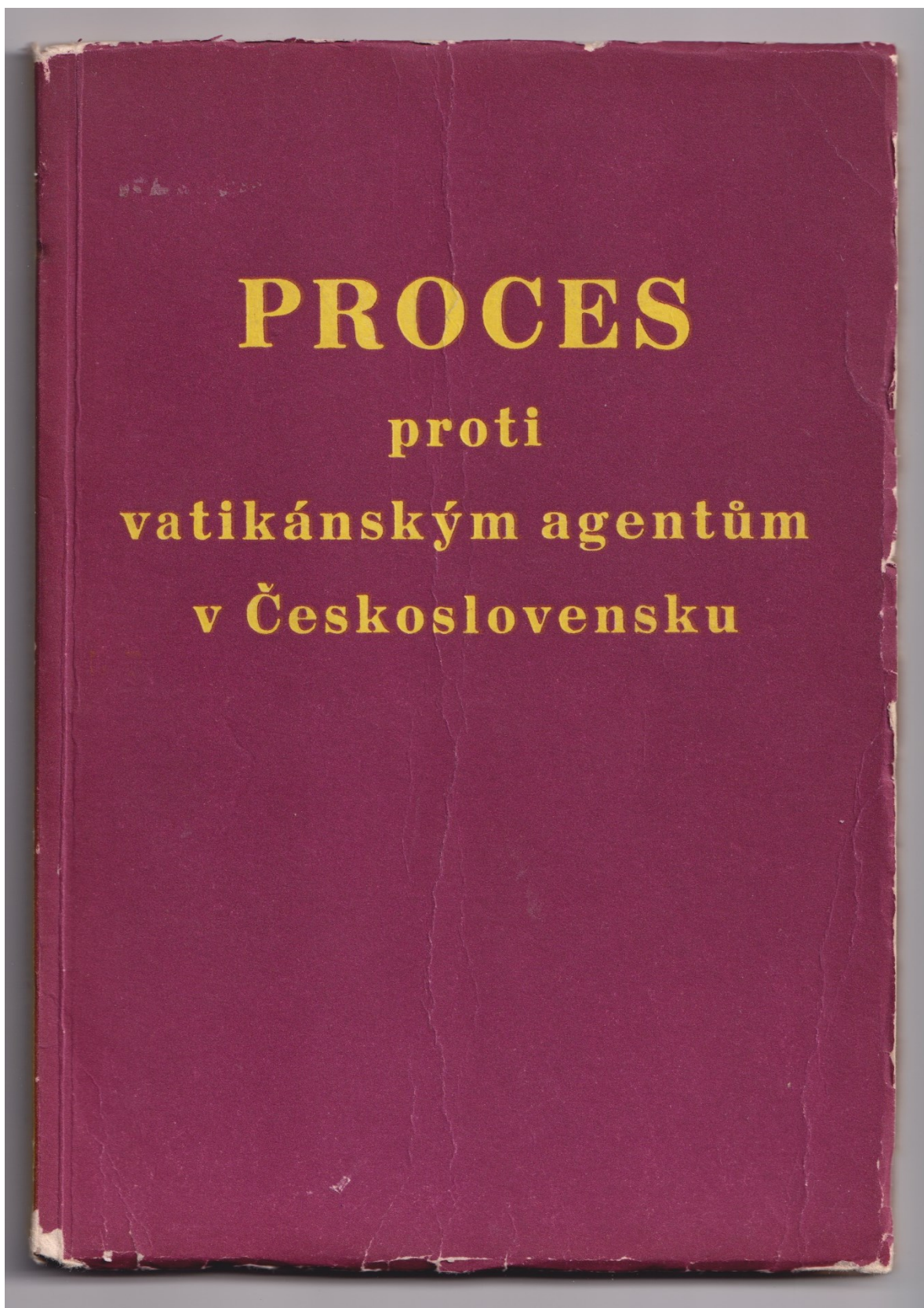
Usn. dle § 286 tr. ř. čl. _____ ÚNZ - realizace, čl. _____

ONV - realizace, čl. 812

Trest peněžitý :

pl. př. čl., urg. vym. úř. čl.	odklad čl.	splátky po do čl.	zpráva vym. úř. čl.	plat. přík. zruš. čl.	dotaz na ONV o nemov.	zpráva ONV fin. ref.	§ 291 tr. ř. čl.	nař. výk. náhr. čl.	zaplacen Kčs	pol. kn. hl.
<u>11/12 1950</u>			<u>4/4 1952</u>	<u>28/1 1952</u>						

Obr. 18: Evidenční karta Václava Mrtvého (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

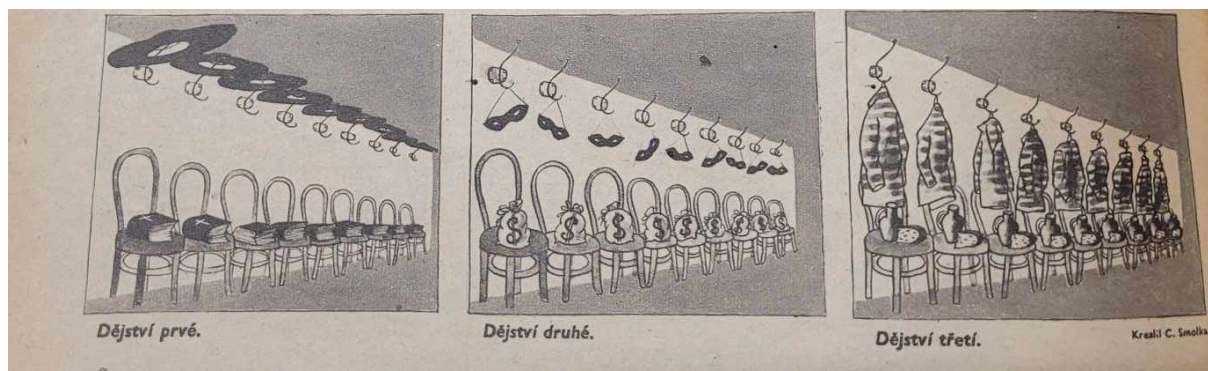

Obr. 19: Propagandistická brožura *Proces proti vatikánským agentům v Československu*.

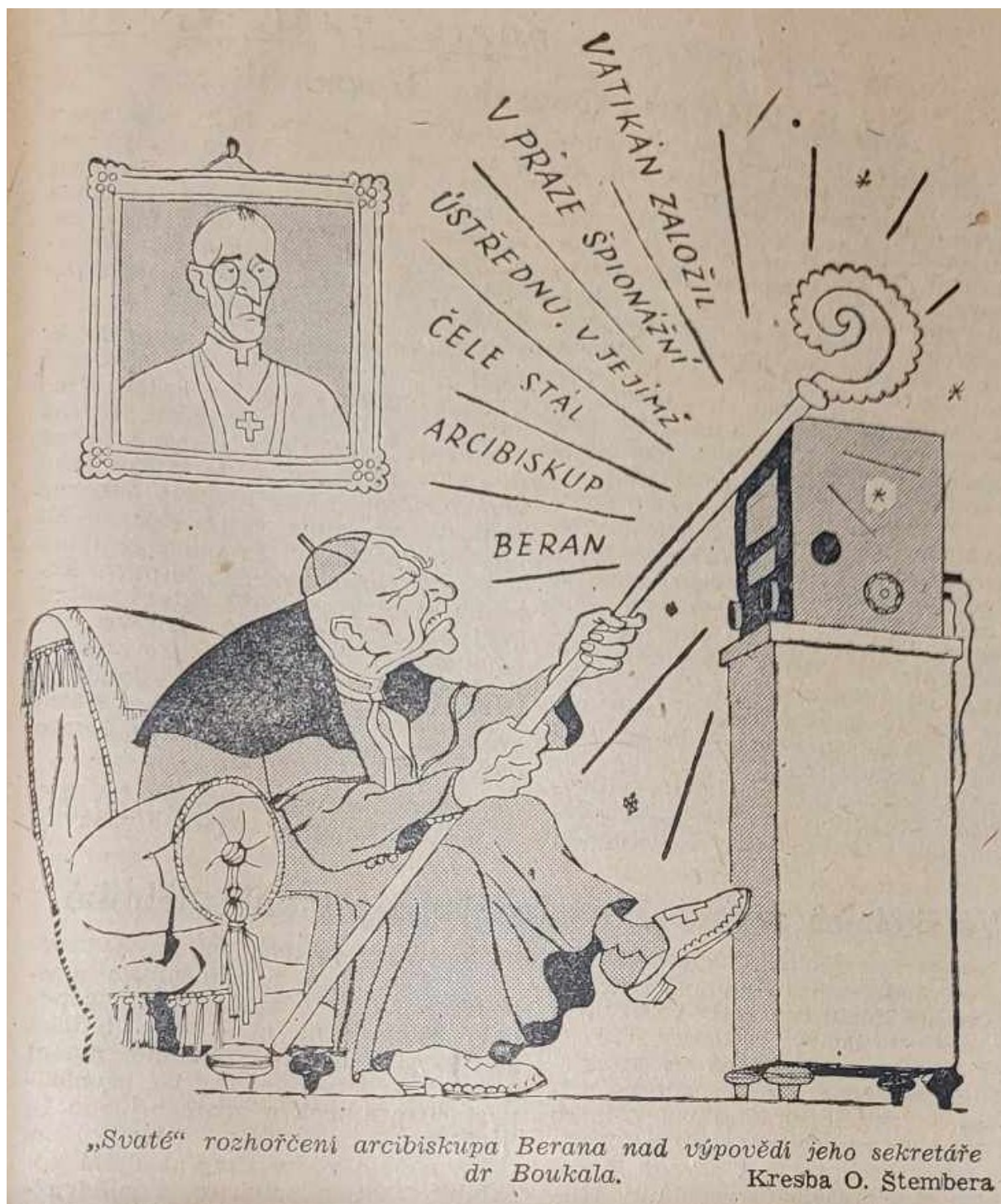
7.2 Karikatury z novin

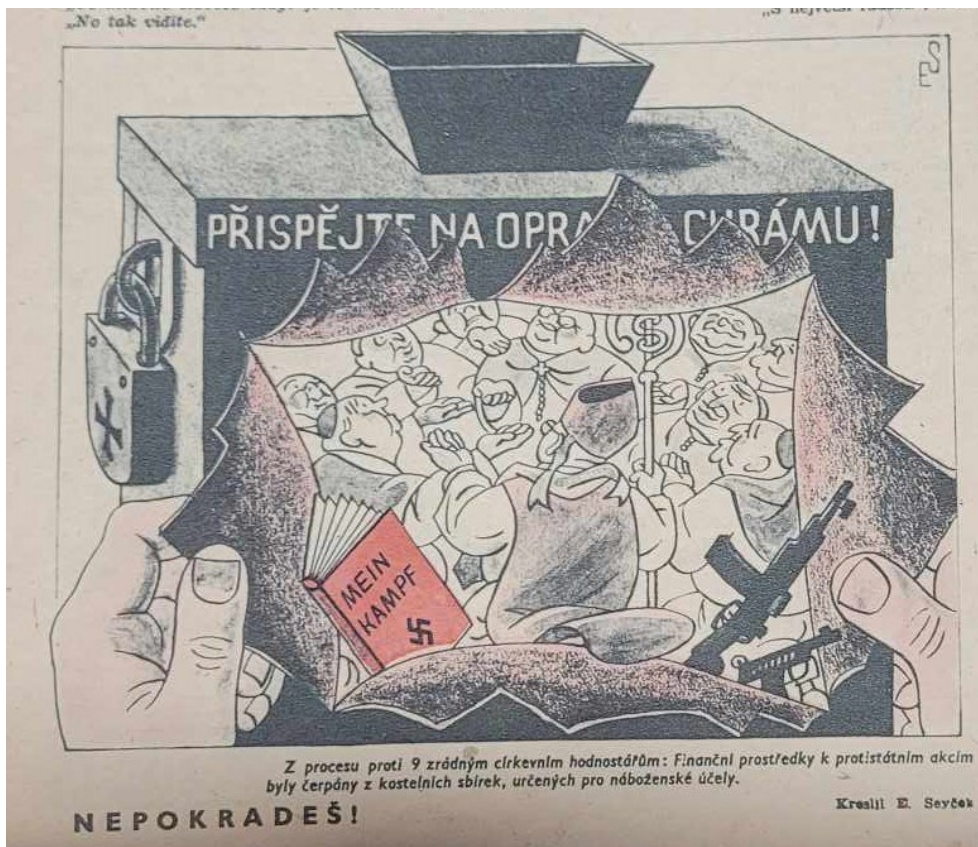
Obr. 20: O dvou sľibech věrnosti opata Jarolímka (*Mladá fronta*, roĉ. VI, ě 285, 5. prosince 1950, s. 14).

Obr. 21: Dějstvě prvě. Dějstvě druhě. Dějstvě tětě (*Dikobraz*, ě. 50, roĉ. VI, 12. prosinec 1950, s. 2).

Obr. 22: „Svaté“ rozhořčení arcibiskupa Berana nad výpovědí jeho sekretáře dr. Boukala (Mladá fronta, roč. VI, č. 287, 6. prosinec 1950, s. 3).

Obr. 23: Z procesu proti 9 zrádným církevním hodnostářům (*Dikobraz*, č. 50, roč. VI, 12. prosinec 1950, s. 4).

Obr. 24: Po procesu s vatikánskými špiony (*Dikobraz*, č. 51, roč. VI, 19. prosinec 1950, s. 5).

7.3 Vybrané rezoluce zaslané Státnímu soudu

KRAJSKÝ VÝBOR KATOLICKÉ AKCE · OSTRAVA 1941,
Gottwaldovo náměstí 5 · Telefon 49.27

Naše č. j. 280/50 Vaše zn. Ostrava dne 1.XII.1950.

Titl.
Státnímu soudu
v P r a z e .

Katoličtí věřící odsuzují zločiny vysoké církevní hierarchie.

Veřejný projev o poměru křesťanství a socialismu, který se konal za hojné účasti katolických věřících ve velkém sále Českého domu v Místku dne 30.XI.1950, měl pěkný průběh. Promluvil na něm P. Tvarůžek z Chlebovic a činovníci Katolické akce pohovořili o budování republiky a o vyšších formách zemědělského hospodaření. Vojenská hudba zahrála Ave Maria a jiné skladby. Z řad přítomných bylo navrženo a potleskem schváleno odeslání rezoluce Státnímu soudu v Praze :

" I my, katoličtí věřící z Místecka, jsme rozhořčeni hroznými činy, kterých se dopustili obžalovaní církevní hodnostáři proti naší milované lidově demokratické republice. Jsme přesvědčeni, že budou po zásluze potrestáni , že jejich špatný konec bude výstrahou pro ty, kdo by je snad chtěli následovat a že vybureuje svědomí všech lidí dobré vůle k ještě usilovnější práci na výstavbě socialismu, který vlastně teprve po dvou tisíciletích uskutečňuje v každodenním životě přikázání Ježíše Krista o lásce k bližnímu . "

Za
 J. Kolda

Na vědomí :
Red. Katolických Novin a Lidové Demokracie, Ústřední výbor KA.

Obr. 25: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu katolickými věřícími (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

7938.

Svaz Československo- sovětského přátelství v Kraslicích.

č.j. 208/50

Kraslice dne 4.XII.1950.

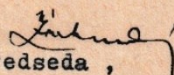
Titl.
Státní soud , Praha.

Okresní výbor Svazu Československo- sovětského přátelství v Kraslicích, jménem všeho členstva vyjadřuje svůj souhlas a uspokojení nad spravedlivým rozudkem, který byl vynešen proti nepřátelům a rozvratníkům z řad vysoké církevní hierarchie.

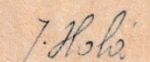
nedáme si rozvracet naši republiku. nedáme se rušit v naší mírové pokojné budovatelské práci při výstavbě naší republiky. Slibujeme že s větším úsilím a rychleji než dosud budeme plnit hlavní úkol SČSP, seznamovat všechny náš lid se životem a úspěchy Sovětského Svazu. Aby náš pracující lid se mohl učit ze zkušenosti sovětského lidu při budování socialismu.

Za

Svaz Československo- sovětského přátelství
v Kraslicích.

Předseda ,

Tajemník.

Obr. 26: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu Svazem Československo-sovětského přátelství (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

Náchod, 2. prosince 1950.

Titl.

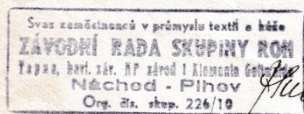
S t á t n í m u s o u d u

P r a h a - P a n k r á c .

Zaměstnanci národního podniku TEPNA, závod 1 Klementa Gottwalda v Náchodě sledovali pozorně průběh procesu s devítičlennou zrádcovskou skupinou naší lidově - demokratické republiky.

Rozhořčení nad jednáním těchto příslušníků vysoké církevní hierarchie, kteří z příkazu Vatikánu a ve spojení se zá - padními imperialisty zrazovali dělnickou třídu, chystali rozvrat v naší zemi a připravovali novou světovou válku, zatím co pracující lid svou usilovnou prací a novými socialistickými závazky se snaží připravit lepší život svým dětem, očekávají a schvalují to nejpřísnější potrestání těchto zrádců. Zaslouhují si tím větší trest, jelikož oni, jako hlasatelé lásky a křesťanského učení, se propůjčili k těmto činům, které znamenají přípravu nových utrpení, nového vraždění bezbranných obyvatel , žen a dětí .

Za zaměstnance všech složek NF
nár.podniku TEPNA 1 , závod
Klementa Gottwalda , Náchod :

tepna, bavlnářské závody,
národní podnik
NÁCHOD

J. B...

Galasar Fr

Obr. 27: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu zaměstnanci státního podniku TEPNA (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

29261

Organisace žactva I. a II. střední školy v Sušici.

V Sušici 30. listopadu 1950.

Státnímu soudu

v P r a z e .

Žactvo obou středních škol v Sušici denně pozorně sleduje proces s 9 členy vysoké církevní hierarchie u státního soudu v Praze, při němž se dovídá o jejich hnusné spolupráci s německým gestapem v době nesvobody a o vlastizrádné činnosti po osvobození naší milované republiky Rudou armádou v r. 1945 a zvláště po Vítězném únoru v r. 1948, jež byla namířena proti lidově demokratickému zřízení v našem státě.

Žactvo s odporem odmítá tuto jejich činnost, jejímž cílem bylo svržení lidově demokratického státu a návrat řádu kapitalistického a žádá, aby všichni obvinění byli

s p r a v e d l i v ě , a l e c o n e j p ř í s n ě j í
p o t r e s t á n í .

Za organisaci žactva I. stř. šk.

L. Hubec
.....
předseda.

R. Křelová
.....
organisační referentka.

Za organisaci žactva II. stř. šk.

M. Richter
.....
předseda.

J. Příbylová
.....
organisační referent.

Obr. 28: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu žáky I. a II. střední školy v Sušici (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

1916.

Žáci národní školy v Jestřebicích, okr. Kyjov
kraj Gottwaldov.

Státnímu soudu

v Praze.

My, žáci národní školy v Jestřebicích, jsme s velkým rozhorčením sledovali přelčení Státního soudu v Praze s představiteli vysoké církevní hierarchie. Byli jsme velice rozhorčeni a nemohli jsme ani pochopit, že je možné, aby naši biskupové zrarovali a klamali pracující lid i nás. Pilně se učíme, abychom posílili mír, aby naši tatínkové nemuseli jít do války, aby naši krásnou zem meničily bomby, ratím, co velcí církevní páni nám válku připravují za zrádné židášské peníze. Nikdy svou vlast nerradíme, jak to učinili oni. Proto jimi pohrdáme a souhlasíme se spravedlivým rozsudkem.

V Jestřebicích, 4. prosince 1950.

La L O:

Gardová D.
předseda
Langová A.
Palesáková J.

Levčik J.
pokladník
Jan Bohaněl.

Daniček M.,
jednatel
Weisířová O.,
kult. ref.

Obr. 29: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu žáky základní školy v Jestřebicích (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

7645.

V Babyloně dne 30.11. 1950.

Státnímu soudu

P r a h a.

My , mladí učitelé národních škol domažlického okresu, shromáždění 30.listopadu 1950 na pracovní poradě v Babyloně, odsuzujeme rozhodně hanebné činy vysokých církevních hodnostářů, kteří stojí v těchto dnech tváří v tvář tvrdé spravedlnosti a rozhořčení všeho pracujícího lidu.

Jsme si plně vědomi toho, s kým se tito škůdci naší republiky spolčili v době okupace, s kým byli ve styku i v době po osvobození Rudou armádou a konečně i v radostném období budovatelském.

Protestujeme ostře proti jejich bezcharakternímu jednání, které mělo přispět americkému imperialismu k porušení míru a pokojné výstavby i v naší vlasti.

Nechceme, aby děti, z nichž vychováváme nadšené budovatele socialismu, musely zakoušet válečné hrůzy jako mládež korejská.

Zádáme proto, aby zrádce, kteří byli díky bdělosti a ostrážitosti pracujících odhaleni, stihl spravedlivý a přísný trest.

Za mladé učitele:
Jaroslav Hájek, v.r.

Wanet
okresní škol. inspektor.

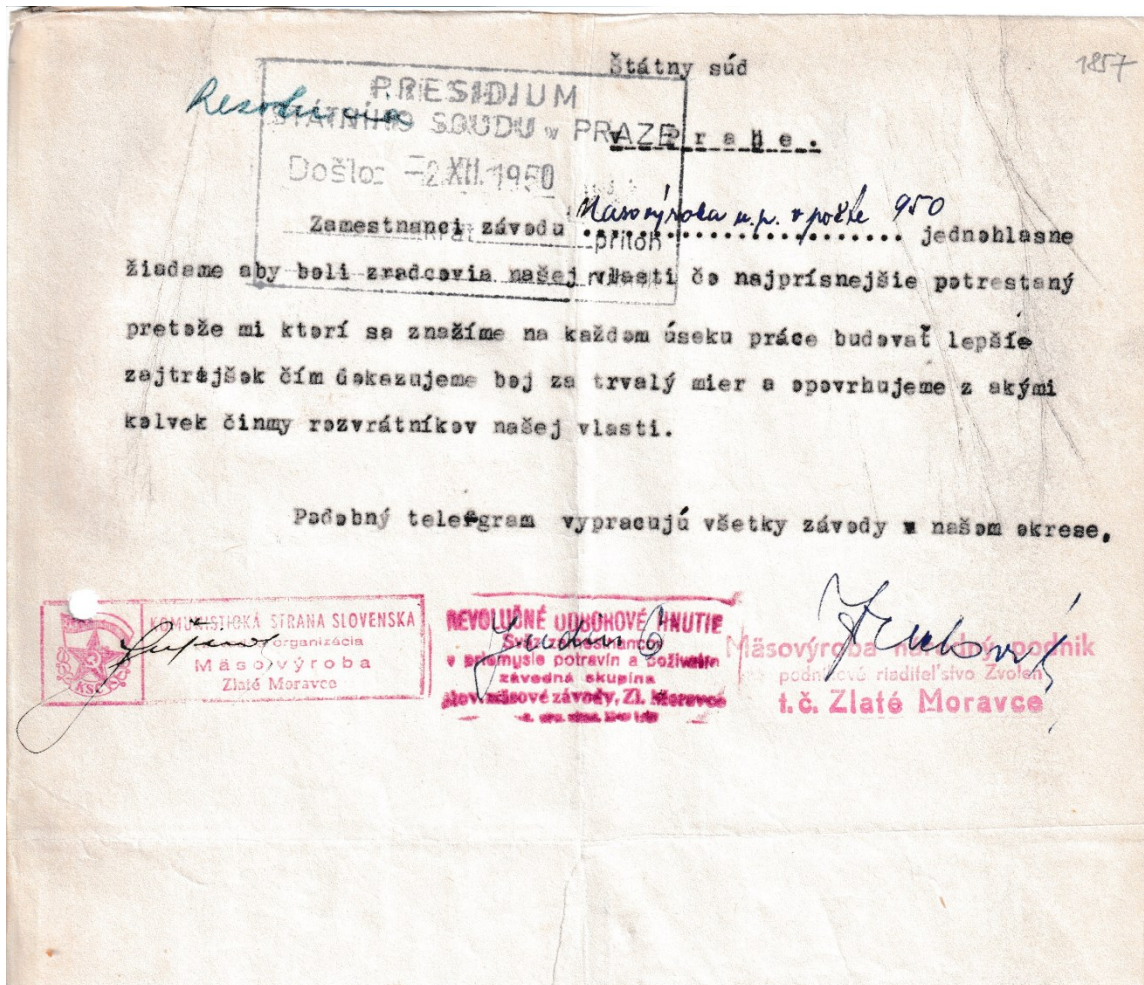
Obr. 30: Rezoluce zaslaná Státnímu soudu mladými učiteli z domažlického okresu (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

Císlo listu 93	TELEGRAM STATNINU SOUDU V PRAZE =		Číslo výpravni 20
Přijat + 0505 +	STATNÍ SOUD V PRAZE Došlo: - 3. IV. 1957		Vypraven 41
+293 VERNEROV 10 64 7 1630 =		Služební údaje - dopravní cesta	
MY RIMSKOKATOLICTI VERICI V JZD VE VERNEROVE ODSUZUJEME PLNE CINY 10 DUCHOVNICH A PLNE PROJEVUJEME SOUHLAS NAD VYNESENÝM ROZSUDKEM STATNIHO SOUDU V PRAZE MY VERICI CHCEME SE PLNE VYZIT V LASCE A UCENI JEZISE KRISTA ALE CHCEME TAKE V KLIDU A POKOJI ZAKLADAT SVE RODINY A LEPSI SVET BEZ TAKOVYCHTO ZHRODCU NARODA O UCENI KRISTOVE = VERICI Z JZD			
769 A (IV-1949)		OBCE VERNEROVA +	2741002

Obr. 32: Telegram zaslaný Státnímu soudu v Praze římskokatolickými věřícími z obce Vernéřov (ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a spolčníci. Podsvazek 2.).

Císlo listu 94	STATNÍ SOUD V PRAZE =		Číslo výpravni 19
Přijat +0510+	STATNÍ SOUD V PRAZE Došlo: - 8. IV. 1950		Vypraven 45
+294 KADAN TEL 1050 65 7 1800 =		Služební údaje - dopravní cesta	
RIMSKOKATOLICTI VERICI JZD V PREZETICICH ODSUZUJEME PLNE CINY 10 ODSOUZENÝCH DUCHOVNICH A PROJEVUJEME SOUHLAS NAD VYNESENÝM ROZSUDKEM STATNIHO SOUDU V PRAZE MY VERICI CHCEME V NASEM SOCIALISTICKEM STATU ZITI V LASCE A DLE UCENI JEZISE KRISTOVA A MY CHCEME TAKE V POKOJI ZAKLADATI SVE RODINY A LEPSI SVET OVSEM BEZ ZRADCU NARODU A UCENI KRISTOVA VERICI			
769 A (IV-1949)		V JZD V PREZETICICH+	2741002

Obr. 33: Telegram zaslaný Státnímu soudu v Praze římskokatolickými věřícími z obce Přezletice (Přezletice?) (ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2844/MV Machalka Augustin a spolčníci. Podsvazek 2.).

Obr. 34: Rezoluce zaslaná zaměstnanci podniku Masovýroba n. p. (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).

1750.

R e z o l u c i a

Osadenstvo *Tratovej stav. správy Prešov* na celozávodnej členskej schôdzke ostro protestuje proti zradcom a špionom vysokej klerikárnej hierarchie v ČSR, ktorá bojovala za svoje zisky proti ľudovodemokratickému zriadeniu a budovaní socializmu, ako aj o nezávislosti Československej republiky. Žiadame, aby zradcovia a špioni boli čo najprísnejšie potrestaní. Osadenstvo žiada o najprísnejšie pokarhanie a potrestanie týchto zradcov, ktorí sú pred štátnym súdom v Prahe. S tejto príležitosti osadenstvo zaväzuje sa, že svoje normy bude splňovať a neústale prekrývať, ako aj rozširovať údernické hnutie v našom závode.

Zaväzujeme sa, že zvýšime ostražitosť a bezpečnosť v boji za udržanie svetového mieru pri budovaní socializmu v našej vlasti.

v *Prešove* dňa *1. XII.* 1950.

za osadenstvo:

ZR-ROH:

[Signature]
Svät. zamestnanec v doprave
Závodná rada skupiny ROH
Tratová stav. správa Prešov
Org. čís. skup. 91/2

ZO-KSS:

[Signature]

[Signature]
vedenie závodu:

Obr. 35: Obr. 34: Rezoluce zaslaná zamestnancomi Traťovej stavebnej správy Prešov (NA, f. Státní soud, inv. č. TS I/VII 142/50).